

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Η Ορθοδοξία στον 20^ο Αιώνα

ΤΟΜΟΣ Β

Ν. ΝΤΑΛΝΤΑΣ

Η Ορθόδοξη «Διασπορά»
στη Δύση

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΣΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

Η Ορθόδοξη «Διασπορά» στη Δύση

Copyright © 2001
Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Οδός Παπαφλέσσα & Υψηλάντη, 26222 Πάτρα
Τηλ.: (061) 314094, 314206, Φαξ: (061) 317244

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
του Τόμου
Η Ορθόδοξη «Διασπορά» στη Δύση

Επιστημονικός Υπεύθυνος του Προγράμματος Σπουδών
Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος της Θεματικής Ενότητας
Μάριος Μπέγζος

Επιμέλεια Έκδοσης
Σωτήρης Γουνελάς

Συγγραφή   **Κριτική Ανάγνωση**
Νικόλαος Ντάλντας . . . . . Κωνσταντίνος Αγόρας

Επιμέλεια στη Μέθοδο της Εκπαίδευσης από Απόσταση
Σπύρος Ράγκος

Γλωσσική Επιμέλεια
Μαρία Ζορμπά

Φιλολογικός Έλεγχος
Παναγιώτα Διδάχου

Καλλιτεχνική Επιμέλεια/Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Άρτεμις Γλάρου

Συντονισμός ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού
και γενική επιμέλεια των εκδόσεων

ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ/1997-2001

ISBN: 960-538-350-0

*Σύμφωνα με το Ν. 2121/1993
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.*

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Ορθοδοξία στον 20ό Αιώνα

ΤΟΜΟΣ Α

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ «ΔΙΑΣΠΟΡΑ» ΣΤΗ ΔΥΣΗ

ΠΑΤΡΑ 2001

Ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας είναι Ομότιμος Καθηγητής της Συστηματικής Θεολογίας των Πανεπιστημίων Γλασκόβης και Θεσσαλονίκης και τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Διδάσκει στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (King's College) ως Επισκέπτης Καθηγητής. Υπό την ίδια ιδιότητα έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο της Γενεύης και στο Γρηγοριανό Πανεπιστήμιο της Ρώμης. Είναι διδάκτωρ Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και επίτιμος διδάκτωρ του Institut Catholique των Παρισίων και της Θεολογικής Σχολής του Βελιγραδίου. Είναι επίσης μέλος της Διεθνούς Ακαδημίας Θρησκευτικών Επιστημών των Βρυξελλών. Έχει δημοσιεύσει πλήθος βιβλίων και άρθρων στα ελληνικά και στα γαλλικά. Για το έργο του έχουν εκπονηθεί μέχρι στιγμής έντεκα διδακτορικές διατριβές. Είναι μέλος της Διοικούσας Επιτροπής του ΕΑΠ.

Ο Κωνσταντίνος Αγόρας σπούδασε Φιλοσοφία, Θεολογία και Βυζαντινολογία στο Γρηγοριανό Πανεπιστήμιο και στο Ανατολικό Ινστιτούτο Ρώμης. Στη συνέχεια ειδικεύτηκε στη Θρησκευτική Ανθρωπολογία και στη Συστηματική Θεολογία στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης και στο Καθολικό Ινστιτούτο Παρισίων αντίστοιχα, και αναγορεύτηκε διδάκτωρ και των δύο σχολών. Έχει διδάξει στη μέση εκπαίδευση και από το 1993 είναι ερευνητής του Τμήματος Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών. Μέλος της θεολογικής επιτροπής της «Συνελεύσεως Ορθόδοξων Επισκόπων Γαλλίας» και της συντακτικής επιτροπής του γαλλικού ορθόδοξου περιοδικού Contacts, δίδαξε στη Θεολογική Σχολή του Μπελεμεντίου Πανεπιστημίου (Λίβανος) και εκπροσώπησε το Οικουμενικό Πατριαρχείο σε διεθνή συνέδρια. Είναι Γραμματέας της Μητροπόλεως Γαλλίας. Οι μελέτες και τα ενδιαφέροντά του αφορούν τη συστηματική θεολογία και ηθική στο πλαίσιο του διαλόγου μεταξύ ανατολικής και δυτικής θεολογίας, μεταξύ εκκλησιαστικής παράδοσης και σύγχρονης νεωτερικότητας.

Ο Νικόλαος Ντάλντας σπούδασε Παιδαγωγικά και Θεολογία στη Θεσσαλονίκη. Πραγματοποίησε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στο Κανονικό Δίκαιο στη Νομική Σχολή Jean Monnet του Πανεπιστημίου Paris XI και στη Σχολή Κανονικού Δικαίου του Institut Catholique de Paris, καθώς και στη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Paris I-Sorbonne-Panthéon. Ακολούθησε σπουδές ειδίκευσης διδακτορικού κύκλου στο Κανονικό και Εκκλησιαστικό Δίκαιο αντιπροσωπεύοντας το Πανεπιστήμιο Paris XI στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus-Gratianus. Είναι διδάκτωρ Νομικής με label európeen της Νομικής Σχολής Jean Monnet του Πανεπιστημίου Paris XI και διδάκτωρ Κανονικού Δικαίου του Institut Catholique de Paris. Επίσης, είναι κάτοχος του Πιστοποιητικού Μεταπτυχιακής Επιμόρφωσης στην Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση του ΕΑΠ. Συνεργάστηκε με το ερευνητικό Κέντρο μεταπτυχιακών και μεταδιδακτορικών σπουδών Droit et Sociétés Religieuses που εδρεύει στο Πανεπιστήμιο Paris XI. Έχει εργαστεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και συνεχίζει να εργάζεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συμμετείχε ως επιμορφωτής στη Θεολογία από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στο πλαίσιο αξιοποίησης των Διπτυχικών και Υπολογιστικών Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση. Έχει δημοσιεύσει βιβλία και πολλά άρθρα σε θέματα που αφορούν το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το κανονικό καθεστώς με τα προβλήματα και τη σημασία της ορθόδοξης διασποράς, την ιστορία της Ίμβρου και της διασποράς των Ιμβριών. Διδάσκει στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης στο τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και πολιτισμού Παρευξείνιων χωρών.

Ο Μάριος Μπέγζος σπούδασε Θεολογία και Φιλοσοφία στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Γενεύης και Τυβίγκης. Διατέλεσε επιστημονικός βοηθός του Ν. Νησιώτη στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και η διδακτορική του διατριβή είχε θέμα τη Φιλοσοφία της Θρησκείας του φυσικού Β. Χάιζενμπεργκ. Είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου διδάσκει Φιλοσοφία-Ψυχολογία-Κοινωνιολογία της Θρησκείας. Φιλοσοφία της Θρησκείας διδάσκει και στο Πανεπιστήμιο του Μααρούργου της Γερμανίας. Έχει συγγράψει πολλά αυτοτελή έργα, είναι τακτικός συνεργάτης σε εγκυκλοπαίδειες, και αρθρογραφεί σε επιστημονικά περιοδικά και αθηναϊκές εφημερίδες. Είναι διευθυντής της σειράς «Θρησκευσιολογία» των εκδόσεων «Ελληνικά Γράμματα», επιμελητής έκδοσης του «Θρησκευσιολογικού Λεξικού», καθώς και μέλος επιστημονικών εταιρειών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή στη Θεματική Ενότητα	13
--------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ιστορία της διασποράς	17
------------------------------	-----------

Σκοπός.....	17
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	17
Έννοιες-Κλειδιά	18
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	18

Ενότητα 1.1

Το κριτήριο του «φυλετισμού» στην ερμηνεία των ιερών κανόνων για το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς, σύμφωνα με τα Πρακτικά της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872	20
Σκοπός.....	20
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	20
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	20
1.1.1 Ιεροί κανόνες και ορθόδοξη διασπορά.....	21
1.1.2 Ο φυλετισμός απέναντι στην κανονική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας	25
1.1.3 Οι συνέπειες του εκκλησιαστικού «φυλετισμού»	26
1.1.4 Τοπική και όχι «φυλετική» Εκκλησία.....	27
1.1.5 «Έθνος» ή Επαρχία;	28
Σύνοψη Ενότητας.....	31

Ενότητα 1.2

Η εκχώρηση και η άρση του δικαιώματος της πνευματικής προστασίας και εποπτείας της ελληνόφωνης διασποράς, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο	
---	--

της Κωνσταντινούπολης στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας (1908-1922) ...	32
Σκοπός.....	32
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	32
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	33
1.2.1 Τι ήταν ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908;	33
1.2.2 Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην έκδοση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908;	35
1.2.3 Τι επιδίωκε να ρυθμίσει ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908;	36
1.2.4 Οι όροι του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908 προς την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας	37
1.2.5 Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908 έδωσε λύση στο πρόβλημα της κανονικής ανωμαλίας και αστάθειας που επικρατούσε στους χώρους της ελληνόφωνης διασποράς;	39
1.2.6 Η προσπάθεια εφαρμογής των όρων του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908 από τον Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιο Μεταξάκη ...	40
1.2.7 Τι εμπόδισε την Ιερά Σύνοδο της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας να εφαρμόσει τις προϋποθέσεις εκχώρησης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908;	42
1.2.8 Ποια ήταν η σημασία της εκλογής του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄ Μεταξάκη για την ελληνόφωνη διασπορά και για τις σχέσεις Φαναρίου και Αθηνών;	43
1.2.9 Η άρση και η ακύρωση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908.....	44
Σύνοψη Ενότητας	46

Ενότητα 1.3

Η εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την οργάνωση της διασποράς κατά γεωγραφικές περιφέρειες (1922-1938)	48
Σκοπός.....	48
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	48
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	48
1.3.1 Η ίδρυση της <i>Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων και Εξαρχίας Ευρώπης Δυτικής και Κεντρίας</i> (1922).....	48
1.3.2 Η ίδρυση της <i>Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου</i> (1922).....	50

1.3.3 Η ίδρυση και η επαναγωγή της <i>Ιεράς Μητροπόλεως Κεντρίας Ευρώπης</i> στην <i>Ιερά Μητρόπολη Θυατείρων</i> (1924-1936).....	51
1.3.4 Η ίδρυση της <i>Ιεράς Μητροπόλεως Αυστραλίας</i> (1924)	52
Σύνοψη Ενότητας	53

Ενότητα 1.4

Η εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την οργάνωση και την κανονική τάξη της ορθόδοξης διασποράς στην Ευρώπη, την εποχή της πατριαρχίας του Αθηναγόρα Σπύρου (1948-1972)	54
Σκοπός	54
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	54
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	54
1.4.1 Η εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα για το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς και ο ρόλος του Μητροπολίτη Θυατείρων Αθηναγόρα Καβάδα	55
1.4.2 Η αναδιοργάνωση της <i>Ιεράς Αρχιεπισκοπής Θυατείρων</i> και η ίδρυση των Ιερών Μητροπόλεων Θυατείρων, Γαλλίας, Γερμανίας και Αυστρίας (1963)	58
1.4.3 Η αναδιοργάνωση των Επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ευρώπη και η ίδρυση των Ιερών Μητροπόλεων Βελγίου και Σουηδίας (1969).....	60
Σύνοψη Ενότητας	61

Ενότητα 1.5

Ο «ψυχρός πόλεμος» μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Μόσχας για την κανονική τάξη και οργάνωση των ορθόδοξων ρωσικών παροικιών στην Ευρώπη (1931-1971) ...	62
Σκοπός	62
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	62
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	62
1.5.1 Η προσωρινή υπαγωγή των <i>ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης</i> στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (1930-1965).	63
1.5.2 Ανάλυση του Πατριαρχικού Τόμου της 17ης Φεβρουαρίου 1931 που αφορά την προσωρινή υπαγωγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο	68
1.5.3 Η αλληλογραφία των Πατριαρχείων Κωνσταντινούπολης και Μόσχας για το «ευλογιανό ζήτημα» (1931) και η άρση της προσωρινής Πατριαρχικής Εξαρχίας των <i>ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης</i> (1965).....	70

1.5.4 Η επαναγωγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (1971).....	73
Σύνοψη Ενότητας	74
Σύνοψη Κεφαλαίου	75
Παράρτημα	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Σημασία της διασποράς 81

Σκοπός	81
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	81
Έννοιες-Κλειδιά	81
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	81

Ενότητα 2.1

Το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς –αναφορά αξιοπιστίας και ενότητας– στις προσυνοδικές συζητήσεις των Ορθόδοξων Εκκλησιών του 20ού αιώνα	83
---	----

Ενότητα 2.2

Από τις παράλληλες εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες στην αποκατάσταση της διοικητικής ενότητας της ορθόδοξης διασποράς ενός τόπου.....	90
--	----

Ενότητα 2.3

Η προσπάθεια καθορισμού της εκκλησιολογικής ταυτότητας, μέσα από το ποιμαντικό έργο της Συνέλευσης των Ορθόδοξων Επισκόπων ενός τόπου.....	92
---	----

Ενότητα 2.4

Η έννοια του κανονικού χρόνου εναρμονίζει τα διαφορετικά κριτήρια ερμηνείας για το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς	97
Σύνοψη Κεφαλαίου	101
Παράρτημα	102

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Προβλήματα της διασποράς 103

Σκοπός.....	103
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	103
Έννοιες-Κλειδιά	103
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	104

Ενότητα 3.1

Η παρουσία παράλληλων εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών και η αδυναμία καθορισμού της εκκλησιολογικής ταυτότητας της ορθόδοξης διασποράς.....105

Σκοπός.....	105
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	105
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	105
3.1.1 Το βασικό εκκλησιολογικό κριτήριο και το δικαιοδοσιακό πρόβλημα στην ορθόδοξη διασπορά	106
3.1.2 Ο «χρόνος» στην εκκλησιολογική αντίληψη της διασποράς και τα εμπόδια για την ενότητά της.....	107
3.1.3 Τι δυσκολεύει στην επίλυση του προβλήματος της ορθόδοξης διασποράς;	108
3.1.4 Η αδυναμία εφαρμογής της βασικής κανονικής αρχής στην ορθόδοξη διασπορά.....	109

Ενότητα 3.2

Το πρόβλημα των διαφορετικών κριτηρίων ερμηνείας των ιερών κανόνων.....111

Σκοπός.....	111
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	111
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	111
3.2.1 Τα βασικά κριτήρια ερμηνείας των ιερών κανόνων από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες της Ανατολής και το έργο της Γ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (10-17/11/1990).....	112
3.2.2 Οι προτάσεις της Δ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (7-13/11/1993) για το ζήτημα της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας της ορθόδοξης διασποράς	114
Σύνοψη Κεφαλαίου	119
Παράρτημα	120
Επίλογος.....	121
Γλωσσάρι.....	122
Συντομογραφίες	126

Βιβλιογραφία.....	128
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	139
Προσάρτημα 1: Πηγές.....	143
Προσάρτημα 2: Ενδεικτικές διευθύνσεις στο Διαδίκτυο, με αναφορά σε συναφή θέματα	148
Προσάρτημα 3: Οι ελληνόφωνες Επαρχίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη διασπορά (2001)	155

Εισαγωγή στη Θεματική Ενότητα

Η παρούσα Θ.Ε., με τίτλο «Η Ορθοδοξία στον 20ό αιώνα», εντάσσεται στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδές στην Ορθοδοξία.

Πρόκειται για μια Θ.Ε. που προσφέρει εξειδικευμένες γνώσεις για την εκκλησιαστική αντίληψη και κανονική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας, τόσο στο διορθόδοξο όσο και στο διαχριστιανικό επίπεδο, με παραδείγματα που οριοθέτησαν την πορεία της αυτοσυνειδησίας της στην Οικουμένη. Η Θ.Ε. αυτή σχεδιάστηκε ειδικά για το ΕΑΠ, βασισμένη σε διδακτικό υλικό που δημιουργήθηκε σύμφωνα με τις αρχές της *Ανοιχτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης* και απευθύνεται όχι μόνο σε κληρικούς ή λαϊκούς, ομόδοξους και ετερόδοξους πτυχιούχους της Θεολογίας, αλλά και σε πτυχιούχους άλλων κλάδων. Όσοι παρακολουθήσετε αυτή τη Θ.Ε. θα συνεργαστείτε προσωπικά και όποτε το χρειαστείτε με τον καθηγητή σας και θα ακολουθήσετε ένα συστηματικό τρόπο μελέτης σαφώς πιο ευχάριστο και με μεγαλύτερη αυτενέργεια από ό,τι στα συμβατικά επιστημονικά συγγράμματα.

Στους δύο τόμους της Θ.Ε., στην αρχή κάθε κεφαλαίου και ενότητας, διατυπώνονται με συντομία:

- ο **Σκοπός**, που δίνει μια σύντομη περιγραφή του τι πρόκειται να ακολουθήσει στο κεφάλαιο ή στην ενότητα·
- τα **Προσδοκώμενα Αποτελέσματα**, που βοηθούν τον σπουδαστή αφενός να γνωρίζει εκ των προτέρων τι θα είναι ικανός να κάνει όταν θα έχει ολοκληρώσει τη μελέτη του κεφαλαίου και της ενότητας και αφετέρου να ελέγξει ο ίδιος αν έχει αφομοιώσει τα ζητήματα που πραγματεύεται το διδακτικό υλικό·
- οι **Έννοιες-Κλειδιά**, που παρουσιάζουν τις βασικές έννοιες του κεφαλαίου ή της ενότητας, οι οποίες βοηθούν τον σπουδαστή να γνωρίζει τι πρόκειται να μελετήσει·
- οι **Εισαγωγικές Παρατηρήσεις**, που εντάσσουν τον σπουδαστή στο κυρίως θέμα του κεφαλαίου και της ενότητας, περιγράφοντας τα βασικά σημεία και δίνοντας τις απαραίτητες επεξηγήσεις για τον τρόπο μελέτης του, ώστε να επιτυγχάνεται η καλύτερη επαφή με το κείμενο.

Στο τέλος του κεφαλαίου και της ενότητας παρατίθεται η **Σύνοψη**, που ανακεφαλαιώνει τα κυριότερα σημεία τα οποία αναπτύχθηκαν στο κεφάλαιο ή στην ενότητα, βοηθώντας έτσι τον σπουδαστή να επιβεβαιώσει αν έχει ήδη κατανοήσει και αφομοιώσει το γνωστικό αντικείμενο.

Σημειώνεται ότι στα **Παράλληλα Κείμενα** τα οποία συνοδεύουν τους δύο τόμους παρατίθενται απόψεις και θέσεις που συμπληρώνουν ή παρουσιάζουν διαφοροποίηση, σε σχέση με εκείνες των συγγραφέων, διευρύνοντας τους μαθησιακούς ριζόντες του σπουδαστή και ενισχύοντας, παράλληλα, την κριτική του ικανότητα.

Για την εμπάθυνση του φοιτητή στα θέματα που αναλύονται, υπάρχει η Βιβλιογραφία και ο Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη στο τέλος κάθε κεφαλαίου. Επίσης, οι **ενδεικτικές ηλεκτρονικές διευθύνσεις** προσφέρουν αναμφίβολα την ευκαιρία για εμπειρική διερεύνηση των θεμάτων που πραγματεύονται τα κεφάλαια της Θ.Ε.,

αφού ο σπουδαστής όχι μόνο πληροφορείται τις συγκλίνουσες και αποκλίνουσες απόψεις στα ζητήματα της Ορθοδοξίας, αλλά μπορεί να μεταφέρει τη δική του θέση και τα ερωτήματά του στα διάφορα «δωμάτια συζητήσεων» των Εκκλησιών στο Διαδίκτυο. Τέλος, οι **Δραστηριότητες** που συνδέονται με τα Παράλληλα Κείμενα έχουν στόχο την εμπλοκή του σπουδαστή στη διαδικασία της μάθησης και λειτουργούν κυρίως ως αξιολόγηση της επίδοσής του.

Οι οδηγίες που θα λαμβάνετε κατά τη διάρκεια των σπουδών σας, το χρονοδιάγραμμα μελέτης και η συμπαράσταση των συμβούλων-καθηγητών σας θα στηρίξουν σημαντικά την προσπάθειά σας και θα σας βοηθήσουν να οργανώσετε την πορεία της μάθησής σας.

Ο τόμος Α΄ της παρούσας Θ.Ε. με τίτλο «Η Ορθόδοξη “Διασπορά” στη Δύση» έχει γραφεί από τον Δρ. Νικόλαο Ντάλντα και είναι αφιερωμένος στην **ιστορία**, στη **σημασία** και στα κυριότερα **προβλήματα** της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας της **ορθόδοξης διασποράς τον 20ό αιώνα**. Πρόκειται για προβλήματα που και ο 21ος αιώνας φαίνεται να έχει κληρονομήσει, ως προς τη σημασία και τις συνέπειες που επιφέρουν στη μαρτυρία, στην αξιοπιστία και ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς παρουσιάζεται ως προς τις κανονικές και εκκλησιολογικές του διαστάσεις. Με βάση τα επίσημα εκκλησιαστικά κείμενα, ερευνάται το πώς το Οικουμενικό Πατριαρχείο αντιμετώπισε τις συνέπειες του εκκλησιαστικού φυλετισμού στην ορθόδοξη διασπορά και επιχείρησε την αναδιοργάνωσή της και την κανονική της ένταξη στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας, κατά γεωγραφικές περιφέρειες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς παρουσιάζεται ως προς τη σημασία αναζήτησης της διοικητικής ενότητας της τοπικής εκκλησίας στη Δύση. Με βάση την αναζήτηση των κριτηρίων ερμηνείας των ιερών κανόνων που οδηγούν στον καθορισμό μιας εκκλησιολογικής ταυτότητας, βασισμένης στην κοινή δογματική ενότητα, οριοθετείται το πλαίσιο ένταξης της διασποράς στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς παρουσιάζεται με βάση τα προβλήματα που απορρέουν, με την αντικανονική παρουσία δύο ή περισσότερων παράλληλων επισκοπικών δικαιοδοσιών στην ίδια πόλη. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στην εκκλησιαστική και κανονική αντίληψη των προτάσεων που κατέθεσαν οι Διορθόδοξες Προπαρασκευαστικές Επιτροπές των ετών 1990 και 1993 και προσδιορίζονται τα διαφορετικά κριτήρια ερμηνείας των ιερών κανόνων, ως προς το ζήτημα της ενότητας και οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς.

Ο τόμος Β΄ της Θ.Ε. με τίτλο «Η Ορθόδοξη Εκκλησία και η οικουμενική κίνηση» έχει γραφεί από τη Δρ. Ευαγγελία Βαρέλλα (τα τρία πρώτα κατά σειρά κεφάλαια) και από τον Δρ. Γρηγόριο Παπαθωμά (το τέταρτο κεφάλαιο). Ο τόμος αυτός είναι αφιερωμένος στο **ιστορικό της συμμετοχής της Ορθοδοξίας στην οικουμενική κίνηση, στις διαθρησκειακές επαφές, στην προετοιμασία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου και, τέλος, στον ρυθμιστικό ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας**.

Πρόκειται για ζητήματα που απασχόλησαν συστηματικά την Ορθόδοξη Εκκλησία, παράλληλα με εκείνο της ορθόδοξης διασποράς στον 20ό αιώνα, και που αναμένεται και είναι απαραίτητο να επιλυθούν στον 21ο αιώνα, καθώς αφορούν τη μαρτυρία, την αξιοπιστία και την ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο καταγράφονται οι διάφορες φάσεις της συμμετοχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην οικουμενική κίνηση κατά τον 20ό αιώνα, με τις πρωτοβουλίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, με την παρουσία και τις προσπάθειες της Ορθοδοξίας να αποτραπεί η εκκοσμίκευση και η θεολογική ασάφεια, τόσο στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών (ΠΣΕ), όσο και σε διάφορα περιφερειακά και εθνικά εκκλησιαστικά συμβούλια σε Ευρώπη, Αμερική και Μέση Ανατολή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράφονται οι οργανωμένες διαθρησκευτικές επαφές της Ορθοδοξίας με τις δύο άλλες μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες (ιουδαϊσμός, Ισλάμ), μέσα από το πλαίσιο του ΠΣΕ και της Διάσκεψης των Ευρωπαϊκών Εκκλησιών. Παρουσιάζονται οι ορθόδοξες πρωτοβουλίες, τόσο στις τριμερείς συναντήσεις εκπροσώπων των μονοθεϊστικών θρησκειών, όσο και στις σχέσεις του ΠΣΕ με τις θρησκείες της Άπω Ανατολής.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η προετοιμασία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας μέσα από διαχρονικές προσπάθειες, με θεματολογία που θα αναπροσαρμόζεται από Προκαταρκτικές Διασκέψεις και Διορθόδοξες Επιτροπές που θα οδηγήσουν, στο β' μισό του 20ού αιώνα, σε πρώτα αποτελέσματα κοινής συμφωνίας και πρακτικής για την ενότητα και μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο διερευνώνται οι περιπτώσεις εκείνες που αναφέρονται στις τέσσερις μορφές άσκησης της κανονικής δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αναδεικνύοντας τον ρυθμιστικό και συντονιστικό ρόλο του στην αξιοπιστία και ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Καταγράφεται η διάκριση μεταξύ «ενδοόριας κανονικής» και «υπερόριας αντικανονικής» δικαιοδοσίας, μιας ορθόδοξης τοπικής Εκκλησίας ανά την Οικουμένη. Τέλος, παρουσιάζονται τα ζητήματα που ανακύπτουν με το ζήτημα της κανονικής δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα εδάφη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καταγράφονται τα πέντε διαφορετικά εκκλησιαστικά καθεστώτα στον ελλαδικό χώρο.

Επισημαίνουμε ότι την ευθύνη των κειμένων στο έντυπο εκπαιδευτικό υλικό, όπως και της επιλογής των Παράλληλων Κειμένων, τη φέρουν αποκλειστικά και μόνο οι ίδιοι οι συγγραφείς.

N. Ντάλντας

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Σκοπός του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει, μέσα από ορισμένα σημαντικά γεγονότα του 20ού αιώνα, το ζήτημα της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας της ορθόδοξης διασποράς, σύμφωνα με την εκκλησιαστική αντίληψη και στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτού του κεφαλαίου, θα είστε σε θέση να:

- διακρίνετε τις συνέπειες του φυλετικού κριτηρίου του 19ου αιώνα στην κανονική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας και στην οργάνωση της ορθόδοξης διασποράς του 20ού αιώνα·
- αναλύετε τις αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872, σχετικά με τον τοπικό και όχι τον φυλετικό χαρακτήρα της Εκκλησίας·
- αναλύετε τα δύο επίσημα πατριαρχικά και συνοδικά κείμενα της 8/18ης Μαρτίου 1908 και της 1/14 Μαρτίου 1922·
- εξηγείτε τους λόγους που οδήγησαν το Οικουμενικό Πατριαρχείο να εκχωρήσει (1908) και να άρει (1922) το κανονικό δικαίωμα της πνευματικής προστασίας και εποπτείας της ελληνοφωνής διασποράς·
- εξηγείτε την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Ελλάδας για το καθεστώς της ελληνοφωνής ορθόδοξης διασποράς κατά την περίοδο 1908-1922·
- αναλύετε τους ιδρυτικούς Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους της περιόδου 1922-1938, που αναφέρονται στην ίδρυση Επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη διασπορά·
- εξηγείτε την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς στον ευρωπαϊκό χώρο, επί Πατριαρχίας Αθηναγόρα·
- αναλύετε τους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους της περιόδου 1963-1969 που αναφέρονται στην αναδιοργάνωση των Επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ευρώπη·
- αναλύετε τους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους των ετών 1931 και 1971 που αναφέρονται στην προσωρινή υπαγωγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο·
- αναλύετε τους λόγους που υπαγορεύουν τη διαφορετική ερμηνεία των ιερών

Σκοπός

**Προσδοκώμενα
Αποτελέσματα**

κανόνων, των σχετικών με το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς, με βάση την αλληλογραφία μεταξύ των Πατριαρχείων της Κωνσταντινούπολης και της Μόσχας.

Έννοιες Κλειδιά

- Ορθόδοξη διασπορά
- Φυλετισμός
- Κανονικό δίκαιο
- «ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς»
- 28ος Κανόνας Δ΄ Οικουμενικής συνόδου
- Εκκλησιαστική Επαρχία
- Ιερά Σύνοδος/Αυτοκέφαλη Εκκλησία
- Πατριαρχείο Μόσχας
- Ιερά Μητρόπολη Θυατείρων και Εξαρχία Ευρώπης Δυτικής και Κεντρίας
- Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής
- Μελέτιος Δ΄ Μεταξάκης
- Μητροπολίτης Ευλόγιος
- Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης (1872)
- Τοπική Εκκλησία
- Ιεροί κανόνες
- «ἔθνος»
- 34ος αποστολικός κανόνας
- Επίσκοπος/Μητροπολίτης
- Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος
- Οικουμενικό Πατριαρχείο
- Ιερές Μητροπόλεις Γαλλίας, Αυστρίας, Γερμανίας, Βελγίου, Σουηδίας
- Πατριαρχικός Έξαρχος/Εξαρχία
- Υπερόριος Ορθόδοξος Ρωσική Εκκλησία
- Ορθόδοξες ρωσικές παροικίες της Δυτικής Ευρώπης

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει πέντε ενότητες. Η πρώτη ενότητα αναφέρεται στο **φυλετικό κριτήριο*** και στις συνέπειές του, στην ερμηνεία των **Ιερών Κανόνων*** και στην οργάνωση της **ορθόδοξης διασποράς***. Πάνω στο ζήτημα αυτό, θα παρουσιάσουμε, μέσα από τα Πρακτικά της **Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872***, τις θέσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τις συνέπειες του **εκκλησιαστικού φυλετισμού*** στην **κανονική τάξη*** της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στη δεύτερη ενότητα εξετάζονται οι λόγοι και οι προϋποθέσεις εκχώρησης του δικαιώματος της πνευματικής προστασίας και εποπτείας της ελληνόφωνης διασποράς από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας, σύμφωνα με τον **Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο*** της 8/18 Μαρτίου 1908. Με αφορμή την ανάλυση του επίσημου αυτού εκκλησιαστικού κειμένου, θα παρουσιάσουμε την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, για την κανονική τάξη και τη διαποίμανση των ορθόδοξων παροικιών της διασποράς.

Στη συνέχεια, θα προσδιορίσουμε τον ρόλο του Μελέτιου Μεταξάκη, που από τον μητροπολιτικό θρόνο των Αθηνών, αλλά και μετά την εκλογή του στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης, θα επιδιώξει την αναδιοργάνωση της ελληνόφωνης ορθόδοξης διασποράς.

* Σημείωση: Οι λέξεις με αστερίσκο (*) επεξηγούνται στο Γλωσσάρι στο τέλος του τόμου Α΄.

Θα εξετάσουμε τους λόγους της άρσης του Τόμου του 1908, που σύμφωνα με την **Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη*** της 1/14 Μαρτίου 1922, θα επαναφέρει στο Οικουμενικό Πατριαρχείο το δικαίωμα της πνευματικής προστασίας και εποπτείας της ελληνόφωνης διασποράς.

Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την οργάνωση της διασποράς κατά γεωγραφικές περιφέρειες, σύμφωνα με τους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους της περιόδου 1922-1938. Θα περιγράψουμε αυτά τα επίσημα εκκλησιαστικά κείμενα, που αναφέρονται στην ίδρυση της «Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων (1922)», της «Ιεράς Μητροπόλεως Κεντρίας Ευρώπης (1924-1936)», της «Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου (1922)» και της «Ιεράς Μητροπόλεως Αυστραλίας (1924)».

Στην τέταρτη ενότητα περιγράφεται η εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τον ρυθμιστικό του ρόλο στην **κανονική τάξη*** της ορθόδοξης διασποράς, την εποχή της Πατριαρχίας του Αθηναγόρα (1948-1972). Εστιάζοντας την ανάλυσή μας στον ευρωπαϊκό χώρο, θα μελετήσουμε τους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους των ετών 1963 και 1969, που αναφέρονται στην αναδιοργάνωση της «Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων» και στην ίδρυση των Ιερών Μητροπόλεων Θυατείρων, Γαλλίας, Γερμανίας και Αυστρίας (1963), Βελγίου και Σουηδίας (1969).

Τέλος, στην πέμπτη ενότητα αναλύονται οι Πατριαρχικοί και Συνοδικοί Τόμοι των ετών 1931 και 1971, που αναφέρονται στην προσωρινή υπαγωγή των «ορθόδοξων ρωσικών παροικιών της Δυτικής Ευρώπης» στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Θα προσδιορίσουμε το **κανονικό σχήμα***, με το οποίο επιδιώκεται στα κείμενα των Τόμων η συγκρότησή τους σε ενιαία εκκλησιαστική οργάνωση. Παρουσιάζονται επίσης οι θέσεις και οι ενστάσεις των Πατριαρχείων της Κωνσταντινούπολης και της Μόσχας για τον τρόπο ένταξης των «ορθόδοξων ρωσικών παροικιών της Δυτικής Ευρώπης» στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΟΥ «ΦΥΛΕΤΙΣΜΟΥ» ΣΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΤΟΥ 1872

Σκοπός

Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να παρουσιάσει τις θέσεις και τις συνέπειες του εκκλησιαστικού φυλετισμού του 19ου αιώνα στην ερμηνεία των ιερών κανόνων και στην οργάνωση της ορθόδοξης διασποράς του 20ού αιώνα.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτής της ενότητας, θα είστε σε θέση να:

- ταξινομείτε τους 770 ιερούς κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας, σε αποστολικούς, τοπικών συνόδων, Οικουμενικών συνόδων και κανόνες Πατέρων της Εκκλησίας ανάλογα με την προέλευσή τους·
- αναλύετε τέσσερις τουλάχιστον από τους 49 ιερούς κανόνες που αναφέρονται στις συζητήσεις για το επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς·
- εξηγείτε την έννοια και τις συνέπειες του φυλετισμού, σύμφωνα με τα Πρακτικά της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872·
- διακρίνετε τις συνέπειες του «φυλετικού» κριτηρίου στην ερμηνεία των ιερών κανόνων·
- αναγνωρίζετε τις θέσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872, για την έννοια της τοπικής Εκκλησίας, σύμφωνα με την παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας·
- εξηγείτε τη σημασία του όρου «ἔθνος» στον 34ο αποστολικό κανόνα.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στην ενότητα αυτή, αρχικά θα ταξινομήσουμε, ανάλογα με την προέλευσή τους και κατά χρονική σειρά, τους 770 **ιερούς κανόνες*** της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Από αυτούς τους 770 ιερούς κανόνες, 49 είναι εκείνοι που χρησιμοποιούνται στις διορθόδοξες συζητήσεις, σχετικά με τα ζητήματα της **εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας*** και της οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς. Όσοι κανόνες εμφανίζονται με μεγάλη συχνότητα στη φιλολογία της διασποράς θα μελετηθούν μέσα από τα Παράλληλα Κείμενα και τις Δραστηριότητες που προτείνονται στην ενότητα αυτή, αλλά και στη συνέχεια του τόμου.

Στη συνέχεια, θα διερευνήσουμε, μέσα από τα **Πρακτικά της Αγίας και Μεγά-**

λης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872*, τις συνέπειες του «φυλετισμού» στην εκκλησιαστική ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η Σύνοδος αυτή, που συγκροτήθηκε με αφορμή το «βουλγαρικό ζήτημα»*, καταδίκασε το «φυλετικό» κριτήριο που διατύπωσαν οι Βούλγαροι για τη διοίκηση της Εκκλησίας.

Η μελέτη των Πρακτικών της Συνόδου του 1872 μας δίνει παράλληλα την ευκαιρία να συνοψίσουμε τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας για την ενότητα και οργάνωση της εκκλησιαστικής της διοίκησης, το πλαίσιο καθορισμού δικαιοδοσίας μίας τοπικής Εκκλησίας, τον ρόλο των Επισκόπων και ιδίως τη σωστή ερμηνεία των ιερών κανόνων. Το εκκλησιαστικό αυτό κείμενο του 19ου αιώνα αναφέρεται στο κριτήριο του «φυλετισμού», που, ως κακή κληρονομία, σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα θα ασκήσει επίδραση αρνητική στην προβληματική των Ορθόδοξων Εκκλησιών, ως προς το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς.

Πολύ συχνά, στη διάρκεια του 20ού αιώνα, η εκκλησιαστική πολιτική των Πατριαρχείων της Ανατολής προς τις ορθόδοξες παροικίες της διασποράς θα στηριχτεί σε κριτήρια που πηγάζουν από τον «φυλετισμό» του 19ου αιώνα. Με αφετηρία τις θέσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τη σωστή ερμηνεία και εφαρμογή της κανονικής της παράδοσης, όπως αυτές παρουσιάζονται μέσα από τη μελέτη των Πρακτικών της Συνόδου του 1872, η οποία καταδίκασε το «φυλετικό» κριτήριο, προσεγγίζονται με τρόπο περισσότερο κατανοητό η ιστορία, τα προβλήματα και η σημασία της ορθόδοξης διασποράς.

1.1.1 Ιεροί κανόνες και ορθόδοξη διασπορά

«...τούς θείους κανόνες ένστερνιζόμεθα (ενστερνιζόμαστε με χαρά τους θείους κανόνες), και όλόκληρον τήν αὐτῶν διαταγὴν και ἀσάλευτον κρατύνομεν, τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν ἁγίων σαλπίγγων τοῦ Πνεύματος, τῶν πανευφήμων Ἀποστόλων, τῶν τε ἕξι ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων, και τῶν τοπικῶς συναθροισθειῶν (που διατυπώθηκαν ἀπὸ τους πανευφήμους Ἀποστόλους, ἀπὸ τις ἕξι Ἁγίες Οἰκουμενικές συνόδους και ἀπὸ τις τοπικές συνόδους) ἐπὶ ἐκδόσει τοιούτων διαταγμάτων, και τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν (και ἀπὸ τους Ἁγίους Πατέρες μας). Ἐξ ἑνὸς γὰρ ἅπαντες και τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἀνγασθέντες, ὥρισαν τὰ συμφέροντα...» (Κανὼνας 1 της Ζ΄ Οἰκουμενικής συνόδου, 787).

Στον προαναφερόμενο κανόνα της Ζ΄ Οικουμενικής συνόδου, γίνεται διάκριση σε αποστολικούς κανόνες, σε κανόνες Οικουμενικών και τοπικών συνόδων καθώς και σε κανόνες των Πατέρων της Εκκλησίας. Αυτή η διάκριση δεν παρουσιάστηκε με την ίδια σαφήνεια στον 2ο κανόνα της Πενθέκτης (ἐν Τρούλλῳ) Οικουμενικής συνόδου, που κωδικοποίησε (681/682), προγενέστερους κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Το γεγονός ότι από τους 770 ιερούς κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας οι 349 αναφέρονται σε κείμενα της Αγίας Γραφής, αποδεικνύει γιατί η

Ορθόδοξη Εκκλησία θεωρεί πηγές του κανονικού της δικαίου την Αγία Γραφή, όπως και την αποστολική και πατερική παράδοση.

Για την προέλευση των ιερών κανόνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας μπορείτε ενδεικτικά να συμβουλευτείτε: Π. Ακανθόπουλος, «Ίεροί κανόνες και μετάφραση τῆς Ἀγίας Γραφῆς», στο *Εἰσηγήσεις Δ΄ συνάξεως Ὁρθοδόξων Θεολόγων*, Θεσσαλονίκη 25-28 Οκτωβρίου 1986, σ. 189-193. Σημαντικό βοήθημα αποτελεί η εργασία του Παύλου Μενεβίσογλου, Μητροπολίτου Σουηδίας και Πάσης Σκανδιναβίας, «*Εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*», Στοκχόλμη 1990, σ. 653.

Η προέλευση των 770 ιερών κανόνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, κατά χρονική σειρά, έχει ως εξής:

1. Ίεροί κανόνες ἐπ'ονόματι των Ἀγίων Ἀποστόλων (ἀποστολικοὶ κανόνες)

Ἔτη 314 - 325	Κανόνες 85
---------------	------------

2. Ίεροί κανόνες τοπικῶν και Οἰκουμενικῶν συνόδων

Ἔτος	Σύνοδος	Κανόνες
251	τοπική σύνοδος Καρχηδόνας	1
314	τοπική σύνοδος Ἄγκυρας	25
314-319	τοπική σύνοδος Νεοκαισάρειας	15
325	Α΄ Οἰκουμενική σύνοδος (Νίκαια)	20
340	τοπική σύνοδος Γάγγρας	21
341	τοπική σύνοδος Αντιόχειας	25
343	τοπική σύνοδος Σαρδικής	21
360	τοπική σύνοδος Λαοδίκειας	60
381	Β΄ Οἰκουμενική σύνοδος (Κωνσταντινούπολη)	8
394	τοπική σύνοδος Κωνσταντινούπολης	1
419	τοπική σύνοδος Καρθαγένης	133
431	Γ΄ Οἰκουμενική σύνοδος (Ἐφεσος)	8
451	Δ΄ Οἰκουμενική σύνοδος (Χαλκηδόνα)	30
691/692	Πενθέκτη (ἐν Τρούλλῳ) Οἰκουμενική σύνοδος	102
787	Ζ΄ Οἰκουμενική σύνοδος	22

3. Κανόνες δύο τοπικῶν συνόδων, μεταγενέστερων ἀπὸ τῆ Ζ΄ Οἰκουμενική σύνοδο, που προστέθηκαν στους προηγούμενους ιερούς κανόνες

Ἔτος	Σύνοδος	Κανόνες
861	Πρωτοδευτέρα (Α/Β) τοπική σύνοδος Κωνσταντινούπολης	17
879/880	Τοπική σύνοδος «τῆς ἐν Ἀγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως»	3

4. Κανόνες Πατέρων τῆς Εκκλησίας

Ἔτος	Πατέρες τῆς Εκκλησίας	Κανόνες
†265	Διονύσιος Ἀλεξάνδρειας	4

†270	Γρηγόριος Νεοκαισάρειας	11
†311	Πέτρος Αλεξάνδρειας	15
†373	Μέγας Αθανάσιος	3
†373	Μέγας Βασίλειος	92
†385	Τιμόθεος Αλεξάνδρειας	18
†389/390	Γρηγόριος Θεολόγος	1
†395	Αμφιλόχιος Ικονίου	1
†395	Γρηγόριος Νύσσης	8
†412	Θεόφιλος Αλεξάνδρειας	14
†444	Κύριλλος Αλεξάνδρειας	5
†459	Γεννάδιος Κωνσταντινουπόλεως	1

Κριτική έκδοση του ελληνικού κειμένου των 770 ιερών κανόνων, με γαλλική και λατινική μετάφραση, βρίσκεται στη σειρά JOANNOU.P.P., *Fonti. Fascicolo IX. Discipline générale antique (IIe-IX^s.)*, τόμος I,I: Les canons des conciles œcuméniques (οι κανόνες των Οικουμενικών συνόδων)· τόμος I,II: Les canons des Synodes Particuliers (οι κανόνες των τοπικών συνόδων)· τόμος II: Les canons des Pères Grecs (οι κανόνες των Ελλήνων Πατέρων)· Index analytique (Αναλυτικός Κατάλογος των τόμων I.I, I.II και II), Grottaferrata (Roma) 1962-1964.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία οι επίσημες συλλογές που χρησιμοποιούνται είναι το «Πηδάλιον» (έκδοση των Αγαπίου Ιερομονάχου και Νικοδήμου μοναχού) και το «Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων (έκδοση των Γ. Ράλλη και Μ. Ποτλή)». Στις δύο αυτές συλλογές συμπεριελήφθησαν και άλλοι, επιπλέον των 770 ιερών κανόνων, που όμως δεν επικυρώθηκαν από Οικουμενική σύνοδο. Στο «Πηδάλιον» το κείμενο των ιερών κανόνων συνοδεύεται από ερμηνεία και σχόλια, ενώ στο «Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμηνικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων» οι ιεροί κανόνες που δημοσιεύονται στους τόμους 2, 3 και 4 συνοδεύονται από την ερμηνεία και τις επεξηγήσεις των ερμηνευτῶν Θ. Βαλσαμώνα, Ι. Ζωναρά και Α. Αριστηνού.

Τέλος, η β' έκδοση από τον Π. Ακανθόπουλο του «Κώδικα Ιερών Κανόνων και Εκκλησιαστικών Νόμων, 2η έκδοση (Κυριακίδης), Θεσσαλονίκη 1991, σ.1143», που συνοδεύεται με «Παράρτημα του Κώδικα ..., Θεσσαλονίκη 1992, σ. 172», είναι ένα σημαντικό βοήθημα. Πέρα από το κείμενο των ιερών κανόνων, σύμφωνα με την έκδοση του «Συντάγματος τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων» των Γ. Ράλλη και Μ. Ποτλή, περιλαμβάνει τη μεταγλώττιση των κανόνων στη δημοτική (σ. 20-659), ένα πολύ αξιόπιστο γλωσσάρι (σ. 661-696), καθώς και πίνακες ιερών κανόνων κατὰ θέματα και κατὰ συνάφεια (σ. 700-733).

Όπως θα μελετήσετε στη συνέχεια του τόμου, οι αναφορές στην αλληλογραφία των Ορθόδοξων Πατριαρχείων της Ανατολής και των Αυτοκέφαλων Εκκλη-

σιών για το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς, αφορούν 49 κανόνες από τους 770. Στους ίδιους κανόνες, οι Επίσκοποι και οι Θεολόγοι της διασποράς οριοθετούν τις ενστάσεις τους ή τη συμφωνία τους στις θέσεις που εκφράζουν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες της Ανατολής.

Συγκεκριμένα, η διαμάχη για το επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς οριοθετείται στη διαφορετική προσέγγιση και ερμηνεία των παρακάτω ιερών κανόνων:

- 14ο, 34ο, 35ο και 37ο από τους λεγόμενους αποστολικούς κανόνες.
- 4ο, 5ο, 6ο, 7ο, 8ο και 15ο της Α΄ Οικουμενικής συνόδου (Νίκαια 325).
- 4ο, 9ο, 12ο, 14ο, 16ο, 19ο, 20ό και 22ο της τοπικής συνόδου της Αντιόχειας (341).
- 3ο, 4ο, 5ο και 9ο της τοπικής συνόδου της Σαρδικής (343).
- 2ο και 3ο της Β΄ Οικουμενικής συνόδου (Κωνσταντινούπολη 381).
- 3ο και 8ο της Γ΄ Οικουμενικής συνόδου (Έφεσος 431).
- 118ο της τοπικής συνόδου της Καρθαγένης (419).
- 1ο, 5ο, 9ο, 12ο, 17ο, 19ο και 28ο της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου (Χαλκηδόνα 451).
- 2ο, 6ο, 8ο, 19ο, 20ό, 36ο, 38ο, 39ο, 95ο και 102ο της Πενθέκτης (έν Τρούλλω) Οικουμενικής συνόδου (Κωνσταντινούπολη 691/692).
- 1ο, 3ο, 6ο και 15ο της Ζ΄ Οικουμενικής συνόδου (Νίκαια 787).
- 1ο «τῆς ἐν Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως» τοπικής συνόδου (879/880).

Στα Παράλληλα Κείμενα παραθέτουμε όσους από τους 49 ιερούς κανόνες χρησιμοποιούνται συχνότερα στη φιλολογία της ορθόδοξης διασποράς. Θα έχετε την ευκαιρία να τους χρησιμοποιήσετε στις Δραστηριότητες του τόμου, ώστε να εμβαθύνετε περισσότερο στα ζητήματα της ορθόδοξης διασποράς.

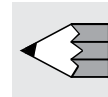
Αν από τους προηγούμενους 49 ιερούς κανόνες αναζητήσουμε και τους παράλληλους κανόνες, που αναφέρονται στα ίδια θέματα περιεχομένου, συμπεραίνουμε ότι οι 202 από τους 770 ιερούς κανόνες αναφέρονται σε ό,τι μπορεί να σχετίζεται με θέματα διοικητικής οργάνωσης και ενότητας της ορθόδοξης διασποράς. Συγκεκριμένα πρόκειται για τους ιερούς κανόνες:

- 1ο, 12ο, 13ο, 14ο, 15ο, 16ο, 26ο, 28ο, 29ο, 32ο, 34ο, 35ο, 37ο, 38ο, 39ο, 41ο, 46ο, 47ο, 51ο, 58ο, 68ο και 74ο από τους λεγόμενους αποστολικούς κανόνες.
- 2ο, 5ο, 6ο, 7ο, 13ο και 15ο της τοπικής συνόδου της Άγκυρας (314).
- 1ο, 3ο, 4ο, 5ο, 6ο, 7ο, 8ο, 10ο, 11ο, 12ο, 13ο, 14ο, 15ο, 16ο, 18ο και 19ο της Α΄ Οικουμενικής συνόδου (Νίκαια 325).
- 5ο, 7ο, 8ο, 20ο, 21ο και 27ο της τοπικής συνόδου της Γάγγρας (340).
- 3ο, 4ο, 6ο, 8ο, 9ο, 10ο, 11ο, 12ο, 13ο, 14ο, 15ο, 16ο, 19ο, 20ό, 21ο, 22ο, 24ο και 25ο της τοπικής συνόδου της Αντιόχειας (341).
- 1ο, 2ο, 3ο, 4ο, 5ο, 6ο, 7ο, 8ο, 9ο, 11ο, 12ο, 14ο, 15ο, 16ο, 17ο, 19ο και 21ο της τοπικής συνόδου της Σαρδικής (343).
- 1ο, 2ο, 7ο, 8ο, 12ο, 19ο, 20ό, 40ό και 57ο της τοπικής συνόδου της Λαοδίκειας (343/381).
- 2ο, 3ο, 6ο και 7ο της Β΄ Οικουμενικής συνόδου (Κωνσταντινούπολη 381).
- 8ο της Γ΄ Οικουμενικής συνόδου (Έφεσος 431).

- 6ο, 7ο, 8ο, 11ο, 12ο, 13ο, 15ο, 18ο, 19ο, 20ό, 26ο 28ο, 29ο, 31ο, 33ο, 36ο, 39ο, 43ο, 47ο, 48ο, 49ο, 50ό, 51ο, 52ο, 54ο, 57ο, 65ο, 66ο, 67ο, 68ο, 71ο, 73ο, 76ο, 77ο, 79ο, 83ο, 87ο, 90ό, 93ο, 95ο, 96ο, 104ο, 106ο, 107ο, 118ο, 119ο, 120ό, 121ο, 123ο, 124ο, 125ο, 128ο, 129ο, 130ό, 131ο, 132ο και 133ο της τοπικής συνόδου της Καρθαγένης (419).
- 1ο, 2ο, 5ο, 6ο, 7ο, 9ο, 10ο, 12ο, 14ο, 15ο, 17ο, 19ο, 20ό, 21ο, 23ο, 26ο και 28ο της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου (Χαλκηδόνα 451).
- 2ο, 6ο, 7ο, 8ο, 17ο, 18ο, 19ο, 20ό, 22ο, 23ο, 25ο, 29ο, 36ο, 38ο, 39ο, 80ό, 95ο και 102ο της Πενθέκτης (έν Τρούλλω) Οικουμενικής συνόδου (Κωνσταντινούπολη 691/692).
- 1ο, 5ο, 6ο, 7ο, 15ο και 19ο της Ζ΄ Οικουμενικής συνόδου (Νίκαια 787).
- 7ο, 13ο, 14ο και 15ο της Πρωτοδευτέρας (Α/Β) τοπικής συνόδου της Κωνσταντινούπολης (861).
- 1ο «τῆς ἐν Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως» τοπικής συνόδου (879/880).

Δραστηριότητα 1/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Α΄) και μελετήστε δύο παράλληλους ιερούς κανόνες: τον 34ο αποστολικό κανόνα και τον 9ο κανόνα της συνόδου της Αντιόχειας. Προσπαθήστε να γράψετε ένα κείμενο 100 λέξεων που να προσδιορίζει το θέμα και τις παράλληλες αναφορές των δύο ιερών κανόνων. Αναζητήστε την απάντησή σας στην υποενοτήτα 1.1.5.

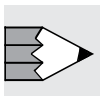

1.1.2 Ο φυλετισμός απέναντι στην κανονική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας

Στα Πρακτικά της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872 (Mansi, τόμος 45, στήλες 423-538) περιγράφεται το «φυλετικό» κριτήριο που διαταράσσει την κανονική τάξη και ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Με αφορμή την επιδίωξη ίδρυσης «φυλετικών» Εκκλησιών σε έναν τόπο ή πόλη, το «φυλετικό» κριτήριο αναφέρεται στην:

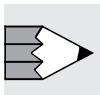
1. Αποδοχή των ομόφυλων και απόρριψη των ετερόφυλων ορθόδοξων χριστιανών που διαμένουν στον ίδιο τόπο ή χώρα: «πάντας μὲν τοὺς ὁμοφύλους ἀποδεχομένων, πάντας δὲ τοὺς ἑτεροφύλους ἀποκλεισῶν» (στήλη 473).
2. Απαραίτητη διοίκηση από ποιμένες που θα ανήκουν αποκλειστικά στην ίδια φυλή: «καὶ ὑπὸ μόνον ὁμοφύλων ποιμένων διοικουμένων» (στήλη 473).
3. Ὑπαρξη μέσα στα κανονικά όρια μίας Πατριαρχικής, Μητροπολιτικής, Επισκοπικής Εκκλησίας ή Ενορίας, τώσων Πατριαρχών, Μητροπολιτών, Επισκόπων και Εφημερίων όσων και φυλών: «ἔσσονται τοσοῦτοι πατριάρχαι, μητροπολίται, ἐπίσκοποι, ἐφημέριοι, ὄσαι καὶ φυλαί» (στήλη 483).
4. Δικαιοδοσία κάθε Πατριάρχη, Μητροπολίτη ή Επισκόπου που επεκτείνεται σε ποιμένα που ανήκουν στην ίδια φυλή και μιλούν την ίδια γλώσσα: «τὰ ἐνοικοῦντα ὁμόφυλα καὶ ὁμόγλωσσα ποιμένα» (στήλη 483).

5. Ὑπαρξη πολλῶν «φυλετικῶν» ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν στὸν ἴδιο τόπο, ποὺ ἡ καθεμίᾳ διεκδικεῖ καὶ ἀξιῶνει τὴν ἐκκλησιαστικὴ διακυβέρνηση τοῦ τόπου αὐτοῦ: «αἱ τῶν διαφόρων φυλετικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν δικαιοδοσία ἀνάγκη ἵνα ἐπικάθηνται, οὕτως εἶπειν, ἀλλήλαις ἢ συμπλέκονται καὶ συγγέονται πᾶσαι ἀξιοῦσαι τὴν κανονικὴν τοῦ τόπου ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν» (στήλη 482).
6. Ὑπαρξη μέσα στὴν ἴδια ἐπισκοπὴ πολλῶν Ἐξάρχων ἢ Πατριαρχῶν τοῦ ἴδιου δόγματος, καὶ κατ' ἐπέκταση παρουσία πολλῶν ὁμόδοξων Ἐπισκοπικῶν συνόδων: «πολλοὶ μὲν ὁμόδοξοι ἔξαρχοι ἢ πατριάρχαι πολλοὶ δὲ ὁμόδοξοι διοικοῦσαι σύνοδοι» (στήλη 481).

Δραστηριότητα 2/Κεφάλαιο 1

Προσπαθήστε νὰ γράψετε ἓνα κείμενο 200 λέξεων ποὺ νὰ συγκρίνει τὶς διατάξεις τοῦ 34ου ἀποστολικοῦ κανόνα καὶ τοῦ 9ου κανόνα τῆς συνόδου τῆς Ἀντιόχειας, σὲ σχέση με τὶς ἐξι ἀρχές ποὺ καθορίζει τὸ «φυλετικὸ» κριτήριο, ὅπως αὐτές ἀναφέρθηκαν στὴν υποενοότητα 1.1.2. Συγκρίνετε τὴν ὀρθότητα τῆς ἀπάντησής σας με τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ Πρακτικά τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινούπολης τοῦ 1872 (Μέρος Α΄ : Mansi, τόμος 45, στήλες 477-479).

Δραστηριότητα 3/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στὰ Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Α΄ : Mansi, τόμος 45, στήλες 477-481). Προσπαθήστε νὰ γράψετε ἓνα κείμενο 300 λέξεων ποὺ νὰ περιγράψει, σύμφωνα με τὰ Πρακτικά τῆς συνόδου τοῦ 1872, τὶς συνέπειες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φυλετισμοῦ. Συγκρίνετε τὴν ἀπάντησή σας με τὸ περιεχόμενο τῆς υποενοότητας 1.1.3.

1.1.3 Οἱ συνέπειες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ «φυλετισμοῦ»

Οἱ προηγούμενες ἀπόψεις ποὺ βασιζοῦνται στὸ «φυλετικὸ» κριτήριο εἶχαν τὰ εξῆς ἐπακόλουθα:

- α) Ἡ τοπικὴ ἐκκλησία δὲν χαρακτηρίζεται καὶ δὲν προσδιορίζεται με βάση τὸ κριτήριο τῆς εδαφικότητας, ἀφοῦ ἡ κάθε ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία εξαπλώνεται ἢ περιστέλλεται με βάση τὴν παρουσία τῶν ἐθνῶν, ποὺ ὁμαδικὰ ἢ ἀτομικὰ μετακινούνται ἀπὸ τόπο σὲ τόπο.
- β) Τὸ «φυλετικὸ» κριτήριο ἀναφέρεται κατ' ἐπέκταση στὴν παρουσία δύο, τριῶν ἢ καὶ περισσότερων Ἐπισκόπων στὴν ἴδια πόλη, οἱ ὁποῖοι ἀναλογοῦν στὴν ὑπαρξη τῶν ἐθνοτήτων: «δύναται ἐν μία καὶ τῇ αὐτῇ πόλει ἐδρεῦν δύο, τρεῖς ἢ πλείους ὁμόδοξοι ἐπίσκοποι ὅσαι δηλονότι ὅτι καὶ φυλαὶ ἐν αὐτῇ οἰκοῦσιν» (Mansi, τόμος 45, στήλη 479).
- γ) Τὸ «φυλετικὸ» κριτήριο ὁδηγεῖ σὲ τοπικὸ διχασμὸ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ διαχωρίζει τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα, με βάση τὶς φυλές ποὺ παροικοῦν στὸν ἴδιο τόπο.

δ) Το «φυλετικό» κριτήριο επιτρέπει τη συνύπαρξη δύο ή περισσότερων Μητροπολιτών, ακόμα και με τον ίδιο εκκλησιαστικό τίτλο, οι οποίοι στην ίδια εκκλησιαστική επαρχία ασκούν μία εκκλησιαστική δικαιοδοσία στις αντίστοιχες εθνότητες.

1.1.4 Τοπική και όχι «φυλετική» Εκκλησία

Η απόφαση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872 επεξηγεί γιατί με τον «φυλετισμό» εισάγεται «ιουδαϊκή τις αποκλειστικότητας» στους κόλπους της Ορθόδοξης Εκκλησίας (Mansi, τόμος 45, στήλη 483).

Αφενός, η ιδέα της φυλής θεωρείται το απαραίτητο κριτήριο, που θα πρέπει κυρίως να καθορίζει την τάξη της εκκλησιαστικής ιεραρχίας. Αφετέρου, με το «φυλετικό» κριτήριο που στηρίζεται στην παρουσία της διαφορετικής εθνότητας και γλώσσας, επιδιώκεται η συγκρότηση διαφορετικών «φυλετικών» Εκκλησιών στον ίδιο τόπο.

Το αποτέλεσμα είναι εμφανές στο επίπεδο των διορθόδοξων σχέσεων, όπου ο «φυλετικός εγωισμός» οδηγεί τα θρησκευτικά αισθήματα σε τέτοιο σημείο, ώστε τελικά η συνεργασία μεταξύ των Εκκλησιών να καθίσταται αδύνατη. Και δεν θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά, αφού το κριτήριο αυτό δημιουργεί διαχωρισμούς ανάμεσα στους πιστούς που ανήκουν σε διαφορετικά έθνη και μιλούν διαφορετική γλώσσα.

Σύμφωνα με τα Πρακτικά της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου του 1872 (Παράλληλα Κείμενα, Μέρος Α'), οι οπαδοί του «φυλετισμού» οδηγούνται στην ακραία θέση που υποστηρίζει ότι: «ούτε εκκλησία διοικήσεως ή πατριαρχική, ούτε εκκλησία επαρχιακή ή μητροπολιτική ούτε επισκοπική, ἀλλ' οὐδὲ ἀπλή ενοριακή ἐφημερία, εἴτουν εκκλησία κόμης τυχόν χωρίου ἢ συνοικίας, δύναται ὑφίστασθαι, ἴδιον ἔχουσα τόπον ἢ χώραν καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ ὁμοδόξους περιλαμβάνουσα» (Mansi, τόμος 45, στήλη 481).

Στα Πρακτικά της Συνόδου του 1872 επισημαίνεται πως όχι μόνο στην Ορθόδοξη Εκκλησία, αλλά ούτε στις αιρετικές και στις σχισματικές Εκκλησίες παρουσιάστηκε συνύπαρξη ομόδοξων και ανεξάρτητων «φυλετικών Εκκλησιών» στην ίδια ενορία, πόλη ή χώρα (στήλη 477). Όλες οι Εκκλησίες που είχαν συσταθεί ήταν τοπικές, περιλαμβάνοντας τους πιστούς ορισμένης πόλης ή ορισμένης τοπικής περιφέρειας, χωρίς «φυλετική» διάκριση.

Για τον λόγο αυτόν, οι Εκκλησίες λαμβάνουν την προσωνυμία τους από το όνομα της πόλης ή της χώρας και όχι από την εθνική καταγωγή του πληρώματος των πιστών. Αυτός ο τρόπος σύστασης των Εκκλησιών επικρατεί και μετά τους αποστολικούς χρόνους στις επαρχιακές Εκκλησίες ή στις Εκκλησίες των διοικήσεων, που είτε καθορίστηκαν από την επικρατούσα πολιτική διαίρεση είτε από άλλους ιστορικούς λόγους. Και στις Εκκλησίες αυτές, το πλήρωμα των πιστών απαρτιζόταν από πιστούς κάθε φυλής και γλώσσας.

Όσον αφορά τις Εκκλησίες των τεσσάρων πρεσβυγενών Πατριαρχείων (Κωνσταντινούπολης, Αλεξάνδρειας, Αντιόχειας και Ιεροσολύμων), καθώς και της Αρχιεπισκοπής Κύπρου, από τη σύστασή τους θεωρούνται Εκκλησίες τοπικές και όχι εθνικές, σε καθορισμένες, από τους ιερούς κανόνες, γεωγραφικές δικαιοδοσίες. Για τον λόγο αυτόν και οι Εκκλησίες αυτές φέρουν ως προσωνύμιο το όνομα, όχι του έθνους, αλλά της σπουδαιότερης πόλης, ή πρωτεύουσας μίας συγκεκριμένης εκκλησιαστικής περιφέρειας.

Η Μεγάλη Σύνοδος του 1872 δεν παραλείπει να αναφέρει και το παράδειγμα των Πατέρων της Εκκλησίας, οι οποίοι στα Πρακτικά των τοπικών και Οικουμενικών συνόδων εμφανίζονται όχι με την εθνική ιδιότητα των ποιμνίων τους, αλλά ως εκπρόσωποι της Εκκλησίας στην οποία προΐστανται. Αν σε ορισμένες περιπτώσεις εμφανίζονται Επίσκοποι με προσωνύμιο που προέρχεται, όχι από την πόλη ή τη χώρα, αλλά από το έθνος των πιστών (π.χ. Επίσκοπος Σαρακηνών ή Γόθων ή Σκυθών), τότε πρόκειται για Επισκόπους μη χριστιανικών λαών και με λιγοστό ποίμνιο πιστών που δεν κατοικούσαν με τρόπο καθορισμένο σε κάποια πόλη (στήλη 477).

Στο επιχείρημα των φυλετιστών ότι στις νεότερες εποχές οι Εκκλησίες αναφέρονται με το εθνικό τους όνομα, υποδηλώνοντας ότι έχουν εκκλησιαστική δικαιοδοσία παντού όπου υπάρχουν πιστοί της αντίστοιχης εθνότητας ή φυλής, η Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης του 1872 δίνει τις παρακάτω απαντήσεις:

- α) Τα επίθετα Εκκλησία «λατινική», «ελληνική», «αρμενική» κ.λπ. υποδηλώνουν όχι διάκριση έθνους, αλλά διαφορά δόγματος.
- β) Οι εκφράσεις Εκκλησία της Ελλάδας, της Βλαχίας, της Μολδαβίας, ή, πιο καταχρηστικά, Εκκλησία «ελληνική», «ρωσική», «σερβική», σημαίνουν Αυτοκέφαλες Εκκλησίες, ή ημιανεξάρτητες σε επικράτειες αυτονομούμενες, ή ανεξάρτητες με ορισμένα όρια που συμπίπτουν με εκείνα της πολιτικής επικράτειας. Έξω από αυτά τα καθορισμένα όρια, οι Εκκλησίες αυτές δεν έχουν ουδεμία εκκλησιαστική δικαιοδοσία. Τέτοιες Αυτοκέφαλες ή ημιανεξάρτητες Εκκλησίες συγκροτήθηκαν όχι για λόγους εθνικότητας, αλλά για λόγους πολιτικής κατάστασης και με πλήρωμα που δεν ανήκει αποκλειστικά στην ίδια φυλή ούτε έχει την ίδια μητρική γλώσσα.

1.1.5 «Έθνος» ή Επαρχία;

Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος του 1872 επικαλείται την κανονική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας για να αποδείξει πως το κριτήριο του «φυλετισμού» αποσιάζει από το κανονικό της δίκαιο. Συγκεκριμένα, εστιάζει την αναφορά της στους παρακάτω ιερούς κανόνες:

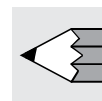
- 14ο, 34ο και 35ο αποστολικούς κανόνες.
- 9ο συνόδου της Αντιόχειας.
- 6ο, 8ο και 15ο της Α΄ Οικουμενικής συνόδου.
- 2ο της Β΄ Οικουμενικής συνόδου.
- 8ο της Γ΄ Οικουμενικής συνόδου.
- 5ο, 12ο και 28ο της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου.

Δραστηριότητα 4/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Α΄) και μελετήστε όσους από τους 12 προαναφερόμενους ιερούς κανόνες υπάρχουν. Προσπαθήστε να γράψετε ένα κείμενο 300 λέξεων που να περιλαμβάνει αναφορές στο εδαφικό κριτήριο της Εκκλησίας και να αποδεικνύει την απουσία του «φυλετικού» κριτηρίου. Συγκρίνετε την απάντησή σας με το κείμενο που ακολουθεί.

Οι δώδεκα προαναφερόμενοι ιεροί κανόνες αναιρούν τις θέσεις του εκκλησιαστικού «φυλετισμού», καθώς αποδεικνύουν ότι το εδαφικό κριτήριο και όχι το «φυλετικό» προσδιορίζει τη σύσταση της Εκκλησίας. Αυτό προκύπτει από τις διατάξεις που συνδέουν τον Επίσκοπο με καθορισμένη, γεωγραφικά και τοπικά, εκκλησιαστική Επαρχία, σύμφωνα με τις οποίες:

1. Δεν επιτρέπεται ο **Επίσκοπος** να εγκαταλείψει την **Επαρχία** του και να καταλάβει άλλη. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο με απόφαση πολλών Επισκόπων (14ος αποστολικός κανόνας, 8ος κανόνας της Γ΄ Οικουμενικής συνόδου).
2. **Οι Επίσκοποι κάθε Επαρχίας** πρέπει να γνωρίζουν αυτόν που είναι πρώτος ανάμεσά τους (*τον Επίσκοπο της Μητρόπολης που προΐσταται*), να θεωρούν αυτόν ως κεφαλή (*να προηγείται στην τιμή*) και να μην κάνουν τίποτα χωρίς τη γνώμη του. Αλλά ούτε και εκείνος πρέπει να κάνει κάτι χωρίς τη γνώμη όλων των άλλων. **Ο κάθε Επίσκοπος κάνει μόνο εκείνα, που ο πρώτος ανάμεσά τους (ο Επίσκοπος της Μητρόπολης) θα του υποδείξει για την εκκλησιαστική του Επαρχία και τις περιοχές και πόλεις που ανήκουν σε αυτήν** (34ος αποστολικός κανόνας, 9ος κανόνας της συνόδου της Αντιόχειας).
3. Δεν επιτρέπεται ο **Επίσκοπος** να χειροτονεί έξω από τα **όρια της Επισκοπής του** στις **πόλεις και στις κωμοπόλεις** που δεν υπάγονται σε αυτόν (35ος αποστολικός κανόνας).
4. Πρέπει να εφαρμόζονται οι παλιές συνήθειες και να διατηρούνται τα πρεσβεία στις Εκκλησίες και στις άλλες **Επαρχίες**. Δεν μπορεί κάποιος να γίνει Επίσκοπος χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Μητροπολίτη (6ος κανόνας της Α΄ Οικουμενικής συνόδου).
5. **Στην ίδια πόλη δεν μπορούν να βρίσκονται δύο Επίσκοποι, ούτε στην ίδια Επαρχία δύο Μητροπολίτες**. (8ος κανόνας της Α΄ Οικουμενικής συνόδου, 12ος κανόνας της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου).
6. Δεν επιτρέπεται να μεταβαίνει από πόλη σε πόλη ούτε **Επίσκοπος**, ούτε πρεσβύτερος, ούτε διάκονος (15ος κανόνας της Α΄ Οικουμενικής συνόδου, 5ος κανόνας της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου).
7. Δεν πρέπει να ξεπερνούν οι **Επίσκοποι** τα **όρια της διοίκησής τους** και να πηγαίνουν σε Εκκλησίες που δεν ανήκουν στα **όρια της δικαιοδοσίας τους**. Τα θέματα κάθε Επαρχίας διευθετεί η **σύνοδος της Επαρχίας** (2ος κανόνας της Β΄ Οικουμενικής συνόδου).
8. **Οι Μητροπολίτες της διοίκησης** του Πόντου, της Ασίας και της Θράκης και ακόμα οι **Επίσκοποι** των προαναφερόμενων **διοικήσεων** που βρίσκονται σε βαρβαρικά έθνη χειροτονούνται από την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης (28ος κανόνας της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου).

Οι οπαδοί του «φυλετισμού» επιχειρούν να στηρίξουν τις θέσεις τους στο κείμενο του 34ου Αποστολικού κανόνα που αναφέρει ότι: «**τούς επισκόπους ἐκάστου ἔθνους** εἰδέναι χρῆ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν», δίνοντας στην έννοια «ἔθνος» την έννοια της φυλής. Σχετικά με τη θέση αυτή των φυλετιστών, η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος του 1872 υποστηρίζει ότι η αληθινή έννοια του ὄρου «ἔθνος» διατυπώνεται στον 9ο κανόνα της συνόδου της Αντιόχειας, με τη σημασία της διοικητικής περιφέρειας της Επαρχίας, όπου αναφέρεται ότι: «**Οἱ Εἰσκόποι κάθε Επαρχίας** πρέπει να γνωρίζουν ότι ο Επίσκοπος της Μητρόπολης προΐσταται και αναλαμβάνει τη φροντίδα ὅλης της Επαρχίας, επειδή στη Μητρόπολη συρρέουν ἀπὸ παντοῦ ὅλοι ὅσοι ἔχουν υποθέσεις. Γι' αὐτὸ αποφασίστηκε και στην τιμὴ να προηγείται ο Επίσκοπος της Μητρόπολης και τίποτα παραπάνω να μην κάνουν οἱ ὑπόλοιποι Εἰσκόποι χωρὶς αὐτόν, σύμφωνα με τον παλιό κανόνα που επικράτησε ἀπὸ τον καιρὸ των Πατέρων μας».

9ος κανόνας συνόδου της Αντιόχειας

«**Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους** εἰδέναι χρῆ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας»

34ος αποστολικός κανόνας

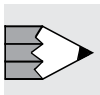
«**τούς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους** εἰδέναι χρῆ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν»

Ο ἴδιος ἄλλωστε ο 34ος αποστολικός κανόνας ξεκαθαρίζει την έννοια του «ἔθνος» και είναι φανερό ότι αναφέρεται σε Επισκόπους τοπικῶν και ὄχι εθνικῶν Εκκλησιῶν: «ἐκεῖνα δὲ μόνα πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικία ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις [**κάθε (Επίσκοπος) να κάνει μόνο εκείνα, ὅσα του καθορίσει (αὐτὸς που εἶναι πρῶτος ἀνάμεσά τους) για την Επαρχία του και για τις χώρες (πόλεις με τα προάστια) που ἀνήκουν σε αὐτή**]

Σύμφωνα με τα Πρακτικά της Συνόδου του 1872, η ερμηνεία αὐτὴ κατὰ των «φυλετικῶν» θέσεων ενισχύεται και με τον 35ο αποστολικό κανόνα: «Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὄρων χειροτονίας ποιεῖσθαι, εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις, καὶ χώρας (**να μην τολμᾶει ο Εἰσκόπος να χειροτονεῖ ἔξω ἀπὸ τα ὅρια της Επισκοπῆς του στις πόλεις και κωμοπόλεις που δεν ὑπάρχουν σε αὐτόν**): εἰ δὲ ἐλεγχθῆι τοῦτο πεποικῶς, παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκείνας, ἢ τὰς χώρας, γνώμην, καθαιρεῖσθω καὶ αὐτός, καὶ οὗς ἔχειροτόνησεν (**αν ὁμως ἀποκαλυφθῆι ὅτι το ἔχει κάνει αὐτό, παρὰ τη γνώμη αὐτῶν που ἐξουσιάζουν ἐκεῖνες τις πόλεις ἢ τις κωμοπόλεις, να καθαιρεῖται και ο ἴδιος και αὐτοὶ τους οποίους χειροτόνησε**)» (Mansi, τόμος 45, στήλη 483).

Δραστηριότητα 5/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στο κείμενο που συντάξατε στο πλαίσιο της ἀπάντησης της Δραστηριότητας 1, για το περιεχόμενο του 34ου αποστολικού κανόνα και του 9ου κανόνα της συνόδου της Αντιόχειας. Γράψτε ἓνα κείμενο 200 λέξεων, στο οποίο θα ἐπεξηγήετε γιατί η έννοια του

«ἔθνοῦς» στον 34ο αποστολικό κανόνα ταυτίζεται με την έννοια της «διοικητικής περιφέρειας της Επαρχίας».

Στο ίδιο πλαίσιο, ότι δηλαδή δεν μπορεί να υπάρχουν δύο Επίσκοποι στην ίδια πόλη και δύο Μητροπολίτες στην ίδια Επαρχία, βρίσκονται οι κανόνες 8 της Α΄ Οικουμενικής συνόδου και 12 της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου. Οι δύο αυτοί κανόνες, που αναφέρονται συχνά στις συζητήσεις για την ορθόδοξη διασπορά, αρνούνται την τοπική διαίρεση, όταν αυτή οδηγεί σε αντικανονικές εκκλησιολογικές δομές. Καθώς το ορθόδοξο πλήρωμα διαιρείται με βάση εθνοφυλετικά κριτήρια, στους χώρους της ορθόδοξης διασποράς παρατηρείται παρουσία πολλών Επισκόπων στον ίδιο τόπο, στην ίδια πόλη.

Όσον αφορά τη διαμάχη γύρω από τον περίφημο 28ο κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου της Χαλκηδόνας (451), που συνδέεται με το ζήτημα της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην ορθόδοξη διασπορά, θα έχετε την ευκαιρία, στις ενότητες που ακολουθούν, να μελετήσετε το κείμενό του και να κατανοήσετε αφενός τις συνέπειες της εφαρμογής του από τον Οικουμενικό Θρόνο και αφετέρου τους λόγους της αμφισβήτησής του από το Πατριαρχείο της Μόσχας.

Σύνοψη Ενότητας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάσαμε την προέλευση των 770 ιερών κανόνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας και προσδιορίσαμε συγκεκριμένα εκείνους που αναφέρονται στο επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς. Πρόκειται για μία κατάσταση που αντιβαίνει στις θεμελιώδεις αρχές της κανονικής διδασκαλίας και παράδοσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας και έχει τις ρίζες της στον «φυλετισμό» του 19ου αιώνα. Το κριτήριο του «φυλετισμού», αν και καταδικάστηκε από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης του 1872, εξακολουθεί, καθ' όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα, να επιβιώνει στους χώρους των ορθόδοξων παροικιών της διασποράς, γεγονός που αποδεικνύεται με την παρουσία πολλών Επισκόπων σε κάθε αξιόλογη πόλη.

Η κακή αυτή κληρονομία του εκκλησιαστικού φυλετισμού, που επιδιώκει τη δημιουργία και οργάνωση «φυλετικών» και όχι τοπικών Εκκλησιών, προκύπτει από τη διαφορετική κατανόηση και ερμηνεία των ιερών κανόνων.

Η μελέτη των Πρακτικών της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου του 1872 μας βοηθά να προσδιορίσουμε αφενός τις συνέπειες του εκκλησιαστικού φυλετισμού στον χώρο της ορθόδοξης διασποράς αφετέρου να γνωρίσουμε τον σωστό τρόπο ερμηνείας των ιερών κανόνων, σύμφωνα με την κανονική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, σχετικά με το ζήτημα της κανονικής δικαιοδοσίας και της ποιμαντικής μέριμνας των ορθόδοξων χριστιανών της διασποράς.

Η ΕΚΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΡΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ, ΑΠΟ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (1908-1922)

Σκοπός

Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να παρουσιάσει αφενός τις προϋποθέσεις για την εκχώρηση και αφετέρου τους λόγους για την άρση του δικαιώματος που αφορά την πνευματική προστασία και εποπτεία της ελληνόφωνης διασποράς, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας, σύμφωνα με τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 8/18ης Μαρτίου 1908 και την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη της 1/14 Μαρτίου 1922.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτής της ενότητας, θα είστε σε θέση να:

- εξηγείτε τους λόγους που οδήγησαν το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης να εκχωρήσει (1908) και να άρει (1922) το δικαίωμα της κανονικής δικαιοδοσίας για την πνευματική προστασία και εποπτεία της ελληνόφωνης διασποράς στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας·
- αναλύετε τα δύο επίσημα Πατριαρχικά και Συνοδικά κείμενα της 8/18ης Μαρτίου 1908 και της 1/14 Μαρτίου 1922·
- εξηγείτε τους πέντε όρους για την εκχώρηση του δικαιώματος της πνευματικής προστασίας και εποπτείας της ελληνόφωνης διασποράς, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας, σύμφωνα με τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 8/18ης Μαρτίου 1908·
- προτείνετε δύο τουλάχιστον λόγους, που οδήγησαν στην άρση και ακύρωση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908, σύμφωνα με την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη της 1/14 Μαρτίου 1922·
- εξηγείτε μέσα από τη δράση του πρώην Μητροπολίτη Αθηνών και στη συνέ-

χεια Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄ Μεταξάκη, την άποψή του για το καθεστώς της ελληνόφωνης και της ευρύτερης ορθόδοξης διασποράς.

Στις 8/18 Μαρτίου 1908, το Οικουμενικό Πατριαρχείο εκχωρεί στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας, με **Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο***, το δικαίωμα της πνευματικής προστασίας και εποπτείας της ελληνόφωνης **διασποράς***. Η ενότητα αυτή αναφέρεται στο επίσημο κείμενο του Τόμου του 1908, προσεγγίζοντας την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, σχετικά με την **κανονική τάξη*** και την **πνευματική εξάρτηση*** των ελληνόφωνων ορθόδοξων παροικιών της διασποράς. Στη συνέχεια, προσδιορίζονται με σαφήνεια οι πέντε βασικές προϋποθέσεις/όροι για την επίλυση της **κανονικής ανωμαλίας***, που χαρακτήριζε τις ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς. Επίσης διερευνάται, αν και κατά πόσο η **Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας*** τήρησε τους όρους εκχώρησης που απαιτούσε ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε την άποψη του Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιου Μεταξάκη, του πρώτου που συστηματικά θα μεριμνήσει, από το 1918, για την αναδιοργάνωση της ελληνόφωνης διασποράς, σύμφωνα με τους όρους εκχώρησης του Τόμου του 1908.

Ο ίδιος Αρχιερέας θα προχωρήσει στην άρση και ακύρωση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου του 1908, επαναφέροντας στο Οικουμενικό Πατριαρχείο το δικαίωμα της κανονικής εποπτείας και μέριμνας για την ελληνόφωνη διασπορά. Η εφαρμογή της εκκλησιαστικής αντίληψης του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄, για την αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς, δεν θα αργήσει να φανεί. Η ίδρυση μίας Αρχιεπισκοπής στην Αμερική, με έδρα τη Νέα Υόρκη και μίας Μητρόπολης στην Ευρώπη, με έδρα το Λονδίνο, θα είναι η συνέχεια μίας φιλόδοξης εκκλησιαστικής αντίληψης, που θα ακολουθήσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο στο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς, καθ' όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Τέλος, πριν προχωρήσετε στη μελέτη της ενότητας, θα πρέπει να σας υπενθυμίσουμε ότι η διπλή ημερομηνία 8/18 Μαρτίου 1908 αναφέρεται με αντιστοιχία στο Νέο/Παλαιό Ημερολόγιο.

Αυτό δεν θα πρέπει να σας διαφεύγει, όταν θα συναντάτε τις δύο ημερομηνίες μαζί ή ξεχωριστά, καθώς θα μελετάτε στα Παράλληλα Κείμενα τις Πηγές της περιόδου 1908-1922.

1.2.1 Τι ήταν ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908;

«Ἐπειδὴ δὲ οὕτως, ἀνωμάλως καὶ ἀορίστως ἐχόντων τῶν τῆς πνευματικῆς ἐξαρτήσεως τῶν εἰρημένων Ἐκκλησιῶν, παρεβιάζετο μὲν προφανῶς ἡ κανονικὴ τάξις· εὐδὴλον γὰρ ὅτι οὔτε ἡ ὑπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικοῦ

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

θρόνου εἰς τὸ αὐτοκέφαλον ἀναχθεῖσα μετὰ καθωρισμένων ὁρίων ἀγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, οὔτε ἄλλη τις Ἐκκλησία ἢ θρόνος ἠδύνατο κανονικῶς πέραν τῶν ὁρίων τῆς οἰκείας περιφερείας ἐπεκτεῖναι τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν, πλὴν γε τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἀπὸ τε τοῦ κεχορηγημένου αὐτῷ προνομίου τοῦ χειροτονεῖν τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς, καὶ πέραν δηλονοῦν τῶν καθωρισμένων ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν, ἐπισκόπους καὶ ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ πρεσβείων εὐλόγως δικαιουμένου τὴν ὑπάτην ἀσκεῖν ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἐν τῇ ξένῃ Ἐκκλησιῶν πνευματικὴν προστασίαν». Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908.

Το παραπάνω κείμενο είναι απόσπασμα Απόφασης της Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, στην οποία γίνεται αναφορά για την παραβίαση της κανονικής τάξης από τις Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες, που επιχειρούσαν την επέκταση της δικαιοδοσίας τους, έξω από τα εδαφικά τους όρια, που είχε ορίσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ισχυρίζεται ότι έχει, σύμφωνα με τον 28ο κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου, το αποκλειστικό προνόμιο να χειροτονεῖ «τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς» Ἐπισκόπους, εννοώντας τις πέραν των Αυτοκέφαλων και Αυτόνομων Εκκλησιῶν, ἐκκλησιαστικὲς περιφέρειες.

Στην ἴδια Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Απόφαση αναφέρονται πέντε ὅροι, σύμφωνα με τους οποίους το Οικουμενικό Πατριαρχείο ἐκχωρεῖ στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία τῆς Ἑλλάδας τὸ καθήκον γιὰ πνευματικὴ προστασία καὶ ἐποπτεία ὅλων των Ορθόδοξων Ἑλληνικῶν Εκκλησιῶν τῆς διασποράς στην Ἑυρώπη, στην Ἀμερικὴ καὶ στις υπόλοιπες χώρες, «πλὴν μόνης τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας Βενετίας», ἡ οποία παραμένει στην πνευματικὴ δικαιοδοσία του Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Δραστηριότητα 6/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα και διαβάστε τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908 (Μέρος Β΄, κείμενο 1). Να διατυπώσετε ἕναν ορισμὸ τῆς ορθόδοξης διασποράς, σύμφωνα με τὴν κανονικὴ διδασκαλία καὶ παράδοση του Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου, μέχρι 100 λέξεις. Μια κατεύθυνση γιὰ τὴν ἀπάντησή σας θα βρεῖτε στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

Δραστηριότητα 7/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα και μελετήστε τον 28ο κανόνα τῆς Δ΄ Οικουμενικῆς συνόδου (Μέρος Α΄). Αναζητήστε στο κείμενο του Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908 (Μέρος Β΄, κείμενο 1) σημεία ἐρμηνείας του κανόνα αὐτοῦ. Γράψτε ἕνα κείμενο μέχρι 200 λέξεις, που να ἀναφέρεται σε αὐτά. Μία κατεύθυνση γιὰ τὴν ἀπάντησή σας θα βρεῖτε στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

1.2.2 Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην έκδοση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908;

Δεν γνωρίζουμε επακριβώς τους λόγους που οδήγησαν το 1908 το Οικουμενικό Πατριαρχείο να εκχωρήσει στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας το δικαίωμα της πνευματικής προστασίας και εποπτείας επί της ελληνόφωνης διασποράς. Μπορούμε, όμως, να προσδιορίσουμε πιθανά αίτια.

Την εποχή της δεύτερης **Πατριαρχίας του Ιωακείμ Γ΄***, συνέβησαν σοβαρά γεγονότα, που πριν από τη δημοσίευση της Πατριαρχικής και Συνοδικής Απόφασης της 8/18ης Μαρτίου 1908, άρχισαν να δημιουργούν δυσχέρειες στο Οικουμενικό Πατριαρχείο:

- α) Οι δυσκολίες που άρχισαν να διαφαίνονται με τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο·
- β) Οι εικασίες για το τι θα ακολουθούσε μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων και τη δημοσίευση του νέου Τουρκικού Συντάγματος του 1908·
- γ) Ενδεχόμενες κινήσεις προσφοράς προς την Αθήνα για βοήθεια, στις δύσκολες ισορροπίες που έπρεπε να κρατήσει το Φανάρι, κυρίως με την Τουρκία, αλλά και με την Ελλάδα.

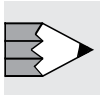
Πολλά ερωτήματα μπορεί να προκύψουν μελετώντας το κείμενο του Τόμου της 8/18 Μαρτίου 1908, όπως τα παρακάτω, στα οποία ωστόσο δεν μπορούμε να απαντήσουμε με βεβαιότητα:

- α) Γιατί το Οικουμενικό Πατριαρχείο αποφάσισε να εκχωρήσει το δικαίωμα της κανονικής του δικαιοδοσίας επί της ελληνόφωνης διασποράς στην Αθήνα, ιδιαίτερα όταν προμηνύονταν δύσκολες στιγμές και απόπειρες αποδυνάμωσής του από τους Τούρκους;
- β) Υπήρχε μήπως μία μυστική συμφωνία υποστήριξης των Αθηνών προς το Φανάρι, με προϋπόθεση την έκδοση του Τόμου αυτού;
- γ) Το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν προβληματίστηκε για το ότι υπήρχε πιθανότητα στο μέλλον και άλλες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες να ζητήσουν αντίστοιχη Πατριαρχική και Συνοδική νομοθετική ρύθμιση για τους ορθοδόξους του δικού τους έθνους;

Μία άλλη κατηγορία ερωτημάτων βρίσκει τις απαντήσεις τις, συνδυάζοντας τη μελέτη του Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908 με τα ιστορικά γεγονότα, που είτε προηγήθηκαν, είτε επρόκειτο να ακολουθήσουν τη σύνταξη του Τόμου, όπως:

- α) Υπήρχε πράγματι αναγκαιότητα για την έκδοση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908;
- β) Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908 είχε προσωρινή ισχύ;
- γ) Μήπως η παρουσία της ελληνόφωνης διασποράς ήταν τόσο περιορισμένη αριθμητικά, ώστε το Οικουμενικό Πατριαρχείο να μην προβληματίζεται ιδιαίτερα για την εκχώρηση αυτής της κανονικής δικαιοδοσίας;
- δ) Πώς αντέδρασαν οι ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς, όταν είδαν την έκδοση και το περιεχόμενο του Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908;

- ε) Ποια ήταν η στάση της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας μετά την εκχώρηση του δικαιώματος της πνευματικής επιστασίας και μερίμνας για την ελληνόφωνη διασπορά;

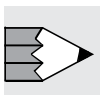

Δραστηριότητα 8/Κεφάλαιο 1

Προσδιορίστε τους λόγους που επικαλείται το Οικουμενικό Πατριαρχείο, στο κείμενο του Τόμου της 8/18 Μαρτίου 1908 (Μέρος Β', κείμενο 1), οι οποίοι το οδήγησαν να εκχωρήσει στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας το δικαίωμα της πνευματικής προστασίας και εποπτείας της ελληνόφωνης διασποράς. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 150 λέξεις. Συγκρίνετε το κείμενό σας, με όσα γράφονται στην υποενότητα 1.2.3.

1.2.3 Τι επιδίωκε να ρυθμίσει ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908;

Πριν την έκδοση του Τόμου του 1908, οι εκκλησιαστικές αρχές στην Αθήνα και στο Φανάρι βρισκόνταν σε διαμάχη, σχετικά με το ζήτημα της δικαιοδοσίας και της επιστασίας των ελληνόφωνων ορθόδοξων παροικιών της διασποράς. Το γεγονός ότι οι ελληνικές ορθόδοξες παροικίες προτιμούσαν ιερείς από τον τόπο καταγωγής τους, ήταν η αιτία για να παρουσιαστεί το εξής φαινόμενο: άλλες κοινότητες απευθύνονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, άλλες στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας, ενώ άλλες στα Πατριαρχεία Αλεξάνδρειας, Αντιόχειας και Ιεροσολύμων, ή και σε άλλες εκκλησιαστικές αρχές.

Δραστηριότητα 9/Κεφάλαιο 1

Αναζητήστε στον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 8/18ης Μαρτίου 1908 (Μέρος Β', κείμενο 1) τα σημεία στα οποία περιγράφεται η κανονική αστάθεια και ανωμαλία που επικρατούσε στις ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς. Συμπληρώστε το κείμενο που γράψατε στην προηγούμενη Δραστηριότητα. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 300 λέξεις. Συγκρίνετε την απάντησή σας με το κείμενο που ακολουθεί. Αν η απάντησή σας είναι ακόμα ελλιπής, τότε είναι χρήσιμο να μελετήσετε πάλι τον Τόμο του 1908 και να εντοπίσετε τα σημεία που παραλείψατε.

Έξω από τα καθορισμένα όρια των επιμέρους εκκλησιαστικών περιφερειών, η τάξη μίας κανονικής πνευματικής αρχής στις ελληνικές ορθόδοξες Εκκλησίες της διασποράς ήταν ασταθής και ακαθόριστη.

Αυτό το ζήτημα επιδίωκε να ρυθμίσει ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908, στις ορθόδοξες Ελληνικές Εκκλησίες της Ευρώπης, της Αμερικής και των λοιπών χωρών. Μέχρι την έκδοση του Τόμου, ο τρόπος της πνευματικής εξάρτησης των ελληνόφωνων κοινοτήτων είχε ως εξής:

- ορισμένες είχαν αναγνωρίσει απευθείας την εξάρτησή τους από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπως, για παράδειγμα, η κοινότητα της Μασσαλίας·
- άλλες είχαν αναγνωρίσει ως πνευματική τους αρχή την Ιερά Σύνοδο της Εκ-

- κλησίας της Ελλάδας·
- άλλες ζητούσαν την εξάρτησή τους σε διάφορες εκκλησιαστικές αρχές.

«Ἐνεξάρτητοι γὰρ καὶ αὐτοδιοίκητοι ἐν τῇ ἐσωτερικῇ αὐτῶν διοικήσει πᾶσαι οὖσαι, αἱ μὲν αὐτῶν ὡς ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἀρχὴν τὸν καθ' ἡμᾶς ἀνεγνώριζον ἀγιώτατον ἀποστολικὸν καὶ πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, (...). Ἐνταῦθα δ' ὁμοῦς (...) ὡς ἀρχὴν αὐτῶν πνευματικὴν τὴν τοῦ θεοσώστου βασιλείου ἱερὰν Σύνοδον ἀναγνωρίζουσαι καὶ πρὸς ταύτην τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν ἔχουσαι. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ σταθερὰ ὄλωσεν τὰ τοῦ σημείου τούτου εἶχον τῆς πνευματικῆς ἐξαρτήσεως, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλως ἐν τούτῳ ἐπολιτεύοντο, ὅτε μὲν πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς πατριαρχικὸν θρόνον, ὅτε δὲ πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς ἄλλους πατριαρχικοὺς θρόνους ἀναφερόμεναι». Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908.

Παράδειγμα 1

Στην Αυστραλία, στα τέλη του 19ου αιώνα, οι ορθόδοξες κοινότητες του Σίδνεϋ και της Μελβούρνης είχαν ζητήσει, πρώτα από το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων, την αποστολή Ελλήνων ιερέων που θα μιλούσαν και την αραβική, για να επικοινωνούν και με τους Σύριους ορθόδοξους της ηπείρου. Αργότερα, οι κοινότητες αυτές που διευρύνθηκαν σημαντικά, ζήτησαν να τεθούν υπό την πνευματική δικαιοδοσία της Εκκλησίας της Ελλάδας. Από το 1902, η Αθήνα ανταποκρίνεται με την αποστολή ιερέων. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν αποδέχθηκε αυτή την κατάσταση εξάρτησης των δύο κοινοτήτων από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδας και απευθύνθηκε στην Αθήνα, κάνοντας λόγο για έλλειψη σεβασμού προς τους ιερούς κανόνες και την εκκλησιαστική τάξη.

Όλοι οι προαναφερόμενοι λόγοι θα οδηγήσουν το Οικουμενικό Πατριαρχείο, σύμφωνα με το σκεπτικό του Τόμου του 1908, να εκχωρήσει στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας «τὸ κανονικὸν κυριαρχικὸν τῆς πνευματικῆς προστασίας καὶ ἐποπτείας δικαίωμα ἐπὶ πασῶν τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ, ἐν τε Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ καὶ ταῖς λοιπαῖς χώραις, ὀρθοδόξων ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν». Μόνο η Ορθόδοξη Ελληνική Εκκλησία της Βενετίας εξακολούθησε να παραμένει υπό την κανονική εξάρτηση του Φαναρίου κι αυτό συνέβαινε λόγω ιστορικών δεσμών.

1.2.4 Οι ὅροι του Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908 πρὸς τὴν Αυτοκέφαλη Εκκλησία τῆς Ελλάδας

«Ὡς δὴ καὶ νῦν ποιούμεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ Τόμου περὶ τῶν ἔξω τῶν καθωρισμένων ὁρίων τῶν ἐπὶ μέρους

αυτοκεφάλων ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν διεσπαρμένων ἐν Εὐρώπῃ τε καὶ Ἰαμερικῇ καὶ ταῖς λοιπαῖς χώραις ὀρθοδόξων ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, ὧν ἄχρι τοῦδε ἀσταθῆς καὶ ἀκαθόριστος ἐτύγχανεν ἡ τάξις μιᾶς κανονικῆς πνευματικῆς ἀρχῆς.» Πατριαρχικός καὶ Συνοδικός Τόμος τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908

Το κείμενο του Συνοδικού Τόμου του 1908 αναφέρει με σαφήνεια, ὅτι οἱ παρεμβάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας στις παροικίες τῆς διασποράς, παραβίαζαν τὴν κανονικὴ τάξη καὶ γίνονταν με τρόπο ἀόριστο καὶ τυχαῖο.

Σύμφωνα με τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀντίληψη τοῦ Φαναρίου, ἡ Ἀυτοκεφαλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας ἀνακηρύχθηκε ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ προσδιορίσθηκε με καθορισμένα γεωγραφικὰ ὅρια, ὅπως ὅλες οἱ Ἀυτοκέφαλες Ἐκκλησίες.

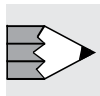
Κατὰ συνέπεια, καθὼς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο δηλώνει ὅτι μόνον ἐκεῖνο μπορεῖ νὰ ἐπεκτείνει τὴν ἐξουσία του πέρα ἀπὸ τὰ καθορισμένα γεωγραφικὰ ὅρια τῶν αυτοκέφαλων καὶ ἀυτόνομων ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν, κάνει σαφῶς ἀναφορὰ στὸν 28ο κανόνα τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος (451). Ἰσχυρίζεται δε, ὅτι ἔχει τὸ ἀποκλειστικὸ προνόμιο «τοῦ χειροτονεῖν τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς, καὶ πέραν δηλονοῦν τῶν καθωρισμένων ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν, ἐπισκόπους καὶ ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ πρεσβείων εὐλόγως δικαιουμένου τὴν ὑπάτην ἀσκεῖν ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἐν τῇ ξένῃ Ἐκκλησιῶν πνευματικὴν προστασίαν» (Πατριαρχικός καὶ Συνοδικός Τόμος τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908).

Δραστηριότητα 10/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στις Δραστηριότητες 6, 7 καὶ 8 καὶ προσπαθήστε, με τὴ βοήθεια τοῦ κειμένου που ἀκολουθεῖ, νὰ συμπληρώσετε τὶς ἀπόψεις σας καὶ νὰ συνθέσετε ἓνα κείμενο με θέμα: «Ἡ ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς ὀρθόδοξης διασποράς, ὅπως διατυπώνεται στὸν Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ Τόμο τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908». Γράψτε ἓνα κείμενο μέχρι 300 λέξεις. Μία κατεύθυνση γιὰ τὴν ἀπάντησή σας θὰ βρεῖτε στὸ Παράρτημα, στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου.

Ὁ βασικὸς σκοπὸς τοῦ Τόμου τοῦ 1908 ἦταν ἡ ἀποστολὴ ἐνὸς Ἑλληνα Ἐπισκόπου στις ἐκκλησιαστικὲς ζώνες, που βρισκόνταν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῶν Ἀυτοκέφαλων καὶ Ἀυτόνομων Ἐκκλησιῶν. Πέντε ὅρους ἔθετε ὁ Συνοδικὸς Τόμος, γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ κανονικὴ τάξη στὸ ζήτημα τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἐλληνόφωνων παροικιῶν τῆς διασποράς, ἀλλὰ καὶ νὰ τεθεῖ τέρμα στὴν ἀνούσια πάλῃ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Φαναρίου:

- α) Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας οφείλει νὰ διορίσει ἓναν Ἀρχιερεῖα με καθήκον «τὴν τακτικὴν κατὰ καιροὺς ἐπίσκεψιν μιᾶς ἐκάστης τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων», γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐποπτεία καὶ διακυβέρνηση τῶν ἐκκλησιῶν τῆς διασποράς.
- β) Ὁ διορισμένος ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας Ἀρχιερεῖας, με σκοπὸ τὴν πνευματικὴ ἐποπτεία καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐλληνόφωνων παροικιῶν τῆς διασποράς, μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχικοῦ κλίματος. Σε κάθε ὅμως περίπτωση, ὁ διορισμένος Ἀρχιερεῖας οφείλει,

πριν από την αποστολή του, να επισκέπτεται το Οικουμενικό Πατριαρχείο και να λαμβάνει την ευλογία του Οικουμενικού Πατριάρχη και το Άγιο Μύρο για τις Εκκλησίες της διασποράς.

γ) Όταν ο Αρχιερέας λειτουργεί στις Εκκλησίες της διασποράς, οφείλει να μνημονεύει το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη κατά την εξής τάξη: Ο λειτουργός Αρχιερέας μνημονεύει την Ιερά Σύνοδο της Ελλάδας, οι συλλειτουργούντες ιερείς μνημονεύουν τον Αρχιερέα και ο διάκονος απαγγέλλει το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη.

Αν δεν λειτουργεί ο Αρχιερέας, τότε «τὸ Μνημόσυνον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» γίνεται από τον λειτουργό ιερέα, ο οποίος, αν δεν υπάρχει διάκονος, εκφωνεί από το Ιερό Βῆμα και τον πατριαρχικό πολυχρονισμό.

δ) Κάθε παροικία έχει το δικαίωμα, όπως και στο παρελθόν, να ζητά τους ιερείς της είτε από τον Μητροπολίτη Αθηνών είτε από οποιανδήποτε άλλη εκκλησιαστική αρχή. Ο κανονικός διορισμός όμως των ιερέων, οφείλει να γίνεται από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδας.

ε) Όλες οι ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς, προς ένδειξη συνάφειας, ενότητας και αφοσίωσης προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οφείλουν να καταβάλλουν ετήσιες εισφορές, ανάλογα με την προαίρεσή τους, για τις ανάγκες του.

1.2.5 Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος της 8/18ης Μαρτίου 1908 έδωσε λύση στο πρόβλημα της κανονικής ανωμαλίας και αστάθειας που επικρατούσε στους χώρους της ελληνόφωνης διασποράς;

Αν και η Ιερά Σύνοδος της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας δέχθηκε και αναγνώρισε τις προϋποθέσεις που έθετε ο Τόμος του 1908, ωστόσο για δέκα χρόνια κανένα σημαντικό βήμα δεν έγινε για τη βελτίωση της κανονικής ανωμαλίας που επικρατούσε.

Αν εξετάσουμε τα πολιτικά γεγονότα στην Αθήνα, από το 1908 μέχρι το 1918, θα παρατηρήσουμε:

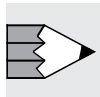
- την πολιτική αστάθεια στην Ελλάδα με 14 σχηματισμούς κυβερνήσεων από το 1910 έως το 1918·
- τη δολοφονία του βασιλιά Γεωργίου Α΄ (1913)·
- την απομάκρυνση του Κωνσταντίνου ΙΒ΄ από τον θρόνο και την άνοδο του Αλέξανδρου (1917)·
- τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο (1913-1914) και στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο (1914-1918)·
- το κίνημα του Ε. Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη το 1916.

Από το 1908 ως το 1918, η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας δεν ασχολήθηκε με την οργάνωση των ελληνόφωνων Εκκλησιών της διασποράς, ούτε μερίμνησε για την αποστολή ενός Αρχιερέα για την επιστασία και μέριμνα των παροικιών αυτών, όπως απαιτούσε ο πρώτος όρος εκχώρησης του Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908. Αρκέστηκε απλώς να γνωστοποιήσει, με την υπ. αριθ. Πρωτ. 438/1687 Εγκύκλιο της 26ης Μαΐου 1908, που απηύθυνε στους εφημέριους των Ελληνικών κοινοτήτων της διασποράς, ότι από την ημερομηνία έκδοσης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 18ης Μαρτίου 1908 «υπάγονται εις τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐκκλησιαστικῶς(...), καὶ ταύτην ἔχουσι κανονικὴν αὐτῶν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν».

Παράλληλα, προσδιόρισε ότι, όσοι εφημέριοι δεν υπάγονταν στην Εκκλησία της Ελλάδας και επιθυμούσαν να παραμείνουν στις ελληνόφωνες κοινότητες, θα έπρεπε να λάβουν κανονικό απολυτήριο γράμμα από την εκκλησιαστική τους αρχή και να το υποβάλουν –μαζί με αίτηση αναγνώρισής τους– στην Ιερά Σύνοδο της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδος.

Για το ίδιο ζήτημα γίνεται αναφορά της Ιεράς Συνόδου και στην υπ. αριθ. Πρωτ. 405/1686 Εγκύκλιο της 26ης Μαΐου 1908, που αφορούσε τις Επιτροπές των ελληνόφωνων παροικιών της διασποράς, στις οποίες γνωστοποιεί ότι «ἀνέλαβεν ... (τὸ) δυσχερέστατον καθήκον τῆς πνευματικῆς προστασίας καὶ ἐποπτείας πασῶν τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ὀρθοδόξων ὁμογενῶν Κοινοτήτων» και ότι θα πρέπει στο εξής οι Επιτροπές αυτές «περὶ πάσης ἐκάστοτε Ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως, πρὸς αὐτὴν ἀναφέρθητε καὶ παρ' αὐτῆς τὸν κανονικὸν διορισμὸν τῶν ἐφημεριῶν τῶν καθ' ὑμᾶς παροικιῶν ἐξαιτήσθε».

Δραστηριότητα 11/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Β', κείμενο 2) και μελετήστε τις δύο Εγκυκλίους που η Ιερά Σύνοδος της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας απευθύνει προς τους ιερείς και τις Επιτροπές των Ελληνικών Κοινοτήτων της διασποράς (αριθ. Πρωτ. 405/1686 και 438/1687 με ημερομ. 26 Μαΐου 1908). Προσδιορίστε, σε ποιους όρους εκχώρησης του Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908 γίνεται αναφορά στα κείμενα των δύο αυτών Εγκυκλίων. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 150 λέξεις. Μία κατεύθυνση για την απάντησή σας θα βρείτε στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

1.2.6 Η προσπάθεια εφαρμογής των όρων του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908 από τον Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιο Μεταξάκη

Το 1917 η κυβέρνηση Ε. Βενιζέλου απομάκρυνε τον Θεόκλητο Μηνόπουλο από τον Μητροπολιτικό Θρόνο των Αθηνών. Στη θέση του εκλέγεται λίγους μήνες αργότερα, ο εκ Κύπρου Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης. Ο νέος Μητροπολίτης Αθηνών θα είναι και ο πρώτος που θα ενδιαφερθεί αποτελεσμα-

τικά για την εφαρμογή του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908. Ισχυρίστηκε μάλιστα, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα μπορούσε να εκχωρήσει το ίδιο ποιμαντικό δικαίωμα και σε άλλες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες, με αντίστοιχη ποιμαντική επιστασία για τους πιστούς που ανήκαν σε διάφορες εθνότητες, όπως συνέβη με την εκχώρηση του ποιμαντικού δικαιώματος των ελληνόφωνων παροικιών της διασποράς στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας.

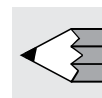
Ο Μητροπολίτης Αθηνών Μελέτιος εισηγήθηκε, κατά τη διάρκεια της Συνεδρίας Ξ /4.8.1918, την ίδρυση, με Συνοδική Πράξη, μίας Επισκοπικής δικαιοδοσίας με την επωνυμία «Αρχιεπισκοπή Αμερικής», με αφορμή την ανάγκη της συνενούς Αρχιερατικής επίσκεψης στις ελληνόφωνες παροικίες του Νέου Κόσμου.

«Ἡ οὖν Ἱ. τῆς Ἐκκλησίας Σύνοδος πρόνοιαν ποιουμένη περὶ τῆς τελειοτέρας κατὰ τὸ ἐφικτὸν ποιμαντορικῆς διοικήσεως τῶν ἀνὰ τὴν Ἀμερικὴν Βόρειον τε καὶ Νότιον παροικούντων Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων καὶ τὸν περὶ Ἀρχιερατικῆς συνεχοῦς ἐπισκέψεως αὐτῶν τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου ὅρον εἰς πρᾶξιν θέσθαι δι' ἐπιθυμίας ἔχουσα, ἔγνω συστήσαι καὶ συνίστησι διὰ τῆς δὲ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως Ἐπισκοπικὴν δικαιοδοσίαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν "Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικής", θεωρουμένην ὡς μίαν τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν Ἱ.Σ. καὶ πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀυτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἰσχυουσῶν κανονικῶν καὶ νομικῶν διατάξεων διεπομένην».

(Στραγγας Θ., *Ἐκκλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία ἐκ πηγῶν ἀψευδῶν (1917-1967)* τόμος Β', Αθήνα 1970, σ. 846)

Δραστηριότητα 12/Κεφάλαιο 1

Μελετήστε στα Παράλληλα Κείμενα, από το απόσπασμα Πρακτικών της Ιεράς Συνόδου της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας, την Πράξη Ἰδρύσεως της «Ιεράς Αρχιεπισκοπῆς Αμερικής» (Μέρος Β', κείμενο 3α). Προσδιορίστε, αν πληρούνται στο κείμενο αυτό οι πέντε όροι εκχώρησης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 18ης Μαρτίου 1908. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 150 λέξεις. Θα βρείτε τη δική μας απάντηση στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

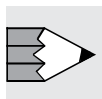

Παράδειγμα 2

Στην Αμερική, μέχρι το 1908 οι Ορθόδοξες κοινότητες δεν είχαν συγκροτηθεί σε ενιαία εκκλησιαστική διοίκηση υπό έναν διοικούντα Επίσκοπο. Ο εκεί Ρώσος Αρχιεπίσκοπος, σύμφωνα με νόμο του κράτους της Νέας Υόρκης του 1894, που του έδινε το δικαίωμα να αντιπροσωπεύει όλες τις ορθόδοξες κοινότητες, επιδίωκε την υπαγωγή όλων των ορθόδοξων παροικιών στη δικαιοδοσία του. Με διάφορες μεθόδους, επιδιώχθηκε και η εξάρτηση των ελληνόφωνων παροικιών, με αποτέλεσμα οι ελληνόφωνες παροικίες να αντιδράσουν δυναμικά.

Κατά τη διάρκεια της ίδιας Συνεδρίας (Ξ' /4.8.1918), στην οποία αποφασίστηκε η ίδρυση της "Αρχιεπισκοπής Αμερικής", η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδας ενέκρινε Συνοδική Πράξη, σύμφωνα με την οποία ο Μητροπολίτης Αθηνών «...έχει παρά τῆς Ἱ.Σ. πληρεξουσιότητα (...) οὐ μόνον δὲ διὰ τὰς ἐν Ἀμερικῇ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐν Εὐρώπῃ Κοινότητας δι' ὧν κατ' ἀνάγκην μέλλει διελθεῖν...».

Σκοπός του Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιου Μεταξάκη ήταν να τεθεί ο ίδιος επικεφαλής μίας εκκλησιαστικής αντιπροσωπείας στην Αμερική, για να ασχοληθεί με τα προβλήματα οργάνωσης της ελληνόφωνης διασποράς. Κύριος στόχος του ήταν η προσωρινή διοίκηση των ελληνόφωνων παροικιών στην Αμερική, με σκοπό την εγκαθίδρυση μίας σταθερής εκκλησιαστικής κυβέρνησης. Παράλληλα, η Ιερά Σύνοδος όρισε ως Επίτροπό της στην Αμερική τον Επίσκοπο Ροδοστόλου Αλέξανδρο, που μαζί με τον Μητροπολίτη Αθηνών και μικρή συνοδεία, θα έπρεπε να αναχωρήσουν για την Αμερική, με σκοπό να εργαστούν για την ενότητα και την οργάνωση των ελληνόφωνων παροικιών.

Δραστηριότητα 13/Κεφάλαιο 1

Προσδιορίστε, αν η Συνοδική Πράξη Πληρεξουσιότητας της Ιεράς Συνόδου της Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Ελλάδας προς τον Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιο Μεταξάκη (Μέρος Β', κείμενο 3β), είναι σύμφωνη με τους δύο πρώτους όρους εκχώρησης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 150 λέξεις. Συγκρίνετε την απάντησή σας με τη δική μας, που δίνεται στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

Ήταν φανερό ότι η ένωση όλων των κοινοτήτων, κάτω από μία σταθερή εξουσία και διοίκηση, θα ήταν δυνατή, μόνο με μόνιμο διορισμό ενός Αρχιερέα. Γι' αυτό και ο Μητροπολίτης Αθηνών Μελέτιος εργάστηκε, σύμφωνα με αυτήν την προοπτική, ιδρύοντας μία «**Συνοδική Επιτροπεία**», με έδρα τη Νέα Υόρκη, υπό την προεδρία ενός εκ των πιο πιστών του Επισκόπων, του Ροδοστόλου Αλέξανδρου. Για τους περίπου 150.000 Έλληνες στην Αμερική, όπως και για εκείνους στην Ελλάδα και στην Τουρκία, η πολιτική κρίση μεταφερόταν και μέσω της εκκλησιαστικής εξουσίας.

1.2.7 Τι εμπόδισε την Ιερά Σύνοδο της Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Ελλάδας να εφαρμόσει τις προϋποθέσεις εκχώρησης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908;

Οι πολιτικές αλλαγές στην Ελλάδα δεν επέτρεψαν στον Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιο να οργανώσει την ορθόδοξη διασπορά στην Αμερική και στην Ευρώπη. Οι πολιτικές διαμάχες στην Ελλάδα θα μεταφερθούν έντονα και στις παροικίες της διασποράς.

Η κυβέρνηση που σχηματίστηκε μετά τις εκλογές της 1-11-1920, θέτει κατηγο-

ρηματικά θέμα «Μελέτιου Μεταξάκη» και ζητά την επαναφορά του πρώην Μητροπολίτη Αθηνών Θεόκλητου Μηνόπουλου. Ο Μελέτιος πιέζεται να εγκαταλείψει τον Μητροπολιτικό Θρόνο των Αθηνών και καταφεύγει στην Αμερική, όπου συναντά τον συνοδικό Επίτροπο της Ιεράς Συνόδου, τον Επίσκοπο Ροδοστόλου Αλέξανδρο. Με τις προτροπές του Μελέτιου, ο Αλέξανδρος διακόπτει τις σχέσεις του με την Ιερά Σύνοδο της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας και, με απόφαση της πρώτης Κληρικολαϊκής Συνέλευσης που γίνεται στη Νέα Υόρκη, αποφασίζεται η ανεξαρτησία της Αρχιεπισκοπής Αμερικής.

Στην Αθήνα, η Ιερά Σύνοδος κατέστησε υπόδικους τον Ροδοστόλου Αλέξανδρο και τον πρώην Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιο, ενώ προχώρησε σε αντικατάσταση του Ροδοστόλου Αλέξανδρου με τον Μονεμβασίας και Λακεδαιμόνος, Γερμανό. Ένας διχασμός με πολιτικά αίτια θα ταλανίσει για καιρό την ελληνόφωνη διασπορά του Νέου Κόσμου, αφού με τους Μελέτιο και Αλέξανδρο θα ταχθούν οι φιλοβενιζελικοί των παροικιών, ενώ με τον Λακεδαιμόνος και Μονεμβασίας Γερμανό οι φιλοβασιλικοί.

1.2.8 Ποια ήταν η σημασία της εκλογής του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄ Μεταξάκη για την ελληνόφωνη διασπορά και για τις σχέσεις Φαναρίου και Αθηνών;

Την εποχή που ο Μελέτιος Μεταξάκης και ο Ροδοστόλου Αλέξανδρος αποφασίζουν τη ρήξη της «Αρχιεπισκοπής Αμερικής» με την Ιερά Σύνοδο των Αθηνών, το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα τον αναζητήσει στην Αμερική για να του ανακοινώσει την εκλογή του στον Οικουμενικό Θρόνο. Η ελληνική κυβέρνηση θα ζητήσει επίμονα την ακύρωση της εκλογής του Μελέτιου Δ΄ Μεταξάκη και θα ξεκινήσει έντονη διαμάχη μεταξύ Αθηνών και Φαναρίου.

Ο νεοεκλεγμένος Οικουμενικός Πατριάρχης θα απευθύνει στον λαό και στον ορθόδοξο κλήρο της Αμερικής αποχαιρετιστήρια Εγκύκλιο (31-12-1921) και θα ζητήσει την ένωση με τον Επίσκοπο Ροδοστόλου Αλέξανδρο, για την εξομάλυνση των πολιτικών και εκκλησιαστικών διαφορών.

Στην Αθήνα, η Ιερά Σύνοδος που είχε συγκροτηθεί σε Συνοδικό δικαστήριο (22-29/12/1921) καταδικάζει τον Μελέτιο Μεταξάκη, με το σκεπτικό ότι κατείχε αντικανονικά τον Θρόνο των Αθηνών και προκάλεσε σχίσμα στην ελληνόφωνη διασπορά της Αμερικής. Η απόφαση αυτή κοινοποιήθηκε και προς τα **Ορθόδοξα πρεσβυγενή Πατριαρχεία**.

Μετά την εμπειρία του στην Αμερική, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ ήταν πια βέβαιος ότι οι κανονικές επισκέψεις ενός Αρχιερέα στις κοινότητες και ενορίες της διασποράς, σύμφωνα με τον Τόμο της 8/18ης Μαρτίου 1908, δεν ήταν αποτελεσματικός τρόπος ποιμαντικής μέριμνας, εφόσον μάλιστα επιδίωκε να εξουδετερώσει την οποιαδήποτε δράση της Ιεράς Συνόδου της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας στην Αμερική. Επόμενο ήταν, να κρίνει απα-

ραϊτήτη τη δημιουργία μίας σταθερής εξουσίας, που να συγκροτεί ενωμένες τις ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς στην Αμερική, γύρω από τον Ροδοστόλου Αλέξανδρο.

Για τις παροικίες των Ελλήνων της διασποράς στην Ευρώπη, το πρόγραμμα του νέου Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄ είχε μία διαφορετική προσέγγιση. Κατευθυνόμενος στην Κωνσταντινούπολη για την ενθρόνισή του, ο Μελέτιος Μεταξάκης σταμάτησε για λίγες μέρες στο Λονδίνο και στο Παρίσι. Σκοπός του ήταν, όχι μόνο να γνωρίσει την κατάσταση των ελληνόφωνων παροικιών της διασποράς στην Ευρώπη, αλλά κυρίως να εξασφαλίσει από πολιτικά πρόσωπα δύο πράγματα:

- α) Υποστήριξη για την ελληνοτουρκική διένεξη.
- β) Προστασία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και των Ελλήνων της Τουρκίας.

Κατά την κρίση του, το Λονδίνο προσφερόταν ως κατάλληλος τόπος για να εδρεύει ένας ικανός Αρχιερέας, όχι μόνο για να ασκεί ποιμαντικό έργο στις παροικίες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, αλλά και για να προετοιμάσει την ένωση με την Αγγλικανική Εκκλησία, κάτι που αποτελούσε τη μεγαλύτερή του φιλοδοξία.

1.2.9 Η άρση και η ακύρωση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908

Στον ενθρονιστήριο λόγο του, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ αναφέρεται στα δύσκολα προβλήματα που πρέπει να επιλύσει το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

Θεωρεί ένα από τα πιο δύσκολα προβλήματα τη σχέση του με τις τουρκικές αρχές και καλεί όλους τους Αρχιερείς να σταματήσουν τις εμφύλιες έριδες. Αναμφίβολα, καταμετρά, μεταξύ αυτών των προβλημάτων που χρήζουν άμεσης λύσης, την ποιμαντική μέριμνα των ορθόδοξων που βρίσκονται έξω από τα όρια των Αυτοκέφαλων Εκκλησιών και εκφράζει με σαφήνεια την αντίθεσή του στον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 8/18ης Μαρτίου 1908. Θα ζητήσει την άρση και την ακύρωση του Τόμου αυτού, γεγονός που σημαίνει την επαναφορά της ελληνόφωνης διασποράς υπό την πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Θρόνου. Συγκεκριμένα:

- α) ήταν απαραίτητο να δοθεί ένα κανονικό καθεστώς «Αυτονομίας» στις Ορθόδοξες παροικίες της Αμερικής·
- β) έπρεπε όλοι οι Αρχιερείς να συνεργαστούν για την προσέγγιση της Κωνσταντινούπολης με τις άλλες χριστιανικές ομολογίες και ιδιαίτερα με την Αγγλικανική Εκκλησία.

Στο Φανάρι, την 1/14 Μαρτίου 1922 με απόφαση της Ιεράς Συνόδου, επαναφέρονται στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου όλες οι ελληνόφωνες ορθόδοξες παροικίες της διασποράς, σύμφωνα με την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη «άρσεως και άκυρώσεως του προεκδεδωμένου Πατριαρχικού και

Συνοδικού υπό ημερομηνίαν 8 Μαρτίου 1908 Τόμου περί τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ἐκκλησιῶν».

Στην Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη, διατυπώνονται τέσσερις λόγοι που επέβαλαν την άρση και ακύρωση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908:

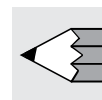
1. «ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐκχωρήσεως κατ' οἰκονομίαν καὶ ὑπὸ τύπον ἐντολῆς τοῦ δικαιώματος τῆς διοικήσεως τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ὁρθοδόξων Ἑλληνικῶν Παροικιῶν οὐκ εὐδῶθη»
  2. «ἐπειδὴ οὐκ ἐτηρήθησαν, οὐδὲ ἐξετελέσθησαν οἱ ὅροι τῆς ἐκχωρήσεως οἱ διαλαμβανόμενοι ἐν τῷ Πατριαρχικῷ καὶ Συνοδικῷ Τόμῳ τῷ ἀπολυθέντι ὑπὸ ἡμερομηνίαν ἡ' Μαρτίου 1908»
  3. «ἐπειδὴ ἐκλιπουσῶν ἤδη τῶν ἀπὸ τῶν καιρικῶν περιστάσεων ἀφορμῶν, συνεξέλιπε καὶ ὁ ἀπ' αὐτῶν σοβαρὸς λόγος ὁ εἰς τὴν κατ' οἰκονομίαν διευθέτησιν ἐκείνην ἀγαγών»
  4. «ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἐκχωρήσεως ποικίλη προσέκυψε κανονικὴ ἀνωμαλία τὴν ἐνότητα διαταράττουσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως».
- βλ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 42, 1922, σ. 129-130)

Δραστηριότητα 14/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα και μελετήστε την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη «ἄρσεως καὶ ἀκυρώσεως τοῦ προεκδεδωμένου Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 8 Μαρτίου 1908 Τόμου περί τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ἐκκλησιῶν» της 1/14ης Μαρτίου 1922 (Μέρος Β', κείμενο 4). Προσπαθήστε να διατυπώσετε συνοπτικά την άποψή σας, για καθέναν λόγο που επικαλείται η άρση του Τόμου της 8/18ης Μαρτίου 1908. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 150 λέξεις. Η δική μας απάντηση δίνεται στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

Ὡστόσο, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας θα συνεχίσει να παρεμβαίνει στις υποθέσεις των ελληνόφωνων παροικιών τῆς διασποράς και αὐτὸ μέχρι τὴν 16η Μαΐου 1924, ὅταν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος και ἡ Ἱερά Σύνοδος θα συμφωνήσουν με τὴν πρόταση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης να δεχτοῦν τὴν Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 1/14 Μαρτίου 1922. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Αυτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας, μετὰ τὴν ἀπόφασή τῆς για τὴν ἀποδοχή τῆς ἀρσης του Πατριαρχικοῦ και Συνοδικοῦ Τόμου τῆς 8/18ης Μαρτίου 1908, ἀποφασίζει να ἀπευθύνει στὴν ελληνόφωνη διασπορὰ Ἐγκύκλιο (19-5-1924), ὅπου δηλώνει ὅτι:

«ἔξ ἀπείρου ὑποστηρίξεως, συμφώνως ἄλλωστε καὶ πρὸς ἀρχαίας κανονικὰς διατάξεις, ἀπεφάσισε ν' ἀναγνωρίσει τὴν κατάργησιν τοῦ Τόμου τοῦ 1908 καὶ τὴν ἐκ νέου ὑπαγωγὴν πασῶν τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ὁρθοδόξων Ἑλληνικῶν παροικιῶν ὑπὸ τὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δικαιοδοσίαν».

Σύνοψη Ενότητας

Στις 8/18 Μαρτίου 1908, με Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο εκχωρεί στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας το δικαίωμα της πνευματικής προστασίας και εποπτείας της ελληνόφωνης διασποράς. Η έκδοση της νομοθετικής αυτής απόφασης απέβλεπε στη ρύθμιση της κανονικής ανωμαλίας που επικρατούσε στις ορθόδοξες παροικίες των Ελλήνων της διασποράς, οι οποίοι απευθύνονταν ελεύθερα σε εκκλησιαστικές αρχές της επιλογής τους. Στο επίσημο αυτό κείμενο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο προσδιορίζει σαφώς τη δικαιοδοσία του, σε σχέση με αυτή των Αυτοκέφαλων Εκκλησιών στη διασπορά.

Ο βασικός σκοπός του Τόμου της 8ης/18ης Μαρτίου 1908 ήταν η αποστολή ενός Έλληνα Επισκόπου στις εκκλησιαστικές ζώνες που βρίσκονταν εκτός των ορίων των Αυτοκέφαλων Εκκλησιών. Παράλληλα, διατυπώνονταν πέντε όροι - προϋποθέσεις, ώστε να εφαρμοστεί η κανονική τάξη στο ζήτημα της δικαιοδοσίας των ελληνόφωνων παροικιών της διασποράς, αλλά και να τεθεί τέλος στην ανούσια πάλη μεταξύ Αθηνών και Φαναρίου:

- α) Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδας, για την πνευματική εποπτεία και διακυβέρνηση των εκκλησιών της διασποράς, οφείλει να διορίσει έναν Αρχιερέα.
- β) Ο διορισμένος από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδας Αρχιερέας, με σκοπό την πνευματική εποπτεία και την επίσκεψη στις ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς, μπορεί και να ανήκει και να προέρχεται από τους Αρχιερείς του Πατριαρχικού κλίματος.
Σε κάθε όμως περίπτωση, ο διορισμένος Αρχιερέας οφείλει, πριν από την αποστολή του, να επισκέπτεται το Οικουμενικό Πατριαρχείο και να λαμβάνει την ευλογία του Οικουμενικού Πατριάρχη και το Άγιο Μύρο για τις Ορθόδοξες Εκκλησίες της διασποράς.
- γ) Όταν λειτουργεί στις Εκκλησίες αυτές, ο Αρχιερέας οφείλει να μνημονεύει στα δίπτυχα το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη.
- δ) Κάθε παροικία διατηρεί το δικαίωμα, όπως και στο παρελθόν, να ζητά τους ιερείς της από τον Μητροπολίτη Αθηνών ή από οποιαδήποτε άλλη εκκλησιαστική αρχή. Ο κανονικός διορισμός όμως των ιερέων οφείλει να γίνεται από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδας.
- ε) Όλες οι ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς, προς ένδειξη συνάφειας, ενότητας και στοργής προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οφείλουν να καταβάλουν κάθε χρόνο, υπέρ των αναγκών της Μεγάλης Εκκλησίας και κατά την προαίρεσή τους, κάποια συνδρομή.

Η Εκκλησία της Ελλάδας αποδέχθηκε τους όρους εκχώρησης αυτού του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου και γνωστοποίησε στις Ελληνικές Ορθόδοξες Εκκλησίες της διασποράς, με δύο Εγκυκλίους, το νέο κανονικό καθεστώς που θα επικρατούσε.

Πρώτος ο Μητροπολίτης Αθηνών και στη συνέχεια Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ Μεταξάκης, το 1918, από τον Μητροπολιτικό Θρόνο των Αθηνών, προσπάθησε να εφαρμόσει τους όρους εκχώρησης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8ης/18ης Μαρτίου 1908.

Αρχικά, έστρεψε το ενδιαφέρον του προς τις ελληνόφωνες ορθόδοξες παροι-

κίες της διασποράς στην Αμερική. Με εισήγησή του, η Ιερά Σύνοδος της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας ιδρύει την Αρχιεπισκοπή Αμερικής και του παραχωρεί με Συνοδική Πράξη Πληρεξουσιότητα τα καθήκοντα του Έξαρχου, για τη μέριμνα και την αναδιοργάνωση της ελληνόφωνης ορθόδοξης διασποράς τόσο στην Αμερική όσο και στην Ευρώπη. Ωστόσο, οι έριδες μεταξύ φιλοβενιζελικών και φιλοβασιλικών θα επικρατήσουν και στις παροικίες της διασποράς. Σε αυτό, μεγάλο μερίδιο ευθύνης φέρουν και οι Έλληνες Αρχιερείς.

Η εκλογή του Μελέτιου Μεταξάκη στον Οικουμενικό Πατριαρχικό και Αποστολικό Θρόνο της Κωνσταντινούπολης δεν θα δώσει λύση στη διάσπαση.

Παρά την έντονη πολεμική της ελληνικής κυβέρνησης, που ζητά από το Φανάρι την ακύρωση της εκλογής του, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ θα προτείνει την άρση του Τόμου της 8ης/18ης Μαρτίου 1908 και την επαναγωγή των ελληνόφωνων ορθόδοξων εκκλησιών της διασποράς στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, σύμφωνα με την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη της 1ης/14ης Μαρτίου 1922.

Δύο χρόνια αργότερα, έπειτα από πρόταση της ελληνικής κυβέρνησης, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος και η Ιερά Σύνοδος της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας θα αποδεχτούν ομόφωνα την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη της 1ης/14ης Μαρτίου 1922 και θα γνωστοποιήσουν την απόφασή τους στις ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς.

Ακόμη μία περίοδος διαμάχης μεταξύ Φαναρίου και Αθηνών είχε λάβει τέλος.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΚΑΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ (1922-1938)

Σκοπός

Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να σας παρουσιάσει, μέσα από τις αποφάσεις των επίσημων Πατριαρχικών και Συνοδικών Τόμων, τον τρόπο αναδιοργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς κατά γεωγραφικές περιφέρειες, σύμφωνα με την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου από το 1922 έως το 1938.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτής της ενότητας, θα είστε σε θέση να:

- αναφέρετε τη σημασία της εκλογής του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄ Μεταξάκη (1921-1923), όσον αφορά την αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς·
- διακρίνετε, μέσα από τους ιδρυτικούς Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής και της Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων, την αντίληψη του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄, για την οργάνωση της ορθόδοξης διασποράς ανά ήπειρο·
- αναλύετε τους ιδρυτικούς Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους των νέων Επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την περίοδο 1922-1938·
- περιγράφετε την εκκλησιαστική πολιτική του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όσον αφορά την ενότητα της ορθόδοξης διασποράς κατά την περίοδο 1922-1938.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στην ενότητα αυτή, θα αναφερθούμε στον τρόπο αναδιοργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς, την οποία επιχειρεί το Οικουμενικό Πατριαρχείο από το 1922 έως το 1938 κατά γεωγραφικές περιφέρειες. Θα αναλύσουμε τους κυριότερους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους ίδρυσης των νέων Επαρχιών του Οικουμενικού Θρόνου και θα περιγράψουμε την εκκλησιαστική του πολιτική για το επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς.

1.3.1 Η ίδρυση της Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων και Εξαρχίας Ευρώπης Δυτικής και Κεντρίας (1922)

«Ἐφ' ᾧ καὶ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀποφαινόμενοι γράφομεν καὶ ὀρίζομεν ὅπως

πᾶσαι αἱ ἐν τῇ Δυτικῇ καὶ Κεντρῶν Εὐρώπῃ ἔξω τῶν ὁρίων τῶν παλαιότερον ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου χειραφετηθεῖσων καὶ εἰς Αὐτοκεφάλους ἀνυψωθεισῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εὐρισκόμεναι ὀρθόδοξοι παροικίαι, αἱ τε νῦν ὑφιστάμεναι καὶ αἱ μέλλουσαι ἰδρυθῆναι, ὑπάρχουσιν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἐφεξῆς καὶ παρὰ πάντων γινώσκονται ὡς μέρη καὶ Κοινότητες τῆς οὕτως ἐν ὧραις αἰσίαις συστάσης κανονικῶς νέας ταύτης τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων καὶ Ἐξαρχίας Εὐρώπης Δυτικῆς καὶ Κεντρῶν». Πατριαρχικός καὶ Συνοδικός Τόμος Ἰδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων καὶ Ἐξαρχίας Εὐρώπης Δυτικῆς καὶ Κεντρῶν (1922).

Τον Απρίλιο του 1922, ἐπὶ Πατριαρχίας Μελέτιου Δ΄ Μεταξάκη, ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀποφασίζει τὴν ἰδρυση μίας Ἐπαρχίας με ἔδρα τὸ Λονδίνο, ποὺ φέρει τὸν τίτλο τῆς «Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων καὶ Ἐξαρχίας Εὐρώπης Δυτικῆς καὶ Κεντρῶν». Στὸν ἰδρυτικὸ Τόμο τῆς νέας αὐτῆς Ἐπαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου γίνεται ἀναφορὰ γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ποιμαντικῆς μέριμνας «τῶν ἔξω καὶ ἐν τῇ διασπορᾷ» ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν. Ωστόσο, δὲν ὑπάρχει καμιά ἀναφορὰ σχετικὰ με τὴ δομὴ καὶ τὴν οργάνωσή τῆς. Στὸ ἴδιο κείμενο, προσδιορίζονται με σαφήνεια τὰ ὅρια τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων, ἐντὸς τῶν ὁποίων περιλαμβάνονταν τὰ εδάφη τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης ποὺ βρισκόνταν ἔξω ἀπὸ τὰ πολιτικὰ χωρογραφικὰ ὅρια τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν τῶν Αὐτοκέφαλων καὶ Αὐτόνομων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης, δικαιοδοσιακὰ ὅρια σαφῶς περιγεγραμμένα στους σχετικούς ἰδρυτικὸς Τόμους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὶς Ἐκκλησίες αὐτές.

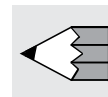
Δραστηριότητα 15/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στὰ Παράλληλα Κείμενα καὶ διαβάστε τὸν Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ Τόμο ἰδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων καὶ Ἐξαρχίας Εὐρώπης Δυτικῆς καὶ Κεντρῶν (Ἀπρίλιος 1922) (Μέρος Β΄, κείμενο 6). Σὲ ἓνα κείμενο περίπου 200 λέξεων, ἀπαντήστε στὰ ἀκόλουθα ἐρωτήματα:

- α) Πῶς καθορίστηκαν τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων;
- β) Πῶς ὀρίζεται στὸ ἐπίσημο αὐτὸ κείμενο ἡ ἐννοία τῆς διασποράς;

Τὰ δικά μας σχόλια θὰ βρεῖτε στὸ Παράρτημα, στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου.

Ὁ Γερμανὸς Σπρηγόπουλος, Μητροπολίτης Σελευκείας καὶ Διευθυντῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ὁ ὁποῖος ἐκλέχτηκε πρῶτος Μητροπολίτης τῆς νεοσύστατης αὐτῆς Ἐπαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου στὴ διασπορά, σύμφωνα με τὸ κείμενο τοῦ Τόμου, τιτλοφορεῖται «Ἱερώτατος Μητροπολίτης Θυατείρων Ὑπέριμος καὶ Ἐξαρχος Εὐρώπης Δυτικῆς καὶ Κεντρῶν» καὶ κατέχει τὴν εἰκοστή θέση στὸ **Συνταγματίο***, δηλαδή στὴν τάξη τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Νὰ σημειωθεῖ πὼς τὸ φιλόδοξο πρόγραμμα τοῦ Οἰκουμενι-

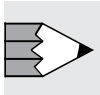
κού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄ επιζητούσε από τον Μητροπολίτη Θυατείρων την πνευματική επιστασία των ορθόδοξων παροικιών της διασποράς στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη, αλλά και την προετοιμασία για την ένωση με την Αγγλικανική Εκκλησία.

1.3.2 Η ίδρυση της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου (1922)

Η ίδρυση της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου θα αποφασιστεί από την Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις 17 Μαΐου 1922. Είναι φανερό ότι, με την απόφαση αυτή, ο Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ επιδίωκε να εξασφαλίσει την ανεξαρτησία των ελληνόφωνων ορθόδοξων παροικιών της Αμερικής, σε σχέση με την Εκκλησία της Ελλάδας, και να περικλείσει όλες τις ορθόδοξες κοινότητες της Αμερικής στους κόλπους αυτής της νεοϊδρυθείσας Αρχιεπισκοπής, η οποία σύμφωνα με τον ιδρυτικό της Τόμο κατέχει τη δέκατη πέμπτη θέση στο Συνταγμάτιο του Οικουμενικού Θρόνου:

«Ὁρίζομεν ὅπως ἀπὸ τοῦ νῦν πᾶσαι αἱ ἐν Ἄμερικῃ Βορείῳ καὶ Νοτίῳ εὐρισκόμεναι Ὁρθόδοξοι παροικίαι καὶ οἰαϊδήτινες Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιαστικαὶ συσσωματώσεις, αἱ τε νῦν ὑφιστάμεναι καὶ ἐν τῷ ἐφεξῆς χρόνῳ ἰδρυσόμεναι, γνωρίζονται ὡς μέλη σώματος ἑνός, ὅπερ ἐστὶ ἡ "Ὁρθόδοξος Ἀρχιεπισκοπὴ Ἄμερικής Βορείου καὶ Νοτίου"».

(1922)

Δραστηριότητα 16/Κεφάλαιο 1

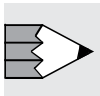
Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα και διαβάστε τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο ίδρυσης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου (Μέρος Β΄, κείμενο 5). Σε ένα κείμενο περίπου 300 λέξεων, απαντήστε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α) Πώς καθορίστηκαν τα όρια της δικαιοδοσίας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου;

β) Πώς ορίζεται στο επίσημο αυτό κείμενο η έννοια της διασποράς;

Τα δικά μας σχόλια θα βρείτε στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος ίδρυσης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου, σε αντίθεση με τον ιδρυτικό Τόμο της Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων, περιλαμβάνει λεπτομέρειες σχετικά με την οργάνωση και τη δομή της. Διαφαίνεται με σαφήνεια, ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ επιδιώκει και καθορίζει τη διοικητική της οργάνωση στα πρότυπα μίας Αυτόνομης Εκκλησίας.

Δραστηριότητα 17/Κεφάλαιο 1

Το κείμενο του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου ίδρυσης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής

Αμερικής Βορείου και Νοτίου (Μέρος Β', κείμενο 5) αναφέρεται κυρίως στις αρμοδιότητες, στα καθήκοντα και στις υποχρεώσεις του Αρχιεπισκόπου και των Επισκόπων. Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα και μελετήστε τους παρακάτω ιερούς κανόνες: 34ο επ' ονόματι των Αγίων Αποστόλων, 9ο, 16ο και 19ο συνόδου της Αντιόχειας, 4ο και 6ο της Α' Οικουμενικής συνόδου (Μέρος Α'). Στη συνέχεια, προσδιορίστε σε ποια σημεία του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου γίνεται αναφορά στους προαναφερόμενους ιερούς κανόνες. Γράψτε ένα κείμενο περίπου 250 λέξεων. Μία κατεύθυνση για την απάντησή σας θα βρείτε στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, απομακρύνεται ο Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος Δ' Μεταξάκης, με πιέσεις της τουρκικής εξουσίας.

Με τις διώξεις και την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών, που επιβάλλει η συνθήκη της Λωζάννης, το ορθόδοξο πλήρωμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου θα καταφύγει όχι μόνο στην Ελλάδα και στις χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, αλλά και στην Αμερική, στην Αφρική και στην Αυστραλία. Θα χαθούν οριστικά 37 Μητροπόλεις, γνωστές από τα πρώτα κιόλας χριστιανικά χρόνια (26 στη Μικρά Ασία και 11 στην Ανατολική Θράκη). Έτσι, από το 1922 δεν θα υπάρχουν πλέον πιστοί στις προαναφερόμενες περιοχές, αλλά θα κατευθυνθούν στην Ελλάδα και στις ελληνόφωνες παροικίες της διασποράς. Η αναδιοργάνωση των Μητροπόλεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη διασπορά και η πνευματική εποπτεία του πληρώματος, που άλλοτε ανήκε στις 37 Μητροπόλεις του τουρκικού κράτους οι οποίες ερήμωναν, ήταν περισσότερο απαραίτητη από ποτέ. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα επιχειρήσει αναδιοργάνωση και θα δημοσιεύσει ένα νέο Συνταγμάτιο, μία λίστα 57 Μητροπόλεων του Οικουμενικού Θρόνου.

1.3.3 Η ίδρυση και η επαναγωγή της *Ιεράς Μητροπόλεως Κεντρώας Ευρώπης* στην *Ιερά Μητρόπολη Θυατείρων (1924-1936)*

Με τα μέσα της εποχής, ήταν πολύ δύσκολο για τον Μητροπολίτη Θυατείρων να ασκεί αποτελεσματικά ποιμαντικό έργο σε όλες τις ορθόδοξες παροικίες της διασποράς στην Ευρώπη.

Τον Σεπτέμβριο του 1924, επί Πατριαρχίας Γρηγόριου Ζ', η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου αποφασίζει την ίδρυση της Ιεράς Μητροπόλεως Κεντρώας Ευρώπης, με σκοπό την πνευματική επιστράση των ορθόδοξων παροικιών της Αυστρίας, της Ιταλίας και της Ουγγαρίας. Ο Μητροπολίτης Κεντρώας Ευρώπης, σύμφωνα με τον Τόμο ίδρυσής της, κατέχει την ενδέκατη θέση στο Συνταγμάτιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου:

«Ἐγνωμεν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εὐχερεστερας καὶ λυσιτελεστερας τῶν

τῆς διοικήσεως διεξαγωγῆς καὶ πρὸς μείζονα τοῦ πληρώματος ὠφέλειαν, ἀποχωρίσαι τὸ τῆς Κεντρῶας Εὐρώπης Τμήμα ἀπὸ τοῦ τῆς Δυτικῆς καὶ σχηματίσαι ἐκ τοῦ τῆς Κεντρῶας τμήματος ἰδίαν αὐτοτελῆ ἐπαρχίαν καὶ Μητρόπολιν, ὑπὸ τὸ ὄνομα "Ἱερὰ Μητρόπολις Κεντρῶας Εὐρώπης", περιλαμβάνουσαν δὲ τὰς ἐν Αὐστρία, Οὐγγαρία καὶ Ἰταλία ὀρθοδόξους παροικίας, μεθ' ἑδρας τῆς πόλεως Βιέννης τῆς Αὐστρίας καὶ ἄμεσον τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς ἔχουσαν πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς Ἁγιώτατον Ἀποστολικὸν καὶ Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον».

(Τόμος Ἰδρύσεως «Ἱερὰς Μητροπόλεως Κεντρῶας Ευρώπης», Σεπτέμβριος 1924).

Μετά τον θάνατο του Μητροπολίτη Αμάσειας καὶ Ἐξαρχου Κεντρῶας Ευρώπης Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, στις 11 Φεβρουαρίου 1935, το Οικουμενικό Πατριαρχεῖο αποφασίζει νὰ καταργήσει:

«τὴν διὰ λόγους τῆς τότε ἀνάγκης συστάσαν ἰδιαίτεραν περὶ αὐτῶν ἐπαρχίαν τῆς Κεντρῶας Εὐρώπης καὶ ἐνώσαι καὶ πάλιν τὴν ταύτης περιοχὴν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ὀρθοδόξους παροικίας καὶ κοινότηας πρὸς τὴν ὑφ' ἣν καὶ πρότερον αὐταὶ ὑπήγοντο Ἱερὰν Μητρόπολιν Θυατείρων.» (Τόμος Ἐπαναγωγῆς τῆς πρὸ τινων ἐτῶν ἰδρυθείσης Ἱερὰς Μητροπόλεως Κεντρῶας Εὐρώπης εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Θυατείρων, 24 Σεπτεμβρίου 1936).

1.3.4 Ἡ ἰδρυση τῆς Ἱερὰς Μητροπόλεως Αυστραλίας (1924)

Τον Μάρτιο τοῦ 1924, ἐπὶ Πατριαρχίας Γρηγόριου Ζ', ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχεῖοῦ αποφασίζει νὰ ιδρύσει:

«ἰδίαν ἐκ τῶν ἐν Αὐστραλία ὀρθοδόξων παροικιῶν, τῶν τε νῦν ὑφισταμένων καὶ τῶν οἰωνδήποτε μετέπειτα ἐν Αὐστραλία σχηματισθησομένων, Μητρόπολιν καὶ ἐπαρχίαν ... ἐπωνυμίαν δὲ φέρουσαν "Ὁρθόδοξος Μητρόπολις Αὐστραλίας" καὶ τὴν εἰκοστὴν πρώτην ἐν τῷ Συνταγματικῷ θέσιν κατέχουσαν». (Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος Ἰδρύσεως Ἱερὰς Μητροπόλεως Αυστραλίας, Μάιος 1924)

Στις 24 Μαΐου 1938, με Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξη, ἐπὶ Πατριαρχίας Βενιαμίν, οἱ Ὁρθόδοξες Παροικίες τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἄπω Ανατολῆς υπάγονται στὴν κανονικὴ ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία τῆς Ἱερὰς Μητροπόλεως Αυστραλίας:

«ἵνα καὶ ἀρχιερατικῆς οὕτω ἐπισκέψεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἀμεσωτέρας παραμυθίας καὶ ἐνισχύσεως καὶ στηρίξεως ἀπολαύωσιν».

Σύνοψη Ενότητας

Με την ίδρυση της Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων και Εξαρχίας Ευρώπης Δυτικής και Κεντρώας, καθώς και της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου, το 1922 ο Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ Μεταξάκης επιχειρεί αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς ανά γεωγραφική ήπειρο. Λόγοι εκκλησιαστικής πολιτικής τον οδήγησαν να καθορίσει στους δύο προαναφερόμενους ιδρυτικούς Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους πλαίσιο διαφορετικής οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς κατά γεωγραφικές περιφέρειες.

Με τη Μικρασιατική Καταστροφή, η οποία θα επακολουθήσει πολύ σύντομα, το ορθόδοξο ποίμνιο εγκαταλείπει, όπως επέτασσαν οι διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης, τα εδάφη του τουρκικού κράτους, ως ανταλλάξιμος πληθυσμός (εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου). Καθώς θα καταφύγουν στον ελλαδικό χώρο, στις δύο επαρχίες της Αμερικής και της Ευρώπης, αλλά και στη μακρινή Αυστραλία, η ποιμαντική μέριμνα του Οικουμενικού Πατριαρχείου θα τους ακολουθήσει και στις νέες αυτές εστίες. Ήταν επόμενο, λοιπόν, οι Πατριάρχες της Κωνσταντινούπολης να επιχειρήσουν τη διοικητική αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς.

Από το 1924 μέχρι το 1936, ο Μητροπολίτης Αμάσειας Γερμανός Καραβαγγέλης αναλαμβάνει την ποιμαντική εποπτεία και διοίκηση των ορθόδοξων παροικιών της Κεντρικής Ευρώπης, αφήνοντας στον Μητροπολίτη Θυατείρων Γερμανό Στρηγόπουλο τη δικαιοδοσία των ορθόδοξων παροικιών του δυτικού τμήματος της γηραιάς ηπείρου. Από το 1936 η δικαιοδοσία του Μητροπολίτη Θυατείρων περιλαμβάνει ξανά τις παροικίες της Κεντρικής Ευρώπης, όσες τουλάχιστον αναγνώριζαν την κανονική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης.

Τέλος, από το 1924, η ποιμαντική μέριμνα και επιστασία των ορθόδοξων παροικιών της διασποράς διευρύνεται και στη μακρινή Ωκεανία. Η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Θρόνου αποφασίζει το 1924 την ίδρυση της Ιεράς Μητροπόλης Αυστραλίας, ενώ δώδεκα χρόνια αργότερα, τα όρια της Μητροπόλης αυτής διευρύνονται με την υπαγωγή των ορθόδοξων παροικιών των Ινδιών και της Άπω Ανατολής.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΤΑΞΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ, ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΑΣ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ ΣΠΥΡΟΥ (1948-1972)

Σκοπός

Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να παρουσιάσει, μέσα από τις αποφάσεις των επίσημων Πατριαρχικών και Συνοδικών Τόμων επί Πατριαρχίας Αθηναγόρα Σπύρου (1948-1972), την εκκλησιαστική αντίληψη και στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου για το επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς στην Ευρώπη.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτής της ενότητας, θα είστε σε θέση να:

- εξηγείτε την εκκλησιαστική αντίληψη και στάση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα, όσον αφορά την αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς στον ευρωπαϊκό χώρο·
- αναφέρετε τη σημασία της εκλογής του Μητροπολίτη/Αρχιεπισκόπου Θυατείρων Αθηναγόρα Καβάδα για την επιτυχή οργάνωση και διοίκηση της ορθόδοξης διασποράς στην Ευρώπη·
- διακρίνετε, μέσα από τους ιδρυτικούς Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους των νέων επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ευρώπη, το πλαίσιο οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς·
- αναλύετε τους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους ίδρυσης των Μητροπόλεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη Δυτική, Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στην ενότητα αυτή θα αναφερθούμε αρχικά στην εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα, για το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς στην Ευρώπη. Στη συνέχεια, θα περιγράψουμε την εκκλησιαστική πολιτική του Οικουμενικού Θρόνου για την αναδιοργάνωση και την ποιμαντική μέριμνα των ορθόδοξων παροικιών που βρίσκονται εκτός των καθορισμένων, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ορίων των Αυτόνομων και Αυτοκέφαλων Εκκλησιών, στη Γηραιά Ήπειρο. Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητο να μελετήσουμε τους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους των ετών 1963 και 1969, οι οποίοι αναφέρονται στην ίδρυση αλλά και στην αναδιοργάνωση των Μητροπόλεων Θυατείρων,

Γαλλίας, Γερμανίας, Αυστρίας, Βελγίου και Σουηδίας. Η προσέγγισή μας, σύμφωνα με το κείμενο των Τόμων θα περιλαμβάνει:

- α) το σκεπτικό ίδρυσής τους·
- β) τον τρόπο της εξάρτησής τους από το Οικουμενικό Πατριαρχείο·
- γ) τον τίτλο, την έδρα και την εδαφική τους δικαιοδοσία·
- δ) τα καθορισμένα καθήκοντα του Μητροπολίτη-Έξαρχου του Οικουμενικού Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης.

1.4.1 Η εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα για το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς και ο ρόλος του Μητροπολίτη Θυατείρων Αθηναγόρα Καβάδα

Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, καθώς οι παροικίες των ορθόδοξων πληθαίνουν, το Οικουμενικό Πατριαρχείο συνειδητοποιεί την αναγκαιότητα για πιο οργανωμένη παρουσία του στη Δύση. Τη νέα αυτή διάσταση στην εκκλησιαστική πολιτική της Κωνσταντινούπολης είχε επισημάνει ρητά στον ενθρονιστήριο λόγο του στο Φανάρι (*Ορθοδοξία*, 24, 1949, σ. 35-43) ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας Σπύρου (1948-1972). Από την πείρα του ως Αρχιεπίσκοπος Αμερικής, γνώριζε αρκετά καλά τις αντιλήψεις των άλλων Ορθόδοξων Πατριαρχείων για το ζήτημα της διασποράς και ήταν πεπεισμένος ότι η προοπτική, την οποία το Οικουμενικό Πατριαρχείο έπρεπε να αναζητήσει, θα εστιαζόταν σε μία πανορθόδοξη και οικουμενική προσέγγιση με τις Ορθόδοξες Εκκλησίες και τις άλλες χριστιανικές ομολογίες.

Το 1951, μετά τον θάνατο του Μητροπολίτη Θυατείρων Γερμανού Στρονόπουλου, η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου εξέλεξε Μητροπολίτη Θυατείρων τον Αθηναγόρα Καβάδα.

Ο Αθηναγόρας Καβάδας, προσωπική επιλογή του Πατριάρχη Αθηναγόρα, είχε παρουσιάσει μέχρι τότε πολύ ενδιαφέρουσα εκκλησιαστική δραστηριότητα. Είχε διατελέσει:

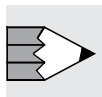
- πρώην Πρόεδρος του Παγκόσμιου Συμβουλίου Εκκλησιών·
- Τοποτηρητής της Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου (1949), μετά την εκλογή του Αθηναγόρα Σπύρου στον Οικουμενικό Θρόνο·
- Αντιπρόσωπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Αθήνα (1949-1950)·
- Μητροπολίτης Φιλαδελφείας και Έξαρχος Κεντρίας Ευρώπης·
- Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Έξαρχος του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την Κεντρική και Δυτική Ευρώπη (1951-1964)·
- Βικάριος της Αρχιεπισκοπής Εσθονίας·
- Αντιπρόσωπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Αρχιεπισκοπή της Καντουαρίας.

Μετά την εκλογή του στη Μητρόπολη Θυατείρων, ο Αθηναγόρας Καβάδας ξεκινά μία περιοδεία στις ορθόδοξες, ελληνόφωνες κυρίως, παροικίες της Γαλλίας,

του Βελγίου, της Ιταλίας και της Ελβετίας, για να μελετήσει τα προβλήματα της ενοριακής και σχολικής οργάνωσης των κοινοτήτων. Ιδρύει νέες κοινότητες και απευθύνει διάφορες εκθέσεις στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, σχετικά με την κατάσταση των παροικιών της διασποράς που βρίσκονταν στα όρια της επαρχίας του και προτείνει λύσεις για τα διάφορα ζητήματα που αφορούν την οργάνωσή τους (*Ορθοδοξία*, 28, 1953, σ. 412-413). Με αναλυτικές αναφορές, φροντίζει να ενημερώνει την Ιερά Σύνοδο για τις διάφορες ενέργειές του και τις επαφές του με τις κυβερνήσεις των κρατών της Ευρώπης (*Ορθοδοξία*, 24, 1949, σ. 288. *Ορθοδοξία*, 32, 1957, σ. 407, 520).

Κατά τη διάρκεια της Συνεδρίας της 18ης Μαΐου 1954, η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου αποφάσισε τη μετονομασία της Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων σε Αρχιεπισκοπή και του Μητροπολίτη σε Αρχιεπίσκοπο. Η απόφαση αυτή ανακοινώθηκε τηλεγραφικά στον Αθηναγόρα Καβάδα (*Ορθοδοξία*, 29, 1954, σ. 220).

Δραστηριότητα 18/Κεφάλαιο 1

Περιγράψτε την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα για την οργάνωση και την ενότητα της ορθόδοξης διασποράς στην Ευρώπη, όπως εφαρμόστηκε από τον Μητροπολίτη Θυατείρων Αθηναγόρα Καβάδα. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 200 λέξεις. Συγκρίνετε την απάντησή σας με το κείμενο που ακολουθεί.

Για την ορθή οργάνωση των κοινοτήτων της διασποράς, ο Αθηναγόρας Καβάδας προσπάθησε να εφαρμόσει στην Ευρώπη ένα μοντέλο, το οποίο με επιτυχία είχε δοκιμαστεί και στην Αρχιεπισκοπή Αμερικής. Από το 1955, συνεχίζονται οι τακτικές ποιμαντικές περιοδείες, συντάσσονται ομοιόμορφα καταστατικά και κανονισμοί, οργανώνονται σχολεία ελληνικής γλώσσας και κατήχησης, ιδρύονται νέες κοινοτικές οργανώσεις και Αδελφότητες στις παροικίες της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, του Βελγίου και της Σουηδίας (*Ορθοδοξία*, 30, 1955, σ. 231-232).

Ο Αθηναγόρας Καβάδας θα επωμιστεί ίσως τις περισσότερες και μεγαλύτερες αποστολές για την εφαρμογή ενός εκκλησιαστικού προγράμματος για τη διασπορά, όπως το οραματιζόταν ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας, ακόμα και πέρα από τα εκκλησιαστικά όρια της Επαρχίας του. Γνωστές είναι οι δραστηριότητές του και η ποιμαντική του φροντίδα κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Κορέα, όπου θα βρεθεί με την ιδιότητα του προσωρινού Έξαρχου του Οικουμενικού Θρόνου, όπως επίσης και οι περιοδείες του στην Αμερική, την Αυστραλία και την Ιαπωνία (*Ορθοδοξία*, 32, 1957, σ. 240, 406-407. *Ορθοδοξία*, 33, 1958, σ. 364-365. *Ορθοδοξία*, 34, 1959, σ. 121, 292, 293).

Από το 1953, η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου εγκρίνει κατά χρονολογική σειρά τον ορισμό των παρακάτω βοηθών Επισκόπων του Μητροπολίτη - Αρχιεπισκόπου Θυατείρων:

- Μελέτιος Καραμπίνης, 11/5/1953, Επίσκοπος Ρηγίου (Παρίσι) και στη συνέχεια Μητροπολίτης Γαλλίας.

- Ιάκωβος Κουκούζης, 17/12/1954, Επίσκοπος Μελίτης (Γενεύη) και στη συνέχεια Αρχιεπίσκοπος Αμερικής Βορείου και Νοτίου.
  - Χρυσόστομος Τσίτερ, 6/11/1955, Επίσκοπος Θερωμών (Βιέννη) και στη συνέχεια Μητροπολίτης Αυστρίας.
  - Ματθαίος, Επίσκοπος Βίλνας (Λονδίνο), για τους Πολωνούς της διασποράς.
  - Ιάκωβος Βίρβος, 5/4/1956, Επίσκοπος Απαμείας (Λονδίνο).
- (*Όρθοδοξία*, 29, 1954, σ. 507 & *Όρθοδοξία*, 30, 1955, σ. 133, 494-495 & *Όρθοδοξία*, 31, 1956, σ. 237).

Οι προαναφερόμενοι βοηθοί Επίσκοποι του Μητροπολίτη-Αρχιεπισκόπου Θυατείρων αρχικά δεν είχαν δική τους εκκλησιαστική Επαρχία. Ήταν τιτουλάριοι, δηλαδή έφεραν ο καθένας τον τίτλο μίας γνωστής Επισκοπής που υπήρξε στο παρελθόν. Αυτή η πρακτική εφαρμοζόταν ήδη από το 1606 στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Παράλληλα Κείμενα

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα και μελετήστε από τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο ίδρυσης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου (Μέρος Β', κείμενο 5) όσα αναφέρονται στις αρμοδιότητες, στα καθήκοντα και στις υποχρεώσεις των Επισκόπων της επαρχίας.

Τον Οκτώβριο του 1962, μετά τη χηρεία του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου των Θυατείρων, δημιουργείται παρασκήνιο για την εκλογή του διαδόχου του Αθηναγόρα Καβάδα. Ο Αθηναγόρας Κοκκινάκης, Επίσκοπος Ελαίας (Καναδάς), θα είναι αυτός που τελικά θα εκλεγεί Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων.

Η Ιερά Μητρόπολη Θυατείρων παρουσιάζεται με επτά διαφορετικά σχήματα και τίτλους από την ίδρυσή της και εξής:

1. Ιερά Μητρόπολις Θυατείρων και Εξαρχίας Ευρώπης Δυτικής και Κεντρίας (1922-1924).
2. Ιερά Μητρόπολις Θυατείρων και Εξαρχίας Δυτικής Ευρώπης (1924-1936).
3. Ιερά Μητρόπολις Θυατείρων και Εξαρχίας Ευρώπης Δυτικής και Κεντρίας (1936-1954).
4. Ιερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Εξαρχίας Ευρώπης Δυτικής και Κεντρίας (1954-1963).
5. Ιερά Μητρόπολις Θυατείρων και Εξαρχίας Μεγάλης Βρετανίας, Σουηδίας και Νορβηγίας (1963-1968).
6. Ιερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας και Εξαρχίας Δυτικής Ευρώπης, Ιρλανδίας, Μελίτης και Σκανδιναβίας (1968).
7. Ιερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας και Εξαρχίας Δυτικής Ευρώπης, Ιρλανδίας και Μελίτης (1969-...).

1.4.2 Η αναδιοργάνωση της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και η ίδρυση των Ιερών Μητροπόλεων Θυατείρων, Γαλλίας, Γερμανίας και Αυστρίας (1963)

«Ο καθ' ἡμᾶς Ἁγιώτατος Ἀποστολικὸς καὶ Πατριαρχικὸς Οἰκουμενικὸς Θρόνος, (...) προὐνόησεν ἐν καιρῷ ὀφειλετικῶς καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν Δυτικὴν καὶ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, ἔξω τῶν ὁρίων τῶν αὐτοκεφάλων Ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πολυπληθῶν Ὁρθοδόξων παροικιῶν τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, ἐν ἔτει 1922 ἰδρύσας ἐκ τῶν παροικιῶν τούτων ἰδιαιτέραν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἀρχιερατικὴν περιοχὴν...» (Τόμοι Ἰδρύσεως τῶν Ιερῶν Μητροπόλεων Θυατείρων, Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Αυστρίας, 1963).

Στις 5 Φεβρουαρίου 1963 ἡ Ιερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀποφασίζει τὴν ίδρυση τῶν Ιερῶν Μητροπόλεων Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Αυστρίας ποὺ προήλθαν ἀπὸ ἐδάφη τῆς Ιεράς Αρχιεπισκοπῆς Θυατείρων, ἡ ὁποία μετονομάστηκε σὲ Μητρόπολη. Ἀπὸ τοὺς βοηθοὺς Ἐπισκόπους τοῦ Αρχιεπισκόπου Θυατείρων θὰ γίνῃ καὶ ἡ ἐπιλογή τῶν Μητροπολιτῶν, ποὺ θὰ ἀναλάβουν ποιμαντικὸ ἔργο σὲς νέες ἐπαρχίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴν Εὐρώπη.

Το Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀναδιοργανώνει τὴν Ἐξαρχία τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης σὲ τέσσερις Μητροπόλεις, με σκοπὸ μίᾳ «ἐνδελεχῆ ἀρχιερατικὴν ἐπιστάσιαν καὶ παρακολούθησιν» σὲ συγκεκριμένες περιοχὲς τῆς ὀρθόδοξης διασποράς στὴν Εὐρώπη, ὅπου παρουσιάστηκε αὐξηση τοῦ ὀρθόδοξου ποιμνίου.

Το Φανάρι θὰ παρουσιάσει τὸ σκεπτικὸ του με σαφήνεια, σὲ κοινὸ κείμενο τῶν τεσσάρων ἰδρυτικῶν Τόμων:

«...ἔγνωμεν ἰδρῦσαι ἐν Εὐρώπῃ τέσσαρας αὐτοτελεῖς Μητροπόλεις, ἐπωνυμιόμενας μιᾷ μὲν τῷ τίτλῳ τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Θυατείρων, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς Χώρας ἐν ἧ εὗρηται ἢ τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου τακτικὴ ἔδρα, κρείττον τοῦτο καὶ πρόσφορον καὶ πρὸς τὴν μᾶλλον λυσιτελεῖ καὶ εὐρυθμον τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ὁρθοδόξων παροικιῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν πραγμάτων ἐκάστοτε διεξαγωγὴν συντελεστικὸν κρίναντες καὶ λογισάμενοι...»

Ἡ ὀνομασία τῶν νέων Μητροπόλεων, ὅπως καθορίστηκε ἀπὸ τοὺς Πατριαρχικοὺς καὶ Συνοδικοὺς Τόμους τῆς 5ης Φεβρουαρίου 1963, ἦταν:

- Ιερά Μητρόπολις Θυατείρων καὶ Ἐξαρχία Βρετανικῶν νήσων, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας.
- Ιερά Μητρόπολις Γαλλίας καὶ Ἐξαρχία Βελγίου, Λουξεμβούργου, Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλίας.
- Ιερά Μητρόπολις Γερμανίας καὶ Ἐξαρχία Ολλανδίας καὶ Δανίας.

- Ιερά Μητρόπολις Αυστρίας και Εξαρχία Ιταλίας, Ελβετίας, Ουγγαρίας και νήσου Μελίτης.

Στα ίδια επίσημα κείμενα καθορίζονταν και οι σχέσεις της νέας αυτής Μητρόπολης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Πρόκειται για μία νέα Επαρχία και η εκκλησιαστική διοίκηση θα βρίσκεται «...ὕπὸ τὴν ἄμεσον κανονικὴν ἐξάρτησιν τοῦ (καθ' ἡμᾶς) Ἁγιοτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τελοῦσαν καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς, κατὰ τὴν τάξιν καὶ τοὺς ὅρους καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικοῦ κλίματος Ἱερῶν Μητροπόλεων...».

Κατ' ἀντιστοιχία καθοριζόταν και ο τίτλος του Μητροπολίτη, σε συνάρτηση με τα ὅρια της εκκλησιαστικής του δικαιοδοσίας:

- Ιερώτατος Μητροπολίτης Θυατείρων και Ἐξαρχος Βρετανικῶν νήσων, Σουηδίας και Νορβηγίας.
- Ιερώτατος Μητροπολίτης Γαλλίας και Ἐξαρχος Βελγίου, Λουξεμβούργου, Ισπανίας και Πορτογαλίας.
- Ιερώτατος Μητροπολίτης Γερμανίας και Ἐξαρχος Ολλανδίας και Δανίας.
- Ιερώτατος Μητροπολίτης Αυστρίας και Ἐξαρχος Ιταλίας, Ελβετίας, Ουγγαρίας και νήσου Μελίτης.

Η ίδρυση των νέων Μητροπόλεων στην Ευρώπη δεν σημαίνει ότι η Μητρόπολη-Αρχιεπισκοπή Θυατείρων απέτυχε να πραγματοποιήσει την οφειλόμενη ποιμαντική μέριμνα στην ορθόδοξη διασπορά. Στους Τόμους του 1963, προσδιορίζεται με σαφήνεια η εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου για το θέμα αυτό:

«...Ἐπεὶ δ' ὁμως τὸ ἐν Εὐρώπῃ ὀρθόδοξον πλήρωμα καὶ αἱ διοικητικαὶ καὶ πνευματικαὶ αὐτοῦ ἀνάγκαι, καὶ τὰ πολυσχιδῆ περὶ αὐτὸ προβλήματα, τὰ μελέτης καὶ ἐπιλύσεως χρῆζοντα, κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἠϋξήθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐπιτακτικὴν προβάλλειν τὴν ἀνάγκην τῆς τε ἀναδιοργανώσεως καὶ ἀνασυγκροτήσεως τῶν παροικιῶν τούτων καὶ τοῦ τελεῖν ταύτας ὑπὸ ἐνδελεχῆ ἀρχιερατικὴν ἐπιστάσιαν καὶ παρακολούθησιν...»

Ὡς ἔδρα του Μητροπολίτη Θυατείρων ορίστηκε το Λονδίνο, ἐνῶ το Παρίσι, η Βόννη και η Βιέννη ἦταν ἀντίστοιχα οἱ ἔδρες των Μητροπολιτῶν Γαλλίας, Γερμανίας και Αυστρίας.

Παράλληλα Κείμενα

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Α΄) και διαβάστε ξανά τους εξής ιερούς κανόνες που αναφέρονται στον Μητροπολίτη μίας Επαρχίας: 34ο ἐπ' ὀνόματι των Ἁγίων Ἀποστόλων, 9ο, 16ο και 19ο συνόδου της Ἀντιόχειας, 4ο και 6ο της Α΄ Οικουμενικῆς συνόδου.

Η γνωστοποίηση των Πατριαρχικῶν και Συνοδικῶν Τόμων του 1963, που ἀφορούσαν τὴν ίδρυση των Ἱερῶν Μητροπόλεων Θυατείρων, Γαλλίας, Γερμανίας και Αυστρίας, ἐγινε με τον ἴδιο τρόπο. Ὑπογράφηκε ἀπὸ τον Οικουμενικό Πατριάρχη

και την περί Αυτόν Ιερά Σύνοδο και φυλάχτηκε στον **Πατριαρχικό Κώδικα Συνοδικών Τόμων και Σιγιλλίων***, καθώς και στα αρχεία της νεοσύστατης Επαρχίας του Οικουμενικού Θρόνου.

1.4.3 Η αναδιοργάνωση των Επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ευρώπη και η ίδρυση των Ιερών Μητροπόλεων Βελγίου και Σουηδίας (1969)

Όπως μελετήσατε στην υποενότητα 1.4.2, το Οικουμενικό Πατριαρχείο είχε αναδιοργανώσει στις 5 Φεβρουαρίου 1963 την Ιερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων, ιδρύοντας τις Ιερές Μητροπόλεις Θυατείρων, Γαλλίας, Γερμανίας και Αυστρίας. Αργότερα, στις 12 Αυγούστου 1969, η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου αποφασίζει την εκ νέου αναδιοργάνωση των Επαρχιών του στη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη. Ιδρύονται δύο νέες Μητροπόλεις, του Βελγίου και της Σουηδίας, οι οποίες περιλαμβάνουν εδάφη που υπάγονταν στη δικαιοδοσία των Μητροπολιτών Θυατείρων, Γαλλίας και Γερμανίας. Πρόκειται για:

- α) το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, που αποσπώνται από τη δικαιοδοσία της Ιεράς Μητροπόλεως Γαλλίας·
- β) την Ολλανδία και τη Δανία, που αποσπώνται από τη δικαιοδοσία της Ιεράς Μητροπόλεως Γερμανίας, καθώς και τη Σουηδία, τη Νορβηγία και την Ισλανδία, που αποσπώνται από τη δικαιοδοσία της Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων.

Η ονομασία των δύο νέων Επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου δόθηκε, όπως και στους ιδρυτικούς Πατριαρχικούς και Συνοδικούς τόμους του 1963, από το όνομα της χώρας, η οποία ορίστηκε ως έδρα του Μητροπολίτη-Έξαρχου του Οικουμενικού Πατριάρχη. Σύμφωνα λοιπόν με το κείμενο των δύο ιδρυτικών Πατριαρχικών και Συνοδικών Τόμων της 12ης Αυγούστου 1969:

«...τὸ Βέλγιον καὶ τὸ Λουξεμβούργον (...) ὁμοῦ δὲ καὶ ἡ Ὀλλανδία, (...) ἀποτελῶσιν ἐφεξῆς ἰδίαν Ἐπαρχίαν καὶ Μητρόπολιν, ἐπωνυμουμένην "Ἱερά Μητρόπολις Βελγίου"...»

«...ἡ Σουηδία, ἡ Νορβηγία καὶ ἡ Ἰσλανδία, (...) ἀμα δὲ καὶ ἡ Δανία (...) ἀποτελῶσιν ἐφεξῆς ἰδίαν Ἐπαρχίαν καὶ Μητρόπολιν, ἐπωνυμουμένην "Ἱερά Μητρόπολις Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας"...»

«καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον κανονικὴν ἐξάρτησιν τοῦ (καθ' ἡμᾶς) Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τελοῦσαν καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς, κατὰ τὴν τάξιν καὶ τοὺς ὅρους καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικοῦ κλίματος Ἱερῶν Μητροπόλεων...»

(Τόμοι Ἰδρύσεως των Ἱερῶν Μητροπόλεων Βελγίου καὶ Σουηδίας)

Κατ' αντιστοιχία καθοριζόταν και ο τίτλος του Μητροπολίτη, σε συνάρτηση με τα όρια της εκκλησιαστικής του δικαιοδοσίας:

- Ιερώτατος Μητροπολίτης Βελγίου, Υπέριμος και Έξαρχος Κάτω Χωρών.
- Ιερώτατος Μητροπολίτης Σουηδίας και πάσης Σκανδιναβίας, Υπέριμος και Έξαρχος Βορείων Χωρών.

Ως έδρα των Μητροπολιτών Βελγίου και Σουηδίας ορίζονται αντίστοιχα οι Βρυξέλλες και η Στοκχόλμη.

Η γνωστοποίηση των Πατριαρχικών και Συνοδικών Τόμων του 1969 ακολούθησε την ίδια πρακτική με αυτή των ιδρυτικών Τόμων του 1963. Υπογράφηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη και την περί Αυτόν Ιερά Σύνοδο και φυλάχθηκε στον **Πατριαρχικό Κώδικα Συνοδικών Τόμων και Σιγιλίων***, καθώς και στα αρχεία της νεοσύστατης Επαρχίας του Οικουμενικού Θρόνου.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι στις 8 Ιανουαρίου 1970 η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου αποφασίζει την ίδρυση της Ιεράς Μητροπόλεως Νέας Ζηλανδίας, με σκεπτικό αντίστοιχο με εκείνο των ιδρυτικών Πατριαρχικών και Συνοδικών Τόμων των ετών 1963 και 1969, που μελετήσατε στην ενότητα αυτή.

Σύνοψη Ενότητας

Η εκλογή του Αρχιεπισκόπου Αμερικής Αθηναγόρα Σπύρου στον Οικουμενικό Θρόνο (1948-1972) θα οδηγήσει το Φανάρι σε νέες επιλογές στο πεδίο των διορθόδοξων και των διαχριστιανικών σχέσεων. Η φαναριώτικη εκκλησιαστική αντίληψη θα εναρμονιστεί με εκείνη που ο έμπειρος Αρχιερέας ακολουθούσε στον χώρο της ορθόδοξης διασποράς, ήδη από την εποχή που είχε τη διακυβέρνηση των ορθόδοξων παροικιών στην Αμερική.

Η νέα εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Θρόνου θα φανεί από τη στάση του Μητροπολίτη Θυατείρων Αθηναγόρα Καβάδα απέναντι στην αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς στην Ευρώπη.

Το 1963, το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναδιοργανώνει την Ιερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και ιδρύει τις Μητροπόλεις Θυατείρων, Γαλλίας, Γερμανίας και Αυστρίας. Το 1969, δύο νέες Μητροπόλεις, του Βελγίου και της Σουηδίας, θα ιδρυθούν στη Γηραιά Ήπειρο, με νέα αναδιοργάνωση στα εδάφη των Επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη.

Στην ενότητα αυτή αναλύσαμε τους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους των ετών 1963 και 1969, που αφορούν την ίδρυση των επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ευρώπη, με βάση τέσσερις άξονες:

1. τους λόγους ίδρυσης των Μητροπόλεων
2. την εξάρτησή τους από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης
3. τον τίτλο και την εδαφική τους δικαιοδοσία
4. την έδρα και τον τίτλο του κάθε Μητροπολίτη.

Ο «ΨΥΧΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ» ΜΕΤΑΞΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΜΟΣΧΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΡΩΣΙΚΩΝ ΠΑΡΟΙΚΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (1931-1971)

Σκοπός

Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να παρουσιάσει την εκκλησιαστική αντίληψη και στάση των Πατριαρχείων Κωνσταντινούπολης και Μόσχας απέναντι στο ζήτημα της ένταξης των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτής της ενότητας, θα είστε σε θέση να:

- εξηγείτε την εκκλησιαστική αντίληψη και στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την προσωρινή ένταξη των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στην πνευματική του δικαιοδοσία το 1931 και 1971·
- διακρίνετε στην επιστολογραφία των Πατριαρχείων της Κωνσταντινούπολης και της Μόσχας, κατά τα έτη 1931 και 1970, τη διαφορετική ερμηνεία των ιερών κανόνων για το επίμαχο ζήτημα της δικαιοδοσίας της ορθόδοξης διασποράς·
- αναλύετε τα Πατριαρχικά και Συνοδικά Γράμματα-Τόμους της 17ης Φεβρουαρίου 1931 και 22ας Ιανουαρίου 1971, τα οποία αναφέρονται στην προσωρινή υπαγωγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στην ενότητα αυτή θα αναφερθούμε στο ζήτημα των ορθόδοξων ρωσικών παροικιών της Δυτικής Ευρώπης. Στην πρώτη υποενότητα θα διερευνήσουμε αρχικά τις σχέσεις της ρωσικής διασποράς και της Κεντρικής Εκκλησιαστικής Διοίκησης της Μόσχας, μετά το 1917.

Θα προσδιορίσουμε τον ρόλο του Πατριάρχη Μόσχας Τύχωνα και του **Πατριαρχικού Τοποτηρητή*** Μητροπολίτη Σέργιου, στις ορθόδοξες ρωσικές παροικίες της διασποράς. Ειδικότερα, θα αναφερθούμε στην εκκλησιαστική στάση του υπεύθυνου Αρχιερέα των ορθόδοξων ρωσικών παροικιών στη Δυτική Ευρώπη Μητροπολίτη Ευλόγιου, τόσο με τα Πατριαρχεία Κωνσταντινούπολης και Μόσχας όσο και με τον κλάδο της **Υπερόριας Ορθόδοξης Ρωσικής Εκκλησίας***.

Στη δεύτερη υποενότητα θα αναφερθούμε στον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 17ης Φεβρουαρίου 1931, που αφορά την προσωρινή υπαγωγή των ορθό-

δοξων ρωσικών παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το επίσημο αυτό κείμενο θα προσδιοριστεί με βάση πέντε άξονες:

1. Το βούλευμα.
2. Το σκεπτικό.
3. Τον όρο.
4. Τη διάρκεια.
5. Τον τρόπο κοινοποίησης.

Οι αντιδράσεις της Μόσχας (1931) για αντικανονική στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο ζήτημα του Μητροπολίτη Ευλόγιου και οι θέσεις της Κωνσταντινούπολης για την οφειλόμενη κανονική και πνευματική μέριμνα της **Πρωτό-θρονης*** Ορθόδοξης Εκκλησίας στα προβλήματα της ορθόδοξης διασποράς αποτελούν το θέμα της τρίτης υποενότητας. Η άρση της προσωρινής Πατριαρχικής Εξαρχίας των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Ευρώπης, που θα αποφασιστεί από το Φανάρι τριάντα τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1965, οφείλεται στην προσέγγιση που θα επιδιώξει η Κωνσταντινούπολη με τη Μόσχα τη δεκατία του '60.

Μία δεκαετία αργότερα και καθώς η προσέγγιση Κωνσταντινούπολης και Μόσχας δεν επιτυγχάνεται, εξαιτίας και της διαφορετικής ερμηνείας των ιερών κανόνων στο επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς, θα αναζητηθεί ένα νέο κανονικό σχήμα ένταξης της τέως Πατριαρχικής Εξαρχίας, που είχε αυτοανακηρυχθεί ανεξάρτητη Αρχιεπισκοπή της Ορθόδοξης Εκκλησίας Γαλλίας και Δυτικής Ευρώπης, στο διοικητικό σχήμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Αυτό είναι το θέμα της τέταρτης υποενότητας, η οποία αναφέρεται στον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 22ας Ιανουαρίου 1971. Το επίσημο αυτό κείμενο συγκροτεί τις ορθόδοξες ρωσικές παροικίες της Δυτικής Ευρώπης σε ενιαία εκκλησιαστική οργάνωση, με διατήρηση της εσωτερικής τους αυτονομίας, υπό τη διεύθυνση ενός Αρχιεπίσκοπου, που εξαρτάται από τον Οικουμενικό Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης, διά του εκάστοτε Μητροπολίτη Γαλλίας.

1.5.1 Η προσωρινή υπαγωγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (1930-1965)

Όταν περισσότεροι από ένα εκατομμύριο Ρώσοι κατέφυγαν στη Δύση, μετά την επανάσταση και την τελική επικράτηση του καθεστώτος των μπολσεβίκων (1917), η παρουσία της ορθόδοξης διασποράς ήταν πλέον σημαντική. Ανάμεσα στους Ρώσους πολιτικούς πρόσφυγες θα συναντήσουμε την πνευματική ελίτ της Ρωσίας των τσάρων. Και αν έως τότε οι Ρώσοι ορθόδοξοι μετανάστες ταξίδευαν, είτε για εμπορικούς λόγους είτε για προσωρινή ή μόνιμη εγκατάσταση, με στόχο την εξεύρεση εργασίας, μετά το 1917 αρχίζουν να καταφτάνουν στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη άνθρωποι που αναμφίβολα έχουν την ικανότητα να συνάψουν με τη Δύση πνευματικές σχέσεις. Η έκταση της μετανάστευσης των Ρώσων ορθόδοξων ήταν εντυπωσιακή. Στις δύο πρώτες δεκαετίες, που κύλησαν ανάμεσα

στους δύο Παγκόσμιους πολέμους, δημοσιεύτηκαν 10.000 βιβλία και 200 εφημερίδες, εκτός από τα λογοτεχνικά και επιστημονικά περιοδικά.

Την ίδια εποχή που η πνευματική ελίτ της Ρωσίας διαφεύγει στη Δύση, το Πατριαρχείο της Μόσχας γνωρίζει έναν απροκάλυπτο διωγμό από το νέο καθεστώς. Ο Πατριάρχης Τύχων θα παραμείνει στη φυλακή από το 1918 και για μία πενταετία. Στη συνέχεια, όταν επανήλθε στον Πατριαρχικό Θρόνο (1923-1925), η ρήξη των Ρώσων της διασποράς με το πολιτικό καθεστώς της Πατρίδας τους ήταν πια γεγονός, αφού η αρχική φιλοδοξία για γρήγορη επιστροφή τους στη Ρωσία δεν είχε πραγματοποιηθεί.

Τον Πατριάρχη Τύχωνα διαδέχτηκε, ως Πατριαρχικός Τοποτηρητής, ο Μητροπολίτης Κρουτίκης Πέτρος, που και εκείνος φυλακίστηκε και εξορίστηκε για την αρνητική του στάση προς το κομμουνιστικό καθεστώς. Μέχρι το τέλος της ενδεκαετούς μαρτυρικής του διαβίωσης στη Σιβηρία, τον αναπλήρωνε στον Πατριαρχικό Θρόνο του Πατριαρχείου της Μόσχας, ως Πατριαρχικός Τοποτηρητής, ο Μητροπολίτης του Νιζεγορόδου Σέργιος. Τον Μητροπολίτη Σέργιο θα τον παρακολουθήσουμε στη συνέχεια να συγκρούεται με τις ομάδες των Ρώσων της διασποράς και με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Αρχικά, και ο Πατριαρχικός Τοποτηρητής Σέργιος θα γνωρίσει τις διώξεις του καθεστώτος. Όμως, από το 1927, θα συμβιβαστεί με την εκκλησιαστική πολιτική του κομμουνιστικού καθεστώτος, διευρύνοντας περισσότερο το χάσμα με τους Ρώσους της διασποράς. Τελικά, το 1943 ο Σέργιος θα ανυψωθεί στο Πατριαρχικό αξίωμα και οι αποστάσεις των Ρώσων της διασποράς με τη Μόσχα θα μεγαλώσουν ακόμα περισσότερο.

Ήδη από το 1920 και με την προτροπή του Πατριάρχη Τύχωνα, οι Ρώσοι της διασποράς συγκροτήθηκαν σε «Υπερόριον Ορθόδοξον Ρωσικήν Εκκλησίαν» με σύνοδο που εγκαταστάθηκε στο Κάρλοβιτς της Σερβίας, στην οποία προέδρευε ο Μητροπολίτης Χαρκόβου Αντώνιος.

Παράλληλα Κείμενα

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Β', κείμενο 7) και μελετήστε το πατριαρχικό γράμμα (αριθ. 1551/2639, 22 Ιουνίου/5 Ιουλίου 1927) που απευθύνει ο Πατριάρχης Αλεξάνδρειας Μελέτιος Μεταξάκης στην Επισκοπική Σύνοδο της «Υπερόριας Ρωσικής Εκκλησίας». Ο Μελέτιος Μεταξάκης θεωρεί ότι η σύνοδος αυτή είναι αντικανονική και αντιβαίνει τους αποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και την πράξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Για να υποστηρίξει την άποψή του, στηρίζεται στους παρακάτω ιερούς κανόνες: 35ο αποστολικό κανόνα, 16ο συνόδου της Αντιόχειας, 2ο της Β' Οικουμενικής συνόδου και 39ο της Πενθέκτης Οικουμενικής συνόδου.

Τελικά, το 1927, η ενωμένη Υπερόριος Ρωσική Εκκλησία θα διαιρεθεί σε τρεις κλάδους:

α) Η Υπερόριος Ορθόδοξος Ρωσική Εκκλησία της Συνόδου του Κάρλοβιτς παρέμεινε ο μεγαλύτερος κλάδος. Ιδρύθηκε από σημαντική ομάδα Ρώσων μοναρχι-

κών πολιτικών μεταναστών και οργανώθηκε σε Υπερόριο Σύνοδο Ρώσων Επισκόπων με επικεφαλής τον Μητροπολίτη Χαρκόβου Αντώνιο. Η Υπερόριος Ορθόδοξος Ρωσική Εκκλησία της Συνόδου του Κάρολβιτς αυτοχαρακτηρίστηκε ως η μόνη αληθινή Ορθόδοξη Ρωσική Εκκλησία.

- β) Στην Αμερική, το 1922 ο Πατριάρχης Τύχων είχε ορίσει τον Μητροπολίτη Πλάτωνα ως Αρχιεπίσκοπο των ρωσικών παροικιών της Αμερικής. Η Σύνοδος της Υπερόριας Ρωσικής Εκκλησίας αμφισβήτησε την κανονικότητα του διορισμού αυτού. Στις 16/1/1924, ο Πατριάρχης Τύχων, έπειτα από πιέσεις, απαίτησε την παραίτηση του Μητροπολίτη Πλάτωνα από τη διοίκηση της Αρχιεπισκοπής. Όμως, σε Παναμερικανική σύνοδο, στις 2/4/1924, η Ρωσική Εκκλησία της Αμερικής ανακηρύχθηκε Αυτόνομη και οργανώθηκε σύμφωνα με τις αποφάσεις της συνόδου της Μόσχας του 1917, έχοντας δηλαδή τη δυνατότητα να εκλέγει μόνη της τον Μητροπολίτη της αρεσκειάς της.

Ο Μητροπολίτης Πλάτων, στην ίδια ήπειρο που το Οικουμενικό Πατριαρχείο είχε ιδρύσει το 1922 την «Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής Βορείου και Νοτίου», θα ανακηρύξει την Εκκλησία της Αμερικής ως «Αυτόνομη Ρωσική Ορθόδοξη Ελληνική Καθολική Εκκλησία». Από το 1933 θα διακόψει οριστικά τις σχέσεις του με τη Μόσχα. Μεταξύ των ετών 1935-1946, αυτή η αυτόνομη Αρχιεπισκοπή θα ενωθεί με την «Υπερόρια Ρωσική Εκκλησία». Η αποτυχημένη προσπάθεια προσέγγισης με το Πατριαρχείο της Μόσχας, το 1946, θα δημιουργήσει τελικά και τη ρήξη με την «Υπερόρια Ρωσική Εκκλησία».

- γ) Για τις ρωσικές ορθόδοξες παροικίες της Δυτικής Ευρώπης με έδρα το Παρίσι, επικεφαλής είχε οριστεί ο Μητροπολίτης Ευλόγιος. Η ευθύνη της ποιμαντικής επιστασίας και μέριμνας των ρωσικών παροικιών της Ευρώπης τού είχε χορηγηθεί από τον Πατριάρχη Τύχωνα, το 1921.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως ο Πατριάρχης Τύχων, βιώνοντας τις πρώτες δύσκολες μέρες της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Ρωσία, είχε αποστείλει το Πατριαρχικό γράμμα αριθ. 362 της 7/20 Νοεμβρίου 1920, που αναφερόταν στη στάση που θα έπρεπε να τηρήσουν οι Αρχιερείς της διασποράς, σε περίπτωση δυσκολίας στην επικοινωνία με την Κεντρική Εκκλησιαστική Διοίκηση του Πατριαρχείου της Μόσχας:

«... Στην περίπτωση όπου οι επικοινωνίες θα διακοπούν από κάποιον εξωτερικό λόγο ή εξαιτίας του γεγονότος ότι τα εκκλησιαστικά όργανα της Κεντρικής Διοίκησης θα βρεθούν σε αδυναμία να λειτουργήσουν, οι Επίσκοποι που θα αδυνατούν να επικοινωνήσουν μαζί μας θα πρέπει, υπό τη διεύθυνση του πιο παλιού ανάμεσά τους, να συμφωνήσουν για να οργανώσουν είτε μία Κεντρική Εκκλησιαστική Διοίκηση, είτε μία Μητροπολιτική Επαρχία, είτε μία οποιαδήποτε άλλη μορφή ανεξάρτητης Διοίκησης. Αν ένας Επίσκοπος από αυτούς δεν μπορεί να έρθει σε επικοινωνία με τους γειτονικούς Επισκόπους, θα πάρει στα χέρια του όλες τις λειτουργίες της Εκκλησιαστικής Διοίκησης των παροικιών που επιβλέπει. Αν η απομόνωσή του συνεχίζεται, τότε θα πρέπει να μετατρέψει τη Διοίκησή του σε Μητροπο-

λιτική Επαρχία και κατ' αντιστοιχία οι βοηθοί του Επίσκοποι να γίνουν Επίσκοποι Διοικήσεων...» (μετάφραση του συγγραφέα από τα γαλλικά, *Irénikon*, 8, 1931 σ. 358-359).

Το 1911 η Πατριαρχική σύνοδος της Μόσχας, μετά τις παρατηρήσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου, θα υπαναχωρήσει και δεν θα διορίσει έναν Ρώσο Αρχιερέα, όπως σχεδίαζε τελικά για την ποιμαντική μέριμνα των Ρώσων μεταναστών της Δυτικής Ευρώπης. Ωστόσο, όταν το 1922 ο Μητροπολίτης Ευλόγιος ενημέρωσε το Οικουμενικό Πατριαρχείο για την παρουσία του στη Δυτική Ευρώπη και την ιδιαιτερότητα της περίπτωσης του, μολονότι το Φανάρι επέμεινε στο αποκλειστικό του δικαίωμα της κανονικής δικαιοδοσίας της ορθόδοξης διασποράς, τον αποδέχτηκε αρχικά για λόγους ποιμαντικής μέριμνας.

Ωστόσο, πολύ σύντομα το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα κάνει λόγο για αντικανονική παρουσία του Μητροπολίτη Ευλόγιου στη Δυτική Ευρώπη. Οι Οικουμενικοί Πατριάρχες, με τα Πατριαρχικά Γράμματα της 16/3 και 27/4/1923, καθώς και της 28/6/1924, δεν του αναγνωρίζουν το δικαίωμα να διευθύνει τις ρωσικές παροικίες στις περιοχές της Γηραιάς Ηπείρου όπου, από το 1922, ο Οικουμενικός Θρόνος είχε ιδρύσει την «Ιερά Μητρόπολη Θυατείρων και Εξαρχία Ευρώπης Δυτικής και Κεντρίας».

Ο Μητροπολίτης Ευλόγιος είχε αρχικά συμπορευτεί με την απόφαση της Υπερόριας Ρωσικής Εκκλησίας ότι η σύνοδος του Κάρλοβιτς είχε τη δυνατότητα να επεμβαίνει στις ρωσικές παροικίες που βρισκόνταν έξω από τα όρια του Πατριαρχείου της Μόσχας.

Το 1927, ο Μητροπολίτης Ευλόγιος θα αποκοπεί από τη σύνοδο της «Υπερόριας Ρωσικής Εκκλησίας» και θα επιχειρήσει προσέγγιση με το Πατριαρχείο της Μόσχας, μετά από έκκληση του Τοποτηρητή του Πατριαρχικού Θρόνου Μητροπολίτη Σέργιου. Οι προσδοκίες του γρήγορα θα διαψευθούν και δεν θα αργήσει να στραφεί προς την Κωνσταντινούπολη, αναζητώντας ένα σχήμα κανονικής τακτοποίησης.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, παρακολουθώντας στενά τις εξελίξεις στην Ευρώπη, υπογράμμισε σε κάθε ευκαιρία ότι η εκκλησιαστική οργάνωση της συνόδου του Κάρλοβιτς δεν μπορούσε να θεωρηθεί κανονική Σύνοδος. Απαντώντας στην έκθεση του Μητροπολίτη Ευλόγιου (11/24-2-1927), με την οποία ζητά την προσέγγιση με την Κωνσταντινούπολη, απευθύνει στις 18/6/1927 Πατριαρχικό Γράμμα, όπου τονίζει ότι η Ιεραρχία της «Υπερόριας Ρωσικής Εκκλησίας» της συνόδου του Κάρλοβιτς δεν έχει καμιά κανονική υπόσταση.

Στις 11/6/1930 η Πατριαρχική σύνοδος της Μόσχας κοινοποιεί, με Πατριαρχικό Γράμμα που υπογράφει ο αντικαταστάτης του Τοποτηρητή του Πατριαρχικού Θρόνου Μητροπολίτης Σέργιος, ότι απομακρύνει τον Μητροπολίτη Ευλόγιο από τη διοίκηση των ρωσικών παροικιών της Δυτικής Ευρώπης, με την παρακάτω κατηγορία:

α) Συμμετείχε σε προσευχές για τη Ρωσική Εκκλησία, που οργανώθηκαν σε ξένες χώρες από ανθρώπους διαφορετικών Ομολογιών. Η παρουσία του σε τε-

λετουργίες, που έφεραν χαρακτήρα προφανώς πολιτικό, είχε σκοπό να ξεσηκωθεί, όχι μόνο η κοινή γνώμη, αλλά και όλα τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης σε μία Σταυροφορία εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης.

β) Αυτή η πράξη του Μητροπολίτη Ευλόγιου δεν ήταν η πρώτη κι ούτε υπήρχε καμιά σιγουριά ότι δεν θα επαναλαμβανόταν ξανά στο μέλλον.

Κατά συνέπεια, η Μόσχα θεώρησε ότι ήταν ασυμβίβαστο να διατηρήσει ο Μητροπολίτης Ευλόγιος την υπευθυνότητά του, ως επικεφαλής των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης.

Οι Ρώσοι μετανάστες της Δυτικής Ευρώπης αντιδρούν και συγκαλούν Συνέλευση στο Παρίσι, από τις 21 Ιουνίου έως τις 4 Ιουλίου του 1930. Με απόφασή της, η Συνέλευση αυτή, θα ζητήσει από τον Μητροπολίτη Ευλόγιο να παραμείνει στη Διεύθυνση των «ρωσικών ορθόδοξων παροικιών». Κατά συνέπεια, δεν αναγνωρίζει την επιστολή της συνόδου της Μόσχας, υποστηρίζοντας ότι βασίστηκε σε λάθος πληροφορίες και πολιτικές επιλογές. Χωρίς να αρνηθεί την πίστη στην Εκκλησία της Μόσχας, ο Μητροπολίτης Ευλόγιος αρνείται να υποταχτεί στην εξάρτηση της Κεντρικής Διοίκησης, όπου προεδρεύει ο Μητροπολίτης Σέργιος, υποστηρίζοντας ότι δεν μπορεί να έχει δίκαιη και αντικειμενική κρίση για την κατάσταση στο εξωτερικό και αδυνατώντας έτσι να διαχωρίσει τις εκκλησιαστικές υποθέσεις από το πνεύμα του μπολσεβικισμού.

Μετά τη στάση των Ρώσων της διασποράς της Δυτικής Ευρώπης, η αντίδραση της Μόσχας συνεχίζεται μέσα από ένα καινούργιο Συνοδικό Γράμμα (26-12-1930), όπου αναφέρεται με σαφήνεια ότι, ήδη από τις 11 Ιουνίου 1930, η Σύνοδος της Μόσχας είχε απαλλάξει τον Μητροπολίτη Ευλόγιο από τη Διεύθυνση των «ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Ευρώπης».

Προχωρώντας σε ακόμα μεγαλύτερη ρήξη, η Μόσχα με το νέο Γράμμα της 26-12-1930 απαλλάσσει τον Κλήρο και τον Λαό από τη δικαιοδοσία του Μητροπολίτη Ευλόγιου, με την κατηγορία ότι προξένησε σχίσμα και για τον λόγο αυτό θα έπρεπε να οδηγηθεί σε επισκοπικό δικαστήριο. Εκτός από τον Μητροπολίτη Ευλόγιο, παύονται η Συνέλευση και το Συμβούλιο των ρωσικών παροικιών, γεγονός που σημαίνει ότι οι Πράξεις τους στο εξής δεν θα έχουν κανονικό κύρος. Η ποιμαντική μέριμνα ανατίθεται στον Μητροπολίτη Λιθουανίας Ελευθέριο.

Στις 28-1-1931 το Συμβούλιο Διοικήσεως των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών υπογραμμίζει στο Παρίσι τον πολιτικό και όχι τον εκκλησιαστικό χαρακτήρα του Πατριαρχικού Γράμματος της 26ης Δεκεμβρίου του 1930 και βρίσκει την ευκαιρία να επικαλεστεί το περίφημο Γράμμα του Πατριάρχη Τύχωνα (αριθ. 362, 7/20-11-1920), θεωρώντας ότι τα όργανα της Κεντρικής Εκκλησιαστικής Διοίκησης στη Ρωσία αδυνατούν να λειτουργήσουν. Έτσι οι Ρώσοι Επίσκοποι της διασποράς στη Δυτική Ευρώπη είχαν την αφορμή, υπό τη διεύθυνση του Μητροπολίτη Ευλόγιου, να συνεργαστούν και να οργανώσουν είτε μία Εκκλησιαστική Διοίκηση είτε μία Μητροπολιτική Επαρχία είτε οποιονδήποτε άλλον τύπο ανεξάρτητης Διοίκησης.

Οι αποφάσεις του Συμβουλίου θα κοινοποιηθούν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο με Επιστολή του Μητροπολίτη Ευλόγιου, που αναφέρει ότι παραμένει επικε-

φαλής των ρωσικών παροικιών και ζητά από τον Οικουμενικό Πατριάρχη να δεχτεί προσωρινά υπό την Πνευματική του προστασία τις «ρωσικές ορθόδοξες παροικίες της Δυτικής Ευρώπης», χωρίς ωστόσο να χωριστούν από τη Μόσχα.

Η μεγάλη ανησυχία του Μητροπολίτη Ευλόγιου ήταν μήπως το Οικουμενικό Πατριαρχείο εντάξει τις ρωσικές παροικίες της Δυτικής Ευρώπης στη δικαιοδοσία του Μητροπολίτη Θυατείρων, κάτι που θα σήμαινε την απώλεια της εκκλησιαστικής τους ανεξαρτησίας. Ωστόσο, όταν ο Ευλόγιος επιστρέφει στο Παρίσι από την Κωνσταντινούπολη, στις 24 Φεβρουαρίου, το Πατριαρχικό Γράμμα (Τόμος) της 17ης Φεβρουαρίου 1931 τον θεωρεί ως τον νέο προσωρινό Έξαρχο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, με σκοπό την πνευματική φροντίδα και διοίκηση των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Ευρώπης.

1.5.2 Ανάλυση του Πατριαρχικού Τόμου της 17ης Φεβρουαρίου 1931, που αφορά την προσωρινή υπαγωγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο

A. Το Βούλευμα

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο αναγνωρίζει την ειδική εκκλησιαστική οργάνωση που πρέπει να έχουν οι ρωσικές ορθόδοξες παροικίες της Ευρώπης:

«...ὅπως αἱ ἐν Εὐρώπῃ Ρωσικαὶ Ὁρθόδοξοι Παροικίαι πᾶσαι, τηροῦσαι ἀμετάβλητον καὶ ἀπαραιμείωτον τὴν ἄχρι τοῦδε αὐθυπαρξίαν αὐτῶν ὡς εἰδικῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς Ὁργανώσεως, καὶ ἐλευθέρως διέπουνται τὰ κατ' αὐτὰς, θεωρηθῶσιν ἐφεξῆς ὡς ἀποτελοῦσαι προσωρινῶς ἰδιαιτέραν ἐνιαίαν Ἐξαρχίαν τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Εὐρώπης ἀπ' αὐτοῦ ἀμέσως ἐξαρτωμένης καὶ προστατευομένης καὶ ἐκκλησιαστικῶς ὅπου δεῖ χειραγωγουμένη...» (Ὁρθοδοξία, 6, 1931, σ. 165).

B. Το σκεπτικό

Θα πρέπει να αναζητηθεί εκείνη η λύση, που θα επιτρέψει στον Πατριαρχικό Έξαρχο Ευλόγιο, στους βοηθούς του Επισκόπους και στον κλήρο να φροντίσουν για την καλή διεξαγωγή των κοινοτικών πραγμάτων και της εκκλησιαστικής τους διαχείρισης:

«...Προτρεπόμεθα δὲ ἐπὶ τούτῳ ὅπως ἡ ὑμετέρα Ἱερότης καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν αὐτῆς τὴν διακυβέρνησιν τῶν Παροικιῶν ἐμπειπιστευμένοι λοιποὶ

Ἱερωτάτοι Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ εὐλαβεστάτοι ἱερεῖς ἐπαγρυπνήτε, ὡς προσήκει, ἐπὶ τῆς ἐν πίστει, τῆ εὐσεβείᾳ καὶ τῆ τηρήσει τῶν Ὁρθοδόξων Παραδόσεων εὐσταθείας τοῦ ἐν Παροικίαις εὐσεβοῦς Ρωσικοῦ λαοῦ καὶ ἐπὶ τῆς καλῆς διεξαγωγῆς τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων καὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν κτημάτων καὶ τῶν περιουσιῶν τῶν Παροικιῶν...» (Ὁρθοδοξία, 6, 1931, σ.166).

Γ. Ο ὅρος

Θα πρέπει να αποφεύγεται κάθε πράξη που μπορεί να έχει πολιτικό χαρακτήρα και να στρέφεται κατά πολιτικής αρχής:

«... Ἰδιαιτέραν ἄμα καταβάλλοντες προσοχὴν ὅπως, καθ' ἄλλως τε καλῶς ἢ ὑμετέρα Ἱερότης ἔχει ἤδη ἀποφασίσασα καὶ δηλώσασα, ἀποφεύγεται ἐπιμελῶς ἢ εἰς πολιτικὰς ἔριδας καὶ διαμάχας ἀνάμικτος τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ ὅπως μηδέποτε ὁ ἱερός ἄμβων μεταβάλλεται εἰς βῆμα πολιτικο-λογίας καὶ πολιτικῶν στοχασμῶν...» (Ὁρθοδοξία, 6, 1931, σ.166).

Δ. Η διάρκεια

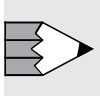
Δεν είναι καθορισμένη και γίνεται αναφορά σε μία προσωρινή κανονική τακτοποίηση. Ακόμα, ορίζεται με σαφήνεια ότι οι ρωσικές ορθόδοξες παροικίες της Ευρώπης συγκροτούν μία Πατριαρχική, προσωρινού χαρακτήρα Εξαρχία του Οικουμενικού Θρόνου:

«... ἐνεκρίναμεν καὶ ὄρισάμεν ὅπως ἢ οὕτως ἰδρυομένη προσωρινή Πατριαρχική ἡμῶν Ρωσική Ὁρθόδοξος ἐν Εὐρώπῃ Ἐξαρχία αὕτη διατελῆ καὶ ἐφεξῆς ἐμπειστημένη οὕσα τῇ κεντρικῇ ἀνωτέρᾳ ποιμαντικῇ μερίμνῃ καὶ διοικήσει τῆς ὑμετέρας Ἱερότητος ἐκτελούσης τὰ καθήκοντα αὐτῆς ὑπὸ τὸν τίτλον Πατριαρχικοῦ ἡμῶν Ἐξάρχου μνημονευούσης τοῦ ὀνόματος ἡμῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις καὶ τελεταῖς καὶ ἐχούσας τὴν ἀναφορὰν αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς κατὰ τὴν τάξιν...» (Ὁρθοδοξία, 6, 1931, σσ.165-166).

Ε. Η κοινοποίηση

Μόνο οι αποφάσεις της Συνόδου του Πατριαρχείου έχουν ισχύ για την προσωρινή Εξαρχία των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Ευρώπης:

«... μετὰ τὴν οὕτω γενομένην ὑφ' ἡμῶν κανονικὴν προσωρινὴν διευθέτησιν ταύτην τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ρωσικῶν Ὁρθοδόξων Παροικιῶν, οὐδεμίαν ὡς εἰκός, δύναται ἔχειν ἰσχὴν καὶ ἐνέργειαν διὰ τὰς Παροικίας καὶ τὸν κληρὸν καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῶν πᾶσα ἀλλαχόθεν, πλὴν τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, προερχομένη περὶ αὐτῶν ἀπόφασις ἢ διαταγὴ ἢ ἀπαγόρευσις...» (Ὁρθοδοξία, 6, 1931, σσ.166).

Δραστηριότητα 21/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Β', κείμενο 8) και μελετήστε το Πατριαρχικό και Συνοδικό Γράμμα (αριθ. πρωτ. 346/17 Φεβρουαρίου 1931) που αναφέρεται στο καθεστώς της νέας Εξαρχίας των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Ευρώπης. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 200 λέξεις, στο οποίο θα αναλύετε το σκεπτικό και το βούλευμα του επίσημου αυτού κειμένου. Μία κατεύθυνση για την απάντησή σας θα βρείτε στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

Στη Μόσχα ο Τοποτηρητής του Πατριαρχικού Θρόνου, Μητροπολίτης Σέργιος, απαντά (30-4-1931) καθαιρώντας τον Μητροπολίτη Ευλόγιο και όσους τον ακολουθούν. Επιμένει ότι ο Ευλόγιος δεν έχει καμιά εκκλησιαστική δικαιοδοσία στους Ρώσους της διασποράς κι ότι ο Μητροπολίτης Ελευθέριος της Λιθουανίας, στον οποίον έχουν ανατεθεί τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες του Μητροπολίτη Ευλόγιου, θα κοινοποιήσει την απόφαση αυτή στις συνόδους των Αυτοκέφαλων Εκκλησιών.

Ο Μητροπολίτης Ευλόγιος απαντά στις 29 Μαΐου της ίδιας χρονιάς (1931) και υποστηρίζει ότι τα εξαγγελόμενα από τη Μόσχα μέτρα εναντίον του, δεν έχουν καμιά δύναμη, αφού από τις 17 Φεβρουαρίου του 1931 οι «ρωσικές ορθόδοξες παροικίες της Δυτικής Ευρώπης» υπάγονται στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριάρχη και κατά συνέπεια προστατεύονται από κάθε τέτοια παρέμβαση.

1.5.3 Η αλληλογραφία των Πατριαρχείων Κωνσταντινούπολης και Μόσχας για το «ευλογιανό ζήτημα» (1931) και η άρση της προσωρινής Πατριαρχικής Εξαρχίας των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης (1965)

Τα κύρια σημεία της αλληλογραφίας μεταξύ των Πατριαρχείων Κωνσταντινούπολης και Μόσχας (Μόσχα 8/6/1931, Κωνσταντινούπολη 25/6/1931), για το «ευλογιανό ζήτημα» ή για το «παριζιάνικο σχίσμα», όπως ειπώθηκε από την πλευρά της Μόσχας, εντοπίζονται:

- α) Στις κατηγορίες του Πατριαρχείου της Μόσχας για αντικανονική στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο ζήτημα του Μητροπολίτη Ευλόγιου.
  - Στην περίπτωση του Μητροπολίτη Ευλόγιου, το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν σεβάστηκε ούτε τους αποστολικούς κανόνες, ούτε την Ορθόδοξη Παράδοση. Μοναδική εξήγηση είναι, ότι ίσως δεν πληροφορήθηκε σωστά από τον Μητροπολίτη Ευλόγιο το όλο ζήτημα.
  - Το γεγονός ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης δέχτηκε τον Μητροπολίτη Ευλόγιο και τον κλήρο του υπό την πνευματική του δικαιοδοσία, δημιούργησε μία σύγχυση στη συνείδηση των πιστών της Ρωσικής Εκκλησίας.

- Δεν μπορεί να τεθεί ζήτημα για ρωσική διοίκηση στο Παρίσι και σε οποιαδήποτε άλλη πόλη της Ευρώπης, για τον λόγο ότι ο Μητροπολίτης Ευλόγιος δεν δέχτηκε κανέναν τίτλο πόλεως της Ευρώπης για τις περιοχές των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών.
- β) Στις θέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίο υποστηρίζει ότι οι πράξεις του δεν ήταν τίποτα παραπάνω από την οφειλόμενη κανονική και πνευματική μέριμνα που οφείλει, ως Πρωτόθρονη Ορθόδοξη Εκκλησία, για τα προβλήματα της ορθόδοξης διασποράς.
- Το ζήτημα που επικεντρώθηκε γύρω από τον Μητροπολίτη Ευλόγιο έχει επιλυθεί, σύμφωνα με την κανονική τάξη και παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Ο Μητροπολίτης Ελευθέριος, αντίθετα με τους ιερούς κανόνες, παραμένει στον χώρο της Δυτικής Ευρώπης και θα πρέπει να επιστρέψει στα όρια της Επαρχίας του.
  - Το Οικουμενικό Πατριαρχείο έδωσε μία προσωρινή κανονική λύση, όπως είχε δικαίωμα και καθήκον να πράξει, για να εμποδίσει ένα νέο σχίσμα στους κόλπους της Ρωσικής Εκκλησίας.
  - Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, «καίτοι ηδύνατο απαιτήσαι κανονικώς» την υποταγή των υπό τον Μητροπολίτη Ευλόγιο ρωσικών παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στον Μητροπολίτη Θυατείρων, προτίμησε αυτή την προσωρινή λύση, μέχρι τη στιγμή που η Εκκλησία της Ρωσίας θα επιλύσει τα ζητήματα ενότητάς της.

Η ανησυχία για την ένταξη της Ρωσικής Εξαρχίας στον Μητροπολίτη Θυατείρων εξακολουθούσε να παραμένει. Το 1939 ο Οικουμενικός Πατριάρχης κοινοποιεί στον προσωρινό του Έξαρχο, Μητροπολίτη Ευλόγιο, ότι η Μεγάλη Εκκλησία θα παραμείνει πιστή στις προϋποθέσεις του Πατριαρχικού Γράμματος (Τόμου) της 17ης Φεβρουαρίου 1931.

Τις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και για μία χρονιά μόνο (Αύγουστος 1945-Αύγουστος 1946), η Εξαρχία των Ρωσικών Ορθόδοξων Εκκλησιών της Δυτικής Ευρώπης επανασυνδέεται σιωπηρά με το Πατριαρχείο της Μόσχας. Δεν θα αργήσει όμως να αποχωρήσει, καθώς ουδεμία ουσιαστική αλλαγή δεν παρατηρήθηκε στη στάση της Κεντρικής Εκκλησιαστικής Διοίκησης της Ρωσίας. Ωστόσο, ορισμένες παροικίες παρέμειναν στην πνευματική δικαιοδοσία του Πατριαρχείου της Μόσχας.

Το 1965, δύο χρόνια μετά την ίδρυση της «Ιεράς Μητροπόλεως Γαλλίας», καθώς το Οικουμενικό Πατριαρχείο επιδιώκει την προσέγγιση με τη Μόσχα, αποφασίζει, στο πνεύμα των Πανορθόδοξων Διασκέψεων της δεκαετίας του 1960, να λήξει την προσωρινή υπαγωγή της «Ρωσικής Εξαρχίας» που έδρευε στο Παρίσι.

Ο Συνοδικός Τόμος του Οικουμενικού Πατριαρχείου (22/11/1965) κοινοποιήθηκε από τον Μητροπολίτη Γαλλίας Μελέτιο στον Αρχιεπίσκοπο Γεώργιο (26/12/1965). Στο επίσημο αυτό εκκλησιαστικό κείμενο αναφέρεται ότι, χωρίς να θιγούν τα δικαιώματα που σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες ανήκουν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, αποφασίζεται η άρση της από το 1931, προσωρινής Πατριαρχικής Εξαρχίας των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Ευρώπης.

Ο Αρχιεπίσκοπος Γεώργιος, ο οποίος δεν επιθυμούσε την υποταγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο Πατριαρχείο της Μόσχας, συγκάλεσε Κληρικολαϊκή Συνέλευση και ανακήρυξε, στις 30 Δεκεμβρίου 1965, την τέως Εξαρχία σε ανεξάρτητη «Αρχιεπισκοπή της Ορθόδοξης Εκκλησίας Γαλλίας και Δυτικής Ευρώπης». Ο χαρακτηρισμός «ρωσική» έχει αφαιρεθεί από την επίσημη προσωνυμία, όπως διαφαίνεται στην Εγκύκλιο που απευθύνει ο Αρχιεπίσκοπος Γεώργιος στο ποιμνιό του:

«... Ἡ Αὐτοῦ Ἁγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐκ λόγων ἐκτιθεμένων εἰς τὸ πρὸς ἡμᾶς ἀπευθυνόμενον, διὰ τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μελετίου ἡμῖν τῇ 26 Δεκεμβρίου 1965, περὶ τὴν 7.15' μ.μ., ἐπιδοθέν, Ἐγγραφον Του ἀπὸ 22 Νοεμβρίου 1965 ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ἠναγκασμένον νὰ διαλύσῃ τὴν καθ' ἡμᾶς πρὸς καιρὸν Ἐξαρχίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἡ ὁποία εἶχεν ἰδρυθῆ ὑπὸ τὸν μακαρία τῇ μνήμῃ Μητροπολίτην Εὐλόγιον παρὰ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου Β' ἐν ἔτει 1931 καὶ ἐπικυρωθῆ παρὰ τῶν διαδόχων τούτου. Ἐκφράζομεν τὴν λύπην ἡμῶν διὰ τὸ ὅτι οὕτως ἀποστερούμεθα τῆς ἀμέσου πατρικῆς μερίμνης τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριάρχου, ἀλλὰ παρηγορούμεθα ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πατρικὴ ἀγάπη τῆς Αὐτοῦ Ἁγιότητος συνοδεύει ἡμᾶς πάντοτε. Προσφέρομεν εἰς Αὐτὸν τὴν βαθεῖαν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν ἐπὶ 35 ἔτη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐπιδειχθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ὑποστήριξιν, ἡ ὁποία κατέστησεν εἰς ἡμᾶς δυνατὸν νὰ ἰσχυροποιηθῶμεν, νὰ ἐξελιχθῶμεν καὶ νὰ προσλάβωμεν στερεὰν κανονικὴν βάσιν.

Οὕτως διανοίγεται ἡμῖν νέα ὁδὸς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἐν κανονικῇ ἀνεξαρτησίᾳ. Πιστεύομεν ὅτι ἡ Πρόνοια Αὐτοῦ τούτου τοῦ Θεοῦ ὠδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην καὶ θὰ ὀδηγήσῃ ἡμᾶς ἐπ' αὐτῆς περαιτέρω. Ἐν ἐμπιστοσύνῃ εἰς τὴν βοήθειαν Αὐτοῦ τούτου τοῦ Κυρίου ἀρχίζομεν νῦν τὴν πορείαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ προσκαλοῦμεν πάντας ὑμᾶς εἰς κοινὴν προσπάθειαν διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀπὸ τοῦδε καταστάσεως ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων.

Κηρύσσομεν τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ἡμῶν ἀνεξάρτητον Ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Γαλλίας καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐμπιστευόμεθα εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κύριος βοηθήσαι ἡμῖν. Ἐν Παρισίοις τῇ 30 Δεκεμβρίου 1965. Ἀρχιεπίσκοπος Γεώργιος» (δημοσιευμένη μετάφραση ἀπὸ τα γερμανικά, στο I. Καλογήρου, «Ἡ Ὁρθόδοξος διασπορά κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως», (ανάτυπον: Ο κόσμος τῆς Ὁρθοδοξίας, ΕΜΣ^{ΙΜΧΑ} Νο 99 Θεσσαλονίκη, 1968, σ.153).

Για τους ορθοδόξους της παλαιάς αυτής Εξαρχίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τρεις επιλογές ήταν δυνατές:

- α) να αναζητήσουν σύνδεση με το Πατριαρχείο της Μόσχας και να ορίσουν την Εξαρχία ως «Αρχιεπισκοπή της ρωσικής διασποράς στη Δυτική Ευρώπη»·
- β) να ζητήσουν ἀπὸ το Πατριαρχεῖο της Κωνσταντινούπολης ἓνα ἄλλο εἶδος κανονικῆς ἀνεξαρτησίας·

γ) να αναζητήσουν την προοπτική ίδρυσης μίας πολυπολιτισμικής και πολυεθνικής τοπικής Ορθόδοξης Εκκλησίας μέσα από τη γαλλική συνείδηση και εμπειρία, όπως βιώθηκε από τους ορθόδοξους ρώσους της διασποράς, αλλά και από όσους Ευρωπαίους προσχώρησαν στην Ορθοδοξία.

Ωστόσο, ο δρόμος που τελικά ακολουθήθηκε ήταν αυτός της εκκλησιαστικής ανεξαρτησίας, όπως προέβλεπε ο Αρχιεπίσκοπος Γεώργιος.

1.5.4 Η επαναγωγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (1971)

Το 1970, με αφορμή την ανακήρυξη από τη Μόσχα του Αυτοκέφαλου της Ρωσικής Μητρόπολης στην Αμερική, πραγματοποιείται ρήξη μεταξύ των Πατριαρχείων της Κωνσταντινούπολης και της Μόσχας. Στην αλληλογραφία των δύο Πατριαρχείων, που εστιάζεται στο επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς, οι ενστάσεις αφορούν την ερμηνεία των παρακάτω ιερών κανόνων: 14ο και 34ο αποστολικούς κανόνες, 9ο, 12ο και 22ο συνόδου της Αντιόχειας, 6ο και 7ο της Α΄ Οικουμενικής συνόδου, 2ο της Β΄ Οικουμενικής συνόδου, 28ο της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου, 6ο της Πενθέκτης Οικουμενικής συνόδου.

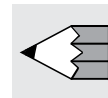
Την επόμενη χρονιά, με το υπ' αριθ. πρωτ. 73 Πατριαρχικό Γράμμα της 22/1/1971, ο Οικουμενικός Θρόνος «κατά τὸ ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῆς προεξαρχούσης αὐτοῦ θέσεως ἀπορρέον καὶ βαρῦνον ἀνέκαθεν δικαίωμα ἐπὶ τῆς Διασπορᾶς» επαναγάγει υπό την πνευματική του προστασία την τέως Πατριαρχικήν Εξαρχίαν των «Ορθοδόξων Ρωσικῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Παροικιῶν».

Δραστηριότητα 20/Κεφάλαιο 1

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Β΄, κείμενο 9) και μελετήστε το Πατριαρχικό Γράμμα (Τόμος) της 22ας Ιανουαρίου 1971. Αναφέρετε το βούλευμα, το σκεπτικό, τον όρο και τη διάρκεια του Τόμου, όσον αφορά την εκ νέου υπαγωγή των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 350 λέξεις. Στη συνέχεια, μελετήστε το κείμενο που ακολουθεί, για να ελέγξετε την ορθότητα της απάντησής σας.

Έχοντας συστήσει για ακόμη μία φορά ένα είδος προσωρινής οργάνωσης μέχρι τις αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν καθόρισε μία Ρωσική Εξαρχία της Δυτικής Ευρώπης υπό τη δικαιοδοσία του. Αντίθετα, σύμφωνα με το σκεπτικό του Τόμου της 22/1/1971, δημιουργήθηκε ένα νέο κανονικό σχήμα εκκλησιαστικής εξάρτησης των «Ρωσικών Εκκλησιών της Δυτικής Ευρώπης» από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, έτσι ώστε «κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κανονικῆς τάξεως», να μη στερηθούν την ανώτατη εκκλησιαστική επιστασία και σύνδεσμο με το διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Ο τρόπος εξάρτησης των ρωσικών παροικιών της Δυτικής Ευρώπης, υπό την πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ορίστηκε ως ακολούθως:

Οι ορθόδοξες ρωσικές παροικίες της Δυτικής Ευρώπης συγκροτούνται σε ενιαία εκκλησιαστική οργάνωση και διατηρούν την εσωτερική τους αυτονομία. Διευθύνονται από έναν Αρχιεπίσκοπο που εδρεύει στο Παρίσι και εξαρτάται κανονικά από τον Οικουμενικό Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης δια του εκάστοτε Μητροπολίτη Γαλλίας. Όποτε παρίσταται ανάγκη, ο Μητροπολίτης Γαλλίας, με ορισμένη εντολή του Οικουμενικού Πατριάρχη και με την ιδιότητα του «Έκτακτου Πατριαρχικού Εξάρχου», προεδρεύει στις Έκτακτες Συνελεύσεις των Παροικιών. Το γεγονός αυτό δεν περιορίζει την αυτονομία της εκκλησιαστικής αυτής οργάνωσης, αφού η εκλογή και ανάδειξη του Αρχιεπισκόπου και των βοηθών του Επισκόπων, τα σχετικά με την Επισκοπική Συνέλευση, την Παροικιακή Συνέλευση, το Παροικιακό Συμβούλιο, την Επιτροπή Ελέγχου και το Θεολογικό Ινστιτούτο του Αγίου Σεργίου διενεργούνται, όπως και στο παρελθόν, σύμφωνα με τα ισχύοντα Καταστατικά.

Τέλος, στις ιερές ακολουθίες και τελετές, ο διευθύνων Αρχιεπίσκοπος θα μνημονεύει το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη, ενώ οι κατά τόπους βοηθοί του Επίσκοποι θα μνημονεύουν πρώτα το όνομα του Ιεράρχη του Πατριαρχικού κλίματος, στην Επαρχία του οποίου βρίσκονται και στη συνέχεια το όνομα του διευθύνοντος Αρχιεπισκόπου. Όσον αφορά τους κληρικούς των Παροικιών, αυτοί θα μνημονεύουν πρώτα το όνομα του Ιεράρχη του Πατριαρχικού κλίματος στην Επαρχία του οποίου βρίσκονται και στη συνέχεια το όνομα του διευθύνοντος Αρχιεπισκόπου ή του οικείου Βοηθού Επισκόπου.

Παράλληλα Κείμενα

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα και συγκρίνετε προσεκτικά τους όρους των Πατριαρχικών και Συνοδικών Τόμων της 22ας Ιανουαρίου 1971 (Μέρος Β', κείμενο 9) και της 8/18ης Μαρτίου 1908 (Μέρος Β', κείμενο 1).

Σύνοψη Ενότητας

Στην ενότητα αυτή, μελετήσαμε μέσα από επίσημα κείμενα, τις εκκλησιαστικές σχέσεις των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης με τα Πατριαρχεία Κωνσταντινούπολης και Μόσχας. Διερευνήσαμε τον ρόλο του Μητροπολίτη Ευλόγιου και του Αρχιεπισκόπου Γεωργίου, οι οποίοι, ως επικεφαλής των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης, ζήτησαν (1930-31 και 1970-71) την προσωρινή τους υπαγωγή στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Αυτή την προσωρινή λύση του προβλήματος της ρωσικής διασποράς στη Δυτική Ευρώπη, μέχρι τις αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, την προσδιορίσαμε με τη βοήθεια των Πατριαρχικών και Συνοδικών Τόμων των ετών 1931 και 1971.

Τέλος, μέσα από την επίσημη επιστολογραφία Κωνσταντινούπολης και Μόσχας (1931, 1970-71) γνωρίσαμε τη διαφορετική εκκλησιαστική αντίληψη των δύο Πατριαρχείων για το επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς, μέσα από τη διαφορετική ερμηνευτική προσέγγιση των ιερών κανόνων.

Σύνοψη Κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάστηκαν οι πιο σημαντικοί από τους ιερούς κανόνες που προσδιορίζουν το πλαίσιο ερμηνείας της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας και της οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς.

Στην ενότητα 1.1 αναφερθήκαμε στους παρακάτω ιερούς κανόνες:

- 14ο, 34ο και 35ο αποστολικούς κανόνες.
- 9ο της συνόδου της Αντιόχειας.
- 6ο, 8ο και 15ο της Α΄ Οικουμενικής συνόδου.
- 2ο της Β΄ Οικουμενικής συνόδου.
- 8ο της Γ΄ Οικουμενικής συνόδου.
- 5ο, 12ο και 28ο της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου.

Οι προαναφερόμενοι ιεροί κανόνες χρησιμοποιήθηκαν και στις συζητήσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του 1872, που καταδίκασε το φυλετικό κριτήριο. Στα Πρακτικά της Συνόδου γίνεται λόγος για τον κίνδυνο του φυλετισμού, που μέσα από μία διαφορετική ερμηνεία των ιερών κανόνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, επιδιώκει τη σύσταση φυλετικών και όχι τοπικών Εκκλησιών.

Η επιλογή αυτού του κριτηρίου οδηγεί στην παρουσία πολλών Επισκόπων στον ίδιο τόπο, έναν για κάθε εθνότητα, γεγονός που οδηγεί σε κρίση της εκκλησιολογικής ταυτότητας.

Το φυλετικό κριτήριο θα προκαλέσει στην ορθόδοξη διασπορά, καθ' όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα, μεγάλα προβλήματα, επειδή οι Εθνικές Ορθόδοξες Εκκλησίες της Ανατολής επιδίωκαν τον πνευματικό έλεγχο των μεταναστών τους με δικούς τους Επισκόπους. Η κανονική κατάσταση με την ύπαρξη ενός και μόνου Επισκόπου σε κάθε τόπο ή αξιόλογη πόλη, ήταν η λύση που έπρεπε να ακολουθήσουν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες.

Στην ενότητα 1.2 εξετάσαμε τη στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στις αρχές του 20ού αιώνα, ως προς το κανονικό του δικαίωμα σχετικά με την πνευματική προστασία και εποπτεία της ορθόδοξης διασποράς. Με αφορμή την έκδοση του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου της 8ης/18ης Μαρτίου 1908 προσδιορίσαμε:

- α) τις θέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τη δικαιοδοσία του έξω από τα καθορισμένα όρια των Αυτοκέφαλων Εκκλησιών·
- β) τους όρους εκχώρησης στην Εκκλησία της Ελλάδας των κυριαρχικών του δικαιωμάτων για την ελληνόφωνη ορθόδοξη διασπορά.

Στη συνέχεια διερευνήσαμε την εκκλησιαστική αντίληψη και τις ενέργειες του τότε Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιου Μεταξάκη στο καθεστώς της ελληνόφωνης διασποράς.

Κατόπιν, περιγράψαμε τους λόγους που οδήγησαν το Φανάρι να άρει, με πρόταση του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελέτιου Δ΄ Μεταξάκη, τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 8ης/18ης Μαρτίου 1908.

Στην ενότητα 1.3 αναλύσαμε τους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους ίδρυσης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής Βορείου και Νοτίου και της Ιεράς

Μητρόπολης Θυατείρων και Εξαρχίας Ευρώπης Δυτικής και Κεντρίας. Αναλύσαμε τους λόγους για τους οποίους, μέσα από μία διαφορετική διοικητική οργάνωση, επιχειρήθηκε το 1922 η ίδρυση αυτών των δύο Επαρχιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Στη συνέχεια της ενότητας προσδιορίσαμε τους λόγους της αναδιοργάνωσης, η οποία επιχειρήθηκε στην Ιερά Μητρόπολη Θυατείρων και αναφερθήκαμε στην ίδρυση της Ιεράς Μητρόπολης Αυστραλίας (1924).

Στην ενότητα 1.4 εξηγήσαμε τους λόγους της αναδιοργάνωσης, που επιχειρήθηκε στις Επαρχίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στον ευρωπαϊκό χώρο της διασποράς, επί Πατριαρχείας Αθηναγόρα. Συγκεκριμένα, εξετάσαμε την περίοδο 1963-1969, που πραγματοποιήθηκε η νέα αναδιοργάνωση της «Ιεράς Μητρόπολης Θυατείρων», με την ίδρυση των Ιερών Μητροπόλεων Θυατείρων, Γαλλίας, Γερμανίας, Αυστρίας (1963) Βελγίου και Σουηδίας (1969).

Στη συνέχεια της ενότητας, αναλύσαμε τα επίσημα κείμενα των ιδρυτικών Πατριαρχικών και Συνοδικών Τόμων των ετών 1963 και 1969, με βάση τέσσερις άξονες:

- α) τους λόγους ίδρυσης·
- β) την κανονική εξάρτηση από το Οικουμενικό Πατριαρχείο·
- γ) τον τίτλο και την εδαφική δικαιοδοσία της Επαρχίας του Οικουμενικού Θρόνου·
- δ) την έδρα και τον τίτλο του Μητροπολίτη-Εξαρχου του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Τέλος, στην ενότητα 1.5 εξηγήσαμε, μέσα από επίσημα εκκλησιαστικά κείμενα των ετών 1931 και 1971, τη στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την κανονική αλλά και προσωρινή ένταξη των «ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της Δυτικής Ευρώπης» στην πνευματική του δικαιοδοσία. Με αφορμή την αναζήτηση του τρόπου ένταξης των ρωσικών ορθόδοξων παροικιών της διασποράς στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας, παρουσιάσαμε:

- α) την ερμηνεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την εκκλησιαστική του δικαιοδοσία στην ορθόδοξη διασπορά·
- β) τους λόγους αντιπαλότητας της Κωνσταντινούπολης και της Μόσχας, για το επίμαχο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς·
- γ) τη διαφορετική προσέγγιση και ερμηνεία των ιερών κανόνων από τα Πατριαρχεία της Κωνσταντινούπολης και της Μόσχας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις σε Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 6

Στη δεύτερη και τρίτη στήλη του κειμένου 1, υπάρχουν προτάσεις που περιγράφουν έναν ορισμό της ορθόδοξης διασποράς, σύμφωνα με την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Συγκεκριμένα βλ. για παράδειγμα τη στήλη 2 (*Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 28, 1908, σ. 181) από την 5 ως την 11 σειρά, και ιδίως τη στήλη 3 (*Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 28, 1908, σ. 181) από την 5 ως την 38 σειρά.

Δραστηριότητα 7

Ο Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος του 1908 αναφέρεται ρητά στο κείμενο του 28 κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου, χωρίς ωστόσο να τον προσδιορίζει. Στην τρίτη και τέταρτη στήλη του κειμένου 1 (*Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 28, 1908, σ. 181-182), υπάρχουν σημεία ερμηνείας του κανόνα αυτού, σύμφωνα με την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Συγκεκριμένα βλ. στη στήλη 3 από την 5 ως την 30 σειρά, και στη στήλη 4 από την 22 ως την 31 σειρά.

Δραστηριότητα 10

Με βάση τα κείμενα που συντάξατε για τις Δραστηριότητες 6, 7 και 8, να συνθέσετε το νέο σας κείμενο, στο οποίο θα κάνετε αναφορά για τους όρους β΄, γ΄ και ε΄ του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου του 1908 (*Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 28, 1908, σελ. 182). Απαραίτητο είναι να λάβετε υπόψη σας και όσα παρατίθενται στην υποενότητα 1.2.4, η οποία προηγείται της Δραστηριότητας αυτής.

Δραστηριότητα 11

Συνθέστε το κείμενό σας, με βάση την αναφορά του Τόμου του 1908 στους α΄ και δ΄ όρους εκχώρησης (*Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 28, 1908, σ. 182).

Δραστηριότητα 12

Αν συγκρίνουμε τους πέντε Τόμους εκχώρησης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου του 1908 για την Πράξη Ίδρυσης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής, παρατηρούμε τα εξής:

α) Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, με εισήγηση του Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιου Μεταξάκη αποφασίζει διά Συνοδικής Πράξης τη σύσταση μίας Επισκοπικής δι-

καιοδοσίας στην Αμερική, θεωρούμενη μία εκ των Επισκοπών της Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Ελλάδος. Οι τρεις πρώτοι όροι εκχώρησης του Τόμου του 1908 δεν προσδιορίζουν κάτι τέτοιο, αλλά αναφέρονται σε όλες τις ελληνικές ορθόδοξες Εκκλησίες στην Αμερική στην Ευρώπη και στις λοιπές χώρες.

β) Στη συνοδευτική Πράξη Πληρεξουσιότητας, ανατίθεται εξαρχικώς στον Μελέτιο Μεταξάκη η μέριμνα οργάνωσης των κοινοτήτων στην Αμερική και στην Ευρώπη.

Κατά συνέπεια, σύμφωνα με όσα αναφέρονται στα δύο προαναφερόμενα κείμενα της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδας, γίνεται αναφορά στον τρόπο τήρησης των τεσσάρων πρώτων όρων εκχώρησης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου του 1908.

Δραστηριότητα 13

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν στο πλαίσιο εκπόνησης της Δραστηριότητας 12, η Συνοδική Πράξη Πληρεξουσιότητας της Ιεράς Συνόδου της Ελλάδας είναι σύμφωνη με τον πρώτο όρο εκχώρησης του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου του 1908, εφόσον ο Μελέτιος Μεταξάκης ανήκε τότε στο κλίμα των Αρχιερέων της Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Ελλάδας. Ο δεύτερος όρος εκχώρησης αναφέρει ότι ο Αρχιερέας, ο οποίος με πληρεξουσιότητα της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδας θα αναλάμβανε το καθήκον της ποιμαντικής μέριμνας των ελληνικών ορθόδοξων Εκκλησιών της διασποράς, θα μπορούσε να προέρχεται από τους Αρχιερείς του κλίματος του Οικουμενικού Θρόνου.

Δραστηριότητα 14

Στο κείμενο της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξης της 1ης/14ης Μαρτίου 1922 (*Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 42, 1922, σ. 130, 1η στήλη σ. 130, σειρές 4η-24η), αναφέρονται τέσσερις λόγοι που επικαλούνται την άρση του Τόμου του 1908. Οι λόγοι αυτοί αναφέρονται επίσης και σε προηγούμενο σημείο του κειμένου. Στην απάντησή σας να προσδιορίσετε, με βάση όσα μελετήσατε στις προηγούμενες σελίδες, τον ρόλο και την ευθύνη του Μελέτιου Μεταξάκη - μετά την απομάκρυνσή του από τον Μητροπολιτικό Θρόνο των Αθηνών - στη δημιουργία των προβλημάτων που οδήγησαν στην άρση του Τόμου του 1908. Ας σημειωθεί, ότι στην Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη της 1ης/14ης Μαρτίου 1922, υπογράφει ο ίδιος, μετά την εκλογή του στον Πατριαρχικό Θρόνο της Κωνσταντινούπολης.

Δραστηριότητα 15

α) Τα όρια της δικαιοδοσίας της Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων καθορίζονται με σαφήνεια στην 3η παράγραφο του Τόμου Ίδρυσής της.

β) Στη 2η και 3η παράγραφο του προαναφερόμενου Τόμου ορίζεται η έννοια της διασποράς. Συγκεκριμένα, βλ. στη 2η παράγραφο από την 1η ως την 8η σειρά και στην 3η παράγραφο από την 1η ως την 5η σειρά.

Δραστηριότητα 16

α) Τα όρια της δικαιοδοσίας της «Ιεράς Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου» καθορίζονται

με σαφήνεια στην 3η παράγραφο του Τόμου σύστασής της.

β) Στη 2η και 3η παράγραφο του Τόμου αυτού ορίζεται η έννοια της διασποράς. Συγκεκριμένα, βλ. όλη την 1η παράγραφο και από τη 2η παράγραφο τις σειρές 1 ως 6.

Δραστηριότητα 17

Αφού διαβάσετε τα κείμενα των ιερών κανόνων που αναφέρονται στη Δραστηριότητα αυτή, να παρατηρήσετε ποιος από τους κανόνες αυτούς μνημονεύεται από την 5η ως την 9η παράγραφο του Τόμου ίδρυσης της «Ιεράς Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου» («Διά την ανάγκην (...) των λόγων της του Χριστού αληθείας»).

Δραστηριότητα 19

Με τη βοήθεια όσων διαβάσατε στην ανάλυση της υποενότητας 1.5.2, που προηγείται αυτής της Δραστηριότητας, και συγκεκριμένα τα σημεία: Α. Το βούλευμα και Β. Το σκεπτικό, να συντάξετε ένα δικό σας κείμενο, που να αναφέρεται στο περιεχόμενο της 2ης και 4ης παραγράφου του Πατριαρχικού και Συνοδικού Γράμματος της 17ης Φεβρουαρίου 1931.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Το κεφάλαιο αυτό έχει σκοπό να παρουσιάσει τον ρόλο και τη σημασία της ορθόδοξης διασποράς για την αξιοπιστία, την ενότητα και τη μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Δύση.

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτού του κεφαλαίου, θα είστε σε θέση να:

- εξηγείτε τη σημασία του διορθόδοξου διαλόγου για την επίλυση του ζητήματος της ορθόδοξης διασποράς·
- περιγράφετε τον τρόπο με τον οποίο η έννοια του «κανονικού χρόνου» ισσοροπεί τα διαφορετικά κριτήρια ερμηνείας για τα προβλήματα της ορθόδοξης διασποράς·
- εξηγείτε τη σημασία της ενότητας και της μαρτυρίας της ορθόδοξης διασποράς για την αξιοπιστία της Ορθόδοξης Εκκλησίας·
- αναλύετε τη σημασία του ποιμαντικού έργου της Συνέλευσης των Ορθόδοξων Επισκόπων ενός τόπου, για κοινή στάση και μαρτυρία της Ορθοδοξίας στη Δύση.

• Ορθόδοξη διασπορά	• Οικουμενικό Πατριαρχείο
• Οικουμενικότητα/Ενότητα	• Αυτοκεφαλία/Αυτονομία
• Επίσκοπος/Μητροπολίτης/Πατριάρχης	• Εκκλησιολογική ταυτότητα
• Τοπική Εκκλησία	• Συνέλευση Κανονικών Ορθόδοξων Επισκόπων
• Προσύνodos/Πανορθόδοξη Σύνοδος/ Αγία και Μεγάλη Σύνοδος	• Κανονικός χρόνος/ Κανονικά κριτήρια ερμηνείας
• Διορθόδοξη (Προσυνοδική) Διάσκεψη/Διορθόδοξη Προπαρασκευαστική Επιτροπή	• 28ος Κανόνας της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου

Στο κεφάλαιο αυτό, αρχικά, θα εξετάσουμε πώς προσδιόρισαν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες της Ανατολής τη σημασία του ζητήματος της διασποράς στις Προσυνοδικές συζητήσεις, αναζητώντας τη διοικητική ενότητα της τοπικής Εκκλησίας στη Δύση. Στη συνέχεια, θα περιγράψουμε τη σημασία της αναζήτησης μίας κοινής εκκλησιαστικής στάσης, με βάση την κανονική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η μαρτυρία της Ορθοδοξίας που βασίζεται στη σύγκλιση των διαφορετικών κριτηρίων, καθορίζεται από τον τρόπο της βίωσης και της αντίληψης του κανονι-

Σκοπός

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Έννοιες Κλειδιά

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

κού χρόνου, τόσο από τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες της Ανατολής όσο και από τους «δυτικούς» που προσχώρησαν στην Ορθοδοξία.

Τέλος, θα περιγράψουμε τη σημασία που έχει για την ορθόδοξη διασπορά η αναζήτηση των κοινών κανονικών πηγών της Ορθόδοξης Εκκλησίας, με σκοπό τον καθορισμό της εκκλησιολογικής ταυτότητας, στοιχείο απαραίτητο για όλους τους ορθοδόξους ενός τόπου, που βασίζονται στην κοινή δογματική ενότητα. Μέσα από την προοπτική αυτή θα προετοιμαστεί ομαλά και η ένταξη της ορθόδοξης διασποράς στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Ενότητα 2.1

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ –ΑΝΑΦΟΡΑ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΟΤΗΤΑΣ– ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΕΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Η πρώτη πανορθόδοξη προσπάθεια για προσωρινή λύση του ζητήματος της ορθόδοξης διασποράς σημειώνεται το 1923 στο **Πανορθόδοξο Συνέδριο της Κωνσταντινούπολης**. Ο τότε Οικουμενικός Πατριάρχης Μελέτιος Δ΄ Μεταξάκης πρότεινε ως λύση, την εφαρμογή της διοικητικής ενότητας της ορθόδοξης διασποράς υπό την πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η πρότασή του, η οποία για λόγους πολιτικών συγκυριών δεν έγινε αποδεκτή, σήμαινε σεβασμό της εσωτερικής αυτοδιοίκησης και διατήρηση της αυτονομίας σε επίπεδο ενορίας ή Επισκοπής για κάθε εθνικότητα. Η έκφραση της ενότητας στη διασπορά όφειλε να πραγματοποιηθεί υπό την Προεδρία ενός Αρχιερέα-Πατριαρχικού Έξαρχου από την Κωνσταντινούπολη.

Μελετώντας τα Πρακτικά του Πανορθόδοξου Συνεδρίου της Κωνσταντινούπολης (10/5-1/6/1923), διαφαίνεται με σαφήνεια πως η πολιτική κατάσταση στη Ρωσία δεν βοήθησε στη λύση μίας τέτοιας προοπτικής. Ο Ρώσος Αρχιεπίσκοπος στην Αμερική αδυνατούσε να αλλάξει πολιτική, κάτι άλλωστε που δεν ήταν διατεθειμένα να κάνουν και τα πρεσβυγενή Πατριαρχεία της Αντιόχειας και των Ιεροσολύμων, που έστελναν τους δικούς τους Αρχιερείς στη διασπορά του Νέου Κόσμου.

Το Πανορθόδοξο Συνέδριο της Κωνσταντινούπολης ήταν η αφορμή για προσέγγιση των Ορθόδοξων Εκκλησιών στο ζήτημα των παράλληλων εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών στη διασπορά, που παρατηρήθηκαν ιδιαίτερα στην Αμερική. Ωστόσο, οι συζητήσεις για την αναζήτηση της διοικητικής οργάνωσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας του Νέου Κόσμου δεν οδήγησαν πουθενά. Στο Πανορθόδοξο Συνέδριο του 1923, αναζητήθηκαν λύσεις για την περίπτωση ανακήρυξης του Αυτοκέφαλου ορισμένων Εκκλησιών και στον χώρο της διασποράς. Κατ' επέκταση, συζητήθηκαν τα δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, με βάση τον 28ο κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου, ως προς τα ζητήματα που εστιάζονταν στα προβλήματα δικαιοδοσίας της ορθόδοξης διασποράς.

Τον Ιούνιο του 1930, στην **Προκαταρκτική Επιτροπή των Αγίων Ορθόδοξων Εκκλησιών** στην Ιερά Μονή Βατοπεδίου (Άγιον Όρος) ήταν παρόντες εκπρόσωποι του Κλήρου, γνωστοί για τη δράση τους και την εκκλησιαστική τους αντίληψη στο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο αντιπροσώ-

πευε ο Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός Στρηνόπουλος. Ο Μελέτιος Β΄ Μεταξάκης από τον Πατριαρχικό Θρόνο της Αλεξάνδρειας δεν παρευρέθηκε την τελευταία στιγμή, ενώ παρών ήταν και ο Μητροπολίτης Κερκύρας Αθηναγόρας Σπύρου, ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αμερικής και αργότερα Οικουμενικός Πατριάρχης.

Στη συνάντηση αυτή, το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς επικεντρώθηκε στη μελέτη της περίπτωσης της Αμερικής και ταξινομήθηκε ως το τέταρτο από τα δεκαπέντε θέματα. Συνδέθηκε επίσης, με τα θέματα που αφορούσαν τις προϋποθέσεις ανακήρυξης μίας Αυτοκέφαλης Εκκλησίας και την εκλογή των Αρχηγών στις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες.

Τα ζητήματα αυτά είναι στενά συνδεδεμένα με τη θέση και τον ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Το δέκατο θέμα, που αναφέρεται στην κωδικοποίηση των ιερών κανόνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, δεν εστιάζεται μόνο στην αναζήτηση ενός κοινού επικοινωνιακού κώδικα, μέσα από τα κοινά αποδεκτά κείμενα των Οικουμενικών και τοπικών συνόδων, αλλά πολύ περισσότερο στην επίτευξη της ενότητας στην ορθόδοξη διασπορά.

Στη Συνάντηση του Αγίου Όρους, το 1930, το πνεύμα ήταν τελικά διαφορετικό, από ό,τι στην προηγούμενη συνάντηση του 1923 στην Κωνσταντινούπολη. Αποφασίστηκε να συγκροτηθεί το 1932 μία Προσύνοδος, με σκοπό να ετοιμαστεί η σύγκληση της Πανορθόδοξης Συνόδου. Άλλωστε, στις σοβαρές συζητήσεις το σύνολο των Ορθόδοξων Εκκλησιών δεν ήταν δυνατό να παρευρεθεί. Η διασπασμένη Εκκλησία της Ρωσίας και της Αλβανίας δεν αντιπροσωπεύτηκαν για λόγους ανεξάρτητους της θέλησής τους. Όσον αφορά την Εκκλησία της Βουλγαρίας, απομακρυσμένη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, εξαιτίας των εθνοφυλετικών της θέσεων και της καταδίκης της από τη Σύνοδο του 1872, δεν προσκλήθηκε.

Ωστόσο, τα σχήματα της κανονικής ασάθειας και της αναρχίας που επικρατούσαν στην ορθόδοξη διασπορά, καθώς και οι πολιτικές περιστάσεις της εποχής, οδήγησαν σε μία πρόταση, που στη συνέχεια φάνηκε ότι δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί. Οι Εκκλησίες της Ρουμανίας και της Αντιόχειας πρότειναν να ιδρυθεί στην Κωνσταντινούπολη ένας μόνιμος συνοδικός οργανισμός, ένα είδος «Πολυεθνικής Συνόδου», που θα συγκροτούσε τους αντιπροσώπους των κανονικών Ορθόδοξων Εκκλησιών υπό την Προεδρία του Οικουμενικού Πατριάρχη.

Η Διάσκεψη του Αγίου Όρους απείχε από μία κανονική Σύνοδο των Ορθόδοξων Αυτοκέφαλων Εκκλησιών. Ωστόσο, μία πρώτη προσέγγιση δείχνει ολοκάθαρα τις διαφορετικές ερμηνείες στο θέμα της εξάρτησης των αυτοκέφαλων και αυτόνομων Εκκλησιών από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι διαφορετικές θέσεις που παρουσιάστηκαν ήταν απόρροια της διαφορετικής κατανόησης και ερμηνείας των ιερών κανόνων, ακόμα και εξαιτίας των διαφορετικών πολιτικών, πολιτισμικών και κοινωνικών πλαισίων των Ορθόδοξων Εκκλησιών. Οι κανονικές αυτές ερμηνείες άγγιζαν στην πραγματικότητα τις θεμελιώδεις αρχές της ορθόδοξης εκκλησιολογίας. Μέχρι και τα μέσα του 20ού αιώνα, τίποτα δεν έδειχνε ότι οι Ορθόδοξες Εκκλησίες θα κατόρθωναν να βγούν από το πλέγμα της απομόνωσης. Επιπλέον, τίποτα δεν οδηγούσε στην αισιόδοξη πρόβλεψη, ότι για την ορθόδοξη διασπορά θα βρεθεί η δέουσα λύση στα ζητήματα της κανονικής της ενότητας και της εκκλησιολογικής της ταυτότητας.

Στη μεταπολεμική εποχή άρχισε να κατανοείται η σημασία του προβλήματος αυτού, μέσα από τη διαμάχη για τη θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην ορθόδοξη διασπορά, σύμφωνα με την ερμηνεία του 28ου κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου. Έπρεπε να εναρμονιστούν οι διαφορετικές εκκλησιολογικές τάσεις και να βρεθεί άμεσα μία πανορθόδοξη λύση. Στη δεκαετία του '60, η κύρια ιδέα να επιτευχθεί μία συμφωνία των Αυτοκέφαλων και Αυτόνομων Εκκλησιών στα διάφορα επίκαιρα θέματα, πραγματοποιείται με τη σύνταξη του καταλόγου της **Πρώτης Διορθόδοξης Διάσκεψης στη Ρόδο***, το 1961. Συναντάμε από εδώ και στο εξής στην ατζέντα για την ετοιμασία της Πανορθόδοξης Συνόδου και το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς. Κατανοείται η σπουδαιότητά του στις σχέσεις των Ορθόδοξων Εκκλησιών. Στον κατάλογο των θεμάτων προσδιορίζεται ως εξής:

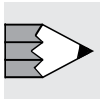
Θέμα 4ο: Σχέσεις των Ορθόδοξων Εκκλησιών μεταξύ τους.
υποενότητα Γ΄: Ορθοδοξία και Διασπορά.

Στη δεκαετία του '60, μετά από τις τρεις Πανορθόδοξες Διασκέψεις της Ρόδου (1961, 1963, 1964), του Βελιγραδίου (1966) και του Σαμπεζύ (1968), ανοίγεται ο δρόμος για την **Α΄ Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διάσκεψη του Σαμπεζύ*** το 1976. Σε αυτήν αποφασίστηκε η προετοιμασία, με συγκεκριμένη μεθοδολογία, της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου. Η λίστα της Ρόδου του 1961 αναθεωρήθηκε, αφού έπρεπε η μέλλουσα Αγία και Μεγάλη Σύνοδος να συνέλθει και να επικεντρωθεί στα πιο επείγοντα προβλήματα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς τέθηκε πρώτο στον κατάλογο των θεμάτων προς εξέταση. Η σημασία μίας έστω και προσωρινής λύσης του ζητήματος είναι πλέον εμφανής, καθώς κατανοήθηκε ότι η αξιοπιστία και η ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας του 20ού αιώνα εξαρτάται από τη ρύθμιση των δικαιοδοσιακών προβλημάτων της διασποράς.

Η μεθοδολογία που αποφασίστηκε να ακολουθηθεί, το 1976, είναι η παρακάτω:

1. Αντί να συγκληθεί μία Προσύνοδος, προτιμάται η σύγκληση διαδοχικών Διορθόδοξων Προσυνοδικών Διασκέψεων.
2. Αποφασίζεται η συγκρότηση μίας Προσυνοδικής Διορθόδοξης Επιτροπής.
3. Δημιουργείται, υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ένα Γραφείο με έδρα το Διορθόδοξο Κέντρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο Σαμπεζύ, κοντά στη Γενεύη, έτσι ώστε να προετοιμάζονται και να συντονίζονται καλύτερα οι δραστηριότητες της Προσυνοδικής Διορθόδοξης Επιτροπής και των Διορθόδοξων Προσυνοδικών Διασκέψεων.
4. Αποφασίζεται η ετοιμασία των θεμάτων που περιέχονται στον κατάλογο της Α΄ Πανορθόδοξης Διάσκεψης (Ρόδος 1961) και προτείνεται, μέσα από τις αναγκαίες θεολογικές συζητήσεις, η προετοιμασία του κατάλληλου κλίματος για το θεολογικό διάλογο.

*Σημείωση: Οι λέξεις με αστερίσκο (*) επεξηγούνται στο γλωσσάρι του τόμου Α΄.

Δραστηριότητα 1/Κεφάλαιο 2

Το 1976 η Α΄ Διορθόδοξη Προσυνοδική Επιτροπή συγκροτείται στο Σαμπεζύ (21-28/11/1976) και αποφασίζει να μελετηθούν τα θέματα του καταλόγου της Ρόδου (1961). Ο κατάλογος των θεμάτων προς εξέταση ορίζεται ως εξής:

1. Ορθόδοξη Διασπορά·
2. το Αυτοκέφαλο και ο τρόπος ανακηρύξεώς του·
3. το Αυτόνομο και ο τρόπος ανακηρύξεώς του·
4. Δίπτυχα·
5. το ζήτημα κοινού ημερολογίου·
6. κωλύματα γάμου·
7. αναπροσαρμογή των εκκλησιαστικών διατάξεων περί νηστείας·
8. σχέσεις Ορθόδοξων Εκκλησιών προς τον υπόλοιπο χριστιανικό κόσμο·
9. Ορθοδοξία και Οικουμενική κίνηση·
10. συμβολή των κατά τόπους Ορθόδοξων Εκκλησιών για την επικράτηση των χριστιανικών ιδεωδών της ειρήνης, της ελευθερίας, της αδελφοσύνης και της αγάπης μεταξύ των λαών και άρση των φυλετικών διακρίσεων.

Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 150 λέξεις, στο οποίο θα αναφέρετε με ποια από τα υπόλοιπα εννέα θέματα του καταλόγου συνδέεται το πρώτο θέμα περί της ορθόδοξης διασποράς. Μελετήστε το κείμενο που ακολουθεί, για να ελέγξετε την πληρότητα της απάντησής σας.

Παρατηρούμε ότι τα επτά από τα δέκα θέματα αγγίζουν την εκκλησιολογία, ενώ τα θέματα 6, 7 και 10 αναφέρονται στην ανθρωπολογία. Στα επτά θέματα που αφορούν την ορθόδοξη εκκλησιολογία, παρουσιάζονται δύο τάσεις, που διαφοροποιούνται σε ό,τι αφορά αφενός τις σχέσεις των Ορθόδοξων Εκκλησιών τόσο μεταξύ τους, όσο και με το Οικουμενικό Πατριαρχείο (θέματα 1, 2, 3, 4) και αφετέρου τις σχέσεις της Ορθοδοξίας με το σύνολο του χριστιανικού κόσμου (θέματα 5, 8, 10).

Η συνειδητοποίηση για την ανάγκη διεξοδικής μελέτης της ορθόδοξης διασποράς ακολουθεί τις προηγούμενες Προπαρασκευαστικές Επιτροπές και Προσυνοδικές Διασκέψεις για τα θέματα: του κοινού ημερολογίου, των κωλυμάτων του γάμου, της σπουδαιότητας της νηστείας και της τήρησής της, των σχέσεων της Ορθόδοξης Εκκλησίας με τον λοιπό χριστιανικό κόσμο, της Ορθόδοξης και Οικουμενικής κίνησης, καθώς και της συμβολής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην επικράτηση της ειρήνης, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας, της αδελφοσύνης και της αγάπης μεταξύ των λαών και ιδίως της άρσης των φυλετικών διακρίσεων. Είναι ζητήματα τα οποία οι ορθόδοξοι της Δύσης συναντούν στην καθημερινότητα και για τα οποία η Εκκλησία οφείλει να οριοθετεί την εκκλησιαστική αντίληψη και τη στάση των ορθόδοξων της διασποράς.

Το πρόβλημα της ορθόδοξης διασποράς συνδέεται με την αξιοπιστία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αφού οι θεμελιώδεις αρχές της απαγορεύουν τη συνύπαρξη κανονικών δικαιοδοσιών στις περιοχές της διασποράς. Η κατάσταση που διαμορφώθηκε παρέμεινε ανεκτή, για ιστορικούς λόγους. Εν όψει της μελλοντικής Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, είναι σημαντικό ότι αναζητήθηκε η πανορθόδο-

ξη λύση, σύμφωνα με την εκκλησιολογία και την κανονική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στη Γ΄ Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διάσκεψη (Σαμπεζύ, 28 Οκτωβρίου-6 Νοεμβρίου 1986) αποφασίστηκε ένας κανονισμός για τις Πανορθόδοξες Προσυνοδικές Διασκέψεις.

Άρθρο 2: Οι Προσυνοδικές Ορθόδοξες Διασκέψεις συγκροτούνται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο μετά τη συμφωνία των αρχηγών των τοπικών Ορθόδοξων Εκκλησιών, μέσω πατριαρχικών γραμμάτων που απευθύνονταν σε όλες τις τοπικές Εκκλησίες Αυτόνομες ή Αυτοκέφαλες.

Άρθρο 6: Η Προεδρία των Προσυνοδικών Ορθόδοξων Διασκέψεων θα ασκείται από τον αντιπρόσωπο του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι το κλίμα στις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα παρουσιάζεται ευνοϊκότερο, στο να βρεθεί η λύση, μέσα από την ειλικρινή βούληση των Ορθόδοξων Πατριαρχείων και των λοιπών Αυτοκέφαλων Εκκλησιών. Έτσι, από το 1986 και αναλογικά με τον κανονισμό που συμφωνήθηκε να ακολουθούν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες στις Πανορθόδοξες Προσυνοδικές Διασκέψεις, η Προεδρία της Επιτροπής των κανονικών Ορθόδοξων Επισκόπων μίας Εκκλησίας στη διασπορά ασκείται από τον Αρχιερέα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, μέσα σε κλίμα μεγαλύτερης ειλικρίνειας και συνεργασίας, σε σχέση με το παρελθόν.

Έτσι, μετά τα μέσα του 20ού αιώνα, η Ορθόδοξη Εκκλησία οδηγείται μεθοδικά στην αναζήτηση της αποκατάστασης της κανονικής τάξης στην ορθόδοξη διασπορά. Παράλληλα, οι Ορθόδοξοι στη Δύση αναζητούν το νόημα και τη σημασία της παρουσίας τους. Η σύγχυση εθνικότητας και εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας οδηγεί στο χάσμα των αποστάσεων, όταν η ορθόδοξη διασπορά οργανώνεται διοικητικά και όχι με βάση την ευχαριστιακή και συνοδική ζωή, αλλά με βάση το έθνος και τις πολιτικο-θρησκευτικές και ιδεολογικές προτιμήσεις.

Μέσα από τέτοιες προϋποθέσεις, δεν είναι παράξενο που η Ορθοδοξία αντιμετωπίζεται από τη Δύση μέσα από την ψυχολογική θεώρηση των μειονοτήτων, αφού αρκετά συχνά:

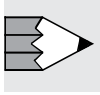
- δυτικοί που προσχωρούν στην Ορθοδοξία βρίσκονται ανάμεσα σε δικαιοδοσιακούς πολέμους που δεν τους αφορούν
- δυτικοί που προσχώρησαν στην Ορθοδοξία συχνά την υιοθετούν, ως σήμα διαφοροποίησης.

Αποτέλεσμα της κατάστασης αυτής είναι, σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα, να παρατηρούνται στην ορθόδοξη διασπορά φαινόμενα άρνησης του διαλόγου, κλειστής σκέψης και αντίθεσης με τους ορθοδόξους των άλλων εθνοτήτων και τους χριστιανούς των άλλων δογμάτων.

Ο χώρος της διασποράς προσφέρεται για μελέτη της εφαρμογής της κανονικής παράδοσης. Η ορθόδοξη διασπορά είναι ένα πεδίο, όπου η ευχαριστιακή εκκλησιολογία, η συνοδική παράδοση και η έννοια της ενότητας και της οικουμενικότη-

τας της Εκκλησίας προσδιορίζουν την εκκλησιολογική ταυτότητα των ορθοδόξων της Δύσης.

Δραστηριότητα 2/Κεφάλαιο 2

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Γ', κείμενα 1 και 2) και μελετήστε τα εγκριθέντα κείμενα των Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και 1993. Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 200 λέξεις που να απαντά στο παρακάτω ερώτημα: ποιος είναι ο ρόλος και τα ποιμαντικά καθήκοντα των Επισκοπικών Συνελεύσεων στη διασπορά; Τη δική μας απάντηση θα βρείτε στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

Οι προτάσεις των Γ' και Δ' Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και 1993, που απευθύνονται στη Δ' Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διασκέψη, καταλήγουν, μέσα από τις διαφορετικές ερμηνείες των κανονικών κριτηρίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, σε μία πρόταση για προσωρινή επίλυση του ζητήματος της ορθόδοξης διασποράς. Οι συζητήσεις για το ζήτημα αυτό ήταν η αφορμή να συναντηθούν οι Ορθόδοξες Εκκλησίες, στην τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και να παρουσιάσουν τη διαφορετική τους εκκλησιολογική αντίληψη.

«Στη δεκαετία του 1990, η Ευρώπη τείνει προς την υπέρβαση της διαίρεσης των ανθρώπων, μέσα από την αποδοχή της θρησκευτικής κληρονομιάς των πολιτισμών και της κάθε ιδιαίτερης κουλτούρας. Οι εξελίξεις αυτές απαιτούν από την ορθόδοξη διασπορά, ή πιο συγκεκριμένα από εκείνους που είναι ορθόδοξοι και παροικούν έξω από τα καθορισμένα όρια των Αυτοκέφαλων και Αυτόνομων Εκκλησιών, νέες συνθέσεις, με σκοπό να μεταδώσουν στους νέους γεωπολιτικούς χώρους τη δική τους προσωπικότητα, που είναι συνδεδεμένη και συνεπής με την κανονική ενότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η λεγόμενη ορθόδοξη διασπορά οφείλει προφανώς, από τη μία πλευρά να αντιμετωπίζει τα ζητήματα που προκύπτουν από τις μητέρες Εκκλησίες και από την άλλη να καθορίζει τη στάση της στις προσπάθειες επικυριαρχίας που επιχειρούν οι Ορθόδοξες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες. Πρέπει λοιπόν, η σύγκυση που υπάρχει ανάμεσα στο κριτήριο της εθνικότητας και στο κριτήριο της καθολικότητας να ξεκαθαριστεί μέσα από τις διαφορετικές ερμηνείες που αφορούν το πρόβλημα της διασποράς. Για τους μετανάστες, τους απόγονούς τους και τους αυτόχθονες που προσχώρησαν στην Ορθοδοξία, το ζήτημα τίθεται ως προς την ένταξή τους στην ενωμένη Ορθοδοξία. Για τους Πατριάρχες της Ανατολής, η διασπορά είναι η ευκαιρία να καθοριστούν νέες συνθέσεις και ερμηνείες στην κανονική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Η επίλυση των προβλημάτων της λεγόμενης «διασποράς» πηγάζει μέσα από προϋποθέσεις. Κάθε πρόταση οφείλει να σέβεται τις προτεινόμενες και διαφορετικές κανονικές ερμηνείες. Για τον λόγο αυτό, ο σεβασμός στην αδιάσπαστη κανονική παράδοση είναι απαραίτητος και ο κανονικός ρόλος

του Οικονομικού Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης, τον *primus inter pares* της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι καθοριστικός, ιδιαίτερα σε εποχές που οι παγκόσμιες πολιτικές ανακατατάξεις αρχίζουν να θέτουν το θρησκευτικό ζήτημα στο πρώτο πλάνο της επικαιρότητας».

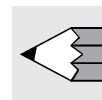
Μετάφραση του συγγραφέα από τα γαλλικά: N. Daldas, « *Le statut de la diaspora orthodoxe* », στο *Istina*, XL, 1995, σ.404.

Βασική συμβολή της ορθόδοξης διασποράς είναι η εμπειρία που προσφέρει για τον τρόπο με τον οποίο η πορεία της Ορθοδοξίας στη Δύση οδηγείται μακριά από την πραγματική της αποστολή, όταν δηλαδή, εξαιτίας των πολιτικών τους συμφερόντων, οι Εκκλησίες θέλουν να κατανοούν διαφορετικά τον «κανονικό χρόνο». Σε συνάρτηση με αυτήν την έννοια του χρόνου εξομάλυνσης των δικαιοδοσιακών διαφορών και της εφαρμογής της κανονικής τάξης, προσδιορίζεται και η φύση των παρακάτω ερωτημάτων:

- θα εξακολουθεί η κάθε Ορθόδοξη Αυτοκέφαλη Εκκλησία να διευθύνει τη δική της διασπορά με εθνοφυλετικές θέσεις που έχουν ήδη καταδικαστεί στη Σύνοδο του 1872;
- θα πρέπει, ανά γεωγραφική ήπειρο, να συγκροτηθούν τοπικές σύνοδοι με τους Επισκόπους των διαφόρων Πατριαρχείων, ώστε τελικά να κατακτήσουν οι τοπικές Εκκλησίες της διασποράς το Αυτοκέφαλο ή την Αυτονομία δίχως την κατάλληλη πανορθόδοξη μελέτη και προεργασία;
- για ποια εκκλησιολογικά στοιχεία ταυτότητας θα κάνει λόγο η Ορθοδοξία και ποια κοινή μαρτυρία και ενότητα θα επιχειρήσει να γνωστοποιήσει στη Δύση, αν οι κανονικές ερμηνείες δεν εξομαλυνθούν και το εκκλησιαστικό λεξιλόγιο δεν προσδιοριστεί;
- θα μπορεί η κάθε μητέρα Εκκλησία να χορηγεί, με συνοδικές της αποφάσεις, το Αυτοκέφαλο σε Εκκλησίες της διασποράς; Θα σημαίνει αυτό και την υποχρέωση αντίδρασης ή την ιδεολογική απόρριψη από τις άλλες Εκκλησίες, με αποτέλεσμα άλλες Εκκλησίες να αναγνωρίζονται και άλλες να αναζητούν εκείνα τα Πατριαρχεία που θα τις αναγνωρίσουν ευκολότερα;
- έχουν τα κείμενα των Γ' και Δ' Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του Σαμπεζύ, των ετών 1990 και 1993, την πιθανότητα αποδοχής από όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες;

Δραστηριότητα 3/Κεφάλαιο 2

Γράψτε ένα κείμενο μέχρι 250 λέξεις, στο οποίο θα καταγράφετε τις απόψεις σας για το αν τα κείμενα των Γ' και Δ' Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και 1993 (Μέρος Γ', κείμενα 1 και 2) θα μπορούσαν να τύχουν αποδοχής από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες. Μελετήστε το κείμενο που ακολουθεί, για να ελέγξετε την πληρότητα της απάντησής σας.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΕΝΟΣ ΤΟΠΟΥ

Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες συμφωνούν, ότι το υπ' αριθμόν 1 θέμα προς εξέταση από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο που θα συγκληθεί στο μέλλον είναι το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς και πρέπει να επιλυθεί με την κατά τόπον αποκατάσταση της δικαιοδοσιακής ενότητας. Σημασία έχει, ότι διαπιστώνεται μία κοινή θέση: οι οργανωτικές δομές κάθε τοπικής Εκκλησίας στη διασπορά θα πρέπει να απορρέουν από τη γενικότερη κανονική παράδοση και τάξη και να εκφράζουν τη συνοδική συνείδηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Άλλωστε, μόνον έτσι η εσωτερική ενότητα του τοπικού εκκλησιαστικού σώματος θα ακτινοβολεί την αυθεντική μαρτυρία της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο. Συγχρόνως, στο πλαίσιο της συνοδικής λειτουργίας της τοπικής εκκλησίας στη διασπορά, η εθνική ιδιαιτερότητα των μελών της θα εμπλουτίζει το περιεχόμενο της πνευματικής αυτής εμπειρίας και θα τονίζει την οικουμενικότητα της Ορθοδοξίας. Στην προοπτική αυτή του προσδιορισμού της σημασίας της ορθόδοξης διασποράς, οι μητέρες Εκκλησίες της Ανατολής, μέσα από τον διορθόδοξο διάλογο της τελευταίας δεκαετίας του 20ού αιώνα, συγκλίνουν στα παρακάτω σημεία:

1. Για την κάθε τοπική Ορθόδοξη Εκκλησία στη διασπορά, θα πρέπει να αναζητηθεί τρόπος σταδιακής κίνησης προς την εκκλησιαστική αυτονομία ή το Αυτοκέφαλο.
2. Συγκεκριμενοποιείται η ιδιαιτερότητα της ορθόδοξης διασποράς των διάφορων περιοχών του κόσμου, κυρίως ανά γεωγραφική ήπειρο.
3. Στην οργάνωση κάθε τοπικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στη διασπορά, πρέπει να αντικατοπτρίζεται η άρρηκτη κανονική εκκλησιαστική ενότητα των κατά τόπους Ορθόδοξων Εκκλησιών, τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.
4. Η αποκατάσταση της κατά τόπους διοικητικής ενότητας της ορθόδοξης διασποράς πρέπει να επιτευχθεί χωρίς παρέκκλιση από τη μακραίωνη κανονική παράδοση και τις θεμελιώδεις αρχές του συνοδικού συστήματος της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Με αυτήν την προοπτική, η έννοια της εθνότητας όχι μόνο δεν καταργείται, αλλά καθιστά αποτελεσματική την κατά τόπον μαρτυρία και διακονία της Ορθόδοξης Εκκλησίας.
5. Η εσωτερική ενότητα κάθε τοπικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στη διασπορά θα πρέπει να θεμελιωθεί στην ορθόδοξη κανονική παράδοση και εκκλησιολογία

της τοπικής Εκκλησίας, με την εφαρμογή αλλά και την προσαρμογή του εδαφικού κριτηρίου στη νέα πραγματικότητα των μεγαλουπόλεων.

6. Η οργάνωση της τοπικής Εκκλησίας στη διασπορά, σύμφωνα με την ορθόδοξη κανονική παράδοση, όσο και η **συνοδική έκφραση** της ποικιλίας των εθνικών διασπορών στην ίδια ήπειρο ή χώρα, καλύπτεται από **μητροπολιτικό σύστημα**. Ένα προσωρινό κανονικό σχήμα, που βασίζεται στο σύστημα αυτό, έχει εφαρμοστεί στη διάρκεια του 20ού αιώνα σε ορισμένες περιοχές της διασποράς και έχει προταθεί ως προσωρινή μεταβατική λύση από τις Γ΄ και Δ΄ Διορθόδοξες Προπαρασκευαστικές Επιτροπές του 1990 και 1993.

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ, ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΕΝΟΣ ΤΟΠΟΥ

Σύμφωνα με το πνεύμα των προτάσεων των Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και 1993, οι δραστηριότητες των *Επισκοπικών Συνελεύσεων των Ορθόδοξων Κανονικών Επισκόπων ενός τόπου*, πρέπει να αποσκοπούν στην κοινή μαρτυρία και ενότητα της Ορθοδοξίας. Παράλληλα, οφείλουν να ικανοποιήσουν τις ποιμαντικές ανάγκες των ορθοδόξων της περιοχής, να καλλιεργήσουν τα θεολογικά γράμματα και την εκκλησιαστική εκπαίδευση και να εκφράσουν μία κοινή στάση στις άλλες ομολογίες.

Ακολουθώντας τις υποδείξεις των Γ' και Δ' Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και 1993, οι κανονικοί Ορθόδοξοι Επίσκοποι στη διασπορά θα συνεργάζονται στο πλαίσιο της κανονικής παράδοσης και, πέραν της πολλαπλότητας των δικαιοδοσιών, θα εκδηλώνουν μία κοινή εκκλησιαστική ενότητα.

Οι αρμοδιότητες των Επισκοπικών Συνελεύσεων εστιάζονται στον συντονισμό για την προώθηση λύσεων στους τομείς της ποιμαντικής, της κατήχησης, της λειτουργικής ζωής, των θρησκευτικών εκδόσεων, των ΜΜΕ και γενικά της εκκλησιαστικής παιδείας. Τα μέλη της, οι κανονικοί Επίσκοποι, πρέπει να επαγρυπνούν για τη διατήρηση της ενότητας της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά τις θεολογικές, εκκλησιολογικές, κανονικές, πνευματικές και φιλανθρωπικές υποχρεώσεις της. Επίσης, οφείλουν να επιδεικνύουν κοινή συνεργασία για ό,τι αφορά τη σχέση με τις άλλες χριστιανικές ομολογίες, τις θρησκείες και την πολιτική εξουσία. Στα σημεία αυτά, εστιάζεται και η σημασία για την αποστολή της ορθόδοξης διασποράς στη Δύση.

Κατά συνέπεια, με τη συνεργασία των Ορθόδοξων Επισκόπων εκδηλώνεται η ενότητα της τοπικής Εκκλησίας στη διασπορά, αλλά και συντονίζεται η ποιμαντική μέριμνα των ορθοδόξων ενός τόπου. Έτσι, εκφράζεται ένας κοινός λόγος μαρτυρίας για την Ορθοδοξία στις άλλες χριστιανικές ομολογίες και θρησκείες στη Δύση.

Οι Επισκοπικές Συνελεύσεις τελούν υπό την προεδρία του πρώτου μεταξύ των Αρχιερέων του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης. Σε περίπτωση απουσίας του, ακολουθείται η, σύμφωνα με τα **Δίπτυχα***, εκκλησιαστική τάξη. Η σύγκληση των Κανονικών Επισκόπων πρέπει να γίνεται τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο, κατόπιν προσκλήσεως του Προέδρου.

**ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ
ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ**

Παρίσι, 23-24 Ιανουαρίου 1995/16 Ιανουαρίου 1997

***

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Οι Κανονικοί Ορθόδοξοι Επίσκοποι της Γαλλίας, καταρτίζοντας το παρόν Καταστατικόν, έχουν την συνείδησιν ότι πράττουν τούτον με πλήρη υπακοήν προς τους Κανόνας της Ορθοδόξου Εκκλησίας και ότι, πέραν της πολλαπλότητος των δικαιοδοσιών των Επισκοπών, εκδηλώνουν την εκκλησιαστική ενότητα δια την οποίαν εργάζονται εμπνεόμενοι εκ των υποδείξεων της Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικής Επιτροπής της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου.

Α' ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ

ΑΡΘΡΟΝ 1ον

Ιδρύεται, συμφώνως προς τον νόμον της 1ης Ιουλίου 1901, Θρησκευτικός Σύλλογος επονομαζόμενος

Συνέλευσις των Ορθοδόξων Επισκόπων της Γαλλίας

[ε.ε. ΣΟΕΓ]

ΑΡΘΡΟΝ 2ον

Έδρα του Συλλόγου ορίζεται εις

7, RUE GEORGES BIZET-75116 PARIS

ΑΡΘΡΟΝ 3ον

Σκοπός του προαναφερθέντος Συλλόγου [ΣΟΕΓ] είναι η εκδήλωσις της ενότητος της εν Γαλλία Ορθοδόξου Εκκλησίας και η διατήρησις, προφύλαξις και ανάπτυξις των συμφερόντων των κοινοτήτων των εξηρημένων εκ των Κανονικών Ορθοδόξων Επισκοπών της χώρας ταύτης.

Αι κοινότητες αύται εξαρτώνται εκ των Επισκόπων, των ανηκόντων εις τα ιστορικώς εγκαθιδρυθέντα Ορθόδοξα Πατριαρχεία και εξασφαλιζόντων την μεταξύ των αμοιβαίαν αναγνώρισιν.

Ο Σύλλογος τελεί υπό την προεδρίαν του πρώτου μεταξύ των υπό το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Κωνσταντινουπόλεως Αρχιερέων εν απουσία δε αυτού, συμφώνως προς την κατά τα δίπτυχα εκκλησιαστικήν τάξιν.

Άπαντες οι Επίσκοποι, μερικών εκ των οποίων η δικαιοδοσία επεκτείνεται επί πλείονας ευρωπαϊκάς χώρας, ενεργούν συμφώνως προς το Κανονικόν δίκαιον της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

ΑΡΘΡΟΝ 4ον

Εις τας αρμοδιότητας της ΣΟΕΓ ανήκουν:

1. Η επαγρύπνησις και η συμβολή επί της διατηρήσεως της ενότητος της Ορθοδόξου Εκκλησίας κατά τας θεολογικάς, εκκλησιολογικάς, κανονικάς, πνευματικάς και φιλανθρωπικάς υποχρεώσεις της.
2. Ο συντονισμός και η προώθησις των δραστηριοτήτων κοινής ωφελείας επί των τομέων της ποιμαντικής, της κατηχήσεως, της λειτουργικής ζωής, των θρη-

σκευτικών εκδόσεων, των ΜΜΕ και της εκκλησιαστικής παιδείας.

3. Οι σχέσεις μετά των άλλων Χριστιανικών Εκκλησιών και των λοιπών θρησκειών.

4. Παν ό,τι αφορά την εν Γαλλία Ορθόδοξον Εκκλησίαν κατά τας μετά της πολιτικής κοινωνίας σχέσεις της (πολιτικές, δικαστικές, διοικητικές και Μέσα Μαζικής Ενημερώσεως).

Ο καθορισμός της σφαίρας των αρμοδιοτήτων δεν δύναται, εν ουδεμία περιπτώσει, να συγκρούεται με την επισκοπικήν ευθύνην εκάστου Επισκόπου, ιδία όταν αύτη επεκτείνεται πέραν των συνόρων της Γαλλίας.

ΑΡΘΡΟΝ 5ον

Μέλη του Συλλόγου αποτελούν άπαντες οι εν Γαλλία Κανονικοί Ορθόδοξοι Επίσκοποι.

Ο Σύλλογος διοικείται υφ' ενός εκτελεστικού Γραφείου απαρτιζομένου εκ των επαρχιούχων Επισκόπων των διαφόρων εν Γαλλία κανονικών δικαιοδοσιών.

ΑΡΘΡΟΝ 6ον

Το εκτελεστικόν Γραφείον περιλαμβάνει: έναν Πρόεδρον, έναν ή δύο Αντιπροέδρους, έναν Γραμματέα και έναν Ταμίαν.

Άπαντα τα μέλη του εκτελεστικού Γραφείου διαμένουν εν Γαλλία.

ΑΡΘΡΟΝ 7ον

Η εσωτερική λειτουργία της ανωτέρω Συνελεύσεως καθορίζεται εξ ενός εσωτερικού κανονισμού.

ΑΡΘΡΟΝ 8ον

Η ΣΟΕΓ καλύπτει τας ανάγκας της δια της εισπράξεως οικονομικών εισφορών προερχομένων εκ των επισκοπών της.

Η ανά Επισκοπήν κατανομή των εισφορών αυτών καθορίζεται εκ του εκτελεστικού Γραφείου.

Η ΣΟΕΓ δικαιούται επίσης αποδοχής δωρεών και κληροδοτημάτων.

ΑΡΘΡΟΝ 9ον

Ο Σύλλογος υποχρεούται εις την κατόπιν προσκλήσεως σύγκλησιν των μελών του, άπαξ του έτους τουλάχιστον.

ΑΡΘΡΟΝ 10ον

Ο Σύλλογος δικαιούται της ενώπιον της Δικαιοσύνης εκπροσωπήσεώς του εν προσώπω του Προέδρου ή ενός των Αντιπροέδρων του.

ΑΡΘΡΟΝ 11ον

Η διάλυσις αποφασίζεται εν ομοφωνία υπό του εκτελεστικού Γραφείου, προτάσει του Προέδρου. Ωσαύτως και η ενδεχομένη τροποποίησις του παρόντος καταστατικού.

Παρίσι, 16 Ιανουαρίου 1997

Ο Γραμματεύς

Ο Πρόεδρος

+ ο Ναζιανζού Στέφανος

+ ο Γαλλίας Ιερεμίας

(Πηγή: Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Γαλλίας και Εξαρχίας πάσης Ιβηρίας)

Όπως προαναφέραμε, το κύριο έργο των Συνελεύσεων των Ορθόδοξων Επισκόπων εστιάζεται στη δημιουργία επιτροπών με κύριους στόχους την απόδοση των λειτουργικών κειμένων στην εγχώρια γλώσσα, τη μελέτη της εκκλησιαστικής μουσικής, τη μόνιμη εκπαίδευση του κλήρου, τη συνεργασία για ομιλίες, προσκυνηματικές εκδρομές, προετοιμασία γάμων, στήριξη των ορθόδοξων Μοναστηριών και γενικά ό,τι αφορά έναν κοινό λόγο παρουσίας στα ΜΜΕ για τα κοινωνικά ζητήματα, την πίστη και τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Στην πορεία αναζήτησης της ταυτότητας της ορθόδοξης διασποράς είναι σημαντικό ότι συνειδητοποιήθηκε και πραγματοποιείται η μαρτυρία της αληθινής πίστης μέσα στην κανονική τάξη. Η εξομάλυνση των δικαιοδοσιακών διαφορών αναζητείται ακόμα μέσα από πρωτοβουλίες, για να σχετικοποιηθούν τα διαφορετικά «κανονικά λεξιλόγια» και να πραγματοποιηθεί η κοινή μαρτυρία ενότητας. Δεν πρέπει να αγνοήσουμε ότι η απόδοση των εκκλησιαστικών όρων σε δυτική γλώσσα βασίζεται σε όρους που είναι σε χρήση από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ή τις Εκκλησίες της Διαμαρτύρησης, ή σε όρους που προέρχονται από το οικουμενικό λεξιλόγιο.

Για τις Ορθόδοξες Εκκλησίες στην Ανατολή, το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς παρουσιάζεται ως η ευκαιρία εξέτασης των εκκλησιολογικών κριτηρίων και της κανονικής παράδοσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη σημερινή εποχή. Μέσα από τα προβλήματα της δικαιοδοσιακής πολυαρχίας, της εκκλησιολογικής ταυτότητας και της κανονικής ερμηνείας συνειδητοποιήθηκαν οι αποστάσεις που εμποδίζουν την κοινή μαρτυρία ενότητας στην τοπική Ορθόδοξη Εκκλησία της διασποράς. Πρόκειται για τέσσερις κατηγορίες. Οι **συγγενικές** χαρακτηρίζονται από την εκκλησιαστική πολιτική των μητέρων Εκκλησιών, οι **προσωπικές** από τις σφαίρες προστασίας που επιζητούν οι διάφορες δικαιοδοσίες, οι **δημόσιες** από τον ρόλο των εκκλησιαστικών ηγετικών προσώπων στη διασπορά, οι **κοινωνικές** επιβάλλονται από τις δομές της χώρας υποδοχής. Αυτή η διάσταση οφείλεται σε αίτια όχι αποκλειστικά θεολογικά, αλλά και πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά. Τα παραπάνω αίτια εμποδίζουν την Ορθοδοξία να παίξει έναν σύγχρονο ρόλο ενότητας που θα χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα όχι μόνο για τη δική της αποστολή αλλά και για τις σχέσεις της με τους πιστούς άλλων ομολογιών και θρησκειών.

Η διασπορά είναι μία κρίση θεσμική που αναφέρεται όχι μόνο σε προσωπικό επίπεδο, αλλά και στη μαρτυρία της ενότητας των τοπικών Ορθόδοξων Εκκλησιών του 20ού αιώνα, σε συνάρτηση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Μία τέτοια άποψη οδηγεί στην καλύτερη κατανόηση του ρόλου των διαφορετικών προσεγγίσεων των διαφόρων πολιτισμικών χώρων. Αυτό ελαχιστοποιεί και τις τυχόν αποστάσεις που συντηρούνται από τον φόβο της διαφοράς.

Το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς κατανοείται από τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες της Ανατολής ως φαινόμενο παρουσίας ορθόδοξων χριστιανών σε μη ορθόδοξες παραδοσιακά χώρες. Επιδιώκεται για τις Εκκλησίες της διασποράς η εμφάνιση των ίδιων χαρακτηριστικών και τα ίδιων προνομίων με τις Εκκλησίες που βρίσκονται σε χώρες όπου παραδοσιακά οι κάτοικοί τους είναι ορθόδοξοι. Για

τους αυτόχθονες που προσχώρησαν στην Ορθοδοξία, αλλά και για τις επόμενες γενιές των μεταναστών, η Ορθοδοξία δεν είναι απλά ένας ανατολίτικος χρωματισμός του Χριστιανισμού, αλλά η πίστη στη χριστιανική παράδοση. Γι' αυτούς τα γεγονότα που οδήγησαν στη μετανάστευση των ορθόδοξων στη Δύση, βοήθησαν να γίνει εντονότερη η παρουσία της ορθόδοξης παράδοσης στον χώρο αυτό.

Διαρκώς αναζητείται ο τρόπος φανέρωσης αυτής της μαρτυρίας και παράδοσης στις κουλτούρες της Δύσης.

Ένα χαρακτηριστικό της διασποράς είναι η προσαρμογή. Μία άλλη τάση είναι η προσπάθεια διαφοροποίησης σε κοινωνίες που έτσι και αλλιώς παρουσιάζουν πολλές ομολογίες και θρησκείες. Αναμφίβολα, σε κουλτούρες όπως αυτές της Δύσης υπάρχει μεγάλη δύναμη προσαρμογής. Στην Αμερική και στην Ευρώπη μία ορθόδοξη κοινότητα ρωσική, ελληνική ή αραβική εντάσσεται πολύ γρήγορα, κινδυνεύοντας να χάσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της.

Σιγά σιγά, οι οικογένειες που κατάγονται από ορθόδοξους μετανάστες απομακρύνονται από την Ορθόδοξη Εκκλησία. Σε αυτό συνεισφέρει η ελευθερία και η νομοθεσία από τα κράτη υποδοχής. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η αντίθετη τάση που επιβάλλει διατήρηση της ταυτότητας, με τη νοοτροπία του γκέτο. Η τάση αυτή παρουσιάζεται σε όσους αναζητούν τις ρίζες τους βασισμένοι στην εθνική, φυλετική και πολιτισμική ταυτότητα με στενά ομολογιακό χαρακτήρα.

Οι μετανάστες του ελληνόφωνου πολιτισμικού χώρου, ανεξάρτητα από τη στιγμή της εγκατάστασής τους, ζουν σύμφωνα με τον τρόπο εκείνων που παροικούν στη χώρα υποδοχής τους. Αντίθετα, η διασπορά των Ρώσων προσφύγων μεταφέρει τον πολιτισμικό της χώρο, με σκοπό να κατοικήσει στην καινούργια γη. Αυτή η παράμετρος της διαφοροποίησης της άποψης για τη διάρκεια του χρόνου ανάμεσα στις έννοιες του «πάροικου» και του «κατοίκου» είναι και το κλειδί για να οδηγηθούμε στην επίλυση του προβλήματος της ορθόδοξης διασποράς.

Τα διάφορα μοντέλα που προτείνονται για την επίλυση δεν μπορεί να είναι ίδια, γιατί οι εμπειρίες είναι διαφορετικές, γιατί η γλώσσα δεν είναι η ίδια και η επικοινωνία και οι όροι δεν ταυτίζονται με ό,τι περιγράφεται και ονομάζεται στην εκκλησιολογική τους απόδοση. Δηλαδή, το όνομα δεν έχει το ίδιο περιεχόμενο για όλους τους συμμετέχοντες στον διορθόδοξο διάλογο για το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς. Ονομάζοντας ταξινομούμε, αλλά αυτό δεν ταυτίζεται με την απόδοση των όσων ονομάζουμε.

Ενότητα 2.4

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΕΝΑΡΜΟΝΙΖΕΙ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Στην πορεία για την επίλυση του κανονικού ζητήματος της ορθόδοξης διασποράς, καθοριστικός παράγοντας είναι ο χρόνος. Οι Έλληνες συνηθίζουν να αναλύουν τις λεπτομέρειες, παρουσία των ενδιαφερομένων, και να συνεδριάζουν, όταν αυτό είναι απαραίτητο. Οι Σλάβοι γενικά επιδιώκουν τον περιορισμό της διάρκειας των ερωτήσεων, αναζητώντας τη συντομία των συζητήσεων ως προς τη διαφορετική κανονική ερμηνεία των κοινών πηγών, αφού προηγηθεί συμφωνία από κοινού.

Στο σημείο αυτό δεν πρέπει να παραβλέψουμε ότι ο εκκλησιαστικός πλουραλισμός στη διασπορά δημιούργησε μία κατάσταση που δεν προβλέφθηκε από τους ιερούς κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η Ορθοδοξία στη Δύση έχει μία ιδιαίτερη ταυτότητα που προσδιορίζεται με ειδική αποστολή σε περιοχές που θεωρούνται ουδέτερες, νέες ή παλαιές, σύμφωνα με την ιστορικοκανονική και ιστορική προσέγγιση. Για τον λόγο αυτό, η λύση του προβλήματος της ορθόδοξης διασποράς πρέπει να επιδιωχθεί, σύμφωνα με τα κανονικά κριτήρια και τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ιδίως όταν η τοπική Εκκλησία καλείται να δώσει τη μαρτυρία της σε γη που δεν ανήκει σε παραδοσιακά ορθόδοξες χώρες.

Όπως παρουσιάστηκε στο πρώτο κεφάλαιο του τόμου αυτού, το Οικουμενικό Πατριαρχείο θεωρεί ότι τα εδάφη της διασποράς ανήκουν στην πνευματική του δικαιοδοσία, καθότι βρίσκονται έξω από τα καθορισμένα όρια των Αυτοκέφαλων και Αυτόνομων Εκκλησιών. Θα θυμάστε επίσης ότι στους Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους των ετών 1922, 1963, 1969 το Οικουμενικό Πατριαρχείο, στις νέες Επαρχίες που ιδρύει στη διασπορά, ονομάζει τις Αρχιεπισκοπές-Μητροπόλεις από το όνομα της χώρας που βρίσκεται η έδρα του Μητροπολίτη της Επαρχίας. Οι Αρχιερείς της διασποράς φέρουν τον τίτλο όχι της σπουδαιότερης πόλεως ή πρωτεύουσας, αλλά της ίδιας της χώρας ή μίας *πάλαι ποτέ διαλαμψάσης Επισκοπής*.

Είναι σημαντικό, η βίωση του «κανονικού χρόνου» της Ορθόδοξης Εκκλησίας να ερμηνεύεται ως η αδιάπτωτη συνέχεια εφαρμογής της κανονικής παράδοσης. Μία τέτοια προσέγγιση βίωσης του «κανονικού χρόνου», συναντά ωστόσο δυσκολίες, τόσο από τους θεσμούς που αλλάζουν όσο και από τις ιδέες, που σχετικοποιούνται σε πλαίσιο πολιτισμικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό. Άλλωστε, υπάρχει πάντα ο κίνδυνος εκκλησιαστικών εθνικισμών και φυλετισμών δυτι-

κού τύπου, καθότι η Ορθοδοξία στη διασπορά είναι πολυεθνική και πολυπολιτισμική. Σε μία κοσμική κοινωνία, με την παρουσία πολλών ομολογιών, καθώς και την παρουσία ορθόδοξων μεταναστών διαφορετικών εθνοτήτων, σχηματίζεται είτε μία τάση προσαρμογής και ένταξης, είτε μία τάση διάσωσης της ρίζας του καθενός και της επιβίωσης με βάση τα εθνικά, φυλετικά, πολιτισμικά και ομολογιακά χαρακτηριστικά. Το αποτέλεσμα είναι να προκύπτει δυσκολία στη σύνθεση αυτών των διαφορετικών νοοτροπιών.

Στις περισσότερες χώρες και περιπτώσεις, οι ορθόδοξοι εκφράζουν την αντίρρησή τους ως προς τον όρο «διασπορά». Θεωρούν ότι ο όρος χρησιμοποιείται καταχρηστικά και αρνούνται να ταυτίσουν την Ορθοδοξία με τις κουλτούρες της Ανατολής. Από την άλλη πλευρά, οι Εκκλησίες της Ανατολής δείχνουν δυσπιστία στους δυτικούς που προσέγγισαν την Ορθοδοξία, καθώς βλέπουν συχνά ότι η γλώσσα και η ιστορία του τόπου γίνονται κριτήρια για τη σύσταση της Εκκλησίας. Δεν είναι λίγες οι φορές που επιδιώχθηκε αναγέννηση της Ορθοδοξίας στη Δύση, μέσα από τη χρήση ενός δυτικού τελετουργικού.

Οι τέσσερις βασικές αρχές του κανονικού δικαίου, η **εδαφικότητα**, η **συνοδικότητα**, η **ελευθερία** και η **ενότητα**, προσανατολίζουν την προσυνοδική σκέψη στο θέμα της οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς και κάνουν αναγκαία μία κοινή συμφωνία στο πιο επίμαχο ζήτημα για την Ορθόδοξη Εκκλησία του 20ού αιώνα.

Όπως όλοι οι ορθόδοξοι του ίδιου τόπου έχουν δογματική ενότητα με την τήρηση της ίδιας πίστης και πνευματική ενότητα με την τήρηση των αυτών μυστηρίων, έτσι οφείλουν να έχουν και διοικητική ενότητα υπό έναν Επίσκοπο, που εκπροσωπεί τον έναν Χριστό. Για τον λόγο αυτό, η κύρια σημασία της ορθόδοξης διασποράς είναι αυτή της διοικητικής ενότητας που βασίζεται στη συνέπεια της δογματικής και μυστηριακής ενότητας. Αυτή είναι η κύρια μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ως ένα σώμα Χριστού που δεν μερίζεται ούτε διαιρείται, όπως στην κανονική αταξία της πλειάδας των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, που παροουσιάζεται στη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Όσες Εκκλησίες έχουν την ειλικρινή διάθεση να αποφύγουν την εθνοφυλετική ερμηνεία των ιερών κανόνων, συμφωνούν ότι:

το πλαίσιο, εντός του οποίου ασκείται η ενέργεια ενός Επισκόπου ή μίας συνόδου Επισκόπων, θα πρέπει να είναι πάντοτε εδαφικό και να ασκείται σε πιστούς ορισμένου εδάφους, ανεξαρτήτως της μητρικής γλώσσας και φυλής.

Φαίνεται όμως, ότι αυτό το πρόβλημα των ακαθόριστων εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών δεν αφορά μόνο το πεδίο της ορθόδοξης διασποράς. Ακόμα και μεταξύ των πρεσβυγενών Πατριαρχείων υπάρχουν προβλήματα, όσον αφορά τον καθορισμό της εκκλησιαστικής τους δικαιοδοσίας.

«Τα Βόστρα της Συρίας πρέπει να είναι η μοναδική περιοχή του κόσμου ή τουλάχιστον της Ορθόδοξης επικράτειας, που έχουν δύο Μητροπολίτες, από

διαφορετικό Πατριαρχείο ο καθένας. Η μεν Ιερά Σύνοδος του Πατριαρχείου Αντιόχειας εξέλεξε τον κ. Βασίλειο ως Μητροπολίτη της περιοχής, η δε Ιερά Σύνοδος του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, τον αρχιγραμματέα του Πατριαρχείου, κ. Τιμόθεο, τον οποίον μάλιστα μετέτρεψε από Λύδδης σε Βόστρων. Το ζήτημα που προκύπτει είναι προφανές, αλλά δεν είναι το μόνο, καθώς τα δύο Πατριαρχεία έχουν ούτως ή άλλως στις επικράτειές τους κοινά τμήματα της Ορθόδοξης Χριστιανοσύνης. Αυτό προκύπτει και από τους ίδιους τους τίτλους των δύο Πατριαρχών: Αυτού Θειοτάτη Μακαριότης ο Πατριάρχης της Μεγάλης Θεουπόλεως Αντιοχείας, Συρίας, Αραβίας, Κιλικίας, Ιβηρίας τε και Μεσοποταμίας και πάσης Ανατολής κ.κ. Ιγνάτιος από τη μία, Αυτού Θειοτάτη Μακαριότης, ο Πατριάρχης της Αγίας Πόλεως Ιερουσαλήμ και πάσης Παλαιστίνης, Συρίας, Αραβίας, Πέραν του Ιορδάνου, Κανά της Γαλιλαίας και Αγίας Σιών, κ.κ. Διόδωρος Α΄, από την άλλη. Μπορεί το ζήτημα να φαίνεται καθαρά τυπικό, όμως δεν είναι, διότι η σύγκυση που δημιουργεί στο ορθόδοξο ποίμνιο είναι μεγάλη». (εφημ. Ορθόδοξια, έκδοση News Books and Magazines Ltd, αριθμ. φύλλου 1, σ. 53).

Σε επίπεδο Επισκοπής, θεωρείται αντικανονική η παρουσία δύο Επισκόπων στην ίδια πόλη. Επίσης, δεν επιτρέπεται σε έναν Επίσκοπο να χειροτονεί εκτός της δικής του περιφέρειας, όπως επίσης απαγορεύεται να κηρύττει δημόσια σε περιοχές εκτός της δικής του δικαιοδοσίας.

Σε επίπεδο Επαρχίας, μία καθορισμένη περιοχή διοικείται από τη σύνοδο των Επισκόπων της περιοχής. Στην Επαρχία είναι αντικανονική η παρουσία δύο Μητροπολιτών. Το σύνολο των Επισκόπων μίας ορισμένης περιοχής συναθροίζεται υπό την προεδρία του Μητροπολίτη της Επαρχίας, που τους καλεί όποτε κρίνει σκόπιμο, τουλάχιστον δύο φορές τον χρόνο. Η συνοδικότητα δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς ένα κέντρο ενότητας, που είναι ο Μητροπολίτης. Παράλληλα, βλέπουμε την προσυνοδική σκέψη να προτείνει αντίστοιχες εφαρμογές στον ρόλο των Πατριαρχών, που ασκείται σε ευρύτερο εδαφικό πλαίσιο. **Ένας Πατριάρχης είναι σε επίπεδο αθροίσματος Επαρχιών, ό,τι και ο Μητροπολίτης σε επίπεδο αθροίσματος των Επισκοπών.** Ο Πατριάρχης είναι εκείνος που χειροτονεί τους Μητροπολίτες και τους ενώνει ταυτόχρονα, ως σύνδεσμός τους, δίχως να περιορίζει την ελευθερία και την αυτονομία των Επαρχιών και τα προνόμια των Μητροπολιτών.

Είναι σημαντικό, ότι η εξέταση του ζητήματος της διασποράς έρχεται να καθορίσει και το πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ των Πατριαρχών. Ο 3ος κανόνας της Β΄ Οικουμενικής, ο 28ος της Δ΄ Οικουμενικής και ο 3βος της Πενθέκτης Οικουμενικής συνόδου καθορίζουν μία τάξη παρουσίας. Πρόκειται για τα πρεσβεία τιμής μεταξύ των Πατριαρχών. Η συνοδικότητα, βασισμένη στην ελευθερία και στην ενότητα μέσα από τη λειτουργία του πρωτείου, μας οδηγεί στον ρόλο του Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης. Στο σημείο αυτό, η Κωνσταντινούπολη προτείνει να λειτουργεί στα ακαθόριστα κανονικά όρια της διασποράς η σχέση του Οικουμενικού Πατριάρχη με τους άλλους Πατριάρχες, με την ίδια πρακτική που ενεργεί ο Πατριάρχης στους Μητροπολίτες της Επαρχίας και ο Μητροπολίτης στους Επισκόπους της Επαρχίας.

Το επόμενο βήμα, όπως διαφαίνεται και στα επίσημα κείμενα των Γ΄ και Δ΄ Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και 1993, είναι η άσκηση ενός συντονιστικού ρυθμιστικού ρόλου για τον Οικουμενικό Πατριάρχη στους χώρους της διασποράς. Αν παρατηρήσουμε το κείμενο του 28ου κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου, αναφέρει για τον Οικουμενικό Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης ότι αυτός χειροτονεί τους Μητροπολίτες του Πόντου, της Ασίας και της Θράκης που έχουν εκλεγεί κατά το έθος, δηλαδή από τους Επισκόπους της Επαρχίας τους. Με τη σειρά του, ο κάθε Μητροπολίτης χειροτονεί τους Επισκόπους της Επαρχίας του. Το πλαίσιο των ενεργειών που προαναφέραμε λειτουργήσει και λειτουργεί στην πράξη. Αλλά και στη θεωρία, είναι ένα κανονικό πρότυπο, που διασαφηνίζει τον ρόλο του Οικουμενικού Πατριάρχη στα ακαθόριστα κανονικά όρια της ορθόδοξης διασποράς.

Σύνοψη Κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο αυτό εξηγήσαμε, αρχικά, τη σημασία της ορθόδοξης διασποράς για την ίδια την αξιοπιστία της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Στη συνέχεια, περιγράψαμε τον τρόπο προσέγγισης του ζητήματος αυτού στις προσυνοδικές συζητήσεις των Ορθόδοξων Εκκλησιών του 20ού αιώνα. Συνδέσαμε το πρόβλημα της ορθόδοξης διασποράς με τις προϋποθέσεις που διαφοροποιούν ή ενώνουν τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες της Ανατολής τόσο μεταξύ τους όσο και με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Περιγράψαμε πώς, από τη διαφορετικότητα των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, η Ορθόδοξη Εκκλησία συνειδητοποιεί την ανάγκη για κοινή μαρτυρία ενότητας στις κατά τόπους Εκκλησίες της διασποράς.

Με τη μελέτη του καταστατικού των Ορθόδοξων Επισκόπων της Γαλλίας, δείξαμε με ποιον τρόπο, σε κάθε γεωγραφική περιφέρεια της διασποράς, παρουσιάζοντας ενότητα και συνέπεια ως προς τις προτάσεις των Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και 1993, η Ορθοδοξία μπορεί να καθορίζει την εκκλησιολογική της ταυτότητα. Αναλύσαμε τη σημασία του ποιμαντικού έργου, μέσα από τη συνεργασία και ενότητα των κανονικών Ορθόδοξων Επισκόπων, οι οποίοι, υπερβαίνοντας τις παράλληλες εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες, αναζητούν μία κοινή στάση προσφοράς και διακονίας, τόσο στο διορθόδοξο όσο και στο οικουμενικό πεδίο των συναντήσεων και του διαλόγου.

Έτσι, η σημασία της ορθόδοξης διασποράς στη Δύση κατανοείται ως προς την κοινή έκφραση της συνεργασίας των Ορθόδοξων Επισκόπων ενός τόπου για τα ευαγγελικά και τα κανονικά πράγματα, που αφορούν την πράξη και τη ζωή της τοπικής Εκκλησίας, μέσα από τον πλουραλισμό των διαφορετικών αναζητήσεων και των πολυπολιτισμικών παραδόσεων. Μόνον έτσι τα διαφορετικά κριτήρια ερμηνείας συγκλίνουν στην ειλικρινή αναζήτηση μίας κοινής πορείας και συνέπειας μέσα από τη βίωση του «κανονικού χρόνου», αναζήτηση που βοηθά στην κατανόηση της χρονικά αδιάσπαστης κανονικής παράδοσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απάντηση στη Δραστηριότητα

Δραστηριότητα 2

Ο ρόλος και τα ποιμαντικά καθήκοντα των Επισκοπικών Συνελεύσεων στην ορθόδοξη διασπορά οριοθετούνται στα σημεία 1§β και 1§α-γ, στο εγκριθέν κείμενο της Γ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (1990), όπως επίσης και στα σημεία 1, 3 και 4 στο εγκριθέν κείμενο της Δ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (1993).

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Το κεφάλαιο αυτό έχει σκοπό να παρουσιάσει και να αναλύσει τα δύο σπουδαιότερα προβλήματα που προκύπτουν από την παρουσία του εκκλησιαστικού εθνοφυλετισμού στην ορθόδοξη διασπορά του 20ού αιώνα.

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτού του κεφαλαίου, θα είστε σε θέση να:

- αναλύετε τους λόγους για τους οποίους η ορθόδοξη διασπορά του 20ού αιώνα επιδιώκει την οργάνωσή της με κριτήριο την εθνικότητα και την καταγωγή·
- εξηγείτε γιατί η κανονική λύση για το πρόβλημα της ορθόδοξης διασποράς είναι η ύπαρξη ενός μόνου Επισκόπου στον ίδιο τόπο·
- αναφέρετε τους λόγους, στους οποίους οφείλεται η αδυναμία καθορισμού της εκκλησιολογικής ταυτότητας της ορθόδοξης διασποράς·
- περιγράφετε με ποιον τρόπο τα διαφορετικά κριτήρια ερμηνείας των ιερών κανόνων από τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες της Ανατολής επιδεινώνουν το πρόβλημα της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας των Εκκλησιών της διασποράς·
- εξηγείτε τη σημασία του «χρόνου» για τον καθορισμό από την Εκκλησία της πορείας της διασποράς στην τοπική Εκκλησία·
- αναφέρετε τις προτάσεις των *Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών* του 1990 και 1993 σχετικά με τη διοικητική οργάνωση και την ενότητα της ορθόδοξης διασποράς.

• Οικουμενικό Πατριαρχείο	• Αυτοκέφαλες Εκκλησίες
• Εθνοφυλετισμός	• Μητροπολιτικό σύστημα
• Τοπική Εκκλησία	• Εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες
• Εδαφικότητα	• Συνοδικότητα
• Ελευθερία	• Ενότητα
• Εκκλησιαστική Επαρχία	• Επίσκοπος/Μητροπολίτης
• Επισκοπική Συνέλευση	• Διορθόδοξη Προπαρασκευαστική Επιτροπή
• Ορθόδοξη διασπορά	• Εκκλησιολογική ταυτότητα
• Ιεροί κανόνες	

14ος, 34ος, 35ος και 37ος αποστολικοί κανόνες

9ος κανόνας συνόδου της Αντιόχειας

4ος, 5ος, 6ος, 8ος και 15ος κανόνας Α΄ Οικουμενικής συνόδου

2ος και 3ος κανόνας Β΄ Οικουμενικής συνόδου

Σκοπός

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Έννοιες Κλειδιά

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

3ος και 8ος κανόνας Γ΄ Οικουμενικής συνόδου
5ος, 12ος, 19ος και 28ος κανόνας Δ΄ Οικουμενικής συνόδου
118ος (119 ος) κανόνας συνόδου Καρθαγένης
8ος, 20ος και 36ος κανόνας Πενθέκτης Οικουμενικής συνόδου
3ος και 6ος κανόνας Ζ΄ Οικουμενικής συνόδου

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει δύο ενότητες που σχετίζονται με την αδυναμία αναγνώρισης και αποδοχής ενός μόνου Επισκόπου σε κάθε πόλη ή τόπο της ορθόδοξης διασποράς.

Στην ενότητα 3.1 θα περιγράψουμε τις συνέπειες της αποδοχής του «**φυλετικού**» **κριτηρίου*** στην οργάνωση της **ορθόδοξης διασποράς**, με την αντικανονική παρουσία των παράλληλων Επισκοπικών δικαιοδοσιών στην ίδια πόλη. Στη συνέχεια, θα εξηγήσουμε γιατί τα ακαθόριστα όρια των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών οδηγούν στην αδυναμία καθορισμού της εκκλησιολογικής ταυτότητας των ορθοδόξων στη διασπορά.

Στην ενότητα 3.2 θα αναλύσουμε τις αιτίες ύπαρξης των αντικανονικών καταστάσεων που εμποδίζουν την ενότητα της ορθόδοξης διασποράς και οφείλονται στη διαφορετική προοπτική της ερμηνείας των ιερών κανόνων. Πρόκειται για διαφορετικά κριτήρια ερμηνείας, τα οποία αναφέρονται στο κανονικό καθεστώς και στην εξάρτηση της τοπικής Εκκλησίας της διασποράς από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Τα πρακτικά των **Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών*** του 1990 και 1993, οι οποίες συνήλθαν στο Ορθόδοξο Κέντρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο Σαμπεζύ (Γενεύη), θα μας χρησιμεύσουν ουσιαστικά να κατανοήσουμε περισσότερο το επίμαχο αυτό ζήτημα για την Ορθόδοξη Εκκλησία του 20ού αιώνα.

---

*Σημείωση: Οι λέξεις με αστερίσκο (*) επεξηγούνται στο γλωσσάρι του τόμου Α΄.

Ενότητα 3.1

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΩΝ ΚΑΙ Η ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να αποδείξει ότι η εκκλησιαστική οργάνωση των ορθοδόξων της διασποράς του 20ού αιώνα, με βάση το «φυλετικό» κριτήριο, όχι μόνον οδηγεί σε ακαθόριστα όρια εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, αλλά και σε αδυναμία καθορισμού της εκκλησιολογικής ταυτότητας της ορθόδοξης διασποράς του 20ού αιώνα.

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτής της ενότητας, θα είστε σε θέση να:

- περιγράφετε το εκκλησιολογικό κριτήριο, στο οποίο βασίζεται η έννοια της τοπικής Εκκλησίας·
- εξηγείτε τη σημασία του «χρόνου» στην εκκλησιολογική αντίληψη των ορθοδόξων της διασποράς·
- αναφέρετε τρία σημεία που δυσκολεύουν τον καθορισμό της εκκλησιολογικής ταυτότητας της ορθόδοξης διασποράς·
- αναλύετε τους λόγους της παρουσίας ομόδοξων και ανεξάρτητων «φυλετικών» δικαιοδοσιών στην ορθόδοξη διασπορά·
- περιγράφετε τις τρεις βασικές τάσεις, οι οποίες οδηγούν στην παρουσία παράλληλων εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών στην ορθόδοξη διασπορά·
- αναφέρετε πέντε, τουλάχιστον, από τους ιερούς κανόνες, οι οποίοι καθορίζουν την οργάνωση της ορθόδοξης διασποράς, με βάση το εδαφικό κριτήριο.

Στην ενότητα αυτή θα περιγράψουμε αρχικά τις αιτίες που οδηγούν στα ακαθόριστα όρια των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών και εμποδίζουν την εφαρμογή του εκκλησιολογικού κριτηρίου στην οργάνωση της ορθόδοξης διασποράς. Στη συνέχεια, θα αναφέρουμε τις αιτίες που καθιστούν δύσκολη την εφαρμογή της βασικής κανονικής αρχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία στηρίζεται στο εδαφικό κριτήριο: *ένας μόνος Επίσκοπος σε κάθε αξιόλογη πόλη ή χώρα*. Θα περιγράψουμε τον τρόπο με τον οποίο η εφαρμογή του «φυλετικού κριτηρίου» στον χώρο της ορθόδοξης διασποράς, οδηγεί σε κανονική και εκκλησιολογική αναρχία και θα προσδιορίσουμε τους λόγους που οδηγούν στην αδυναμία καθορισμού της εκκλησιολογικής ταυτότητας των ορθοδόξων στη διασπορά.

Σκοπός**Προσδοκώμενα
Αποτελέσματα****Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις**

3.1.1 Το βασικό εκκλησιολογικό κριτήριο και το δικαιοδοσιακό πρόβλημα στην ορθόδοξη διασπορά

Το εκκλησιολογικό κριτήριο στο οποίο βασίζεται η έννοια της τοπικής Εκκλησίας είναι αυτό που μας επιτρέπει να ταυτίσουμε την Εκκλησία με την ευχαριστιακή κοινότητα. Η ορθόδοξη εκκλησιολογία στηρίζεται στην ιδέα ότι όπου υπάρχει η Θεία Ευχαριστία υπάρχει και η Εκκλησία στην πληρότητά της ως Σώμα Χριστού.

Η σύγχυση και η αδυναμία καθορισμού της εκκλησιολογικής ταυτότητας της ορθόδοξης διασποράς οφείλεται στις συνέπειες του εκκλησιαστικού εθνικισμού, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται μία «πολυαρχία» δικαιοδοσιακών τάσεων στη διασπορά, η οποία αποτελεί μάρτυρα κανονικής και εκκλησιολογικής αταξίας. Αυτή η πραγματικότητα δεν οφείλεται αποκλειστικά σε αίτια θεολογικά, αλλά βασίστηκε κυρίως σε κριτήρια πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά. Το ζήτημα είναι ότι η κατάσταση αυτή δεν επιτρέπει στην Ορθοδοξία να παρουσιάσει έναν ρόλο ενότητας, που να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα όχι μόνο για τη δική της αποστολή, αλλά και στις σχέσεις της με τις άλλες χριστιανικές ομολογίες και θρησκείες.

Η αποκατάσταση της δικαιοδοσιακής ενότητας και η κοινή μαρτυρία της ορθόδοξης διασποράς θα πρέπει να πραγματοποιηθούν σε κάθε τόπο, με πανορθόδοξη συμφωνία. Το πρώτο βήμα είναι η αποκατάσταση της διοικητικής ενότητας, σύμφωνα με τη μακροαίωνα κανονική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, τις θεμελιώδεις αρχές του συνοδικού συστήματος και την εκκλησιολογία της τοπικής Εκκλησίας. Η ιδιαιτερότητα της διασποράς κατά γεωγραφικές ζώνες δεν πρέπει βεβαίως να αγνοείται, προκειμένου να εξασφαλιστεί αφενός η κανονική εκκλησιαστική ενότητα κάθε κατά τόπον Εκκλησίας της διασποράς και αφετέρου η ένταξή της στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Διαφορετικά, η κανονική και εκκλησιολογική αρχή του ενός Επισκόπου, που προεδρεύει στη μοναδική Ευχαριστία της Εκκλησίας σε μία πόλη, παραβιάζεται συνεχώς. Οι ορθόδοξοι θα ζουν διασπασμένοι μεταξύ τους στις ίδιες πόλεις και σε περιοχές των χωρών της διασποράς και το σκάνδαλο της διάσπασης και της κανονικής αναρχίας θα εξακολουθεί να παραμένει.

Ωστόσο, η έννοια της πόλης, η οποία αναφέρεται στις κανονικές πηγές του 4ου κυρίως αιώνα, είναι ένα διαφορετικό μέγεθος από τη σύγχρονη μεγαλούπολη του 20ού αιώνα με τα προάστια της. Άλλωστε, οι παροικιακές ομάδες των ορθοδόξων της διασποράς συγκεντρώνονται συνήθως σε συγκεκριμένους τομείς ή προάστια πόλεων. Θα πρέπει λοιπόν να αναζητήσουμε την προσαρμογή του 8ου κανόνα της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου και του 12ου κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου στη νέα πραγματικότητα των μεγαλουπόλεων της Δύσης, όπου η κατάτμηση των Επισκοπικών δικαιοδοσιών είναι μία εφικτή λύση.

3.1.2 Ο «χρόνος» στην εκκλησιολογική αντίληψη της διασποράς και τα εμπόδια για την ενότητά της

Σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα, το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς τίθεται όταν σε έναν τόπο προϋπάρχει ορθόδοξος Επίσκοπος, αλλά κάποιες ομάδες ορθοδόξων αρνούνται να υπαχθούν στην πνευματική του δικαιοδοσία, επειδή υπάρχει διαφορά εθνικότητας και καταγωγής μεταξύ τους. Αυτή είναι και η αφορμή που οδήγησε στην εμφάνιση πολλών Επισκόπων στις σπουδαιότερες πόλεις της διασποράς, ανάλογα με την εθνικότητα των μεταναστών.

Η παρουσία πολλών ορθόδοξων Επισκόπων σε κάθε αξιόλογη πόλη της διασποράς έχει συνέπεια την αδυναμία να καθοριστεί η εκκλησιολογική ταυτότητα της ορθόδοξης διασποράς. Η παρουσία διαφορετικών Επισκόπων για κάθε εθνοφυλετική ομάδα μεταναστών στην ίδια πόλη ή περιοχή και οι πολλές παράλληλες εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες επιτείνουν τη διάσπαση και δημιουργούν σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα διάφορες κατηγορίες «αποστάσεων», οι οποίες εξαρτώνται:

1. από τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η κανονική σύνδεση με τη μητέρα Εκκλησία·
2. από τη σφαίρα επιρροής της μητέρας Εκκλησίας στη διασπορά·
3. από την προσωπικότητα του Επισκόπου στην εκκλησιαστική και κοινωνική ζωή της χώρας υποδοχής·
4. από τους θεσμούς της χώρας υποδοχής·
5. από τη στάση των αυτόχthonων «δυτικών» που προσχώρησαν στην Ορθοδοξία.

Η μείωση των αποστάσεων αυτών θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με βάση ένα σχήμα ενότητας, η οποία θα εξασφαλιζόταν με την πανορθόδοξη συμφωνία για τη διοικητική οργάνωση της διασποράς, βασισμένη στις προτάσεις των Γ' και Δ' Προπαρασκευαστικών Διορθόδοξων Επιτροπών, οι οποίες συνήλθαν στο Ορθόδοξο Κέντρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο Σαμπεζύ (Γενεύη), το 1990 και 1993. Κατά συνέπεια απαιτείται η μαρτυρία της αληθινής πίστης μέσα από την κανονική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας και η υπέρβαση των πολιτιστικών διαφορών και των δικαιοδοσιακών ακαθόριστων ορίων.

Αν και η Ορθοδοξία στη Δύση παρουσιάζεται πιο ελεύθερη, σε σχέση με την κρατική εξουσία, αναζητώντας έτσι νέες συνθέσεις, η ορθόδοξη διασπορά αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια. Κοινός παρονομαστής αυτών των δυσκολιών είναι η διαφορετική αντίληψη του «χρόνου» ανάμεσα στους ορθοδόξους της διασποράς, οι οποίοι αν και εντάσσονται σε διαφορετικούς πολιτισμικούς χώρους, αναζητούν από κοινού τη μαρτυρία, την προσφορά και τη συνειδητοποίηση για τα ζητήματα που προβληματίζουν τον κόσμο της Δύσης. Αυτή η διαφορετική αντίληψη του «χρόνου» στους ορθοδόξους της Δύσης, σε όλη τη διάρκεια –και πολύ περισσότερο στο β' μισό– του 20ού αιώνα, οριοθετείται γύρω από τη χρονική στιγμή ίδρυσης της τοπικής Εκκλησίας στη διασπορά με βαθμό αυτοκέφαλης, αυτόνομης ή ημιαυτόνομης κανονικής εξάρτησης από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

Στην προοπτική αυτής της αναζήτησης, τρία σημαντικά εμπόδια αναστέλλουν τις προσπάθειες προς την κανονική και εκκλησιολογική ενότητα της ορθόδοξης διασποράς:

- α. οι μητέρες-Εκκλησίες των πρώτων ορθόδοξων μεταναστών, οι οποίες επιμένουν σε μία εκκλησιαστική πολιτική επιρροής στη Δύση,
- β. η διαφοροποιημένη εκκλησιαστική στάση και αντίληψη των ορθόδοξων στη Δύση, όσον αφορά την πλήρη ένταξή τους ή την προσαρμογή τους στις χώρες υποδοχής,
- γ. ο υπερβολικός ζήλος ομάδων γηγενών, που προσχώρησαν στην Ορθοδοξία για τη σύνθεση μίας Ορθοδοξίας δυτικού τύπου, απορρίπτοντας ή συσχετίζοντας την κουλτούρα και τις παραδόσεις των Εκκλησιών που έχουν μεταφέρει την ορθόδοξη παράδοση μέσω των μεταναστών τους. Μία τέτοια, δυτικού τύπου Ορθοδοξία συνδέεται και με το σημαντικό ζήτημα της γλώσσας, μέσω της οποίας θα πρέπει να τελούνται η Θεία Λειτουργία και οι Ακολουθίες της τοπικής Εκκλησίας.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να γίνει μία παρέμβαση και να παρατηρήσουμε ότι η προοδευτική εγκατάσταση μοναστικών κοινοτήτων φανερώνει όχι μόνο ένα βήμα για την εξέλιξη και την πλήρη εγκαθίδρυση της τοπικής Εκκλησίας, αλλά και μία μαρτυρία για την ορθόδοξη πίστη και την έκφρασή τους. Στα ορθόδοξα μοναστήρια της διασποράς πραγματοποιείται η απαραίτητη εργασία για την υπέρβαση των εμποδίων που προαναφέραμε. Παράλληλα, επιτυγχάνεται η μεταφορά του ευαγγελικού μηνύματος τόσο διορθόδοξα όσο και διαχριστιανικά, μέσα από τη γλώσσα του τόπου υποδοχής, συνεχίζοντας παράλληλα και με συνέπεια το έργο των Ορθόδοξων Θεολογικών Σχολών της διασποράς.

Μέσα από τη διαφορετική αντίληψη του «χρόνου» μετάβασης σε κανονικά σχήματα, τα οποία θα εξασφαλίζουν την ομαλή ένταξη της τοπικής Εκκλησίας της διασποράς στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας, καθορίζονται και οι διαφορετικές αντιλήψεις, σχετικά:

- α) με το κανονικό καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας,
- β) τη μελλοντική κανονική εξάρτηση της τοπικής Εκκλησίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

3.1.3 Τι δυσκολεύει την επίλυση του ζητήματος της ορθόδοξης διασποράς;

Για να οδηγηθούμε στην απάντηση του ερωτήματος αυτού, θα πρέπει να εξηγήσουμε πρώτα για ποιο λόγο παραβιάζεται η κανονική αρχή της παρουσίας του ενός *Επισκόπου σε μία πόλη, ο οποίος σε καθορισμένα εδαφικά όρια θα προεδρεύει στη μοναδική Ευχαριστία της Εκκλησίας*.

Καταρχήν, δεν πρέπει να αγνοούμε το γεγονός ότι η Ορθοδοξία στη Δύση παρουσιάστηκε από ομάδες εθνικών κοινοτήτων. Μετανάστες πολιτικής ή οικονομικής φύσης, προερχόμενοι από Ορθόδοξες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες της Ανατολής, εγκαταστάθηκαν σε διάφορες χώρες υποδοχής στη Δύση, μακριά από τα

εθνικά όρια των πατρίδων τους. Ο βασικός λόγος της κανονικής ανωμαλίας και της εκκλησιολογικής αστάθειας που παρατηρήθηκε σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα στους κόλπους της ορθόδοξης διασποράς απορρέει από το γεγονός ότι οι ορθόδοξοι που ζούσαν διασπασμένοι μεταξύ τους στις ίδιες πόλεις και χώρες της διασποράς οργανώθηκαν εκκλησιαστικά, με βάση κυρίως το φυλετικό κριτήριο. Έτσι, από τη φύση της η ορθόδοξη διασπορά είναι ένα αληθινό σκάνδαλο για την ορθόδοξη ενότητα, αποτέλεσμα της εκκλησιαστικής αντίληψης των Ορθόδοξων Αυτοκέφαλων Εκκλησιών και της πολιτικής των κρατών καταγωγής ή υποδοχής.

Τρία είναι τα βασικά σημεία που δυσχεραίνουν την επίλυση του ζητήματος της ορθόδοξης διασποράς:

1. Οι περισσότερες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες επιζητούν σχεδόν μία παγκόσμια δικαιοδοσία στην ορθόδοξη διασπορά, καθώς τη θεωρούν ουδέτερο έδαφος για την εφαρμογή της εκκλησιαστικής τους πολιτικής.
2. Τα παραδοσιακά ορθόδοξα κράτη, στα εδάφη των οποίων βρίσκονται οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες της Ανατολής, ενθαρρύνουν τις επιδιώξεις των Εκκλησιών τους για λόγους πολιτικούς και εθνικούς.
3. Οι δομές των χωρών υποδοχής της ορθόδοξης διασποράς, ανάλογα με την ελευθερία που παρέχουν και την ανεκτικότητα που δείχνουν στην ορθόδοξη παρουσία, περιπλέκουν περισσότερο το πρόβλημα των ακαθόριστων παράλληλων εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών.

Στα παραπάνω πρέπει να προστεθεί και μία ακόμα δυσκολία, η οποία σχετίζεται με την εκκλησιαστική στάση των ορθοδόξων της διασποράς, ως προς την κανονική τους εξάρτηση και ενότητα. Στην περίπτωση αυτή, συναντάμε τρεις κύριες δικαιοδοσιακές τάσεις στους ορθοδόξους της διασποράς που συνδέονται με την:

- α) επιδίωξη μίας εκκλησιαστικής οργάνωσης, βασισμένης σε έναν απόλυτα εκκλησιαστικό εθνικισμό·
- β) κανονική ενότητα με τις μητέρες Εκκλησίες και την αναμονή για την ένταξή τους στις τοπικές Εκκλησίες, οι οποίες θα σχηματιστούν στο μέλλον·
- γ) απουσία της κανονικής ενότητας με τις μητέρες Εκκλησίες και την αναμονή για την ένταξή τους σε Αυτοκέφαλες Εκκλησίες, οι οποίες θα σχηματιστούν στο μέλλον.

3.1.4 Η αδυναμία εφαρμογής της βασικής κανονικής αρχής στην ορθόδοξη διασπορά

Η αδυναμία εφαρμογής της βασικής κανονικής αρχής του ενός Επισκόπου σε κάθε αξιόλογη πόλη, με αποτέλεσμα την παρουσία πολλών παράλληλων εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, οφείλεται στην εκκλησιαστική οργάνωση, όταν αυτή βασίζεται στο φυλετικό κριτήριο. Στην περίπτωση αυτή η ορθόδοξη διασπορά χαρακτηρίζεται από:

- α) τη *συννύπαρξη πολλών Επισκόπων*, οι οποίοι ασκούν τη δικαιοδοσία τους με τον διαχωρισμό του πληρώματός τους και κριτήριο την εθνική καταγωγή των ορθόδοξων χριστιανών που παροικούν στον ίδιο τόπο·

β) τα ακαθόριστα κανονικά όρια των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, αφού κάθε Επισκοπή στη διασπορά εξαπλώνεται ή περιορίζεται με βάση την παρουσία των πιστών της ίδιας φυλής. Έτσι, στην ίδια πόλη πολλοί Μητροπολίτες ασκούν τη δικαιοδοσία τους ακόμα και με τον ίδιο τίτλο σε πιστούς διαφορετικής εθνικότητας.

Το αποτέλεσμα είναι ότι οι πολλές παράλληλες εκκλησιαστικές αρχές στη διασπορά, οι οποίες εξαρτώνται από τα Ορθόδοξα Πατριαρχεία της Ανατολής, διεκδικούν και αξιώνουν την εκκλησιαστική διακυβέρνηση σε έναν τόπο ή χώρα. Κι αυτό συμβαίνει, παρά το γεγονός ότι:

1. οι μητέρες Εκκλησίες των ορθοδόξων στη διασπορά είναι Εκκλησίες Αυτοκέφαλες, σε επικράτειες αυτονομούμενες ή ανεξάρτητες με καθορισμένα όρια·
2. τα όρια των μητέρων Εκκλησιών συμπίπτουν με αυτά της πολιτικής επικράτειας, έξω από τα οποία δεν έχουν καμιά εκκλησιαστική δικαιοδοσία·
3. οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες στην Ανατολή συγκροτήθηκαν όχι για λόγους εθνικότητας, αλλά για λόγους πολιτικούς και το πλήρωμά τους δεν ανήκει αποκλειστικά στην ίδια φυλή, ούτε μιλάει την ίδια γλώσσα.

Για να οδηγηθούμε στην επίλυση του ζητήματος της διασποράς, σύμφωνα με την κανονική παράδοση και πράξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας, θα πρέπει να εξαιρεθούν οι διαιρέσεις και διασπάσεις των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, μέσα από μία κοινή συμφωνία όλων των Ορθόδοξων Εκκλησιών, η οποία θα βασίζεται στο εδαφικό κριτήριο. Η πρωτόθρονη Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης, μέσα από τον διορθόδοξο διάλογο και τις αποφάσεις που λαμβάνονται στο προπαρασκευαστικό στάδιο για τη σύγκληση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, αναλαμβάνει τον ρόλο του συντονισμού όλης αυτής της προσπάθειας εξάλειψης των διαφορετικών εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, με σκοπό να επέλθει η ενότητα της ορθόδοξης διασποράς. Για να οδηγηθούμε όμως σε αυτό το αποτέλεσμα, απαιτείται συνέπεια στην κανονική παράδοση και πράξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που συνδέει τον Επίσκοπο με τα καθορισμένα τοπικά όρια συγκεκριμένης εκκλησιαστικής Επαρχίας.

Ο Επίσκοπος είναι το κέντρο της ευχαριστιακής λειτουργίας και ταυτόχρονα το κέντρο της τοπικής κοινότητας, ως επικεφαλής της Εκκλησίας του Θεού που ενυπάρχει σε έναν τόπο, όπως, για παράδειγμα, διαφαίνεται στα κείμενα των παρακάτω ιερών κανόνων:

- 14ου, 34ου και 35ου αποστολικών κανόνων.
- 9ου κανόνα συνόδου της Αντιόχειας.
- 6ου, 8ου και 15ου κανόνα της Α΄ Οικουμενικής συνόδου.
- 2ου κανόνα της Β΄ Οικουμενικής συνόδου.
- 5ου, 12ου και 28ου κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου.

Ενότητα 3.2

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να περιγράψει τα διαφορετικά κριτήρια ερμηνείας των ιερών κανόνων σε ό,τι αφορά την εκκλησιαστική οργάνωση της ορθόδοξης διασποράς στον 20ό αιώνα και να παρουσιάσει την πανορθόδοξη προσέγγιση για τον τρόπο ένταξης της ορθόδοξης διασποράς στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτής της ενότητας, θα είστε σε θέση να:

- περιγράφετε τα τέσσερα κριτήρια ερμηνείας των ιερών κανόνων για το ζήτημα της διοικητικής οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς, όπως προτάθηκαν στις Γ΄ και Δ΄ Διορθόδοξες Προπαρασκευαστικές Επιτροπές του 1990 και 1993·
- αναφέρετε τα σημεία που ενώνουν και τα σημεία που διαφοροποιούν τις Ορθόδοξες Εκκλησίες στο ζήτημα της κανονικής δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην ορθόδοξη διασπορά·
- περιγράφετε τις τέσσερις βασικές κανονικές αρχές για το ζήτημα της διοικητικής οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς.

Στην ενότητα αυτή, θα παρουσιάσουμε αρχικά τα τέσσερα κριτήρια ερμηνείας των ιερών κανόνων, τα οποία διαφοροποιούνται στο ζήτημα της ορθής ρύθμισης του δικαιοδοσιακού προβλήματος της ορθόδοξης διασποράς. Στη συνέχεια, με αναφορά τα Πρακτικά των Γ΄ και Δ΄ Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και του 1993, θα παρουσιάσουμε τα σημεία απόκλισης των Ορθόδοξων Εκκλησιών, σχετικά με το θέμα της κανονικής δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη διασπορά.

Τέλος, θα περιγράψουμε συνοπτικά τις τέσσερις βασικές κανονικές αρχές-εδαφικότητα, συνοδικότητα, ελευθερία και ενότητα- ως προς το περιεχόμενό τους και την παρουσία τους στα Πρακτικά των Γ΄ και Δ΄ Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και του 1993.

Σκοπός

**Προσδοκώμενα
Αποτελέσματα**

**Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις**

3.2.1 Τα βασικά κριτήρια ερμηνείας των ιερών κανόνων από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες της Ανατολής και το έργο της Γ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (10-17/11/1990)

«1α) Ἡ Ἐπιτροπή διεπίστωσεν ὅτι ἀποτελεῖ κοινὴν βούλησιν πασῶν τῶν ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἐπιλυθῆ τὸ ζήτημα τῆς Ὁρθόδοξου Διασπορᾶς τὸ ταχύτερον δυνατὸν καὶ ὅπως ὀργανωθῆ αὕτη κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν καὶ τὴν κανονικὴν παράδοσιν καὶ πράξιν τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας».

Γ΄ ΔΙΟΡΘΟΔΟΕΟΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
(Σαμπεζύ Γενεύης 10-17 Νοεμβρίου 1990)
ΟΡΘΟΔΟΕΟΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑ - ΕΓΚΡΙΘΕΝ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἡ Γ΄ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστικὴ Επιτροπὴ ἔλαβε χώρα στο Σαμπεζύ στις 10-17/11/1990, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ τότε Μητροπολίτη Χαλκηδόνος καὶ νυν Οικουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου. Ἡ Επιτροπὴ τοῦ 1990 ἐργάστηκε πᾶνω στο ζήτημα τῆς ορθόδοξης διασπορᾶς, με βάση τις ἐκθέσεις τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξάνδρειας, Ἀντιόχειας, Μόσχας καθὼς καὶ τῶν Ἀυτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Πολωνίας. Στὸ σκεπτικὸ τοῦ κειμένου, ποῦ ἐνέκρινε ἡ Γ΄ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστικὴ Επιτροπὴ, τόνιστηκε ἡ ἀδυναμία, γιὰ λόγους ποιμαντικoὺς καὶ ιστορικοὺς, νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἄμεση μετάβαση στὴν κανονικὴ τάξη τῆς Ἐκκλησίας στὴ διασπορά. Ἐπίσης, προσδιορίστηκε με σαφήνεια ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ορθόδοξης διασπορᾶς θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιλυθεῖ τὸ ταχύτερο δυνατόν, σύμφωνα με τὴν ἐκκλησιολογία, τὴν κανονικὴν παράδοση καὶ πράξη τῆς Ορθόδοξης Ἐκκλησίας.

Ἀναζητήθηκε ἡ μελέτη βασικῶν θεμάτων ποῦ ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τόσο τῶν Ορθόδοξων Ἐκκλησιῶν μεταξύ τους ὅσο καὶ με τὸ Οικουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Πρόκειται γιὰ τὰ πρῶτα τέσσερα ἀπὸ τὰ δέκα θέματα ποῦ καθορίστηκαν στὴν Α΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη τοῦ Σαμπεζύ (1976), μετὰ ἀπὸ τὴν ἀναθεώρηση τοῦ καταλόγου τῆς Α΄ Πανορθόδοξης Διάσκεψης τῆς Ρόδου (1961):

- 1ο. Ορθόδοξη διασπορά
- 2ο. Ἀυτοκεφαλία
- 3ο. Ἀυτονομία
- 4ο. Δίπτυχα

Πρόκειται γιὰ μίαν ἐνότητα κανονικῶν ζητημάτων, με βάση τοὺς παρακάτω τρεῖς ἄξονες:

- α) τὴν οργάνωση τῆς ἐκκλησίας τῆς διασπορᾶς ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῶν Ἀυτοκέφαλων καὶ Ἀυτόνομων Ἐκκλησιῶν (1ο)·
- β) τὶς προϋποθέσεις ὑπὸ τὶς ὁποῖες μίαν τοπικὴ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ οδηγηθεῖ σὲ ἓνα νέο καθεστῶς αὐτοδιοίκησης (2ο, 3ο)·
- γ) τὴν κανονικὴν τάξη πρεσβείων τιμῆς στὶς Ορθόδοξες Ἐκκλησίες ποῦ ἀπολαμ-

βάνουν το καθεστώς του Αυτοκεφάλου ή της Αυτονομίας (4ο).

Η εναρμόνιση των δικαιοδοσιακών τάσεων και η σύγκλιση των Ορθόδοξων Εκκλησιών μέσα από τα διαφορετικά κριτήρια ερμηνείας των κανόνων διαφαίνονται στην πρόταση των σημείων 2β, 2γ στο εγκριθέν κείμενο της Γ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής του 1990, που προτείνει την ίδρυση επισκοπικών συνελεύσεων στις κύριες γεωγραφικές περιοχές της ορθόδοξης διασποράς:

«(....)

β) Αί συνελεύσεις αὗται θὰ συνίστανται ἐκ πάντων τῶν ἐν ἐκάστη περιοχῇ ἐπισκόπων, οἵτινες εὐρίσκονται ἐν κανονικῇ κοινωνίᾳ μετὰ πασῶν τῶν ἁγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ θὰ προεδρεύωνται ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ὑπαγωμένων ἀρχιερέων, ἐλλείψει δὲ τούτου συμφώνως πρὸς τὴν τάξιν τῶν Διπτύχων. Αὗται θὰ ἔχουν ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν πρώτων ἱεραρχῶν τῶν διαφόρων δικαιοδοσιῶν, αἱ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὴν περιοχὴν.

γ) Ἔργον καὶ εὐθὺνη τῶν ἐπισκοπικῶν τούτων συνελεύσεων θὰ εἶναι ἡ μέριμνα διὰ τὴν φανέρωσιν τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν κοινῆς δράσεως ὄλων τῶν ὀρθοδόξων ἔναντι τῶν ἑτεροδόξων καὶ τῆς ὅλης κοινωνίας τῆς περιοχῆς, καλλιέργειαν τῶν Θεολογικῶν γραμμῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας κ.λπ. Αἱ ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ἀποφάσεις θὰ λαμβάνωνται κατὰ πλειοψηφίαν(....)»

Γ΄ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
(Σαμπεξύ Γενεύης 10-17 Νοεμβρίου 1990)
ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑ - ΕΓΚΡΙΘΕΝ ΚΕΙΜΕΝΟ

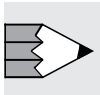
Για να οδηγηθεί η Προπαρασκευαστική Επιτροπή στην έγκριση του τελικού κειμένου, χρειάστηκε να συμπλεύσουν οι διαφορετικές δικαιοδοσιακές τάσεις και οι εκκλησιαστικές αντιλήψεις των Ορθόδοξων Εκκλησιών της Ανατολής.

Το **κανονικό κριτήριο**, που υποστηρίζεται από τις Εκκλησίες της ελληνόφωνης Ορθοδοξίας και αντικρούεται από τις Εκκλησίες της Ρωσίας και της Ρουμανίας, επικαλείται τους ιερούς κανόνες 2ο και 3ο της Β΄ Οικουμενικής και 28ο της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου. Υποστηρίζεται μέσα από την ερμηνεία του κανονικού κριτηρίου ότι μόνο το Οικουμενικό Πατριαρχείο διατηρεί κατοχυρωμένο δικαίωμα κανονικής δικαιοδοσίας της ορθόδοξης διασποράς, σύμφωνα με τον 28ο κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου, ενώ οι υπόλοιποι εκκλησιαστικοί Θρόνοι έχουν σαφώς περιγεγραμμένη περιφέρεια κανονικής δικαιοδοσίας.

Το **κριτήριο της εθνότητας** προσφέρεται, ως αφορμή, στις Εκκλησίες της Ρωσίας και της Ρουμανίας για να διεκδικήσουν μέσα από τη δική τους ερμηνεία του 34ου αποστολικού κανόνα και του 2ου κανόνα της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου, σε συνδυασμό με το κριτήριο της ιεραποστολής, μία «υπερόρια» διοικητική δικαιοδοσία. Με ερμηνείες που στηρίζονται στον φυλετισμό, προβάλλεται η εθνότητα και η ιεραποστολή ως τα κανονικά παραδεκτά κριτήρια για την άσκηση της διοικητικής δικαιοδοσίας στην ορθόδοξη διασπορά.

Το **ποιμαντικό κριτήριο**, που προτείνεται κυρίως από την Εκκλησία της Αντιόχειας, υποστηρίζει την αναγκαιότητα της ποιμαντικής ενότητας της ορθόδοξης διασποράς, με βάση την κανονική και συνοδική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Οι ιεροί κανόνες που αναφέρθηκαν στα δύο προηγούμενα κριτήρια –το κανονικό κριτήριο και το κριτήριο της εθνότητας– ερμηνεύονται μέσα από μία διαφορετική προοπτική, που επιζητά την όσο το δυνατόν αμεσότερη ίδρυση οργανωμένων τοπικών Εκκλησιών στη διασπορά.

Το **κριτήριο των πρεσβείων** τιμής υποστηρίζεται από την Εκκλησία της Ελλάδας ως το μόνο παραδεκτό και δοκιμασμένο στην πράξη κριτήριο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που μπορεί να εξασφαλίσει την ενότητα της ορθόδοξης διασποράς. Με βάση τους ιερούς κανόνες 3ο της Β΄ Οικουμενικής, 28ο της Δ΄ Οικουμενικής και 36ο της Πενθέκτης Οικουμενικής συνόδου, εγκαθίσταται μία τάξη τιμής των Εκκλησιών, συνοδικώς κατοχυρωμένη και πιστά συνδεδεμένη με την κανονική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που επιτρέπει την ορθή κατανόηση των ιερών κανόνων, σχετικά με το ζήτημα της δικαιοδοσιακής ενότητας και οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς.

Δραστηριότητα 1/Κεφάλαιο 3

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Γ΄, κείμενο 1) και μελετήστε τα εγκριθέντα κείμενα της Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής του 1990. Γράψτε, σε ένα κείμενο περίπου 150 λέξεων, την άποψή σας σχετικά με τα κριτήρια ερμηνείας που επιδρούν στη σύνταξη αυτών των επίσημων κειμένων. Θα βρείτε το δικό μας σχόλιο στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

3.2.2 Οι προτάσεις της Δ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (7-13/11/1993) για το ζήτημα της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας της ορθόδοξης διασποράς

Παρουσιάσαμε στην προηγούμενη υποενότητα (3.2.1) τα σημεία απόκλισης των Ορθόδοξων Εκκλησιών, όσον αφορά τα κριτήρια ερμηνείας για την κανονική δικαιοδοσία της ορθόδοξης διασποράς. Η μεγαλύτερη απόκλιση ερμηνείας παρουσιάστηκε γύρω από την εκκλησιαστική αντίληψη των Ορθόδοξων Εκκλησιών της Ανατολής, όσον αφορά την παρουσία του εκκλησιαστικού φυλετισμού στις Εκκλησίες της διασποράς. Η Εκκλησία της Ρουμανίας διαφοροποιήθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και υποστηρίξε τη διοικητική εξάρτηση των διαφορετικής εθνικότητας πιστών στη διασπορά από τις αντίστοιχες εθνικές Αυτοκέφαλες Εκκλησίες. Οι υπόλοιπες Ορθόδοξες Εκκλησίες υιοθέτησαν πιο διαλλακτικές προς την εκκλησιαστική αντίληψη του Οικουμενικού Πατριαρχείου προτάσεις, βασισμένες τόσο στην ποιμαντική διακονία της εθνότητας, όσο και στην εκκλησιαστική ενότητα.

Με βάση τις προσεγγίσεις αυτές, η Δ΄ Διορθόδοξη Προπαρασκευαστική Επιτροπή, που συνήλθε στο Σαμπεζύ από τις 7-13 Νοεμβρίου 1993 υπό την Προεδρία

του Μητροπολίτη Εφέσου κ. Χρυσοστόμου, συμπλήρωσε το έργο της Γ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής του 1990 και παρουσίασε ένα κείμενο βάσης, με συγκεκριμένες προτάσεις, για τις εργασίες της μελλοντικής Δ΄ Προσυνοδικής Πανορθόδοξης Διάσκεψης.

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι επιδιώκεται η θεμελίωση της εσωτερικής ενότητας κάθε Εκκλησίας της διασποράς, με βάση την κανονική παράδοση και την εκκλησιολογία της τοπικής Εκκλησίας. Τα κριτήρια που θέτουν ο 8ος κανόνας της Α΄ Οικουμενικής και ο 12ος κανόνας της Δ΄ Οικουμενικής συνόδου, ότι δηλαδή *δεν πρέπει να υπάρχουν δύο Επίσκοποι στην ίδια πόλη και δύο Μητροπολίτες στην ίδια Επαρχία*, είναι αυτά που προσανατολίζουν την πρόταση της Δ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής του 1993. Η νέα πραγματικότητα των μεγαλουπόλεων της Δύσης, που διαφέρει ουσιαστικά από τις πόλεις του 4ου και 5ου μ.Χ. αιώνα –εποχή κατά την οποία συντάχτηκαν οι κανόνες–, προσδιορίζει και την αναζήτηση των προτάσεων για μία πρώτη προσωρινή λύση του προβλήματος. Η κατάτμηση των Επισκοπικών δικαιοδοσιών, ώστε να εξασφαλίζεται κατά τόπον η διοικητική ενότητα της διασποράς, χωρίς παρέκκλιση από την κανονική παράδοση και τις θεμελιώδεις αρχές του συνοδικού συστήματος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, δεν είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί.

Το δοκιμασμένο στην τοπική Εκκλησία **μητροπολιτικό σύστημα** προτείνεται ως κανονικό πρότυπο οργάνωσης, αφενός για να εναρμονιστεί η **συνοδική έκφραση** της ποικιλίας των εθνικών διασπορών στην ίδια εδαφική περιοχή και αφετέρου για να λειτουργήσει και κατά το μεταβατικό στάδιο μέχρι την ανακήρυξη μορφών κανονικής ανεξαρτησίας.

Εργασίες Γ΄ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (10-17 Νοεμβρίου 1990)

Εισήγηση του Γραμματέα επί της προπαρασκευής της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, Μητροπολίτη Ελβετίας Δαμασκηνού (σημείο 10ο):

«Ὡς παραδεκτὸν **κανονικὸν πρότυπον** διὰ τὴν περιφερειακὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐν διασπορᾷ Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ τὸ **μητροπολιτικὸν σύστημα**, τὸ ὁποῖον καλύπτει τόσον τὴν ὀρθόδοξον κανονικὴν παράδοσιν περὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ τὴν **συνοδικὴν ἔκφρασιν** τῆς ποικιλίας πασῶν τῶν ἐθνικῶν διασπορῶν εἰς τὴν αὐτὴν ἥπειρον ἢ χώραν. Διὰ τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος λειτουργοῦν διακεκριμένως τρεῖς **ὁμόκεντροι ἐγγεγραμμένοι κύκλοι** ὀργανωτικῶν δομῶν τοῦ αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἥτοι ὁ **ἐκκλησιαστικός**, ὁ **ἐκκλησιολογικός** καὶ ὁ **εὐχαριστιακός**. Ὁ **ἐκκλησιαστικός** κύκλος καλύπτει τὴν κανονικὴν καὶ τὴν συνοδικὴν ἐνότητα πασῶν τῶν ὑπὸ ἐπίσκοπον τοπικῶν Ἐκκλησιῶν μιᾶς μεζονοῦς ἢ ἐλάσσονος διοικητικῆς περιφερείας, ὡς ἦτο ἄλλοτε ἢ ἐπαρχία, ὁ **ἐκκλησιολογικός** καλύπτει τὴν ἐν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ὀργανικὴν ἐνότητα τοῦ τοπικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καὶ ὁ **εὐχαριστιακός** καλύπτει τὴν ἐνοριακὴν πνευματικὴν ἐμπειρίαν

της τοπικής κοινότητας. Ἡ λειτουργική σχέση τῶν τριῶν ὁμοκέντρων κύκλων τῆς κανονικῆς παραδόσεως εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Διασποράν θὰ ἠδύνατο νὰ καλύψῃ πολλὰ ἐπὶ μέρος προβλήματα αὐτῆς, διότι ἡ συγκεφαλαίωσις καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν κύκλων ἐκφράζεται ἀθροιστικῶς εἰς τὴν τακτικὴν λειτουργίαν τῆς Τοπικῆς συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀντικατοπτρίζεται ἡ ὅλη κανονικὴ τάξις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἢ μὲν **Μητρόπολις** ἢ ἡ **Ἀρχιεπισκοπὴ** δύναται νὰ καλύψῃ κυρίως τὸ κανονικὸν κριτήριον, ἢ δὲ **Ἐπισκοπὴ** κυρίως τὸ **ἐθνικὸν κριτήριον** εἰς τὴν τοπικὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ, καὶ, τέλος, ἡ **Ἐνορία** κυρίως τὴν κοινοτικὴν βᾶσιν τῆς Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς. Ἡ ἐσωτερικὴ λειτουργία τῶν τριῶν αὐτῶν κύκλων καθορίζεται σαφῶς ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ ὑπὸ τῆς μακροαίως ἐκκλησιαστικῆς πράξεως, διὰ τῶν ὁποίων περιγράφονται ἐπίσης μὲ ἀκρίβειαν τόσον τὰ ὅρια ἐκάστου κύκλου, ὅσον καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοδυναμία ἐκάστου διὰ ἀπρόσκοπτον ἐκπλήρωσιν τῆς εἰδικωτέρας ἐκκλησιαστικῆς διακονίας αὐτῶν».

Δεν πρέπει νὰ παραγνωρίζεται τὸ γεγονός ὅτι μίᾳ ἐξωτερικῇ διοικητικῇ ἀνακήρυξιν κάποιας μορφῆς αὐτονομίας προϋποθέτει καὶ τὴν πλήρη ἐσωτερικὴ αὐτοδυναμία τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία στὴ διασπορά θὰ πρέπει νὰ καλύπτει τὶς ἐκκλησιολογικῆς, κανονικῆς καὶ ποιμαντικῆς διαστάσεις τοῦ ἔργου τῆς, ὥστε νὰ εξασφαλίζεται ἡ λειτουργικὴ σχέση μετὰ τῆς διοικητικῆς οργάνωσης καὶ τῆς ἐνότητος στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία. Τὸ πρόβλημα προκύπτει λόγῳ τῆς διαφορετικῆς ἀντίληψης γιὰ τὸν χρόνο πραγματοποίησης αὐτῆς τῆς ἀνακήρυξης, μετὰ τῶν Πατριαρχείων τῆς Ανατολῆς καὶ τῶν ὀρθοδόξων στὴ Δύση.

Δ' ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(Σαμπεζύ Γενεύης 7-13 Νοεμβρίου 1993)

ΤΟ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΝ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΑΚΗΡΥΞΕΩΣ ΑΥΤΟΥ-ΕΓΚΡΙΘΕΝ ΚΕΙΜΕΝΟ

«3α. Ἡ Ἐκκλησία-μήτηρ δεχομένη τὸ αἶτημα ὑπαγομένης εἰς αὐτὴν ἐκκλησιαστικῆς περιοχῆς ἀξιολογεῖ τὰς ὑφισταμένας, κανονικὰς καὶ ποιμαντικὰς, προϋποθέσεις πρὸς παροχὴν τοῦ αὐτοκεφάλου. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ τοπικὴ σύνοδος, ὡς ἀνώτατον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, παρᾶσχει τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς, ὑποβάλλει σχετικὴν πρότασιν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς πανορθοδόξου συναινέσεως, ἐνημερώνει δὲ σχετικῶς τὰς λοιπὰς κατὰ τόπους αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας».

Οἱ διαδικασίες εἶναι χρονοβόρες, ἀλλὰ ἀκολουθοῦν τὴν κανονικὴν τάξιν καὶ τὴν πράξιν τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τῆς μίᾳ πλευρᾶς, οἱ ὁπαδοὶ τῆς «Δυτικῆς Ὁρθοδοξίας» ζητοῦν ἄμεσα μίᾳ μορφῇ αὐτονομίας καὶ ἐνταξῆς στὸ διοικητικὸ σύστημα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, οἱ Ἀυτοκέφαλες Ἐκκλησίες τῆς Ανατολῆς ὑπάρχουν διαφωνίες γιὰ τὴν πρακτικὴν ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθηθεῖ, μέχρι νὰ φτάσῃ ὁ κατάλληλος «χρόνος» γιὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Ἀυτοκεφά-

λου ή της Αυτονομίας των τοπικών Εκκλησιών της διασποράς. Κατά το μεταβατικό αυτό στάδιο, οι Επισκοπικές Συνελεύσεις θα πρέπει να προχωρήσουν στην εσωτερική κατανομή των επισκοπικών και των ενοριακών δικαιοδοσιών ανά εκκλησιαστική περιφέρεια.

Για τη διατύπωση μίας πρώτης πιθανής λύση στο πρόβλημα της ανακατανομής των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, η πρόταση της Εκκλησίας της Ελλάδας μάς παραπέμπει στον 118ο (119ο) κανόνα της Συνόδου της Καρθαγένης:

σημείο 1

«Αν επέστρεψαν επίσκοποι από τη μεριά των Δονατιστών στην καθολική ενότητα, να διαμοιράσουν εξίσου μεταξύ τους τις διοικήσεις που προκύπτουν εκεί όπου ήταν και τα δύο μέρη· δηλαδή άλλοι τόποι να ανήκουν στον έναν και άλλοι στον άλλο έτσι, ώστε αυτός που έχει τα πρεσβεία στην επισκοπή να διανέμει και ο νεότερος να επιλέγει».

σημείο 2

«κι αν τυχόν υπάρξει ένας τόπος, να προσαρτηθεί σε εκείνον, στον οποίον βρίσκεται πιο κοντά· αν όμως βρίσκεται κοντά και στους δύο θρόνους, να παραχωρηθεί σε εκείνον, τον οποίον θα διαλέξει ο λαός».

σημείο 3

«να προτιμηθεί η γνώμη της πλειοψηφίας από τη γνώμη της μειοψηφίας (του λαού για την επιλογή ενός Επισκόπου)· κι αν οι γνώμες είναι ισόψηφες να αναγραφεί στη μερίδα του παλιότερου επισκόπου. Κι αν οι τόποι βρεθούν να είναι τόσοι πολλοί εκεί που υπάρχουν και τα δύο μέρη, ώστε να μην είναι δυνατό να μοιραστούν εξίσου, αν είναι άνισος ο αριθμός των ίδιων τόπων, πρώτα να μοιραστούν οι ισάριθμοι τόποι και για τον τόπο που απομένει να τηρηθεί αυτό που ειπώθηκε πιο πάνω, όταν συζητούσαμε για τον ίδιο τόπο».

(118ος [119ος] κανόνας συνόδου Καρθαγένης, 419)

Οι τέσσερις βασικές αρχές του κανονικού δικαίου που προσανατολίζουν την προσυνοδική σκέψη της Δ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (7-13 Νοεμβρίου 1993) είναι η εδαφικότητα, η συνοδικότητα, η ελευθερία και η ενότητα.

1. Σύμφωνα με την **αρχή της εδαφικότητας**, η ενέργεια ενός Επισκόπου ή μίας Συνόδου Επισκόπων ασκείται σε συγκεκριμένη εδαφική έκταση και για το σύνολο των πιστών, ανεξαρτήτως γλώσσας και καταγωγής (35ος αποστολικός κανόνας, 8ος της Α΄ Οικουμενικής, 2ος της Β΄ Οικουμενικής και 20ός της Πενθέκτης Οικουμενικής συνόδου).
2. Σύμφωνα με την **αρχή της συνοδικότητας** απαιτείται συμφωνία μεταξύ των Επισκόπων της περιοχής και λήψη των αποφάσεων με δημοκρατικό τρόπο (37ος αποστολικός κανόνας, 4ος και 5ος της Α΄ Οικουμενικής, 19ος της Δ΄ Οικουμενικής, 8ος της Πενθέκτης, 3ος και 6ος της Ζ΄ Οικουμενικής συνόδου).
3. Η **αρχή της ελευθερίας** αναφέρεται στην αυτονομία κάθε εκκλησιαστικής πε-

ριοχής και στην προστασία από αυθαίρετες δικαιοδοσιακές επεκτάσεις άλλων Επισκόπων (3ος κανόνας της Γ΄ Οικουμενικής Συνόδου).

4. **Η αρχή της ενότητας** βασίζεται στα δύο βασικά κείμενα της ορθόδοξης εκκλησιολογίας, τον 34ο αποστολικό κανόνα και τον 9ο κανόνα της συνόδου της Αντιόχειας. Αναφέρονται στο σύνολο των Επισκόπων μίας καθορισμένης εδαφικά περιοχής που συγκεντρώνονται υπό την προεδρία του Μητροπολίτη, ο οποίος αποτελεί το κέντρο ενότητας στην κλίμακα της Επαρχίας (19ος κανόνας της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου). Με την ίδια αντιστοιχία εγκαθίσταται μία τάξη πρεσβείων τιμής από τους παρακάτω ιερούς κανόνες: τον 3ο της Β΄ Οικουμενικής, τον 28ο της Δ΄ Οικουμενικής και τον 36ο της Πενθέκτης Οικουμενικής συνόδου.

Με βάση το πνεύμα των προαναφερόμενων ιερών κανόνων, οι προτάσεις των Γ΄ και Δ΄ Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και 1993 διέγραψαν τα όρια της προπαρασκευής για την κανονική επίλυση του θέματος της ορθόδοξης διασποράς. Στις Επισκοπικές Συνελεύσεις ανατίθεται η διαμόρφωση ενός κανονισμού λειτουργίας μέχρι τη σύγκληση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

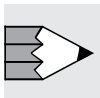
Δ΄ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(Σαμπεζύ Γενεύης 7-13 Νοεμβρίου 1993)

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑ - ΕΓΚΡΙΘΕΝ ΚΕΙΜΕΝΟ

«3) Είς τὰς συνελεύσεις ταύτας, αἱ ὁποῖαι θὰ συγκροτηθοῦν μετ' ἀπόφασιν τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, θέλει ἀνατεθῆ ἡ εὐθύνη, ὅπως ὀλοκληρώσουν ἐν ταῖς λεπτομερεῖαις σχέδιον κανονισμοῦ λειτουργίας αὐτῶν καὶ ἐφαρμόσουν αὐτόν πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἐφαρμογῆς αἱ προτάσεις εἰς τὰς Ἐπισκοπικὰς συνελεύσεις θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἐκφράσουν, εἰ δυνατόν, τὴν ὁμοφωνίαν τῶν μελῶν, ἐλλείψει ὁμως ὁμοφωνίας αἱ προτάσεις ἐγκρίνονται κατὰ πλειοψηφίαν.

4) Οἱ πρόεδροι τῶν Ἐπισκοπικῶν συνελεύσεων συγκαλοῦν καὶ προεδρεύουν πασῶν τῶν συνάξεων τῶν ἐπισκόπων τῆς περιοχῆς αὐτῶν (λειτουργικῶν, ποιμαντικῶν, διοικητικῶν κ.λπ.). Εἰς ζητήματα γενικοτέρου ἐνδιαφέροντος, ἀπαιτοῦνται, κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἐπισκοπικῆς συνελεύσεως, πανορθόδοξον ἀντιμετώπισιν ὁ πρόεδρος αὐτῆς ἔχει τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ εἰς τὸν Οἰκουμηνικὸν Πατριάρχην διὰ τὰ περαιτέρω κατὰ τὰ πανορθόδοξως ἰσχύοντα».

Δραστηριότητα 2/Κεφάλαιο 3

Ανατρέξτε στα Παράλληλα Κείμενα (Μέρος Γ΄, κείμενα 1 και 2) και μελετήστε τα εγκριθέντα κείμενα των Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών του 1990 και του 1993. Περιγράψτε σε ένα κείμενο περίπου 250 λέξεων τον τρόπο σύστασης και το πλαίσιο του κανονισμού λειτουργίας των Επισκοπικών Συνελεύσεων στη διασπορά. Το δικό μας σχόλιο θα βρείτε στο Παράρτημα, στο τέλος του κεφαλαίου.

Σύνοψη Κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάσαμε τα προβλήματα της ορθόδοξης διασποράς που σχετίζονται με την αδυναμία αναγνώρισης ενός μόνου Επισκόπου σε κάθε μεγάλη πόλη ή τόπο.

Διερευνήσαμε το πρόβλημα της βασικής κανονικής αρχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας που στηρίζεται στο εδαφικό κριτήριο, αφού η αντικανονική παρουσία των ομόδοξων και ανεξάρτητων εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών στην ορθόδοξη διασπορά είναι συνέπεια της εφαρμογής του φυλετικού κριτηρίου.

Αναφερθήκαμε επίσης στον ρυθμιστικό και συντονιστικό ρόλο της πρωτόθρονης Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης και ερευνήσαμε εκείνες τις κανονικές πηγές που, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές της κανονικής διδασκαλίας και παράδοσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας, οριοθετούν την πορεία για την επίλυση του προβλήματος της ορθόδοξης διασποράς.

Περιγράφοντας το εκκλησιολογικό κριτήριο, που ταυτίζει την Εκκλησία με την ευχαριστιακή κοινότητα, αναφερθήκαμε στα ζητήματα που δυσχεραίνουν τον καθορισμό της εκκλησιολογικής ταυτότητας της ορθόδοξης διασποράς και οφείλονται στις πολιτικές επιλογές τόσο των Ορθόδοξων Πατριαρχείων όσο και των κρατών καταγωγής και υποδοχής.

Μελετώντας τον τρόπο, με τον οποίο η ερμηνεία του «κανονικού χρόνου» οδηγεί σε διαφορετικά κριτήρια κατανόησης της κανονικής παράδοσης και πράξης της Ορθόδοξης Εκκλησίας ανάμεσα στη διασπορά που «παροικεί» και στη διαπορά που «κατοικεί», συγκρίναμε τα σημεία που ενώνουν και διαφοροποιούν τις Ορθόδοξες Εκκλησίες στο ζήτημα της εκκλησιαστικής οργάνωσης και διοίκησης των τοπικών Εκκλησιών της διασποράς.

Οι βασικές κανονικές αρχές της εδαφικότητας, της συνοδικότητας, της ελευθερίας και της ενότητας, οι οποίες εκ του ασφαλούς οδηγούν στην ορθή ρύθμιση του δικαιοδοσιακού προβλήματος της ορθόδοξης διασποράς, καθορίζουν και το πλαίσιο ερμηνείας των ιερών κανόνων, με βάση τα κριτήρια της κανονικότητας, της εθνότητας, των πρεσβείων τιμής και της ποιμαντικής μέριμνας. Στην προοπτική αυτή, οι προτάσεις των Γ΄ και Δ΄ Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών 1990 και 1993, μέσα από το δοκιμασμένο στη διοικητική οργάνωση μητροπολιτικό σύστημα, πρότειναν μία μορφή συνοδικής έκφρασης των εθνικών διασπορών ενός τόπου, με βάση τη συγκρότηση Επισκοπικών Συνελεύσεων, υπό την Προεδρία του πρώτου στην τάξη Αρχιερέα του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Απαντήσεις σε Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1

Στο εγκριθέν κείμενο της Γ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (1990) στα σημεία 1§α-β και 2§α-γ έχουμε σαφή επίδραση του κανονικού, του ποιμαντικού και του κριτηρίου πρεσβείων τιμής.

Να συγκρίνετε τα σημεία αυτά του εγκριθέντος κειμένου της Γ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής με το κείμενο που υπάρχει πριν από τη Δραστηριότητα αυτή και περιγράφει τα κριτήρια ερμηνείας των ιερών κανόνων, στα οποία στηρίζονται οι εκκλησιαστικές αντιλήψεις των Ορθόδοξων Πατριαρχείων της Ανατολής.

Δραστηριότητα 2

Στο εγκριθέν κείμενο της Δ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής (1993) στα σημεία 3 και 4 έχουμε σαφή επίδραση του ποιμαντικού κριτηρίου και του κριτηρίου πρεσβείων τιμής. Το σημείο 5 κάνει σαφή υπαινιγμό σε προβλήματα που προκύπτουν από την εφαρμογή του κριτηρίου της εθνότητας. Επίσης, η αναφορά στο κανονικό κριτήριο (βλ. σημείο 4), παρουσιάζεται πιο περιορισμένη, από ό,τι στο εγκριθέν κείμενο του 1990. Να συγκρίνετε τα σημεία αυτά του εγκριθέντος κειμένου της Δ΄ Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής με το κείμενο που υπάρχει πριν από τη Δραστηριότητα αυτή και περιγράφει τις τέσσερις βασικές αρχές του κανονικού δικαίου για την κανονική επίλυση του ζητήματος της ορθόδοξης διασποράς. Στη συνέχεια συγκρίνετε τα ενδιαφέροντα σημεία των εγκριθέντων κειμένων των Γ΄ και Δ΄ Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικών Επιτροπών και ενοποιήστε τα δύο κείμενα που συντάξατε κατά την εκπόνηση των Δραστηριοτήτων 1 και 2.

Επίλογος

Στο τέλος του 20ού αιώνα, οι Ορθόδοξες Εκκλησίες περιορίζουν τις μεταξύ τους αποστάσεις και αναζητούν κάποια σημεία σύγκλισης στα διαφορετικά τους κριτήρια ερμηνείας. Ενώ στη Δύση, κατά τη διάρκεια του 19ου και 20ού αιώνα, διαμορφώνεται και εξαπλώνεται η ορθόδοξη διασπορά πέρα από τα κανονικά όρια των Αυτοκέφαλων Εκκλησιών της Ανατολής, ο 21ος αιώνας ξεκινά με την «πέρα από την ορθόδοξη διασπορά» αναζήτηση των Εκκλησιών αυτών.

Το ζήτημα της ένταξης της ορθόδοξης διασποράς στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας θα διευθετηθεί στον 21ο αιώνα;

Θα μπορούσαμε σίγουρα να ισχυριστούμε ότι ο όρος «διασπορά» θα αρχίζει να επαναπροσδιορίζεται όλο και περισσότερο, όσο –έστω και προσωρινά– οδηγούμαστε σε οργανωμένες μορφές εκκλησιαστικής διοίκησης. Στις τοπικές Εκκλησίες που θα σχηματιστούν με την πανορθόδοξη συμφωνία, ο όρος πλέον θα φθίνει. Ίσως δεν θα αργήσει η εποχή κατά την οποία θα τον συναντάμε με διαφορετική σημασία και σε άλλες περιπτώσεις.

Φαντάζεστε όμως ο όρος «διασπορά» να επανεμφανιστεί αργότερα για διάφορους οικισμούς του σύμπαντος; Δεν είναι δύσκολο να εικάσουμε τη μελλοντική παρουσία παράξενων Εκκλησιών στο Διαδίκτυο.

Ήδη κάτι κινείται προς την κατεύθυνση αυτή, όταν κάποιες παράξενες «κυβερνήσεις» δηλώνουν ηλεκτρονικά την παρουσία τους, με πολιτικές μάλιστα ταυτότητες των «υπηκόων» τους.

Ο επισκέπτης του Διαδικτύου θα ανακαλύψει σε «κανάλια συζητήσεων» μία ενδιαφέρουσα θεματολογία, με προτάσεις για το αύριο της Ορθοδοξίας, μέχρι και ηλεκτρονική σελίδα που θα τον οδηγεί εικονικά στα αγιορείτικα μοναστήρια.

Πορείες ασαφείς, θα έλεγε κάποιος με ευκολία. Αλλά θα χρωμάτιζε με μεγαλύτερο αρνητισμό τα λόγια του, αν συναντούσε –το είδαμε και αυτό– ηλεκτρονική σελίδα, μη ορθόδοξης χριστιανικής προέλευσης, που καταργεί τον εξομολόγο παπά και οδηγεί τους πιστούς σε ηλεκτρονική άφεση αμαρτιών.

Το Διαδίκτυο θα γίνει η αφορμή για νέους επαναπροσδιορισμούς των κανονικών και εκκλησιολογικών κριτηρίων, που τόσο πολύ ταλαιπώρησαν την Ορθοδοξία του 20ού αιώνα στον χώρο της ορθόδοξης διασποράς. Μόνο που αυτή τη φορά ο χώρος θα έχει, όχι γεωγραφική, αλλά ηλεκτρονική μορφή.

Φανταστείτε να παρακολουθούμε μέσα από τηλεδιάσκεψη μία Ακολουθία της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Παραβιάζεται, άραγε, το εδαφικό κριτήριο όταν ο ιερέας μνημονεύει το όνομα ενός Επισκόπου διαφορετικού από εκείνον που επισκοπεί στον τόπο της παροικίας σας; Τελικά θα μπορούσε να καλλιεργηθεί μία νέα μορφή εθνοφυλετισμού μέσα από το Διαδίκτυο;

Ο 21ος αιώνας για την Ορθόδοξη Εκκλησία θα οδηγήσει «πέρα από τη διασπορά». Αλλά μέχρι πόσο και πώς;

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης του 1872: Συγκλήθηκε με αφορμή το βουλγαρικό ζήτημα και τις εθνοφυλετικές θέσεις που εμφανίστηκαν στους κόλπους της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Ο εθνοφυλετισμός καταδικάστηκε από τη Σύνοδο αυτή, η οποία συνόψισε με τον καλύτερο τρόπο την εκκλησιολογική και κανονική διδασκαλία και παράδοση της Ορθοδοξίας.

Αυτοκέφαλο: Το δικαίωμα μίας εκκλησιαστικής περιφέρειας, δηλαδή μίας ομάδας τοπικών Εκκλησιών, να εκλέγουν τους Επισκόπους τους και τον πρόεδρο της συνόδου. Πρόκειται για εκκλησιαστικό καθεστώς, το οποίο στα νεότερα χρόνια καθορίζεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο σε μία εκκλησιαστική περιφέρεια της δικαιοδοσίας του. Στην Ελλάδα το Αυτοκέφαλο αναγνωρίστηκε με τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο του 1850 για εκείνες τις περιοχές, οι οποίες εντάσσονταν γεωγραφικά στην τότε ελληνική πολιτική επικράτεια.

Αυτονομία: Το δικαίωμα μίας καθορισμένης εκκλησιαστικής περιφέρειας, δηλαδή μίας ομάδας τοπικών Εκκλησιών να εκλέγουν τους Επισκόπους τους. Η εκλογή όμως του προέδρου της Συνόδου είτε υπόκειται στην επικύρωση του Πατριαρχείου, είτε διεξάγεται απευθείας από την Ιερά Σύνοδο του Πατριαρχείου.

Βουλγαρικό ζήτημα: Το πρόβλημα που ανέκυψε στους κόλπους της Ορθόδοξης Εκκλησίας από Βούλγαρους, οι οποίοι προσπάθησαν να επιβληθούν ως ιδιαίτερη εθνότητα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επιδίωξαν και κατόρθωσαν την ίδρυση εθνικής Εκκλησίας με σκοπό την επέκταση της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας όπου υπήρχε ομόγλωσσο και ομόφυλο ποίμνιο. Έτσι, εμφάνισαν την εθνοφυλετική ερμηνεία στους ιερούς κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Οδήγησαν μάλιστα, με τη συγκατάθεση της Υψηλής Πύλης, στην ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας, με αποτέλεσμα οι ενέργειές τους αυτές και οι εθνοφυλετικές τους διδασκαλίες να καταδικαστούν από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο του 1872.

Διασπορά: Πρόκειται για έναν όρο που είναι συνδεδεμένος με τη μετακίνηση πληθυσμιακών ομάδων, οι οποίες εγκαταλείπουν τα πατρία εδάφη, επιθυμώντας όμως να διατηρήσουν τα ιδιαίτερα στοιχεία τους, την εθνική, πολιτιστική και θρησκευτική τους ταυτότητα. Η εκκλησιαστική διασπορά των πρώτων χριστιανικών χρόνων διαμορφώθηκε σε τέσσερις άξονες: τον πολιτικό, τον οικονομικό, τον πολιτισμικό και τον θρησκευτικό, με εστίαση πάντα στην έννοια εκείνου που «παροικεί» σε έναν τόπο. Στον 20ό αιώνα, καθώς η ορθόδοξη διασπορά βρέθηκε στο δίλημμα της ένταξης ή της αφομοίωσής της από τις χώρες υποδοχής, κυριάρχησε η αντίληψη της μονιμότητας και της αναζήτησης μίας ιδιαίτερης ταυτότητας στη Δύση. Η ορθόδοξη διασπορά δημιούργησε το πρόβλημα των ακαθόριστων εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών.

Α΄ Ορθόδοξη Διάσκεψη της Ρόδου του 1961: Η πρώτη από τις τρεις Διασκέψεις που έγιναν στη Ρόδο τη δεκαετία του '60 έθεσε στον κατάλογο των θεμάτων που έπρεπε να εξεταστούν από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες, και το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς.

Ορθόδοξες Προπαρασκευαστικές Επιτροπές: Συγκλήθηκαν τέσσερις τέτοιες Επιτροπές τα έτη 1971, 1986, 1990 και 1993. Στις δύο τελευταίες, συζητήθηκε το θέμα της ορθόδοξης διασποράς και διατυπώθηκαν προτάσεις για μία προσωρινή, πανορθόδοξη αντιμετώπιση του ζητήματος αυτού. Οι προτάσεις αυτές ήδη αναζητούν μία προσωρινή εφαρμογή στις Επισκοπικές Συνελεύσεις των Ορθόδοξων Επισκόπων ενός τόπου. Το τελικό στάδιο επεξεργασίας έχει παραπεμφθεί για συζήτηση στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία θα συγκληθεί στο μέλλον.

Δίπτυχα: Κατάλογος με την τάξη των Πατριαρχείων και των Αυτοκέφαλων Ορθόδοξων Εκκλησιών, σύμφωνα με την κανονική παράδοση. Το ζήτημα των Διπτύχων έχει καθοριστεί ως το τέταρτο από τα δέκα θέματα προς εξέταση από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο.

Εκκλησιαστική δικαιοδοσία: α) η γεωγραφική περιοχή στην οποία εκτείνεται η εξουσία ενός Επισκόπου, β) τα όρια στα οποία εκτείνεται η κυριαρχία μίας τοπικής Εκκλησίας, γ) ο βαθμός της εκκλησιαστικής ανεξαρτησίας μίας τοπικής Εκκλησίας, σε σχέση με τα Ορθόδοξα Πατριαρχεία της Ανατολής.

Εκκλησιαστικός φυλετισμός: Η άποψη που αντιτίθεται στο εδαφικό κριτήριο της Ορθόδοξης Εκκλησίας και υποστηρίζει το φυλετικό κριτήριο, σύμφωνα με το οποίο η εκκλησιαστική δικαιοδοσία πρέπει να επεκτείνεται όπου υπάρχει ομόγλωσσο και ομόφυλο ποίμνιο. Καταδικάστηκε από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο του 1872.

Επαρχία: α) η εκκλησιαστική διοικητική περιφέρεια της Μητρόπολης, β) η εκκλησιαστική διοικητική περιφέρεια οποιουδήποτε Αρχιερέα.

Επίσκοπος: Ο ανώτερος κληρικός, ο οποίος, σύμφωνα με τους κανόνες της Εκκλησίας, ασκεί την ιερατική του εξουσία και διοικεί την Επαρχία του.

Κανόνες ιεροί: 770 ιεροί κανόνες Οικουμενικών και τοπικών συνόδων, καθώς και αποσπάσματα κειμένων από Πατέρες της Εκκλησίας, που επικυρώθηκαν από τον 2ο κανόνα της Πενθέκτης Οικουμενικής συνόδου (691/692).

Κανονική ανωμαλία: Αδυναμία ή αποφυγή τήρησης της κανονικής τάξης.

Κανονική τάξη: Όρος που εκφράζει όχι μόνο τη θέση και τον τρόπο ένταξης

μίας τοπικής εκκλησίας στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αλλά και την εφαρμογή στην πράξη της εκκλησιολογικής και κανονικής παράδοσης.

Κανονικό σχήμα: Μορφή εκκλησιαστικής οργάνωσης που βασίζεται στις διατάξεις των ιερών κανόνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Μητροπολίτης: Ο πρώτος, μεταξύ ίσων, Επίσκοπος της σπουδαιότερης πόλης και πρόεδρος της συνόδου όλων των Επισκόπων μίας εκκλησιαστικής Επαρχίας.

Πανορθόδοξη Διάσκεψη του 1930: Με πρωτοβουλία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, συναντήθηκαν το 1930 οι Ορθόδοξες Εκκλησίες στην Ιερά Μονή Βατοπεδίου (Άγιον Όρος), με σκοπό τη γενική σύγκλιση σε ζητήματα πίστης και κανονικής τάξης. Ωστόσο, αφενός η απουσία ορισμένων Εκκλησιών και αφετέρου η διαφορά των κριτηρίων ερμηνείας στα κανονικά ζητήματα της Ορθοδοξίας την εποχή εκείνη, έδειξαν ότι οι προτάσεις που συζητήθηκαν δεν θα οδηγούσαν σε άμεσες λύσεις. Στη Διάσκεψη αυτή, έγινε αναφορά στο ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς στον Νέο Κόσμο και συμμετείχαν προσωπικότητες από τον χώρο του Κλήρου, το έργο των οποίων για την αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς έχει περιγραφεί στις σελίδες αυτού του τόμου.

Α΄ Πανορθόδοξη Προσυνοδική Διάσκεψη του Σαμπεζύ (1976): Αναθεώρησε τον κατάλογο της Α΄ Διορθόδοξης Διάσκεψης της Ρόδου του 1961 και πρότεινε έναν κατάλογο δέκα θεμάτων για επεξεργασία, στο πλαίσιο των προσυνοδικών διασκέψεων, για να συζητηθούν τελικά στη μελλοντική Αγία και Μεγάλη Σύνοδο. Το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς τέθηκε ως το πρώτο προς εξέταση θέμα.

Παροιμία: α) μικρή εκκλησιαστική περιφέρεια με έναν Επίσκοπο, β) η Εκκλησία και το σύνολο των πιστών.

Πατριάρχης: Ο πρώτος, μεταξύ ίσων, Επίσκοπος της εκκλησιαστικής διοικητικής περιφέρειας του Πατριαρχείου και πρόεδρος όλων των Μητροπολιτών και Επισκόπων της δικαιοδοσίας του.

Πατριαρχικός και Συνοδικός Τόμος: Νομοθετικού περιεχομένου απόφαση της Πατριαρχικής Συνόδου. Ονομάζεται επίσης Πατριαρχικό και Συνοδικό Γράμμα, Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη, Πατριαρχικό Σιγίλλιο κ.λπ.

Πατριαρχικός Κώδικας Συνοδικών Τόμων και Σιγιλλίων: Πρόκειται για ειδικό βιβλίο, όπου καταγράφονται και φυλάσσονται οι νομοθετικού περιεχομένου αποφάσεις της Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Πατριαρχικός Τοποτηρητής: Αρχιερέας, κυρίως του Πατριαρχικού περιβάλλοντος, στον οποίο η Ιερά Σύνοδος αναθέτει μία συγκεκριμένη αποστολή με κα-

---

θήκοντα Έξαρχου. Ο όρος συναντάται περισσότερο στην περίπτωση εκείνη που Αρχιερέας, μέλος της Ιεράς Συνόδου, προεδρεύει προσωρινά σε Πατριαρχικό Θρόνο, όταν αναμένεται εκλογή νέου Πατριάρχη.

Πνευματική εξάρτηση: ο κανονικός σύνδεσμος που χαρακτηρίζει τον τρόπο εξάρτησης μίας εκκλησιαστικής Επαρχίας από μία Αυτοκέφαλη Εκκλησία.

Πρόεδρος: Ο επικεφαλής Επίσκοπος, Μητροπολίτης ή Προκαθήμενος μίας Αυτοκέφαλης Εκκλησίας.

Πρωτόθρονη Ορθόδοξη Εκκλησία: Το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, ως πρώτη στην τάξη Ορθόδοξη Εκκλησία.

Συνοδική Επιτροπεία: Επιτροπή, με επικεφαλής έναν Αρχιερέα, που ορίζεται από την Ιερά Σύνοδο μίας Αυτοκέφαλης Εκκλησίας και έχει προς αυτή την αναφορά της.

Σύνοδος: Η συνέλευση των Επισκόπων μίας Επαρχίας ή και περισσότερων, όπου προεδρεύει εκείνος που έχει τα πρεσβεία τιμής. Λαμβάνονται αποφάσεις σε θέματα πίστης, τάξης και πειθαρχίας.

Συνταγμάτιο: Κατάλογος ιεραρχίας των Μητροπολιτών του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Υπερόρια Ορθόδοξη Ρωσική Εκκλησία: Αυτοχαρακτηρίστηκε έτσι η σύνοδος των Ρώσων Επισκόπων που συγκροτήθηκε στο Κάρλοβιτς, μετά την έξοδο από τη Ρωσία που ακολούθησε την Επανάσταση των Μπολσεβίκων. Σύμφωνα με τον 2ο κανόνα της Β΄ Οικουμενικής συνόδου, ο όρος «υπερόριος» χρησιμοποιείται για να καταδικάσει τις παρεμβάσεις ενός Επισκόπου σε χώρο εκτός ορίων της Επαρχίας του. Η χρήση του όρου από μία σύνοδο αυτοεξόριστων Επισκόπων, αντιβαίνει στο πνεύμα και στις διατάξεις των ιερών κανόνων.

Φυλετικό κριτήριο: Το κριτήριο που θέτει την αναγκαιότητα της εκκλησιαστικής οργάνωσης, με βάση το ομόφυλο και το ομόγλωσσο.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

(Περιοδικών, Συλλογών, Εγκυκλοπαιδειών)

- **Catholicism:** *Catholicisme. Hier, aujourd'hui, demain*, Παρίσι 1948 κ.εξ.
- **Concilium:** *Concilium*. Revue Internationale de théologie (γαλλική έκδοση), Παρίσι, Mame 1965 κ.εξ.
- **Contacts:** *Contacts*. Revue française de l'Orthodoxie, Παρίσι 1949 κ.εξ.
- **ΓΠ:** Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Θεολογικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Περιοδικὸν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1917 κ.εξ.
- **DACL:** *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, 15 τόμοι, Παρίσι 1903-1953.
- **DC:** *La Documentation Catholique*, Παρίσι 1918 κ.εξ.
- **DDC:** *Dictionnaire de Droit Canonique*, 7 τόμοι, Παρίσι 1935-1965.
- **DHGE:** *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie ecclésiastiques*, Παρίσι 1912 κ.εξ.
- **Documents Épiscopat:** *Documents Épiscopat. Bulletin du Secrétariat de la Conférence des évêques de France*, Παρίσι 1973 κ.εξ.
- **DSp:** *Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique. Doctrine et Histoire*, Παρίσι 1932 κ.εξ.
- **DTC:** *Dictionnaire de Théologie Catholique*, 15 τόμοι, Παρίσι 1923-1950.
- **Échos d'Orient:** *Échos d'Orient*, 1-38, Κωνσταντινούπολη-Βουδαπέστη-Παρίσι 1897-1941/42.
- **ΕΑ:** Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, σύγγραμμα περιοδικόν, 1-43, Κωνσταντινούπολη 1880-1923.
- **Ἐκκλησία:** Ἐκκλησία: Ἐπίσημον Δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι, 1923 κ.εξ.
- **ΕΘ:** Ἐκκλησία καὶ Θεολογία: Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Θεολογικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας, Ἀθήναι/Λονδίνο, 1980 κ.εξ.
- **Ἐπίσκεψις/Episkepsis:** Ἐπίσκεψις/Episkepsis. Bulletin d'Information (ελληνική καὶ γαλλική έκδοση), Ορθόδοξον Κέντρον του Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου, Γενεύη 1970 κ.εξ.
- **GOTR:** *The Greek Orthodox Theological Review*, Brooklin Mass 1954 κ.εξ.
- **ΙΕΕ:** Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, 16 τόμοι, Αθήνα, Εκδοτικὴ Αθηνῶν, 1971-1978 κ.εξ.
- **Irénikon:** *Irénikon*, Chevetogne, 1926 κ.εξ.
- **Istina:** *Istina*, Παρίσι 1954 κ.εξ.
- **Kanon:** *Kanon. Annuaire de la Société du droit des Églises Orientales*, Βιέννη, Herder, 1973 κ.εξ.
- **Κληρονομία:** Κληρονομία. Περιοδικὸν δημοσίευμα Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1969 κ.εξ.
- **MANSI:** J. D. MANSI, *Sacrorum conciliorum noua et amplissima collectio*, 31 τόμοι, Florence-Venise, 1759-1798· J. B. MARTIN - L. PETIT, t.I-LIII, Paris, Leipzig 1901-1927 ; reproduction t.I-LII, Graz 1960-1961.

- **MEE:** *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, 24 τόμοι, Αθήνα 1926-1934.
- **MesPR:** *Messenger de l'Exarchat du Patriarcat Russe en Europe Occidentale*, Παρίσι 1950 κ.εξ.
- **MO:** *Le Messenger Orthodoxe*. Revue de pensée et d'Action Orthodoxes éditée par l'Action Chrétienne des étudiants russes, Παρίσι 1958 κ.εξ.
- **ΝΣ:** *Νέα Σιών*, ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα, Ἱερουσαλήμ 1904 κ.εξ.
- **Ὁρθοδοξία:** Ὁρθοδοξία, περιοδικὸν ἠθικοθρησκευτικὸν, 1-38, *Κωνσταντινούπολις* 1908-1963.
- **ΟΠ:** Ὁρθόδοξος Παρουσία. Τριμηνιαῖον Θεολογικὸν Περιοδικὸν, 2 τόμοι, Αθήνα 1964-1965.
- **Πάνταινος:** Πάνταινος. Ἐπίσημο Δελτίο Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια 1908 κ.εξ.
- **POC:** *Proche Orient Chrétien*, Ἱερουσαλήμ 1951 κ.εξ.
- **PP JOANNOU, Fonti, I, I ; I, 2 ; II:** PP JOANNOU, *Fonti. Fascicolo IX. Discipline générale antique (IIe-IXes.)*, t.I, I: Les canons des conciles œcuméniques, Grottaferrata (Roma), 1962 ; _ t.I, 2: Les canons des synodes particuliers, ibid., 1962 ; _ t.II: Les canons des Pères grecs, ibid., 1963.
- **Présence Orthodoxe:** *Présence Orthodoxe*. Revue de l'Orthodoxie Occidentale, Παρίσι 1967 κ.εξ.
- **Saint Vladimir's Theological (Seminary) Quarterly:** *Saint Vladimir's Theological (Seminary) Quarterly*, Νέα Υόρκη 1952 κ.εξ.
- **SC:** *Sources Chrétiennes* (έκδ. H. DE LUBAC, J. DANIÉLOU), Παρίσι 1941 κ.εξ.
- **SOP:** *Service Orthodoxe de presse et d'information*, Παρίσι 1975 κ.εξ.
- **Synodica (Συνοδικὰ):** *Synodica (Συνοδικὰ)*. Secrétariat pour la préparation du Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe, Σαμπεζύ-Γενεύη, Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique/Ορθόδοξον Κέντρον του Οικουμενικού Πατριαρχείου), 1976 κ.εξ.
- **Témoignage et Pensée Orthodoxes:** *Témoignage et Pensée Orthodoxes (Ὁρθόδοξος Μαρτυρία καὶ Σκέψις)*. Bulletin de l'Archevêché Orthodoxe Grec en France-Exarchat du Patriarcat Oecuménique, Παρίσι 1976-1986.
- **TS:** *Texts and Studies, Foundation for Hellenism in Great Britain, Thyateira House*, Λονδίνο 1982 κ.εξ.
- **Θεολογία:** Θεολογία, ἐπίσημον περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ τριμηνίαν, Αθήνα 1923 κ.εξ.
- **ΘΗΕ:** *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, 12 τόμοι, Αθήνα 1962-1968.
- **ΘΧΕ:** *Θρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, 3 τόμοι, Αθήνα 1936-1940.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αγιοργούσης Μ., «Καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐθνικισμὸς. Σχόλιο Α'», στο Σ. Αγουρίδης (επιμ.), *Πρακτικά τοῦ Δευτέρου Συνεδρίου Ὁρθοδόξου Θεολογίας* (Ἀθῆναι 19-29 Αὐγούστου 1976), Ἀθήνα 1980, σ. 481-484.

Ακανθόπουλος Π., «Ἱεροὶ κανόνες καὶ μετάφραση τῆς Ἁγίας Γραφῆς», στο *Εἰσηγήσεις Δ' συνάξεως Ὁρθοδόξων Βιβλικῶν Θεολόγων*, Θεσσαλονίκη 25-28 Οκτωβρίου 1986, σ. 187-195.

Ακανθόπουλος Π., «Λατρευτικὴ ζωὴ καὶ δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας», στο *Θέματα Κανονικοῦ Δικαίου*, εκδ. Πουρνάρας, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 7-55.

Αναγνωστόπουλος Ν. Β., «Ἡ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἴδρυσις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων», στο *ΤΣ*, τόμος 1, 1982, σ. 21-37.

Αντώνιος, Επίσκοπος Πλοεστίου, «Καθολικότης καὶ ἐθνικισμὸς», στο Σ. Αγουρίδης (επιμ.), *Πρακτικά τοῦ Δευτέρου Συνεδρίου Ὁρθοδόξου Θεολογίας* (Ἀθῆναι 19-29 Αὐγούστου 1976), Ἀθήνα 1980, σ. 489-503.

Ανώνυμος, «Αἱ ἐν Εὐρώπῃ Ρωσικαὶ Ὁρθόδοξαι Παροικίαι. Ἡ ὑπὸ τὸν Ἁγιώτατον Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον Κωνσταντινουπόλεως προσωρινὴ ὑπαγωγὴ αὐτῶν», στο *Ὁρθοδοξία*, 2, 1927-28, σ. 144-148.

Ανώνυμος, «Ρωσικὴ ἐν Εὐρώπῃ Ἑξαρχία», στο *Ὁρθοδοξία*, 14, 1939, σ. 378.

Ανώνυμος, «Ἱερὰ Μητρόπολις Θυατείρων. Ἰδρυσις κοινοτήτων», στο *Ὁρθοδοξία*, 28, 1953, σ. 412-413.

Βακαλόπουλος Α., «Ἡ θέση τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ δοκιμασίαι τους ὑπὸ τοὺς Τούρκους (1453-1969)», στο *ΙΕΕ*, τόμος 10, 1974, σ. 22-91.

Βακαλόπουλος Α., «Ἡ κατάσταση τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν περίοδο 1669-1821. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς διασπορᾶς», στο *ΙΕΕ*, τόμος 11, 1975, σ. 231-243.

Βαλάκου-Θεοδωρούδη Μ., *Το νομικὸ περίγραμμα του Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στα πλαίσια τῆς Διεθνούς Κοινότητος*, Σάκκουλας Ἀθήνα - Θεσσαλονίκη 2001, σ. 355.

Βαρθολομαῖος Ἀρχοντόνης, Μητροπολίτης Φιλαδελφείας, «Τινὰ περὶ τὴν μέλλουσαν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», στο *Χαριστήρια εἰς Τιμὴν τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 147-162.

Βαρθολομαῖος Ἀρχοντόνης, Μητροπολίτης Χαλκηδόνος, «Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς ἐκφραστὴς τῆς κανονικῆς συνειδήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», στο *Επιστημονικὴ Επετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς ΑΠΘ, Τμήμα Ποιμαντικῆς*, 1990, τόμος 1, σ. 1-28.

Βαρνάβας Τζωρτζάτος, Μητροπολίτης Κίτρους, «Ἡ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος Ὑπαγωγὴ τῶν ἐν τῇ Διασπορᾷ Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ἀνάκλησις αὐτῆς», στο *Θεολογία*, 48, 1977, σ. 20-32.

Βεργωτῆς Γ., «Σχεδιάσμα Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς» στο *Πάνταινος*, 70, 1978, σ. 145-150, 205-212 καὶ *Πάνταινος* 71, 1979, σ. 70-77, 121-124.

Γεννάδιος, Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως καὶ Θεῖρων, «Τὸ ἔργον τῆς Διορθοδό-

ξου προκαταρκτικής επιτροπής του Ἴθω», στο Ὁρθοδοξία, 5, 1930, σ. 327-330.

Γεννάδιος, Μητροπολίτης Ηλιουπόλεως και Θείων, «Τὰ ἰδιαίτερα δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἔναντι τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν», στο Ὁρθοδοξία, 6, 1931, σ. 339-416.

Γερμανός, Μητροπολίτης Αἴνου, «Ἀπάντησις εἰς τὸν καθηγητὴν Τροΐσκιν», στο Ὁρθοδοξία, 28, 1953, σ. 5-43.

Γερμανός, Μητροπολίτης Ἱεραπόλεως, «Ἀμερικὴ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ Βορείου καὶ Νοτίου», στο ΘΧΕ, τόμος 2, 1963, στήλες 328-334.

Ευαγγελίδης Τ. Ε., «Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς διασποράς», στο ΜΕΕ, τόμος 1, 1933, σ. 729-770.

Ζηζιούλας Ἰωάννης, Μητροπολίτης Περγάμου, Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστία καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, ἐκδ. Γρηγόρη, 2η ἐκδοσὴ, Αθήνα 1990, σ. 215.

Ζούστης Β., Ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ. Ἡ Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου, 2η ἐκδοσὴ, Νέα Ὑόρκη 1977, σ. 407.

Καλλίνικος Β. Κ., «Ἡ ἀναγκαιότητα καὶ ἡ σημασία τῶν νέων ἐν Εὐρώπῃ ἰδρυθεισῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ Ἐξαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», στο ΤΣ, τόμος 1, 1982, σ. 49-51.

Καρμίρης Ι., «Ἐκκλησία», στο ΘΧΕ, τόμος 5, 1964, σ. 465-519.

Καρμίρης Ι., «Καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐθνικισμὸς», στο Σ. Αγουρίδης (ἐπιμ.), Πρακτικὰ τοῦ Δευτέρου Συνεδρίου Ὁρθοδόξου Θεολογίας (Ἀθῆναι 19-29 Αὐγούστου 1976), Αθήνα 1980, σ. 457-481.

Καρτάσοφ Α., «Τὸ τῆς ἐκκλήτου δικαίωμα τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ἐν τῇ πράξει», στο Ὁρθοδοξία, 23, 1948, σ. 279-293.

Κνιάζεφ Α., «Καθολικότης καὶ ἐθνικισμὸς. Σχόλιο Α'», στο Σ. Αγουρίδης (ἐπιμ.), Πρακτικὰ τοῦ Δευτέρου Συνεδρίου Ὁρθοδόξου Θεολογίας (Ἀθῆναι 19-29 Αὐγούστου 1976), Αθήνα 1980, σ. 503-507.

Κωνσταντέλος Δ. (ἐπιμ.), Ἀγῶνες καὶ ἀγωνίαι τῆ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐγκύκλιοι καὶ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1922-1972, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 1266.

Κωνσταντέλος Δ., «Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴν ἐμπειρία τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἐν Ἀμερικῇ», στο Ξενία Ἰακώβῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 480-501.

Κωνσταντινίδης Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Μύρων, «Πρωτεῖον, πρεσβεΐα τιμῆς καὶ Εὐθύνη διακονίας εἰς τὸ σύστημα καὶ τὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», στο Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς ΑΠΘ, τόμος 26, 1981, σ. 9-29.

Μάξιμος, Μητροπολίτης Σάρδεων, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ Ἱστορικοκανονικὴ Μελέτη, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, 2η ἐκδοσὴ, Θεσσαλονίκη 1989, 389 σ. (σειρά: Ανάλεκτα Βλατάδων, 52).

Μεθόδιος, Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, Θεολογικαὶ καὶ

Ίστορικοί Μελέται. Συλλογή Δημοσιευμάτων, Ἀθήναι, τόμος 2ος (1983), 5ος (1984), 10ος (1987), σ. 420, 379, 479.

Μελέτιος, Μητροπολίτης Γαλλίας, *Τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, Καλαμάτα 1957, σ. 22.*

Μελέτιος, Μητροπολίτης Γαλλίας, «Ἡ Ὁρθοδοξία εἰς τὴν Γαλλίαν», στο *TS*, τόμος 3, 1984, σ. 15-28.

Μίλας Νικόδημος, Επίσκοπος Ζάρας, *Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, μτφρ. Μ. Αποστολόπουλος, Ἀθήνα 1906, σ. 1066.

Ντάλντας Ν., «Ἰμβριακές Παροικίες στη διασπορά κατά τον εικοστό αἰώνα: διαχρονικές οριοθετήσεις στο πρόβλημα του σκοπού της ύπαρξής τους», στο *Πρακτικά Συμποσίου: Ἡ Αποδημία των Ἰμβριῶν κατά τον εικοστό αἰώνα και οι παροικίες τους*, ἐκδ. Εταιρείας Μελέτης Ἰμβρου και Τενέδου, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 60-66.

Ντάλντας Ν., «Αναζητώντας την πολιτική αντίληψη και στάση των Ἰμβριῶν μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης», στο *Πρακτικά Συμποσίου: Ἡ Λευκὴ Βίβλος τῆς Ἰμβρου*, ἐκδ. Εταιρείας Μελέτης Ἰμβρου και Τενέδου, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 41-46.

Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μ., Μοσχονάς Ν., «Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Δύσεως», στο *ΙΕΕ*, τόμος 10, 1974, σ. 230-245.

Π.Λ., «Ὁρθόδοξαι Ρωσικαὶ Ἱεραποστολαί», στο *ΝΣ*, 1, 1904, σ. 379-382.

Παναγιωτόπουλος Β., «Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση καὶ ἡ Ἑλλάδα: 1832-1871», στο *Ἐκσυγχρονισμὸς καὶ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση στὰ Βαλκάνια τὸν 19ο αἰώνα*, ἐκδ. Θεμέλιο, Ἀθήνα 1980, σ. 216-235.

Παντελεῖμων Ροδόπουλος, Μητροπολίτης Τυρολόης και Σερεντίου, «Ἐκκλησιολογικὴ θεώρησις τοῦ τριακοστοῦ τετάρτου Ἀποστολικοῦ κανόνος», στο *Μελέται Α΄. Κανονικά-Ποιμαντικά-Λειτουργικά-Οἰκουμενικά-Διάφορα*, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 156-164 (σειρά: *Ανάλεκτα Βλατάδων*, 56).

Παντελεῖμων Ροδόπουλος, Μητροπολίτης Τυρολόης και Σερεντίου, «Ἡ Ὁρθόδοξος Διασπορά ἀπὸ ἐκκλησιολογικῆς καὶ κανονικῆς ἀπόψεως», στο *Μελέται Α΄. Κανονικά-Ποιμαντικά-Λειτουργικά-Οἰκουμενικά-Διάφορα*, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 179-189 (σειρά: *Ανάλεκτα Βλατάδων*, 56).

Παπαδόπουλος Α., «Ἡ ὀρθόδοξη διασπορά ὡς ἐνδοορθόδοξο πρόβλημα», στο *Ξενία Ἰακώβω Ἀρχιεπισκόπῳ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς*, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 502-513.

Παπαϊωάννου Γ., *Ἡ Ὀδύσσεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς*, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 431.

Παπαμιχαήλ Γ., «Ἡ ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ διασπορά», στο *Πάντανος*, 1, 1909, σ. 675-681, 690-697.

Παπαμιχαήλ Γ., *Ἡ Ἀνθελληνικὴ Μονορθοδοξία τῶν Ρώσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ Μάξιμος ὁ Γραικὸς* (Ὁμιλία ρηθεῖσα ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὴν ἑκτακτον αὐτῆς συνεδρίαν τῆς 10ης Μαΐου 1947), Ἀθήναι 1947, σ. 31.

Παρασκευαΐδης Χριστόδουλος, Μητροπολίτης Δημητριάδος, «Ὁ Βοστώνης Ἰωακείμ Ἀλεξόπουλος (1923-1930) καὶ ἡ συμβολὴ του εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀμερικῇ», στο *Ξενία Ἰακώβω Ἀρχιεπισκόπῳ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς*,

- έκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 220-237.
- Ράλλης Μ. Κ.**, «Περὶ διαιρέσεως τῶν ἐπισκοπῶν», στο *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, 6, 1931, σ. 306-309.
- Ράλλης Μ. Κ.**, «Περὶ τῆς καταργήσεως τῶν πατριαρχικῶν Ἐξαρχιῶν», στο *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, 10, 1935, σ. 470-472.
- Σμέμανν Α.**, «Περὶ Νεοπαπισμοῦ», στο *Ὁρθοδοξία*, 29, 1954, σ. 67-77.
- Σταυρίδης Τ. Β.**, «Τὸ Διορθόδοξον καὶ διαχριστιανικὸν ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Στρηνόπουλου πρὸ τῆς ἀννυψώσεώς του εἰς τὴν Μητρόπολιν Θυατείρων», στο *Ὁρθοδοξία*, 34, 1959, σ. 200-211.
- Σταυρίδης Τ. Β.**, *Ὁ Συνοδικὸς Θεσμὸς εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον*, εκδ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 695.
- Σταυρίδης Τ. Β.**, «Ὁρθοδοξία καὶ Διασπορά. Ἐνεστῶσα κατάστασις καὶ κανονικὴ θέσις τῆς ὀρθοδόξου διασπορᾶς», στο *TS*, τόμος 5-6, 1986-1987, σ. 181-210.
- Σταυρίδης Τ. Β.**, *Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (1453-σήμερον)*, 2η ἐκδοση, εκδ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 455.
- Σταυρίδης Β.**, *Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Αὐστραλίας*, εκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 430 (σειρά: Ανάλεκτα Βλατάδων, 60).
- Στράγκας Θεόκλητος (Αρχιμανδρῆτης)**, *Ἐκκλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία ἐκ Πηγῶν Ἀψευδῶν 1817-1967*, 7 τόμοι, Αθήνα 1969-1983.
- Τριανταφύλλου Α. Κ.**, *Παγκόσμιος Ἑλληνοδείκτης*, Πάτρα 1972, σ. 262.
- Τροϊανός Ν. Σ.**, *Ὁργάνωση τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Διεθνεῖς Σχέσεις*, Ἀθήνα/Κομοτηνὴ, εκδ. Σάκκουλας, 1983, σ. 214.
- Φειδᾶς Ι. Β.**, *Ὁ Θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν*, τόμ. 1: Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ (ἀπ' ἀρχῆς μέχρι το 451). τόμ. 2: Ἱστορικοκανονικὰ προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ (451-553), Ἀθήναι 1977, σ. 350, 257.
- Φειδᾶς Ι. Β.**, *Τὸ «Αὐτοκέφαλον» καὶ τὸ «Αὐτόνομον» ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ*, Ἱερουσαλήμ 1979, σ. 30.
- Φωτιάδης Ε.**, «Ἐξ ἀφορμῆς ἐνὸς ἄρθρου», στο *Ὁρθοδοξία*, 23, 1948, σ. 209-248.
- Χάρακας Σ.**, «Καθολικότης καὶ ἐθνικισμὸς. Σχόλιο Γ' », στο Σ. Αγουρίδης (επιμ.), *Πρακτικὰ τοῦ Δευτέρου Συνεδρίου Ὁρθοδόξου Θεολογίας* (Ἀθήναι 1929 Αὐγούστου 1976), Αθήνα 1980, σ. 510-520.
- Χόπκο Τ.**, «Καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐθνικισμὸς. Σχόλιο Β' », στο Σ. Αγουρίδης (επιμ.), *Πρακτικὰ τοῦ Δευτέρου Συνεδρίου Ὁρθοδόξου Θεολογίας* (Ἀθήναι 19-29 Αὐγούστου 1976), Αθήνα 1980, σ. 485-488.
- Χριστόφορος, Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως**, «Ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θέσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», στο *Πάνταινος*, 16, 1924, σ. 639-643, 655-660, 671-677.
- Tillyrides Α.**, «Μελέτιος Μεταξάκης. Ἀνέκδοτα κείμενα», στο *TS*, τόμος 7, 1988, σ. 107-295.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Afanassieff N., «L' Infaillibilité de l' Église du point de vue d' un théologien orthodoxe», στο *L' Infaillibilité de l' Église, Journées œcuméniques de Chevetogne*,

25-29 Σεπτεμβρίου 1961, 1963, σ. 183-201.

Afanassieff N., *L'Église de Saint-Esprit* μτφρ. από τα ρωσικά Μ. Drobot, έκδ. Cerf, Παρίσι 1975, σ. 374 (σειρά: Cogitatio Fidei, 83).

Ahrweiler H., «La frontière et les frontières de Byzance en Orient», στο *Actes du XIV Congrès International des Études Byzantines*, Bucarest (6-12 Σεπτεμβρίου 1971), publiés par le soins de Berza M. et Stanescu E., Bucarest, Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, τόμος 1, 1974, σ. 209-230.

Ahrweiler H., *L'idéologie politique de l'empire byzantin*, έκδ. Puf, Παρίσι 1975, σ. 158 (σειρά: SUP & L'historien, 20).

Andronikof C., «Unité et polycéphalie: la crise de la diaspora orthodoxe», στο *Istina*, τεύχος 16, 1971, σ. 45-57.

Andronikof C., «La Diaspora et le prochain Concile Orthodoxe», στο *MO*, τεύχος 77, 1977, σ. 17-29.

Andronikof C., «L'avenir de l'Orthodoxie en Occident», στο *MO*, τεύχος 79, 1978, σ. 3-24.

Argenti C., «L'avenir de la diaspora orthodoxe en France», στο *Témoignage et Pensée Orthodoxes*, τεύχος 19, Ιούνιος-Αύγουστος 1979, σ. 33-35.

Argenti C., «L'Orthodoxie en Occident face aux Confessions occidentales dans un mode sécularisé», στο *MesPR*, τεύχος 115, 1987, σ. 25-35.

Argenti C., «Présence et unité orthodoxes en France», στο *Contacts*, τεύχος 153, 1991, σ. 4-29.

Argyriou A., «Nationalisme et supranationalisme dans l'Église Orthodoxe à l'époque turque», στο *Aspects de l'Orthodoxie. Structures et spiritualité*, Colloque de Strasbourg, Novembre 1978, Bibliothèque des Centres d'études supérieures spécialisés, έκδ. Puf, Παρίσι 1981, σ. 135-152 (Travaux du Centre d'Études Supérieures spécialisé d'Histoire des Religions de Strasbourg).

Auvray P., «Dispersion (La)», στο *Catholicisme*, τόμος 3, στήλες 890-893.

Balfour D., «Chronique de l'Orthodoxie Russe», στο *Irenikon*, 8, 1931, σ. 546-555.

Bardy G., «Constantinople (Concile de)», στο *DDC*, τόμος 4, στήλες 424-428.

Bartas G., «Les communautés grecques de la dispersion», στο *EO*, 11, 1908, σ. 54-55.

Bartas G., «La mission des Exarques Patriarcaux à Constantinople», στο *EO*, 11, 1908, σ. 56-58.

Bartas G., «Accord entre le Phanar et l'Église de Grèce à propos les Églises de la "dispersion"», στο *EO*, 11, 1908, σ. 243-245.

Bateson G., Birdwhistell R., Goffman E., Hall T. E., Jackson D., Scheflen A., Sigman S., Watzlawick P., *La nouvelle communication*, textes recueillis et présentés par Winkin Y., μτφρ. από τα αγγλικά Bansard D., Cardoen A., Chiarieri M.-C., Simonj. P., Winkin Y., Seuil Παρίσι 1981, σ. 383 (σειρά: collection Points, αριθ. 136).

Behr-Sigel E., «Perspectives de l'Orthodoxie en France», στο *Contacts*, τεύχος 45, 1964, σ. 42-55.

Behr-Sigel E., «Notes sur la Fraternité Orthodoxe en Europe Occidentale», στο *Contacts*, τεύχος 55, 1966, σ. 198-202.

Behr-Sigel E., «Le Père Lev Gillet (1892-1980)», στο *SOP*, αριθ. 47, Απρίλιος

1980, σ. 17-20.

Bobrinskoy B., «Renouveau de l'Église dans la perspective du prochain Concile pan-orthodoxe», στο *cahiers "Lumen Gentium"*, αρθ. 41, Παρίσι, journée du 24 janvier 1978, σ. 1-19. (έκδ. Association sacerdotale "Lumen Gentium").

Bondallaz J., «Suisse», στο *DTC*, τόμος 14, στήλες 2750-2760.

Camelot T.-P., «Les Conciles œcuméniques des IV et V siècles», στο *Le concile et les conciles. Contribution à l'histoire de la vie conciliaire de l'Église*, εκδ. Chevetogne & Cerf, 1960, σ. 45-73.

Cazelles H., *La naissance de l'Église. Secte juive rejetée?*, εκδ. Cerf, 2η έκδοση, Παρίσι 1983, σ. 142 (σειρά: lire la Bible).

Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique, *Église locale et Église Universelle*, Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève 1981, σ. 359 (σειρά: Les études théologiques de Chambésy, αρθ.1).

Charalambidis S., «L'Orthodoxie», στο *Guide des Religions, Histoire-Dogmes-Rites-Renseignements pratiques*, εκδ. Dauphin, Παρίσι 1981, σ. 97-151.

Chryssavgis M., Chryssavgis J., *Persons and events in Orthodoxy Historical Moments in the development of Orthodox Christianity (with a chapter on Australian Orthodoxy)*, Σίδνεϋ 1985, σ. 50.

Clement O., «La Troisième Conférence de Rhodes», στο *Contacts*, τεύχος 17, 1965, σ. 56-63.

Clement O., «Un "vicariat extraordinaire" du Trône Œcuménique en Europe occidentale» στο *Istina*, 17, 1972, σ. 5-16.

Clement O., «Avenir et signification de la Diaspora Orthodoxe en Europe Occidentale», στο *SOP (supplément)*, αρθ. 23B, Δεκέμβριος 1977, 12 σ. & Documents Épiscopat, αρθ. 3, Φεβρουάριος 1978, σ. 10.

Clement O., *L'Église Orthodoxe*, 3e éd. revue et mise à jour, εκδ. Puf, Παρίσι 1985 (σειρά: Que-sais-je, αρθ. 949), σ. 127.

Colson J., *L'Évêque dans les communautés primitives. Tradition paulienne et Tradition johannique de l'Épiscopat des Origines à saint Irénée*, εκδ. Cerf, Παρίσι 1951, σ. 131 (σειρά: Unam Sactam, αρθ. 21).

Colson J., *Les fonctions ecclésiales aux deux premiers siècles*, εκδ. Desclée de Brouwer, Παρίσι 1956, σ. 375 (σειρά: Textes et Études Théologiques).

Colson J., *La fonction diaconale aux origines de l'Église*, εκδ. Desclée de Brouwer, Παρίσι 1960, σ. 152 (σειρά: Textes et Études Théologiques).

Commission Biblique Pontificale, «Unité et Diversité dans l'Église: texte officiel de la Commission Biblique Pontificale (Ρώμη 11-15 Απριλίου 1988)», στο *Unité et Diversité dans l'Église*, έκδ. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1989, σ. 13-14.

Congar Y., «Autocéphales (Églises)», στο *Catholicisme*, τόμος 1, στήλες 1088-1089, 1093-1084.

Constantelos J. D., «The orthodox diaspora: Canonical and ecclesiological perspective», στο *GOTR*, 24, 1979, σ. 200-211.

Dagron G., *Naissance d'une capitale: Constantinople et ses institutions de 330 à 451*, εκδ. Puf, Παρίσι 1974, σ. 578 (σειρά: Bibliothèque Byzantine. Études αρθ. 7).

- Daldas N.**, *La "Diaspora" orthodoxe grecque et l'Archevêché Orthodoxe Grec en France. Aperçu historique et leurs dépendances canoniques par rapport au Patriarcat Œcuménique de Constantinople*, Mém. DEA, Faculté de droit canonique de Paris (ICP) / Faculté de droit Jean Monnet (Paris XI), Παρίσι 1990, σ. 274.
- Daldas N.**, «Le statut de la diaspora orthodoxe», στο *Istina*, 40, 1995, σ. 386-404.
- Daldas N.**, «Imbros et sa diaspora», στο *Supplément au paix*, αριθ. 87, 1996, σ. 54.
- Daldas N.**, *Le Patriarche Œcuménique de Constantinople et le statut canonique de la "diaspora" orthodoxe de langue grecque - le cas de la France-*, εκδ. Επέκτασις, Κατερίνη 2001, σ. 608 (σειρά: Νομοκανονική Βιβλιοθήκη, αριθ. 6).
- Damaskinos Papandreou, Métropolitite de Tranoupolis**, «Le Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe. État de sa préparation», στο *Église locale et Église Universelle*, Les Éditions du Centre Orthodoxe, Γενεύη 1981, σ. 219-227 (σειρά: Études Théologiques de Chambésy, αριθ. 1).
- Damaskinos Papandreou, Métropolitite de Suisse**, «Vers le saint et grand Concile. Problèmes et perspectives», στο *Επίσκεψις*, αριθ. 421, 15/6/1989, σ. 7-14.
- Damaskinos Métropolitite de Suisse**, «L'unité de l'Église et la pluralité des nations», στο *Επίσκεψις*, αριθ. 422, 1/7/1990, σ. 6-12.
- Dumont P. D.**, «Note d'ecclésiologie orthodoxe autour d'une autorité», στο *Irenikon*, 22, 1949, σ. 304-315.
- Duprey P.**, «La structure synodale de l'Église dans la théologie orientale», στο *POC*, 20, 1970, σ. 123-145 και *ΓΠ*, 55, 1972, σ. 110-132, 201-213.
- Evdokimov P.**, «Un ministère pétrinien dans l'Église peut-il avoir un sens? (2. Une réponse russe orthodoxe)», στο *Concilium*, τεύχος 64, 1971, σ. 109-112.
- Evdokimov P.**, *L'Orthodoxie*, εκδ. Desclée de Brouwer, Παρίσι 1979, σ. 351 (σειρά: Théophanie-Essais).
- Evdokimov M.**, *L'Orthodoxie*, εκδ. Mame, Παρίσι 1990, σ. 63 (σειρά: première bibliothèque de connaissances religieuses).
- Fitzgerald T.**, «The Patriarchal Encyclicals on Christian Unity 1902-1973», στο *GOTR*, 22, 1977, σ. 299-318.
- Fouilloux E.**, «Les chrétiens d'Orient menacés», στο *Histoire du Christianisme, des origines à nos jours* (sous la direction de Mayeur J.-M., Petri Ch., Vauchez A., Venard M.), εκδ. Desclée /Fayard, Παρίσι 1990, τόμος 12 (sous la responsabilité de Mayeur J.-M.) *Guerres Mondiales et totalitarismes* (1914-1958), σ. 745-831.
- Frazer C.**, *The Orthodox Church and Independent Greece (1821-1852)*, εκδ. University Press, Cambridge 1969, σ. 264.
- Gaudemet J.**, *L'Église dans l'Empire, romain (IVe-Ve siècles)*, εκδ. Sirey, Παρίσι 1989, σ. 818 (σειρά: Histoire du Droit et des Institutions de l'Église en Occident, τόμος 3).
- Grégoire V.**, «Mémoire sur les relations de l'Église Grecque Autocéphale avec le Patriarcat Œcuménique», στο *EO*, 19, 1920, σ. 227-232 και *EO* 20, 1921, σ. 365-371.
- Grégoire V.**, «L'élection du Patriarche de Constantinople vue d'Athènes», στο *EO*, 21, 1922, σ. 454-460.
- Guillou Le M.-J.**, *L'Esprit de l'orthodoxie grecque et russe*, εκδ. Fayard, Παρίσι 1961, σ. 127 (σειρά: Je sais-Je crois, Encyclopédie du Catholique au XXème siècle,

---

treizième partie, Frères Séparés).

Hajjar J., «Le synode permanent et le développement du siège byzantin de 381 à 451», στο *POC*, 5, 1955, σ. 215-239.

Hall T. E., *Au-delà de la culture*, (μτφρ. από το αμερικανικό Hatchuel M. H., Graeve F.), εκδ. Seuil, Παρίσι 1979, σ.238 (σειρά: collection Points, αριθ. 191).

Hall T. E., *Le langage silencieux*, (μτφρ. από το αμερικανικό Mesrie J., Niceall B.), εκδ. Seuil, Παρίσι 1984, σ. 244 (σειρά: collection Points, αριθ. 160).

Harkianakis Stylianos Mgr, «Un ministère pétrinien dans l'Église peut-il avoir un sens? (1. Une réponse grecque orthodoxe)» (μτφρ. από τα γερμανικά Givord R.), στο *Concilium*, τεύχος 64, 1971, σ. 103-108.

Janin R., «Constantinople. Le Patriarcat Grec», στο *DHGE*, τόμος 13, στήλες 629-640.

Janin R., «Formation du Patriarcat Oecuménique de Constantinople», στο *EO*, 12, 1910, σ. 135-140, 213-216.

Janin R., «La destinée du Patriarcat Oecuménique», στο *EO*, 24, 1925, σ. 206-207.

Jérémie Evêque de Sasima, «Le problème de la Diaspora Orthodoxe», *Témoignage et Pensée Orthodoxes*, τεύχος 19, Ιούνιος-Αύγουστος 1979, σ. 2-3.

Jérémie Mgr, Zinovieff M., (L'Huillier) Pierre Mgr, Deseille P., Bobrinskoy B., Andronikof C., Dalmais I., Bojovic B., Argenti C., *Les nations dans l'Église*, έκδ. Comité orthodoxe des amitiés françaises dans le monde, Παρίσι 1989, σ. 42.

Joos A., «L'autocéphalie et l'autonomie ecclésiastiques d'après de récents documents du patriarcat de Moscou», στο *Irénikon*, 44, 1971, σ. 23-38.

Kazem-Bek A., «Histoire et situation présente du schisme parisien», στο *Istina*, 16, 1971, σ. 94-117.

Konstantinidis Chrysostomos, Métropolitte de Myra, «Les points d'unité et de différenciation de notre unique Orthodoxie», στο *Istina*, 8, 1961-1962, σ. 83-100.

Konstantinidis Chrysostomos, Métropolitte de Myra, «Le Patriarcat Oecuménique dans la communion des Églises Locales», στο *Église locale et Église universelle*, Les Éditions du Centre Orthodoxe, Σαμπεζύ 1981, σ. 199-218. (σειρά: Les Études Théologiques de Chambésy, αριθ. 1).

Kovalesky M., *Orthodoxie et Occident: Renaissance d'une Église locale*, εκδ. Carbonnel, Παρίσι 1990, σ. 462 (σειρά: Bibliothèque du Christianisme).

L'Huillier P., «Exposé introductif à une confrontation sur les problèmes canoniques de la Diaspora», στο *MesPR*, αριθ. 61, 1968, σ. 7-9.

L'Huillier P., «Le Décret du concile de Chalcédoine sur les prérogatives du Siège de la très Sainte Église de Constantinople», στο *MesPR*, αριθ. 101-104, 1979, σ. 33-69.

Labriolle DE P., «Paroecia» στο *RSR*, 18, 1928, σ. 60-72.

Lacombe J., «Chronique des Églises Orientales. Les querelles des Grecs d'Amérique», στο *EO*, 20, 1921, σ. 493-494.

Lacombe J., «Chronique des Églises Orientales. Patriarcat grec de Constantinople. Attitude des Eglises sœurs», στο *EO*, 21, 1922, σ. 219-220.

Lacombe J., «Chronique des Églises Orientales. Expulsion du Patriarche Constantin IV», στο *EO*, 26, 1925, σ. 98-99.

Lacombe J., «Chronique des Églises Orientales. Patriarcat de Constantinople.

- Situation de Patriarcat», στο *EO*, 30, 1931, σ. 366.
- Lacombe J.**, «Chronique des Églises Orientales. La Métropole de l'Europe Centrale», στο *EO*, 34, 1935, σ. 213.
- Lanne E.**, «Le mystère de l'Église dans la perspective de la théologie orthodoxe», στο *Irenikon*, 35, 1962, σ. 171-212.
- Legrand M.-H.**, «Communion ecclésiale et eucharistique aux premiers siècles», στο *L'Année Canonique*, 25, 1981, σ. 125-148.
- Legrand M.-H.**, «La réalisation de l'Église en un lieu», στο *Initiation à la pratique de la théologie*, τόμος 3. Dogmatique 2, εκδ. Cerf, Παρίσι 1983, σ. 143-345.
- Manolis G. P.**, «Thyateira and America», στο *TS*, τόμος 2, 1983, σ. 17-97.
- Maxime Métropolitte de Sardes**, *Le Patriarcat Oecuménique dans l'Église Orthodoxe, Étude historique et canonique* (trad. franç. J. Touraille), εκδ. Beauchesne, Παρίσι 1975, σ. 422 (σειρά: Théologie Historique, 32).
- Melia E.**, «Le Comité Interépiscopal Orthodoxe de France. La signification interne et dans le dialogue œcuménique», στο *Témoignage et Pensée Orthodoxes*, τεύχος 35, Μάιος-Αύγουστος 1982, σ. 28-30.
- Melia E.**, «Pentarchie et Primauté», στο *Témoignage et Pensée Orthodoxes*, αριθ. 46, Μάιος-Αύγουστος 1985, σ. 42-51 και αριθ. 47, Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 1985, σ. 29-35 & *Istina*, 1987, σ. 341-360. Βρίσκεται επίσης δημοσιευμένο και στο **Comité Mixte Catholique - Orthodoxe en France**, *La Primauté Romaine dans la communion des Églises*, εκδ. Cerf, Παρίσι 1991, σ. 75-102.
- Methodios, Archevêque de Thyateire et de Grand Bretagne**, «The Problem of the Orthodox Diaspora. A replay to Archbishop Paul of Karelia and all Finland», στο *Theological and Historical Studies. A collection of Minor Works*, τόμος 2, 1983, σ. 365-369.
- Meyendorff J.**, *Orthodoxie et Catholicité*, εκδ. Seuil, Παρίσι 1965, σ. 163.
- Meyendorff J.**, «What is an Ecumenical Council?», στο *SVTQ*, 17, 1973, σ. 259-273.
- Meyendorff J.**, «The Ecumenical Patriarch, seen in the light of orthodox ecclesiology and history», στο *GOTR*, 24, 1979, σ. 227-244.
- Nissiotis A. N.**, «Présence théologique, Relations Oecuméniques et unité intérieure de l'Orthodoxie aujourd'hui», στο *Contacts*, αριθ. 47, 1964, σ. 167-203.
- Obolensky D.**, «Byzantine Frontier Zones and cultural exchanges», στο *Actes du XIVe Congrès International des Etudes Byzantines*, Bucarest 6-12 Σεπτεμβρίου 1971, publiés par le soins de Berza M. et Stanesco E., Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, τόμος 1, Bucarest 1974, σ. 303-313.
- Oleksa J. M.**, «Orthodoxy in Alaska: The Spiritual History of the Kodiak Aleut People», στο *SVTQ*, 25, 1981, σ. 3-19.
- Örsy L.**, «The development of the concept of 'protos' in the ancient church», στο *Kanon*, 9, 1989, σ. 83-97.
- Ostrogorsky G.**, *Histoire de l'Etat Byzantin*, γαλλική μετάφραση Guillard J., εκδ. Payot, Παρίσι 1956, σ. 649.
- Ostrogorsky G.**, *History of the Byzantine State*, (αναθεωρ. έκδ. 1969, μεταφρασμένη από τα γερμανικά από τον Hussey J), New Brunswick / New Jersey, έκδ. Rutgers University Press, σ. 624.

- Papathomas G.**, *Le Patriarcat Oecuménique de Constantinople (y compris la Politeia monastique du Mont Athos) dans l'Europe unie (Approche nomocanonique)*, εκδ. Epektasis, Κατερίνη 1984, σ. 941 (σειρά: Νομοκανονική Βιβλιοθήκη, αριθ. 1).
- Papathomas G.**, *L'Eglise de Grèce dans l'Europe unie (Approche nomocanonique)*, εκδ. Epektasis, Κατερίνη 1984, σ. 1001 (σειρά: Νομοκανονική Βιβλιοθήκη, αριθ. 3).
- Papathomas G.**, *Essai de bibliographie (ad hoc) pour l'étude des questions de l'autocéphalie, de l'autonomie et de la diaspora (Contribution bibliographique à l'étude des questions-Essai préliminaire)*, εκδ. Epektasis, Κατερίνη 2001, σ. 103 (σειρά: Νομοκανονική Βιβλιοθήκη, αριθ. 7).
- Pavlos Menevissoglou Métropolitte de Suède et de Scandinavie**, «La signification canonique et ecclésiologique des titres épiscopaux dans l'Eglise orthodoxe», στο *Kanon*, 7, 1985, σ. 74-90.
- Phidas I. B.**, «Trône Oecuménique et Diaspora Orthodoxe», στο *Témoignage et Pensée Orthodoxes*, τεύχος 19, Ιούνιος-Αύγουστος 1979, σ. 26-29.
- Phidas I. B.**, «Primus inter pares», στο *Kanon*, 9, 1989, σ. 181-188.
- Pierre Hiéromoine**, «La conférence interorthodoxe de Vatopédi», στο *Irénikon*, 8, 1931, σ. 97-107.
- Popovitch J.**, «Au sujet de la convocation du "Grand concile" de l'Eglise Orthodoxe», στο *Supplément au no 88 du Messenger*, σ. 1-22.
- Poptodorov R.**, «"Protos" and conciliarity», στο *Kanon*, 9, 1989, σ. 207-216.
- Rinne J., «One Bishop - One City», στο *Kanon*, 7, 1985, σ. 91-109.
- Robert A.**, *La Misère et la Gloire. Histoire culturelle du monde russe de l'an mille à nos jours*, εκδ. Armand Colin, Παρίσι 1992, σ. 407 (σειρά: Histoires Colin).
- Sesan M.**, «Orthodoxie. Histoire d'un mot et sa signification», στο *Istina*, 15, 1970, σ. 425-434.
- Sicard D.**, «Trente ans d'œcuménisme en France», στο *Documents Épiscopat*, αριθ. 14, Σεπτέμβριος 1992.
- Souarn R.**, «Le 28e canon de Chalcedoine» στο *EO*, 1, 1897-1898, σ. 19-58.
- Stavridis T. B.**, «Histoire du Patriarcat Oecuménique», στο *Istina*, 15, 1970, σ. 131-273.
- Tillyrides A.**, «Contribution to the history of the Archdiocese of Thyateira and the Exarchate of the Western Europe», στο *EΘ*, τόμ. 2, 1981, σσ. 780-789
- Tillyrides A.**, «Archbishop Germanos Strinopoulos and the Ecumenical Movement», στο *TS*, τόμος 1, 1982, σ. 61-184.
- Tillyrides A.**, «Eleftherios Venizelos (1864-1935) and Meletios Metaxakis (1871-1935)», στο *TS*, τόμος 2, 1983, σ. 271-276.
- Tillyrides A.**, «Meletios Metaxakis», στο *EΘ*, τόμος 4, 1983, σ. 655-929.
- Tillyrides A.**, «Documents inédits des Archives du Ministère Français des Affaires Étrangères», στο *EΘ*, τόμος 6, 1985, σ. 624-711.
- Trinadtzaty-Ivanoff G.**, *L'Église russe face à l'Occident*, Παρίσι, εκδ. O.E.I.L., 1991, σ. 336 (σειρά: La tunique déchirée).
- Tsetsis G.**, «Le Patriarche Oecuménique en tant que "protos" dans l'Église Orthodoxe», στο *Kanon*, 9, 1989, σ. 197-206.
- Vailhé S.**, «Constantinople (Église de)», στο *DTC*, τόμος 3, στήλες 1307-1520.

- Vailhé S.**, «Origines de l'Église de Constantinople», στο *EO*, 10, 1907, σ. 287-295.
- Vancourt R.**, «Patriarcats», στο *DTC*, τόμος 11, στήλες 2253-2297.
- Verkhovskoy S.**, «Pour une Église locale unie en Europe Occidentale (1949)», στο *MO*, αριθ. 77, 1977, σ. 3-6.
- Vogel C.**, «Unité de l'Église et pluralité des formes historiques d'organisation ecclésiastique du IIIe au IVe siècle», στο *L'Épiscopat et l'Église Universelle*, sous la direction de Congar Y. et Dupuy B., εκδ. Cerf, Παρίσι 1962, σ. 591-635 (σειρά: Unam Sanctam, αριθ.39).
- Vogel C.**, «Communion et Église locale aux premiers siècles. Primauté et synodalité durant la période anténicéenne», στο *L'Année Canonique*, 15, 1981, σ. 169-177.
- Vries De W.**, *Orient et Occident. Les structures ecclésiales vues dans l'histoire des sept premiers conciles oecuméniques*, εκδ. Cerf, Παρίσι 1974, σ. 282 (σειρά: Histoire des Doctrines Ecclésiologiques).
- Wagner Évêque Georges**, «Droits et Devoirs de l'Église de la Diaspora», στο *MO*, αριθ. 77, 1977, σ. 7-16.
- Ware T.**, *L'Orthodoxie. L'Église des sept conciles*, εκδ. Desclée de Brouwer, Παρίσι 1968, σ.480.
- Ware C.**, «L'exercice de l'autorité dans l'Église Orthodoxe», στο *Irenikon*, 54, 1981, σ. 451-471 και *Irenikon* 55, 1982, σ. 25-34.
- Watzlawick P., Helmick Beavin J., Jackson D.**, *Une logique de la communication*, (μτφρ. από τα αμερικανικά Morche J.), εκδ. Seuil, 1972, σ. 286 (σειρά: collection Points, αριθ. 102).
- Yannaras C.**, «Une description élémentaire du problème de la Diaspora», στο *Témoignage et Pensée Orthodoxes*, τεύχος 19, Ιούνιος-Αύγουστος 1979, σ. 29-32.
- Zervudacki C.**, «Religion et urbanisme: à propos de la communauté grecque de Pont-de-Chéruy», στο *Terrain*, αριθ. 7, Οκτώβριος 1986, σ. 45-53. (σειρά: Carnets du Patrimoine ethnologique).
- Zizioulas J.**, «La continuité avec les origines apostoliques dans la conscience théologique des Églises orthodoxes», στο *La portée de l'Église des Apôtres pour l'Église d'aujourd'hui*, εκδ. Office International de Librairie, Bruxelles 1974, σ. 65-94 (Académie Internationale des Sciences Religieuses, Colloque Oecuménique de Bologne /10-13 avril 1973). Βρίσκεται επίσης δημοσιευμένο στο *Istina*, 19, 1974, σ. 65-94 και στο *L'être ecclésial*, εκδ. Labor et Fides, Genève 1981, σ. 136-170 (σειρά: Perspective Orthodoxe αριθ. 3).
- Zizioulas J.**, «L'Église locale dans une perspective eucharistique», στο *L'être ecclésial*, εκδ. Labor et Fides, Genève 1981, σ. 181-194 (σειρά: Perspective Orthodoxe αριθ. 3).

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

Στα παρακάτω βιβλία δημοσιεύεται πλούσιο υλικό πηγών, με εκκλησιαστικά κείμενα που αναφέρονται στην ιστορική διαδρομή, στα προβλήματα και στη σημασία της ορθόδοξης διασποράς. Επιλέξαμε βιβλία που αλληλοσυμπληρώνονται, όσον αφορά τη θεματική τους, ανά γεωγραφική περιοχή ή ιστορική περίοδο. Έτσι, καθένα από τα βιβλία έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον, καθώς και έναν ιδιαίτερο τρόπο προσέγγισης των θεμάτων που μελετήσατε στον τόμο αυτό.

Η σειρά των παρακάτω βιβλίων είναι κατά χρονολογία έκδοσης.

1. Στράγκας Θεόκλητος (Αρχιμανδρίτης), Έκκλησίας Έλλάδος Ίστορία ἐκ Πηγῶν Ἀψευδῶν 1817-1967, 7 τόμοι, Αθήνα 1969-1983, σ. 5080.

Ο τόμος 2, που εκδόθηκε το 1970, παρουσιάζει σημαντικό ενδιαφέρον και αφορά τη δημοσίευση των εκκλησιαστικών πηγών από την εκλογή του Μελέτιου Μεταξάκη στον Μητροπολιτικό Θρόνο των Αθηνών, μέχρι και την εποχή της Αρχιερατείας του Χρυσόστομου Παπαδόπουλου. Η προσωπικότητα, η εκκλησιαστική αντίληψη και η στάση σημαντικών εκκλησιαστικών προσωπικοτήτων, σχετικά με το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα, ερμηνεύονται και προσεγγίζονται καλύτερα με τη μελέτη του δημοσιευμένου αρχειακού υλικού της έκδοσης αυτής.

2. Κωνσταντέλος Δ. (Πρωτοπρεσβύτερος) (επιμ.), Ἀγῶνες καὶ ἀγωνίαί τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐγκύκλιοι καὶ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1922-1972, ἐκδ. Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 1266.

Ο επιμελητής της έκδοσης ταξινόμησε τα έγγραφα του κατά περίοδο Αρχιερατείας Αλεξάνδρου (1922-1930), Αθηνάγορα (1931-1948), Μιχαήλ (1949-1958) και Ιακώβου (1959-την έκδοση του βιβλίου). Η θεματική ταξινόμηση γίνεται με βάση την εκκλησιαστική διοίκηση, τα διεκκλησιαστικά θέματα, την ποιμαντική και κοινωνική μέριμνα, τη θεολογική παιδεία, την εκπαίδευση, τα θέματα νεολαίας, καθώς και τα εθνικά θέματα. Πρόκειται για υλικό ιδιαίτερα χρήσιμο που μας βοηθά να μελετήσουμε την εκκλησιαστική στάση και αντίληψη των Αρχιερέων του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη διασπορά του Νέου Κόσμου.

3. Μεθόδιος (Φούγιας) Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, Θεολογικάί καὶ Ἱστορικάί Μελέται (Texts and Studies). Συλλογή Δημοσιευμάτων, Ἀθήναι, τόμοι 2ος (1983), 5ος (1984), 10ος (1987), σ. 420, 379, 479.

Από τη σειρά «Θεολογικάί και Ιστορικάί Μελέται», όπου δημοσιεύονται προσωπικές εργασίες του συγγραφέα, ξεχωρίσαμε τους τόμους 2, 5 και 10, που περιλαμβάνουν δημοσιευμένο αξιόλογο και εκτενές αρχειακό υλικό, σχετικά με το ζήτημα της ορθόδοξης διασποράς.

Στον 2ο τόμο (1983) παρουσιάζεται με συντομία η ιστορία της Ορθοδοξίας στην Αμερική (σ. 285-349), καθώς και μία σύντομη αναφορά για την ιστορική εξέλιξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ιαπωνία, στις Ινδίες και στην Περσία (σ. 350-354). Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης το τρίτο μέρος (σ. 355-420)

που αναφέρεται στη διαχρονική παρουσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στο πρόβλημα γενικά της ορθόδοξης διασποράς και στο ζήτημα του Αυτοκεφάλου.

Στον 5ο τόμο (1984) γίνεται μία κατατοπιστική εισαγωγή, που αναφέρεται στη στάση του Οικουμενικού Πατριαρχείου ως προς το ζήτημα της ελληνόφωνης ορθόδοξης διασποράς στη γηραιά ήπειρο. Ακολουθούν ιστορικές αναφορές, με σημαντικό αρχειακό υλικό για τις ελληνικές ορθόδοξες κοινότητες στην Ουγγαρία και Αυστρία (σ. 25-191), στη Γερμανία (σ. 193-240), στη Μεγάλη Βρεταννία (σ. 241-297), στην Ιταλία, στη Μάλτα (σ. 299-354) και στη Γαλλία (σ. 355-357). Στο τελευταίο, έκτο κεφάλαιο αυτού του τόμου (σ. 359-376), παρουσιάζονται βιογραφικά στοιχεία για τους Αρχιερείς του Οικουμενικού Πατριαρχείου που εργάστηκαν συστηματικά για την αναδιοργάνωση της ορθόδοξης διασποράς στην Ευρώπη.

Στις πρώτες 126 σελίδες του 10ου τόμου (1987) ο συγγραφέας δημοσιεύει μία σημαντική εργασία για ό,τι αφορά την ιστορία της ρωσικής ορθόδοξης διασποράς και τις σχέσεις της με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το παράρτημα με τα έγγραφα που αναφέρονται στην περίπτωση της εν διασπορά ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη (σ. 197-409), αποτελεί ένα σημαντικό βοήθημα, για όσους ενδιαφέρονται να ερευνήσουν αρχειακές πηγές για την ιστορία της ρωσικής ορθόδοξης διασποράς στην Ευρώπη. Στο 6ο κεφάλαιο του τόμου αυτού υπάρχουν δύο σημαντικά κείμενα με τις απόψεις του συγγραφέα για το κανονικό καθεστώς της ορθόδοξης διασποράς (σ. 153-196), όπου γίνεται παρουσίαση των διαφορετικών θέσεων των ρώσων κανονολόγων για τα κανονικά δικαιώματα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Στα επίσημα κείμενα που παρατίθενται στο 8ο κεφάλαιο υπάρχει σημαντικό αρχειακό υλικό για την περίπτωση της λεγόμενης «Καθολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Γαλλίας» (σ. 411-468). Τέλος η γενική και ειδική βιβλιογραφία του 10ου τόμου (σ. 469-476) περιλαμβάνει αρκετές μελέτες και στη ρωσική γλώσσα, για θέματα που αφορούν την ιστορία και τα προβλήματα της ορθόδοξης διασποράς.

4. Παπαϊωάννου Γ., Η Ὀδύσσεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς, εκδ., Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 431.

Στο πρώτο μέρος, ερευνάται η ιστορία της μετανάστευσης των Ελλήνων στον Νέο Κόσμο, η ένταξή τους, η επίδρασή τους, η προσφορά τους και η παρουσία τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή της Βόρειας Αμερικής. Πρόκειται για μία σύντομη ιστορία της ελληνόφωνης διασποράς της Αμερικής, χωρίς να λείπουν και οι λεπτομερειακές αναφορές. Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, θα συναντήσουμε την ιστορική διαδρομή της εκκλησιαστικής παρουσίας και της εκπαιδευτικής οργάνωσης. Παρουσιάζεται η εμφάνιση της πρώτης ελληνόφωνης Εκκλησίας, η προσπάθεια οργάνωσης των κοινοτήτων και το διοικητικό πρόβλημα της κανονικής αναφοράς και εξάρτησης. Παρουσιάζεται η συνεισφορά των Αρχιεπισκόπων Αθηναγόρα, Μιχαήλ και Ιακώβου στη διοικητική αναδιοργάνωση της Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου Αμερικής. Τέλος, γίνεται αναφορά στο γλωσσικό πρόβλημα και αναφορά στη διαμάχη που προέκυψε μεταξύ Αρχιεπισκοπής Αμερικής και Οικουμενικού Πατριαρχείου για τη θέση της αγγλικής γλώσσας στη λατρεία των Εκκλησιών της Αρχιεπισκοπής.

-
- 5. Μάξιμος Μητροπολίτης Σάρδεων, Τὸ Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἱστορικοκανονικὴ Μελέτη, εκδ., Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1989, β' ἐκδ., σ. 389 (σειρά: Ἀνάλεκτα Βλατάδων, αριθ. 52)**

Ἡ ιστορικοκανονικὴ αὐτὴ μελέτη ἐξετάζει ἀρχικὰ τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησιαστικῆς οργάνωσης, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι καὶ τὸ τέλος τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας. Οἱ ἱεροὶ κανόνες τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, στοὺς οὗσις ἀναφερθήκαμε στα κείμενα καὶ στὶς ἐργασίες τοῦ τόμου αὐτοῦ, ἐντάσσονται στο χροникὸ τους πλαίσιο. Παράλληλα, παρουσιάζεται ἡ κανονικὴ τους ἐρμηνεία, ὅπως οριοθετεῖται ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀντίληψη καὶ στάση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Σχετικὰ με τὸ ζήτημα τῆς ορθόδοξης διασποράς, τὸ τέταρτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου παρουσιάζει σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ σύνθεση καὶ τὴν ἐρμηνεία τοῦ 28οῦ κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Οἱ ἀποκλίνουσες ἐρμηνεῖες τοῦ κανόνα, ποὺ κυρίως ἐκφράστηκαν ἀπὸ τοὺς Ρώσους κανονολόγους ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴ διασπορά, παρατίθενται καὶ ἀξιολογοῦνται ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ποὺ ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀντίληψη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Θεωροῦμε ἰδιαίτερα σημαντικό τὸ 6ο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου, ποὺ ἀναφέρεται στὴν πράξη τῆς Ορθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ στὴν ἐκκλησιαστικὴ οργάνωση, ἀπὸ τὸ 1453 μέχρι καὶ τὸν 19ο αἰῶνα.

- 6. Σταυρίδης Β., Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον. Ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Αὐστραλίας, εκδ. Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη, 1994, σ. 430 (σειρά: Ἀνάλεκτα Βλατάδων, αριθ. 60)**

Με μίαν σημαντικὴ βιβλιογραφικὴ εἰσαγωγὴ καὶ στὴ συνέχεια με ἀναφορὰ στα γενικὰ καὶ ἐιδικὰ προβλήματα τῆς ορθόδοξης διασποράς στὴ Δύση, ἡ ἐργασία αὐτὴ περιλαμβάνει τὴν παρουσίαση τοῦ ἔργου τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων Αὐστραλίας Χριστόφορου, Τιμόθεου, Θεοφύλακτου, Ἰεζεκιήλ καὶ Στυλιανοῦ. Στὸ ἀξιόλογο παράρτημα τῶν 127 σελίδων παρουσιάζονται σημαντικὰ ἐγγράφα ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἱστορία καὶ τὰ προβλήματα τῆς ορθόδοξης διασποράς στὴ μακρινὴ αὐτὴ ἥπειρο. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἐπίσης τὰ ἐπίσημα κείμενα σχετικὰ με τὸ ζήτημα τῆς ἀντικανονικῆς εἰσβολῆς τοῦ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Διόδωρου στο ἐκκλησιαστικὸ ἔδαφος τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας, ἀπὸ τὸ 1990 καὶ ἐξῆς. Παρουσιάζεται ἡ ἐπιστολογραφία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου με τὸ Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Αὐστραλίας καὶ δημοσιεύονται τὰ κείμενα τῆς «ἐν Φαναρίῳ συνελθούσας Μείζονος καὶ Ὑπερτελοῦς Συνόδου» τοῦ 1993, ποὺ καταδίκασε τὴν ἀντικανονικὴ εἰσβολὴ τοῦ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων σὲ Ἐπαρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

- 7. Daldas N., *Le Patriarche Oecuménique de Constantinople et le statut canonique de la "diaspora" orthodoxe de langue grecque - le cas de la France* -, εκδ. Epektasis, Κατερίνη 2001, (σειρά: Νομοκανονικὴ Βιβλιοθήκη αριθ. 6, σ. 608).**

Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου ἀναλύονται οἱ ἐννοιες τῆς πολιτικῆς θεολογίας, τῆς θεολογίας τῆς διασποράς καὶ τῆς κανονικῆς τάξης. Ἐξετάζεται ἡ σύγκριση τῆς

ιουδαϊκής και χριστιανικής διασποράς, η διαμόρφωση της πολιτικής ορθοδοξίας στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και ο ρυθμιστικός ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, μέσα από την εφαρμογή της αληθινής πίστης και της κανονικής τάξης. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στην έννοια του «φυλετικού» πειρασμού και στη σημασία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου του 1872. Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, όπου αναφέρονται η ιστορία, τα προβλήματα και η σημασία της ορθόδοξης διασποράς, δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην περίπτωση της Γαλλίας. Παρουσιάζεται επίσης η πρόταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τον τρόπο ένταξης των Ρωσικών Ορθόδοξων Παροικιών της Δυτικής Ευρώπης στο διοικητικό σύστημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Τέλος, προτείνεται ένα μοντέλο κανονικής οργάνωσης της ορθόδοξης διασποράς, συμπληρώνοντας και βελτιώνοντας τα όσα καθόρισαν οι Διορθόδοξες Προπαρασκευαστικές Επιτροπές του 1990 και 1993 που συνήλθαν στο Ορθόδοξο Κέντρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στο Σαμπεζύ.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 1

ΠΗΓΕΣ

(η αναφορά στις παρακάτω πηγές γίνεται κατά θέμα και ημερομηνία έκδοσης)

1. Ιεροί κανόνες

- **MANSI J. D.**, *Sacrorum conciliorum noua et amplissima collectio*, 31 τόμοι, Φλωρεντία-Βενετία 1759-1798 (έκδ. MARTIN J. B. - PETIT L.), 53 τόμοι, Παρίσι-Λειψία 1901-1927 (αναπαραγωγή 53 τόμων, 1960-1961).
- **ΣυντΡΠ:** Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευγύμων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων, ἐκδοθέν σὺν πλαίσταις ἄλλαις τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν διεπούσας διατάξεις, μετὰ τῶν ἀρχαίων ἐξηγητῶν καὶ διαφόρων ἀναγνωσμάτων, ὑπὸ Γ.Α. Πάλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, ἐγκρίσει τῆς Ἁγίας Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, 6 τόμοι, Ἀθήνησιν 1852-1859, σ. 3677.
- **HEFELE J.- LECLERCQ H.**, *Histoires des conciles d'après les documents originaux*, τόμοι 11, Παρίσι 1907-1952.
- **ΚΑΡΜΙΡΗΣ Ι.**, *Τὰ δογματικά καὶ συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, 2 τόμοι, Ἀθήναι 1952-1953, σ. 1068.
- **JOANNOU PP**, *Fonti. Fascicolo IX. Discipline générale antique (IIe-IXes.)*, τόμος 1,1: Les canons des conciles oecuméniques, Grottaferrata, Ρώμη 1962; τόμος 1,2: Les canons des synodes particuliers, *ibid.*, 1962; τόμος 2: Les canons des Pères grecs, *ibid.*, 1963.
- **Les Constitutions Apostoliques** (κριτική έκδ. Μ. METZGER), στο SC no 320, 329, 336), εκδ. Cerf, Παρίσι 1985-1987, σ. 352, 415, 360.
- **ΠΑΥΛΟΣ (ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ)**, Μητροπολίτης Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας, *Ἱστορικὴ εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Στοκχόλμη 1990, σ. 653.
- **ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ Π.**, *Κώδικας ἱερῶν κανόνων καὶ ἐκκλησιαστικῶν νόμων*, εκδ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 1143 (συνοδεύεται με ἐπιπλέον έκδοση Παραρτήματος).

2. Ορθόδοξες Ἐκκλησίες, Εξαρχίες στη διασπορά, κανονικά προβλήματα

- **ΣΤΡΑΓΚΑΣ Θ.**, *Ἐκκλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία...*, τόμος 1, σ. 546-547. «Γνωστοποίησης ταῖς ἐπιτροπαῖς τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ὁρθοδόξων Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, τῆς ὑπαγωγῆς αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος (Ἀριθ. Πρωτ. 405/1686 / 26 Μαΐου 1908, Ἐγκύκλιος τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος)».
- **ΣΤΡΑΓΚΑΣ Θ.**, *Ἐκκλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία...*, τόμος 1, σ. 552. «Περὶ τοῦ τόπου τῆς κανονικῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ἐφημερίων (Ἀριθ. Πρωτ. 438/1687 / 26 Μαΐου 1908 Ἐγκύκλιος τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος)».

- **ΣΤΡΑΓΚΑΣ Θ.**, *Ἐκκλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία...*, τόμος 2, σ. 1266-1267. «Πρὸς τὰς ἐν τῇ διασπορᾷ Ὀρθοδόξους Ἑλληνικὰς Παροικίας. (Ἀριθ. Πρωτ. 1022/414 / 19 Μαΐου 1924, Ἐγκύκλιος τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος)».
- **Mgr Louis-Charles Irénée WINNAERT, Archimandrite L. GILLET, Archimandrite SOPHRONY, Archiprêtre E. KOVALESKY, Père G. BORNARD, Professeurs P. KOVALESKY et L. OUSPENSKY, E. BEHR-SIEGEL et J. BALZON**, *Orthodoxie et Tradition Française. Dogmes, Spiritualité, Histoire*, Enotikon, Paris 1957, σ.139.
- **ΣΤΡΑΓΚΑΣ Θ.**, *Ἐκκλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία ἐκ πηγῶν ἀψευδῶν (1817-1967)*, 7 τόμοι, Ἀθῆναι 1969-1983 (2η ἐκδοση, 1987 κ. ἐξ.), σ. 5080.
- **ΒΑΡΝΑΒΑΣ (ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ)**, Μητροπολίτης Κίτρους, *Οἱ Βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχείων μετὰ ἱστορικῶν ἀνασκοπήσεων*, εκδ. ΙΜΧΑ/ΕΜΣ, Ἀθῆναι 1972, σ. 433.
- «Interview du Mgr Georges KHODRE, Métropolitte du Mont-Liban», στο *ΜΟ*, αριθ. 77, 1977, σ. 30-38.
- «Interview de Mgr Alexandre, Evêque de Zilon», στο *ΜΟ*, αριθ. 79, 1978, σ. 29-31.
- «Interview de Mgr Basile (Krivochéine), Archevêque de Bruxelles», στο *ΜΟ*, αριθ. 79, 1978, σ. 25-28.
- «Interview de Mgr Sylvestre, Archevêque de Montreal», στο *ΜΟ*, αριθ. 80, 1978, σ. 57-59.
- «A propos de l' "Église Catholique Orthodoxe de France"; questions posées par six théologiens», στο *SOP*, αριθ. 39-A, Juin 1979.
- **TILLYRIDES A.**, «Contribution to the history of the Archdiocese of Thyateira and the Exarchate of the Western Europe», στο *ΕΘ*, τόμ. 2, 1981, σ. 780-789.
- **ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Β.**, «Ἡ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Ἰδρυσις τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Θυατείρων», στο *ΤΣ*, τόμος 1, 1982, σ. 21-37.
- **ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ Β. Κ.**, «Ἡ ἀναγκαιότητα καὶ ἡ σημασία τῶν νέων ἐν Εὐρώπῃ ἰδρυθεισῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ Ἐξαρχειῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», στο *ΤΣ*, τόμος 1, 1982, σ. 49-51.
- **MANOLIS G. P.**, «Thyateira and America», στο *ΤΣ*, τόμος 2, 1983, σ. 17-97.
- **TILLYRIDES A.**, «Meletios Metaxakis», στο *ΕΘ*, τόμος 4, 1983, σ. 655-929.
- **TILLYRIDES A.**, «Meletios Metaxakis and English diplomacy», στο *ΕΘ*, τόμος 5, 1984, σ. 551-832.
- **TILLYRIDES A.**, «Documents inédits des Archives du Ministère Français des Affaires Étrangères», στο *ΕΘ*, τόμος 6, 1985, σ. 624-711.
- **ΑΚΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ Π.**, *Οἱ θεσμοὶ τῆς «αὐτονομίας» καὶ τοῦ «αὐτοκεφάλου» τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν σύμφωνα με τὸ θετικὸ δίκαιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰῶνα*, εκδ. Πουρνάρας, Θεσσαλονίκη 1988 (σειρά: Βιβλιοθήκη Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, αριθ. 5), σ. 397.
- **TILLYRIDES A.**, «Μελέτιος Μεταξάκης, Ἀνέκδοτα κείμενα», στο *ΤΣ*, τόμος 7, 1988, σ. 107-295.
- «L' Église orthodoxe en France et l'ECOF (1980-1993). Prises des positions et décisions du Comité Interépiscopal Orthodoxe concernant l' ECOF (extraits du

SOP et de l'annuaire de l'Église Orthodoxe en France). Texte de la lettre du Patriarcat de Roumanie aux prêtres de l'ECOF en date du 3 mars 1993», στο *Supplément au SOP*, αριθ. 177 Α.

- **Ἡμερολόγιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 2001.**

- **Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 2001.**

3. Πατριαρχικοί και Συνοδικοί Τόμοι

- **ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ**, Πατριαρχικός Κώδιξ Συνοδικῶν Τόμων και Σιγιλλίων, αριθ. 978-979.

- **MANSI**, τόμος 45 (Synodi Orientalis Ann. 1860-1884), στήλες 423-538 «Πρακτικά τῆς Ἁγίας καί μεγάλης συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ του Ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος συγκροτηθείσης ἐν ἔτει σωτηρίῳ αωοβ' κατά μῆνα Αὐγούστον καί Σεπτέμβριον».

- **MANSI**, τόμ. 45 (Synodi Orientalis Ann. 1860-1884), στήλες 532-538 «Ὅρος τῆς Ἁγίας καί μεγάλης συνόδου, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσης ἐν ἔτει χλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ δευτέρῳ ἰνδικτιῶνος α', κατά μῆνα Σεπτέμβριον».

- **EA**, 28, 1908, σ.180-183 «Πατριαρχικός καί Συνοδικός Τόμος, περὶ ἐκχωρήσεως τῆ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος τοῦ κανονικοῦ κυριαρχικοῦ τῆς πνευματικῆς προστασίας καί ἐποπτείας δικαιώματος, ἐπὶ πασῶν τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ καί Ἀμερικῇ καί ταῖς λοιπαῖς χώραις, Ὁρθοδόξων Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, πλὴν μόνης τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας Βενετίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1908, Μαρτίου ιη', ἐπινεμήσεως Στ'».

- **EA**, 42 1922, σ. 129-130 «Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξις Ἐρσεως καί ἀκυρώσεως τοῦ προεκδεδομένου Πατριαρχικοῦ καί Συνοδικοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 8 Μαρτίου 1908 Τόμου περὶ τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ἐκκλησιῶν».

- «Τόμος Πατριαρχικός καί Συνοδικός, Περὶ Ἰδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων καί Ἐξαρχίας Εὐρώπης Δυτικῆς καί Κεντρῶας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1922, κατά μῆνα Ἀπρίλιον. Ἐπινεμήσεως Ε'».

- **EA**, 42, 1922, σ. 218-219 «Τόμος Πατριαρχικός καί Συνοδικός συστάσεως Ἀρχιεπισκοπῆς ἐν Ἀμερικῇ Βορείῳ καί Νοτίῳ. Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ ιζ' Μαΐου 1922».

- **Ὁρθοδοξία**, 2, 1927-1928, σ. 130-131 «Πατριαρχικός καί Συνοδικός Τόμος Ἰδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστραλίας, Μάιος 1924».

- «Τόμος Ἰδρύσεως Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κεντρῶας Εὐρώπης. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1924, κατά μῆνα Σεπτέμβριον, Ἐπινεμήσεως Η'».

- **Ὁρθοδοξία**, 11, 1936, σ. 335-336 «Τόμος Ἐπαναγωγῆς τῆς πρὸ τινῶν ἐτῶν ἰδρυθείσης Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κεντρῶας Εὐρώπης εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Θυατείρων. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1936, κατά μῆνα Σεπτέμβριον (κδ), Ἐπινεμήσεως Ε'».

- **Ὁρθοδοξία**, 13, 1938, σ. 184-185 «Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξις περὶ τῶν ἐν Ἰνδίας καί τῇ Ἄπῳ Ἀνατολῇ Ὁρθοδόξων Παροικιῶν, 28 Μαΐου 1938».

- «Τόμος Ίδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θυατείρων καί Ἐξαρχίας Βρετανίας, Σουηδίας καί Νορβηγίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1963, κατά μῆνα Σεπτέμβριον (ε), Ἐπινεμήσεως Α΄».
- «Τόμος Ίδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γαλλίας καί Ἐξαρχίας Βελγίου, Λουξεμβούργου, Ἰσπανίας καί Πορτογαλίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1963, κατά μῆνα Φεβρουάριον (ε), Ἐπινεμήσεως Α΄».
- «Τόμος Ίδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας καί Ἐξαρχίας Ὀλλανδίας καί Δανίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1963, κατά μῆνα Φεβρουάριον (ε), Ἐπινεμήσεως Α΄».
- «Τόμος Ίδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστρίας καί Ἐξαρχίας Ἰταλίας, Ἑλβετίας, Οὐγγαρίας καί νήσου Μελίτης. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1963, κατά μῆνα Φεβρουάριον (ε), Ἐπινεμήσεως Α΄».
- «Τόμος Ίδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελγίου. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1969, κατά μῆνα Αὐγουστον (ιβ), Ἐπινεμήσεως Ζ΄».
- «Τόμος Ίδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σουηδίας καί πάσης Σκανδιναβίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1969, κατά μῆνα Αὐγουστον (ιβ), Ἐπινεμήσεως Ζ΄».
- **Ἐπίσκεψις**, αριθ. 25, 23-2-1971, σ. 14-16 καὶ *Istina*, 18, 1973, σ. 240-242 & *SOP*, αριθ. 58, Μάιος 1981, σ. 10-11 «Πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Γεώργιον, Πατριαρχικὸν Γράμμα τῆς 22ας Ἰανουαρίου 1971».

4. Προσυνοδικές Πανορθόδοξες Διασκέψεις

- *ΓΠ*, 7, 1923, σ. 219-224 «Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθόδοξου Συνεδρίου συνελθόν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.Π.Θ. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ κ.κ. Μελετίου τοῦ Δ΄».
- *POC*, 13, 1963, σ. 259-277 «La 2e Conférence Panorthodoxe de Rhodes (26-29 Septembre 1963)».
- *POC*, 15, 1965, σ. 93-105 «La 3e conférence panorthodoxe de Rhodes (1-15 Novembre 1964)».
- *Συνοδικά*, 6, 1982, σ. 135 «Δ΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις συνελθοῦσα ἐν τῷ Ὁρθόδοξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σαμπεζύ-Γενεύης, 8-15 Ἰουνίου 1968 / IVe Conférence Panorthodoxe réunie au Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique (Chambésy - Genève, 9-15 Juin 1968)».
- *POC*, 18, 1968, σ. 167-184 «Réunion de la Commission interorthodoxe. Chambésy 8-15 Juin 1968».
- *Συνοδικά*, 2, 1978, σ. 135 «Α΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις (Σαμπεζύ Γενεύης 21-28 Νοεμβρίου 1976)» / *Συνοδικά*, 3, 1979, σ. 122 «Première Conférence Panorthodoxe Préconciliaire (Chambésy - Genève, 21-28 Novembre 1976)».
- *Συνοδικά*, 2, 1978, Σαμπεζύ Γενεύης, 1979, σ. 139-173 «Ἐκθεσις Γραμματέως Μητροπολίτου Τρανουπόλεως Δαμασκηνοῦ ἐπὶ τῆς πορείας τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου».
- **PAUL Archevêque de Carélie et de toute la Finlande**, «Suggestions en vue de résoudre le problème de la diaspora orthodoxe», στο *MesPR*, αριθ. 105-108, 1980-81, σ. 33-50.

-
- **Επίσκεψις/Episkepsis**, αριθ. 452, 15 janvier 1991, σ. 13-21 (γαλλική και ελληνική έκδοση) «“La diaspora orthodoxe”. Rapport du (métropolite Damaskinos de Suisse) Secrétaire pour la préparation du saint et grand concile, basé sur les contributions de très saintes Églises Orthodoxes et présenté, le 12 Novembre 1990, à la Commission interorthodoxe préparatoire, Chambésy 10-17 Novembre 1990».
  - **Επίσκεψις**, αριθ. 452, 15/1/1991, σ. 6-22 «Κείμενα της Γ' Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής, Σαμπεζύ, 10-17 Νοεμβρίου 1990».
  - «La Diaspora Orthodoxe», (σ.43 du Secrétaire Général pour la préparation du Concile Panorthodoxe à propos les contributions des Églises Orthodoxes sur ce sujet), 1990.
  - **Επίσκεψις/Episkepsis**, αριθ. 452, 15/1/1991, σ. 21-22 «La diaspora orthodoxe. Texte adopté par la Commission interorthodoxe préparatoire, Chambésy, 10-17 Novembre 1990».
  - **Επίσκεψις**, αριθ. 498, 30/11/1993, σ. 8-26 «Κείμενα της Δ' Διορθόδοξης Προπαρασκευαστικής Επιτροπής. Σαμπεζύ 7-13 Νοεμβρίου 1993».
  - **Supplément au SOP** αριθ. 183, Décembre 1993 «La diaspora orthodoxe. Texte adopté par la Commission interorthodoxe préparatoire, Chambésy, 7-13 Novembre 1993».

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 2 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΣΥΝΑΦΗ ΘΕΜΑΤΑ

<http://www.patriarchate.org/>

[http:// www.epnet.gr/](http://www.epnet.gr/)

The Ecumenical Patriarchate

<http://www.greece.org/>

Patriarchate of Alexandria and all Africa

<http://www.aaron.org/Patriarchate/>

<http://www.antiochian.org/>

Patriarchate of Antioche

<http://www.russian-orthodox-church.org.ru/>

Patriarchate of Moscow and All Russia

<http://www.spc.org.yu/>

Patriarchate of Serbia

<http://www.orthodox-patriarchate-of-georgia.org.ge/>

Patriarchate of Georgia

<http://www.ecclesia.gr/>

The Web Site of the Church of Greece

<http://www.orthodoxalbania.org/>

Orthodox Autocephalous Church of Albania

<http://www.orthodoxes.com/>

Estonian Orthodox Church

<http://www.iak.gr/>

Holy Archdiocese of Crete

<http://www.goarch.org/>

Greek Orthodox Archdiocese of America

<http://cygnus.uwa.edu.au/>

Creek Orthodox Archdiocese of Australia

<http://perso.wanadoo.fr/eglise.orthodoxe.grecque/>

Metropole Grec-Orthodoxe de France

<http://www.smfa.com/uvod.shtml>

Serbian Orthodox Church diocese of Western America

<http://www.antiochian.org/>

Antiochian Orthodox Christian Archdiocese of North America

<http://www.gocanada.org/>

Greek Orthodox Metropolis of Toronto (Canada)

<http://www.cs.ust.hk/faculty/dimitris/metro/hkmetropolis.html>

Orthodox Metropolitanate of Hong Kong and South East Asia

<http://www.odpgh.com/>

Greek Orthodox diocese of Pittsburgh

<http://www.looksmart.com/>

Directories, newsgroups, literature, organizations, education, and history of Orthodox Christianity.

<http://greekorthodoxchurch.org>

Selected Greek Orthodox texts and a large collection of links to Orthodox Churches and monasteries around the world.

<http://www.rocor.org/>

The Free Russian Orthodox Church - the Russian Orthodox Church outside of Russia (ROCOR).

<http://www.orthodoxinfo.com/>

Orthodox Christian Info Center. Orthodox life and mindset, and ecumenism.

<http://www.oca.org/>

HomePage of the Orthodox Church in America (OCA).

<http://theologic.com/links/>

TheoLogic Systems Orthodox WorldLinks. Guide to Orthodox Christianity on the Internet.

<http://www.serbian-church.net/>

Serbian Orthodox Church.

<http://www.orthodox.net/directry/index.htm>

Russian Orthodox Parishes. Worldwide directory of parishes outside Russia.

<http://virtual.finland.fi/finfo/english/ortodeng.html>

The Orthodox Church Finnish.

<http://www.voithia.org/content/index.html>

Voithia. The news stories focus on missteps and controversy in the Orthodox Church.

<http://www.orthodoxed.org/>

Orthodox Christian Education Commission. Agency of the Standing Conference of Canonical Orthodox Bishops in America.

<http://www.fortunecity.com/victorian/stanmer/182/>

Orthodox Society of St Nicholas of Japan.

<http://www.svots.edu/>

St Vladimir's Orthodox Theological Seminary.

<http://www.goholycross.org/>

Greek Orthodox Church of the Holy Cross - Stanford OCF.

<http://www.woca.org/>

Western Orthodox Church in America. The statement of identity establishes the church's relationship to the Roman Catholic and ethnic Orthodox churches.

<http://www.smfa.com/uvod.shtml>

The Serbian Orthodox Church Diocese of Western America. Diocese in Alhambra.

<http://www.ort.fi/>

The Orthodox Church of Finland.

<http://www.stots.edu/>

Saint Tikhon's Orthodox Theological Seminary.

<http://www.uocofusa.org/>

Ukrainian Orthodox Church of USA.
<http://www.orthodox.org/saintgeorge>
St. George Greek Orthodox Church in Oklahoma City.
<http://ra.nilenet.com/russmonk/russorth.htm>
Russian Orthodoxy in America.
<http://platon.uoa.gr/audt/html/english/orthurl.htm>
Orthodox World Links. Athens University Department of Theology.
<http://www.roea.org/>
The Romanian Orthodox Episcopate of America.
<http://www.theologic.com/links/>
TheoLogic Systems Orthodox WorldLinks.
<http://www.gohtdallas.org>
Holy Trinity Greek Orthodox Church in Texas.
<http://www.stl-serbs.org>
St. Louis' Holy Trinity Serbian Eastern Orthodox Church.
<http://www.stsophiala.org/>
St. Sophia Greek Orthodox Cathedral.
<http://www.varsanofiev.com/church/>
St. John of Kronstadt Russian Orthodox Church in San Diego, California.
<http://www.godenverdiocese.org>
Greek Orthodox Diocese of Denver.
<http://www.hchc.edu/>
Hellenic College and Holy Cross Greek Orthodox School of Theology in Massachusetts.
<http://www.serbianorthodoxchurch.com/>
Serbian Orthodox Church. Lists Serbian Orthodox Churches around the world.
<http://www.orthodoxy.org>
St. Anthony's Orthodox Christian Church.
<http://www.holy-trinity.org/>
Holy Trinity Greek Orthodox Church.
<http://www.orthodoxnews.com/>
Orthodox Christian News Service.
<http://www.occd.org/>
Orthodox Christian Cultural and Diplomatic Organization of the Orthodox Church.
<http://www.eastorthodox.ariadne-t.gr/eastorthodox/orthodox.html>
Ariadne's Hellenic - Greek Eastern Orthodox Home Page.
<http://www.uk-christian.net/boc>
The British Orthodox Website.
<http://www.hrweb.org/orthodox>
Orthodox Christian Resources on the Internet.
<http://www.saaot.edu/>
St. Athanasius Academy of Orthodox Theology (Antiochian Orthodox Christian Archdiocese of North America).
<http://www.enter.net/vansuche>

THEODOSIUS, Archbishop of Washington, Metropolitan of All America and Canada. Primate, Orthodox Church in America. HERMAN, Archbishop of Philadelphia and Eastern Pennsylvania.

<http://sf.goarch.org/>

Official web site of the Greek Orthodox Diocese of San Francisco.

<http://www.pgordon.com/alaska/eklutna/>

Russian Orthodox Churches in Eklutna (North America).

<http://www.goholycross.org/>

The Greek Orthodox Church of the Holy Cross.

<http://www.gtu.edu/>

GTU - Patriarch Athenagoras Orthodox Institute.

<http://www.transchurch.org/>

Transfiguration Greek Orthodox Church, Lowell, MA.

<http://www.indianchicago.com/religion/church.htm>

St. Gregorios Orthodox Church (Chicago).

<http://www.m-p-c.org/>

«Macedonian» Orthodox Church.

http://www.belarus.net/church/gener_1.htm

Belarusian Orthodox Church.

<http://www.orthodox.clara.net/>

Orthodox Web Site.

<http://www.stgeorge.bc.ca/>

St. George Coptic Orthodox Church - Vancouver BC Canada.

<http://www.links2go.com/topic/Orthodox>

Links2Go: Orthodoxy. Links and topics related to Orthodoxy.

<http://www.stgindy.org/>

St. George Antiochian Orthodox Church of Indianapolis.

<http://members.aol.com/manj/odox.htm>

Malankara Orthodox Church - Kerala, India.

<http://www.stmichael.org/>

St. Michael the Archangel Orthodox Church.

<http://www.greekchurch.org/>

Sts. Constantine & Helen Greek Orthodox Church of Huntsville, Alabama.

<http://www.churchofthenativity.net/>

Old Rite Russian Orthodox Church of the Nativity.

<http://ww2.goarch.org/goa/atlanta/>

Greek Orthodox Diocese of Atlanta. Bishop Alexios.

<http://www.forcc.org/>

Fellowship of Orthodox Churches in Connecticut.

<http://www.orthodox.gr/>

Orthodox site.

<http://www.ccms.net/milan>

Autonomous Orthodox Metropolia. Missionary service to the West.

<http://www.nireland.com/orthodox/>

The Celtic Orthodox Christianity Home Page Has Moved.

<http://www.holydormition.org/>

St. Mary's Holy Dormition Orthodox Church in Calhan, Colorado.

<http://www.netspace.net.au/baroudi>

St Nicholas Antiochian Orthodox Church, Melbourne.

<http://www.acctgandmgmt.com/stmary.htm>

St Mary's Ethiopian Orthodox Church in Los Angeles.

<http://www.4coc.com/>

Charismatic Orthodox Church.

<http://netministries.org/see/churches/ch11325>

St. Spyridon's Orthodox Mission Assoc. Mission located in Trujillo Alto, Puerto Rico.

<http://www.polarnet.com/stherman>

St. Herman's Theological Seminary.

<http://www.easternorthodox.org/>

Ukrainian Orthodox Church in the USA (Ecumenical Patriarchate) of West Central Florida and Ukrainian Orthodox Monastery of the Holy Prophet St. Elijah.

<http://www.holytrinity-la.org/>

Holy Trinity Romanian Orthodox Church of Los Angeles, California.

<http://www.atlgoc.org/>

The Greek Orthodox Cathedral of The Annunciation in Atlanta.

<http://www.orthodox.de/>

Homepage der Katholisch-orthodoxen Kirche des Westens deutsche).

<http://www.orthodoxfrat.de/seite5.htm>

Orthodoxe Fraternitaet e.V. Unser Zugang zu Gott In Memoriam V. Sergius.

<http://www.theologie-links.de/orthodox.html>

Orthodox-Links - Armenische Kirche - Griechisch-Orthodoxe Kirche - Russisch-Orthodoxe Kirche - Ukrainisch-Orthodoxe Kirche - Serbisch-Orthodoxe Kirche - Syrisch-Orthodoxe Kirche - Koptisch-Orthodoxe Kirche - Indisch-Orthodoxe Kir.

<http://www.sae.gr/>

Παρουσίαση του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού (World Council of Hellenes Abroad).

<http://www.mfa.gr/ggae/sae>

Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού. Ορθοδοξία και Απόδημος Ελληνισμός.

<http://www.roka.germany.net/>

Russische Orthodoxe Kirchenstiftung.

<http://uocc.ca/>

Ukrainian Orthodox Church of Canada.

<http://archevecheroumain.free.fr/>

L'Archevêché Orthodoxe Roumain d'Europe Occidentale et Méridionale.

<http://www.la-france-orthodoxe.net/>

La France orthodoxe.

<http://www.g19.asn-wien.ac.at/religion/ortho.html>

Die orthodoxe Kirche Die bulgarisch-orthodoxe Kirche Die griechisch-orthodoxe Kirche Die russisch-orthodoxe Kirche Die rum Kirche Die serbisch-orthodoxe.

<http://www.religionen-in-hannover.de/russ.htm>

Russisch-orthodoxe Kirche (Hannover).

<http://www.orthodoxpress.com/>

Le site officiel du Service Orthodoxe de Presse (SOP).

<http://www.russie.net/france/eglises.htm>

Eglises russes et ukrainiennes en France.

<http://www.scouts-europe.org/liens/Eglise.htm>

Quelques liens vers des sites des Eglises.

<http://www.orthodoxfrat.de/adress.htm>

Christlich Orthodoxe Geistliche und Gemeinden in Deutschland.

<http://perso.club-internet.fr/achepelo/NDJA/Euthyme/index.html>

Communauté ecclésiale orthodoxe bulgare saint Patriarche Evtimii Tarnovski.

<http://russorthodoxvienna.mychurch.com/>

Russische Orthodoxe Wien.

<http://www.kirchen.ch/orthodox.html>

Orthodoxe Kirchen in der Schweiz (Patriarchat von Konstantinopel Metropole Schweiz). Russisch-Orthodoxe Kirche (Patriarchat Moskau) Vikariat Schweiz.

<http://www.3w-geschichten.de/Pitirim/>

Pitirim - Die Russische Orthodoxe Kirche.

<http://orthodoxie.free.fr/>

Eglise Orthodoxe de France.

<http://expo.hannover.de/>

Orthodoxe Kirche (Hannover Region).

<http://www.dresden-online.de/culture/>

Russisch-orthodoxe Kirche (Dresden).

<http://www.coptic-churches.ch/l'egliseSuisseRomande.htm>

L'Eglise Copte Orthodoxe en Suisse Romande.

<http://www.orthodox.nl/>

Russisch-Orthodoxe Kerk te Amsterdam.

<http://www.chez.com/orthodoxe>

Index of/orthodoxe.

<http://www.stl-serbs.org>

St. Louis' Holy Trinity Serbian Orthodox Church.

<http://www.la-france-orthodoxe.net/>

La France orthodoxe.

<http://www.multimania.com/chellen/les-eglises.htm>

L'Eglise Orthodoxe grecque en France.

<http://www.orthodox.nl/>

Russisch-Orthodoxe Kerk te Amsterdam.

<http://members.tripod.com/ortodoxia/>

Iglesia Ortodoxa (Barcelona).

<http://www.religionen-in-hannover.de/serb.htm>

Serbisch-orthodoxe Kirche (Hannover).

<http://russisch-orthodoxe-kirche.notrix.de/>

Russisch Orthodoxe Kirche in Leipzig.

<http://www.alaska-info.com/a-bilder/b46.htm>

Russisch-Orthodoxe Kirche in Kenai. Alaska Informationen.

<http://www.kirchen-ff.de/>

Orthodoxe Kirche.

<http://www.top.ca/USERS/THABOR/lieux.htm>

Eglise Sainte-Croix (Dordogne) Des principaux lieux de culte orthodoxe d'expression française en Belgique, France, Suisse et au Québec.

<http://www.bsi.fr/alesbible/html/orthodoxie.htm>

Paroisse Saint-Martin en Anjou. Patriarcat orthodoxe de Kiev en France.

<http://www.rum-orthodox.de/>

Griechisch-Orthodoxe Kirche von Antiochien in Deutschland (Rum-Orthodox).

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ 3

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΕΣ ΕΠΑΡΧΙΕΣ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ (2001)

1. Αμερική

Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής (1922)

Ιερά Μητρόπολις Τορόντο (1996)*

Ιερά Μητρόπολις Μπουένος Άιρες (1996)*

Ιερά Μητρόπολις Παναμά (1996)*

* εξ αποσπάσεως εκ της ενιαίας μέχρι τότε Ιεράς Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου Αμερικής

2. Ευρώπη

Ιερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μ. Βρετανίας

(Ιερά Μητρόπολις - 1922-, Ιερά Αρχιεπισκοπή -1954-, Ιερά Μητρόπολις -1963-, Ιερά Αρχιεπισκοπή -1968-)

Ιερά Μητρόπολις Γαλλίας (1963)**

Ιερά Μητρόπολις Γερμανίας (1963)**

Ιερά Μητρόπολις Αυστρίας (1963)**

** εξ αποσπάσεως εκ της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας

Ιερά Μητρόπολις Βελγίου (1969)

εξ αποσπάσεως εκ των Ιερών Μητροπόλεων Γαλλίας και Γερμανίας

Ιερά Μητρόπολις Σουηδίας και πάσης Σκανδιναβίας (1969)

εξ αποσπάσεως εκ της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας και της Ιεράς Μητροπόλεως Γερμανίας

Ιερά Μητρόπολις Ελβετίας (1982)

εξ αποσπάσεως εκ της Ιεράς Μητροπόλεως Αυστρίας

Ιερά Μητρόπολις Ιταλίας (1991)

εξ αποσπάσεως εκ της Ιεράς Μητροπόλεως Αυστρίας

3. Ωκεανία και Ασία

Ιερά Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας

(Ιερά Μητρόπολις Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας -1924-, Ιερά Αρχιεπισκοπή -1959-)

Ιερά Μητρόπολις Νέας Ζηλανδίας (1970)

εξ αποσπάσεως εκ της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αυστραλίας

Ιερά Μητρόπολις Χονγκ Κονγκ και Άπω Ανατολής (1996)

εξ αποσπάσεως εκ της Ιεράς Μητροπόλεως Νέας Ζηλανδίας

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**
ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΔΙΑΧΙΜΕΣ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΠΡΑΞΙΑ ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΟΡΙΖΟΝΤΟΣ

Συγχρηματοδότηση: Ευρωπαϊκή
Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Δ/ση Υ.

ISBN 960-538-350-0